2007 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

DORIS LESSING

ALFRED İLE EMILY

ROMAN

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN
PÜREN ÖZGÖREN

DORIS LESSING

ALFRED İLE EMILY

İngilizce aslından çeviren

Püren Özgören

Alfred and Emily

Önsöz

Annemle babam, tamamen farklı tarzlarıyla, dikkate değer insanlardı. Ortak noktaları, enerjileriydi. Birinci Dünya Savaşı, her ikisinin de canına okudu. Şarapnel babamın bacağını parçaladı, ömrünün sonuna kadar tahta bacakla gezmek zorunda kaldı. Siperleri unutmayı, atlatmayı bir türlü başaramadı. Altmış iki yaşında, ihtiyar biri olarak öldü. Defin ruhsatına, ölüm nedeni olarak “Büyük Savaş” yazmaları gerekirdi. Annemin büyük aşkı olan doktor, Manş Denizi’nde boğuldu. Annem bu kaybın acısını hep içinde taşıdı. Onlara, Birinci Dünya Savaşı hiç yaşanmamış gibi bir yaşam vermeye çalıştım.

Babamda zorlanmadım. Colchester çevresindeki tarlalarda, çiftçi çocuklarıyla oynayarak büyümüştü. Hayatı boyunca, Essex ya da Norfolk’ta çiftçilik yapmak istemişti. Çiftlik alacak parası yoktu, ben de onun en büyük dileğini, bir İngiliz çiftçisi olma arzusunu gerçekleştirdim. Sporda çok başarılıydı, özellikle krikette.

Annem dört yıllık savaş boyunca, o sıralar Londra’nın Doğu Yakası’nda bulunan eski Royal Free Hastanesi’nde yaralılara bakmış. Otuz iki yaşındayken, zamanın en büyük, en önemli hastanelerinden biri olan St. George Hastanesinin başhemşireliğine atanmış. Orası şimdi bir otel. Genelde, kadınlar böyle bir mevkiye ancak kırkından sonra getirilirmiş. Annem olağanüstü yetkin, becerikli bir kadındı. Küçükken ona takılır, İngiltere’de kalsaydın, kesin bir kadın enstitüsü kurardın ya da Florence Nightingale gibi, hastanelerin yeniden örgütlenmesine önayak olurdun, derdim. Ayrıca, müzik konusunda da yetenekliydi.

O savaş, bütün savaşları sona erdiren Büyük Savaş, çocukluğumun üzerine bir gölge gibi çöktü. Siperler benim için, çevremde gördüğüm her şey kadar gerçekti. İşte, hâlâ burada, o devasa, o canavarsı mirastan kurtulmaya, özgür kalmaya çalışmaktayım.

Umuyorum ki, Alfred Tayler ve Emily McVeagh’la şimdi, onları yazdığım, Büyük Savaş’ı hiç yaşamamışlarcasına anlattığım şekilde karşılaşsaydım, her ikisi de, onlara verdiğim yaşamı onaylardı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Alfred ile Emily: Kısa Bir Roman

1902

Geçen yüzyılın başındaki uzun yazların güneşleri salt huzur ve bolluk vaat ediyordu; tabii refahla mutluluğun yanı sıra. Güneşin sürekli parladığı o yaz günleri gibisini kimse anımsamıyor. Bunun doğruluğunu kanıtlayan binlerce anı kitabı ve roman var, dolayısıyla, 1902 ağustosundaki, Longerfield köyündeki o cumartesi ikindisinin, muhteşem bir ikindi olduğunu büyük bir güvenle iddia edebilirim. Birleşik Essex ve Suffolk bankalarının yıllık kutlaması yapılmaktaydı; şenlik yeri, her yıl Çiftçi Redway'den kiralanan, genellikle ineklerini saldığı, geniş tarlaydı.

Çeşitli etkinlik odakları vardı. Tarlanın karşı ucundan yükselen heyecanlı çığlıklardan, haykırışlardan anlaşıldığı üzere, çocuk oyunları orada sürmekteydi. Bir meşe kümesinin altına yerleştirilmiş olan uzun piknik masasının üzeri akla gelebilecek her türlü yiyecekle doluydu. İlginin merkezi, kriket maçıydı; izleyicilerin çoğunluğu beyaz giysili karaltıların çevresine toplanmıştı. Bütün sahne, tarlayı bitişikteki arsadan, bugünlük yerlerinden sürülmüş olan ineklerin, çenelerini dalgın dalgın, anıları yâd edercesine, dedikoduya dalmış yaşlılar gibi oynata oynata yan tarladaki

hareketliliği izlediği yerden ayıran iri karaağaçların gölgeleri tarafından ele geçirilmek üzereydi. Günün sonunda azıcık tozlanmış olsa da, bembeyaz formalı oyuncular bu yaz şenliğindeki önemlerinin farkındaydı; bir çitin üzerine abanmış, maçı seyreden, eğlencenin dışında bırakılmaya hiç niyeti olmayan birtakım köylüler de dahil, bütün bakışları topladıklarının bilincindeydiler.

Kriket sahasından pek de uzak olmayan bir noktada, otlara atılmış yastıkların üzerinde, al basmış yüzünden sıcakla başının hoş olmadığı anlaşılan, iriyarı, açık tenli bir kadın, onun ufacık tefecik kızı ve söylediklerini duymak için ona, Bayan Lane’e doğru eğilmiş, gözlerini onun yüzüne dikmiş genç bir kız oturuyordu. “Bu çok ciddi bir mesele, tatlım, babanla kavga etmen yani.”

Tam o anda bir delikanlı, elinde kriket sopası ilerledi, üç hedef sopasının yanında durdu; açık tenli kadın eğilip ona el salladı, delikanlı da bir gülümseme ve baş selamıyla karşılık verdi. Dikkat çekecek kadar yakışıklıydı, esmer, yapılı; orada öylece duruşunda, ani bir sessizliğe yol açan, özel, seçkin bir şey vardı. Atıcının yolladığı topa vurdu, kolayca, hiç zorlanmaksızın uzaklaştırdı.

“Şişşt,” dedi Mary Lane. “Bir dakika, şunu seyretmek istiyorum...”

Daisy, küçük kız, çoktan eğilmiş, izliyordu bile; şimdi öteki kızın, yani Emily McVeagh’ın gözleri de savrulan toptaydı; her ne kadar baktığı yeri görmediği kesinse de. Yüzü heyecandan, kararlılıktan kızarmıştı, yan gözle orta yaşlı kadını süzüyor, dikkatini çekmeye çalışıyordu.

Bir başka top hızla yakışıklı gence doğru yuvarlandı, yine süratle, çevikçe geri püskürtüldü; bir alkış dalgası yükseldi.

“Aferin,” dedi Bayan Lane; el çırpmaya hazırlandı, ama atıcı çoktan ön tarafa doğru koşmaya başlamıştı bile.

Bir kez daha... yeniden... toplardan biri, kadınların oturduğu yere yuvarlandı, oyuncu da yakalamak üzere ona doğru koştu. Vuruşlar başladı, on oyuncu da oyun dışı bırakılıncaya kadar sürdü, tek tük alkışlar duyuldu, sonra delikanlı topu ta çocukların oyun oynadığı yere gönderince, topluca, güçlü bir alkış yükseldi.

Çay zamanı gelmişti. Uzun piknik masasına hücum edildi; kadınlardan biri semaverin başında duruyor, fincanları dağıtıyordu.

Annesi, “Bir fincan çay iyi gider şimdi,” deyince, Daisy bir koşu gidip kuyruğa girdi.

Aynı anda, Emily’nin ondan çok daha fazlasını beklediğini ayrımsayan Bayan Lane, dikkatini ona yöneltti: “Bana kalırsa, neye kalkıştığının tam olarak farkında değilsin.”

Yararlı yerlerde dostları olan, nüfuzlu bir kadındı; Emily McVeagh’ın neye niyetlendiğini bir düzine farklı kaynaktan soruşturmuştu.

Genç kız babasına karşı gelmiş, açıkça söylemişti: Hayır, üniversiteye gitmeyecekti, hastabakıcı olacaktı.

Kızın kararından şaşkına dönen Bayan Lane, kendi kendine söylenmişti: “Anlaşıldı, erkek gibi olup çıkacak.”

John McVeagh’ı, aileyi çok iyi tanırdı; Emily’nin zafer dolu okul günlerini gıptayla karışık bir hayranlıkla, kendi kızının bu kadar zeki, alımlı ve girişken olmamasına hayıflanarak, yakından takip etmişti. Kızlar arkadaştı; böylesine benzeşmeyen iki kişinin dostluğu, insanları oldum olası şaşırtırdı. Biri geri planda kalmayı seven, silik, kolayca gözden kaçan, kırılgan görünüşlü; öteki ne istediğini bilen, kendine ve koşullara anında hâkim olabilen, her şeyde daima ilk, okulda mümessil, ödülleri silip süpüren: Emily McVeagh, küçük Daisy’nin dostu ve kahramanı.

“Başarabileceğimi biliyorum,” dedi Emily sakince.

“İyi ama neden, neden?” diye sormak istiyordu Bayan Lane, belki sorardı da, ama tam o sırada, hak ettiği alkışı toplayan delikanlı yanına geldi, kadın da onu öpmek için uzandı, “Aferin sana,” dedi. “Ah, çok iyiydin.”

Tanışıklıkları çok eskiye dayanıyordu.

Genç adam Daisy’nin uzattığı çayla kocaman pasta dilimini aldı, dostunun, Bayan Lane’in yanına oturdu. Kadın onu doğduğu günden beri tanıyordu.

İki erkek kardeş: Büyüğü, Harry, annesinin gözdesiydi. Hüsrana uğramış bir kadın olduğunu bilmeyen yoktu, çünkü kocası, oğlanların babası, bir bankada memurdu ve işinden nefret ediyordu; her boş dakikasını kilisede, org çalarak geçirmekteydi. Kadın da, açıkça görüldüğü üzere, “durumu sineye çekmeye” çalışıyordu. Adamda hırsın zerresi yoktu, ama büyük oğlan, henüz okulu bile bitirmesine kalmadan, çoğu öğrencinin ummayacağı kadar iyi bir iş teklifi almıştı. Emily gibi o da zeki olandı;

sınavları kolayca veren, takdirnameler alan. Ancak bu anne küçük oğlundan, Alfred'den hoşlanmıyordu, ya da hoşlanmazmış gibi davranıyordu.

O günlerde çocukları dövmek, Tanrının buyruklarına kulak vermek olarak görülürdü, o kadar. "Sopayı sakınırsan, çocuğu tepene çıkarırsın." Ama Bayan Lane gözlemledikçe, dehşete düştü. Kendisi de bir banka memurunun karısıydı, kıdemli bir kâtibin, fakat onun kocası kiliseyi ayakta tutan sütunlardan biri olmanın yanı sıra, toplumsal etkinliklerden de hiç geri durmazdı. Alfred'in anneden yana şanssızlığı epeydir bilinen, tartışılan bir olguydu, dolayısıyla oğlan ona acıyan, haline üzülen insanların engin hoşgörüsüyle, özel iltimaslarıyla kuşatılmaktaydı. Okulla başı pek hoş değilse de, sporda, özellikle krikette çok iyiydi. Bir hafta kadar önce on altısına basmıştı, erkeklerin maçında yer alamayacak kadar gençti. Ama işte buradaydı, oynuyordu; Bayan Lane, delikanlıya kendini kanıtlama fırsatı verilmeli, diyerek kulis yapmış, sözü geçen kişileri razı etmek için çabalamış olabilirdi, ama bundan kimin haberi olacaktı ki? Alfred'in annesi izleyicilerin arasındaydı; bu parlak, göz alıcı evlat için insanlar onu kutlarken, huzursuz, rahatsız görünüyordu, asıl ve sürekli alkışlanması gereken kişinin öteki oğlan olduğuna inandığı her halinden belliydi.

Alfred'e kendini, yiğitliğini göstermesi için bir fırsat verilmişti; Bayan Lane gururluydu, hem kendisinden hem de ondan hoşnuttu. Oğlanı öz oğluymuş gibi sevdiğini zaten sıkça dile getirirdi; keşke gerçekten de onun oğlu olsaydı. Alfred'in annesinden hiç hazzetmezdi; her ne kadar bu, herkesin herkesi tanıdığı bu küçük toplulukta açıkça dile getirebileceği bir şey olmasa da.

"Alfred," dedi, elindeki etkinlik programıyla yelpazelenirken, "Alfred, hepimizi gururlandırdın."

Tam o sırada Alfred vuruş noktasından çağrıldı - üçüne birden, tıpkı annesi gibi ona tapan Daisy ile tanıştırılmadığı öteki genç kıza gülümsedi, hızla o yana seğirtti.

Vuruş noktasının başında, Alfred'in de dahil olduğu küçük fikir alışverişini bir süre seyreden Bayan Lane dikkatini yeniden Emily'ye yöneltti.

"Maaşın ne kadar düşük, yetersiz olduğundan haberin bile yok," dedi kıza. "Resmen hademelik yapacaksın, korkunç, hem çalışma saatleri de çok uzun. Yiyeceklerse berbat." Diğer itirazını sözcüklere dökmekte

zorlanıyordu. Becerebilseydi, hastabakıcı adayı olan kızlar en alt kademedekiler, derdi; onlar çalışan kızların en hor görülenleri. Oysa sen, Emily McVeagh, rahat, kolay bir yaşam sürdün, her şeyin en iyisine sahip oldun, dolayısıyla çok ama çok zorlanacaksın.

Oyun yeniden başlamış, yakışıklı delikanlı top hedefinin arkasındaki yerini almıştı.

“Nedenini bir anlayabilseydim,” dedi Bayan Lane, ağzındaki baklayı çıkararak. “Nedenini bana bir açıklayabilseydin, Emily. Biliyorsun, kızının üniversiteye gitmesini isteyen baba sayısı fazla değil. Ne büyük bir hayal kırıklığına uğradığını tahmin edebiliyorum.”

John McVeagh’dan aman aman hoşlanmazdı, pek de azametli, diye düşünürdü, kendinden fazla hoşnut; ama adamın Emily’yle nasıl gururlandığı, her yerde, her fırsatta onunla nasıl övündüğü aklına gelince, üzülmeden edemedi; şimdi kim bilir neler hissediyordur...

“Bana, ‘Bir daha asla eşiğimi aşındırma,’ dedi.” Emily yaşla dolmuş, parlak gözlerini akıl hocasına çevirdi. Ona, “Keşke annem olsaydın,” derdi sık sık. Şefkatsiz bir üvey annenin elindeki bu anasız kız, şu an yüzünde derin bir hayal kırıklığıyla ona bakmakta olan Bayan Lane’i kendine anne bellemişti. “İyi düşün, Emily, çok iyi düşün.”

Oysa Emily gelecek hafta işe başlıyordu; aşağının da aşağısında, Londra’daki Gray’s Inn Yolu’nda bulunan

Royal Free Hastanesinde. Artık evde kalamazdı: Resmen kapı dışarı edilmişti.

Ona, “Eşiğimi bir daha aşındırma,” denmişti. Şimdi bu cümleyi yinelemek, belli bir doygunluk sağlıyordu, sözcükleri tekrarlarken babasını, John McVeagh’ı dilinde yuvarlayıp dışarıya tükürüyor, onunla ilişiğini kesiyordu sanki.

“Dediğine göre, kendimi artık onun kızı saymamalıymışım,” diye ekledi, öfkeyle, çaresizlikle; yaşlar gözlerinden boşanıverdi.

“Canım benim,” dedi Bayan Lane; kolunu Emily’nin omzuna doladı, ateş basmış, ıslanmış yanağından öptü. “Ne dediği hiç önemli değil. Sen onun kızısın ve bu gerçeği hiçbir şey, hiç kimse değiştiremez.”

Kriket sahasından alkışlar yükseldi. Yakışıklı delikanlı oyun dışı kalmıştı, ama anlaşılan rezil rüsva olacak şekilde değil, çünkü seyircilerin arasına

dönerken, onu alkışlayanlar oldu. Az önce onu seyretmekte olan annesinin çekip gitmiş olduğunu görünce, hiç şaşırmadı.

Emily'nin başının üstünden o yana bakınca, Bayan Tayler'ın, bu kibarlıktan nasibini almamış kadının gittiğini Bayan Lane de gördü.

Alfred yanına gelince, Bayan Lane Emily'yi bıraktı, annesinin yokluğunu telafi etmeye çalışırcasına delikanlıyı kucakladı.

"Öyle başarılıydın ki," dedi. "Bravo, Alfred."

Alfred duraksadı, adını bilmediği kızın ağladığını görmüştü, kendini az uzaktaki iskemleye bıraktı.

"Ah, canım," dedi müşfik Bayan Lane yeniden Emily' ye sarılırken. "Ah, canım, canım. Keşke anlayabilseydim."

Alfred kriket maçını izliyordu, ama başını Bayan Lane'in omzuna bırakmış olan kızın söylediklerini duyamayacak kadar kaptırmamıştı kendini. "Benim için doğrusu bu, biliyorum. Bundan eminim." Alfred'in kaçmak ister gibi bir hali vardı, sonra fikrini değiştirdi, semavere gidip birkaç fincan çay aldı, getirip şeker kâsesiyle birlikte üç kadına verdi. Daisy'ye fincanını uzatırken, çok alçak sesle, "Bu kim?" diye sordu, Daisy de, "Emily," dedi, başkaca bir şey söylemek gereksizmiş gibi. Sonra, ekledi: "Benim arkadaşım."

Ah, Emily bu demek, diye düşündü Alfred; Emily hakkındaki her şeyi biliyordu elbette, çok dinlemişti onu. Gerçek birinin gerçekliğiyle -bu durumda, hıçkıran, saçı başı dağılmış, genç bir kadınla- yüz yüze gelenlere sıkça olduğu gibi, ona baktı, baktı ve bu kızın Daisy için neden bu kadar önemli olduğunu anlamak hiç de kolay değil, diye düşündü.

Gözleri çoktan maçta, yeniden iskemlesine oturmak üzereydi ki, çitin oradan gelen bir gürültü dikkatini çekti. Yetişkinler çekip gitmişti, ama çocuklar hâlâ oradaydı. Bulunduğu yerden, üç-beş metrelik mesafeden bile, bunların yoksul çocuklar olduğu görülebiliyordu. Kızlar yırtık pırtık giysili, yalınayaktı. Gözlerini yiyecekle dolu masaya dikmiş birkaç erkek çocuk çite tırmanmaya çalışıyordu.

"Daisy, şunlara bir şeyler götür, " dedi annesi. "Sandviçleri götür." Semaverin başındaki kadının karşı çıkmaya hazırlandığını ayrımsayınca, ekledi: "Sandviçleri ben getirdim." Durumu fark eden kadınlar piknik masasına seğirttiler; Bayan Lane seslendi: "Sadece kendi getirdiklerimi, merak etmeyin."

Alfred ile Daisy sandviç tabaklarını, birkaç tane de ıslak kek alıp çite götürdüler; çocuklar bir anda kapışıverdi. Karınları açtı.

Masaya ulaşan kadınlar sımsıkı yumulu dudaklarıyla öylece kalakaldılar.

“Sadece kendi getirdiklerim,” diye seslendi Bayan Lane gülümseyerek, ama kızgındı. Soluğunun altından söylendi: “Değerli keklerine dokunacak değilim.”

“Çingene bunlar,” dedi kadınlardan biri. “Birbirinden leziz keklerimi mideye indirmelerini istemem doğrusu.” “Eh, Çingenelerin de arada sırada bir şeyler yemeleri gerek,” diye yapıştırdı Bayan Lane, yüzü şimdi öfkeden kıpkırmızıydı.

“Ne kadar da yoksullar,” dedi Alfred suratını asarak; bir açıklama beklercesine Bayan Lane’e hitap etmişti. “Görünüşlerine bakılırsa, şöyle sıkı bir yemeğe ihtiyaçları var.”

“Evet,” diye atıldı Daisy, doğduğu günden beri tanıdığı oğlana, ansızın bir kahramana dönüşen çelimsiz okul çocuğuna gülümseyerek.

Emily, Bayan Lane’in kollarından kurtuldu, at kuyruğundaki siyah kurdeleyi düzeltti. On sekiz yaşındaydı, saçları “toplanmıştı”, ama bu öğleden sonra, böylesine eski dostlarının arasındayken, bu okullu kız tarzı hiç de yadırganmıyordu.

“Gitmeliyim,” dedi. “Treni kaçıracağım.”

“Ben de seninle geliyorum,” diye atıldı Daisy.

Emily gülümseyerek, dimdik durdu, yaşlardan kurtulmak için gözlerini kırpıştırdı. “En zoru da ilk adımı atmak,” dedi Bayan Lane’e, sır verircesine; geleceğinin dizginlerini eline alıyor, onu Bayan Lane’in asık, sessizce protesto eden çehresinden güvenle uzaklaştırıyordu.

İki kız çite doğru ilerledi; Emily, hemen peşinde de gölgesi Daisy.

Çite varınca, geçebileceği bir kapı ya da gedik arandı - yoktu.

Çocuklar, yiyeceklerin arkası gelir umuduyla hâlâ oyalanmaktaydı.

Emily çevresini hızla, şöyle bir taradı, bir sıçrayışta çitin üstünden atladı, durup gülümseyerek, zaferle arkasına, Bayan Lane’e ve semaverin başında duran, bir hanımefendiye kesinlikle yakışmayan bu davranış karşısında afallamış olan kadına baktı. Kapı yoktu, Emily de uzanıp Daisy’yi kaldırdı, “Bir, iki, üç,”; iki kız istasyona doğru uzaklaştı.

Alfred oyuncuların yakınındaki gruba katılmıştı.

Artık iyice derinleşen gölgede oturan Bayan Lane'in kızarmış yüzü doğal rengine dönmeye başlamıştı.

"Her şey yolunda..." dedi, belki de keklere saldıran serçelere seslenerek. Kızın çitin üstünden kusursuz atlayışını, bu atlayıştaki zarafeti, rahatlığı düşündü, Emily'nin fevri, düşüncesiz kararma hayır demek için iyi kötü bir neden bulmaya çalıştı. "Ah, yo," diye inledi içinden. "Yo, hayır. Olamaz. Ne büyük bir ziyankârlık."

Ağustos 1905

Sahne aynı. İnekler geviş getiriyor, seyrediyor. Alfred topa vuruyor. On dokuz yaşında ve iki yıldır büyük adamlarla oynamakta. O asabi toyluktan, yakışıklı oğlanlıktan eser yok, artık genç bir erkek o; sırf meşe ağacının altındaki iskemlesinde oturan, yelpazelenen Bayan Lane değil, herkes onu izliyor; Alfred'in, ele güne sergilenme amaçlı, belirgin gözyaşları içindeki annesi de öyle.

Bayan Lane'in suratında bir alaycı eleştiriler resmi-geçidi sürüyor; buysa gayet anlaşılabilir bir durum elbette.

Onları son gördüğümüz günün ertesi günü, Daisy Londra'dan döndü ve arkadaşı Emily'yle birlikte hastabakıcı adayı olarak Royal Free'de deneme devresine başlayacağını bildirdi. Artık gerçekleştiğine göre, Bayan Lane'in olacakları önceden tahmin etmesi gerekirdi, diyebiliriz. Daisy oldum olası hayrandı Emily'ye; yetenekleri el verdiği ölçüde taklit ederdi onu. Bayan Lane sarsıldı, can evinden vuruldu; gözyaşlarına bir türlü hâkim olamıyordu, öyle ki sonunda kocası, kızının yaptığından çok onun haline tepesi atan Bay Lane doktoru çağırttı; karısına da, "Hadi ama, canım, bu kadar yeter, gerçekten. Eazla abartıyorsun," dedi. Bayan Lane bir insanın böyle, bu kadar ağlayabileceğini bilmezdi. İçten içe minik perim dediği küçük kızı, onun küçük meleği, hastanede fakir fukaranın altını temizlemekteydi, öyle mi? Emily'nin bunu seçmesi korkunçtu, tamam, ama o hiç olmazsa iri yapılı, güçlü bir kızdı, oysa kendi minik kızı, o narin çocuk... Bir ebeveyn, evladı onun istediği yönde ilerlemiyor diye hıçkıra hıçkıra ağladığı, bir türlü avutulamadığı zaman, sorulması gereken bir soru vardır: Bayan Lane neden bu kadar perişan olmuş, ona ya da en azından bir

parçasına ölüm cezası kesilmişçesine yıkılmıştı? Aynı şey John McVeagh için de geçerliydi: Adamın üzüntüden yataklara düştüğü söyleniyordu.

İşte, Bayan Tayler orada, vuruş noktasının yakınında, herkesin güzelce görebileceği bir konumda sesli sesli ağlamakta. Onun Alfred'i, insanların hayran bakışları ve tezahüratları eşliğinde rahat, tatlı vuruşlar yapmakta olan bu genç yıldız (pek çok bankadan, ta Luton ve Ipswich'ten bile iş teklifleri almıştı, nedeniyse kâğıt kalem ya da rakamlar konusundaki ustalığı değildi, bankaların hepsi onu kriket takımlarına almanın peşindeydi. Delikanlı aynı zamanda bilardoda, snooker ve bovlingde de çok iyiydi.) rakiplerini zorlarken, annesi halinden hoşnuttu, en az zekâsı sayesinde işe alman öteki oğlundan hoşnut olduğu kadar; fakat Alfred hayır demişti, bir bankada çalışmaktansa ölmeyi yeğlerdi, Birleşik Essex ve Suffolk Bankasında geçirdiği iki yılın her dakikasından nefret etmişti. Bay Redway'in, tarlasını her yıl bu şenlikler için kiraya veren çiftçinin yanında çalışacaktı o. Bert Redway yakın arkadaşıydı, birlikte büyümüşlerdi; işin aslı, Alfred bütün çocukluğunu çiftçilerin oğullarıyla, çalılardan, ağaçlardan yapılma çitlerin etrafında, tarlalarda oynayarak geçirmişti.

"Bir çiftçinin yanaşması olacak," diye ağlıyordu annesi. "Tıpkı babası gibi. İkisinin de tek derdi beni üzmek." Kapı kapı, mutfak mutfak dolaşıyor, diğer kadınlara dert yanıyordu.

Alfred'in tek söylediği şu oldu: "Anne, asla bir bankaya tıkılıp kalmayacağım, işte o kadar!"

O sabah, kararlılığını vurgulamak amacıyla tarlanın dört bir yanındaki inek pisliklerini topladı; çocuk oyunlarının gözetmenleri, kriket sahasını düzeltmekte olan vekilharçlar sırıtarak, annesinin görmediğinden emin olunca da kahkahalarla gülerek onu izlediler. Kilisedeki orgdan kopmayı kısacık bir süreliğine başaran babası, "Aferin, Alfred," dedi, "ağzına sağlık. Keşke ben de aynısını yapabilseydim."

Bayan Lane delikanlının annesi için üzülüyordu, tamam, ama kendi hayal kırıklığının çok daha derin olduğundan emindi. Alfred doğdu doğalı bir çiftçi çocuğuydu zaten: Yeni bir şey değildi. Oysa onun küçük kızı, Daisy... Bayan Lane her hafta Londra'ya kocaman bir meyveli kek, bir kutu kurabiye, çeşit çeşit tatlılar yolluyordu. Emily ile Daisy altı hemşire adayıyla, Doğu Yakası'ndan gelme ayaktakımıyla aynı odayı paylaşmaktaydı, dolayısıyla Bayan Lane düşündüğünü açıkça söyledi: Paketler açıldıktan on dakika sonra ortada tek bir kırıntı bile kalmadığından

hiçbir kuşkusu yoktu: Kızların hepsinin de açlıktan gözü dönmüştü. Deneme sürecindeki hemşire adaylarının başlarını kaşıyacak vakti olmuyordu, Bayan Lane kızıyla ve Emily'yle görüştüğünde, tam da tahmin ettiği gibi şoke oldu, yaslara matemlere gömüldü. Öyle zayıf, öyle bitkindiler ki. Çekecekleri meşakkati abartmadığını görüyordu: Onun anlayamadığı, bu el bebek gül bebek büyütülmüş kızların bütün bunlara nasıl dayanabildiğiydi.

Emily'nin pes edeceğini, babasından af dileyip kös kös eve döneceğini sanmıştı. Yanılmıştı. Böyle bir olasılığın olup olmadığı hakkında kızını incelikle sorguya çekince, Daisy, "Ama bunu yapamaz ki," dedi. "Gururu engeller, anne." Ayrıca, Emily bir hata yaptığını, pişman olduğunu belli edecek tek bir davranışta bulunmamıştı.

Gururmuş, diye burun büktü Bayan Lane. Düpedüz inatçılıktı bu, katıksız budalalık, kaim kafalılık. Kızların elleri ovmaktan kızarmış, derileri soyulmuştu, ikisi de paçoz hizmetçilere benziyorlardı, iki *paçoz hizmetçiydiler.* Sabahtan akşama kadar yaptıkları şey de buydu zaten; lazımlıkları boşaltmak, fırçalamak, toz almak, temizlemek, yerleri, duvarları, tavanları yıkamak; bir öğleden sonra güçbela izin alabildikleri zaman da yataklarına serilip uyuyorlardı.

Bayan Lane, kocasına da dediği gibi, öylesine dehşete düşmüştü ki her an kalbi durabilirdi, oysa geleceği görebilseydi... Onun küçük meleği, ufak tefek Daisy sonunda bir hemşire denetmeni oldu; gözlüklerinin gerisinden fırlattığı çeliksi bakışlar, sınava çektiği hemşire adaylarının çoğunu gözyaşlarına boğdu. Sert, titiz bir mümeyyiz olarak nam saldı, ama haktanır bir mümeyyiz elbette; adil ve yansız.

Torun özlemiyle kıvranan Bayan Lane hiç torun sahibi olamadı, çünkü Daisy oldukça geç evlendi -seçkin bir cerrahla-, dahası, bütün vaktini hayır işlerinde Emily'ye yardım etmekle harcıyordu.

Ama bu öğleden sonra, kalbinin paramparça olacağını, olduğunu hissetse de, Bayan Lane gözlerine tek bir damla yaşın bile hücum etmesini engelleyerek oturuyor, yarım günlük izni olan kızları bekliyordu. Piknik masalarını denetlemiş, bol miktarda yiyecek olup olmadığına bakmıştı. Emily ile Daisy'nin gelir gelmez yiyeceklere saldıracağını biliyordu. Pek çok hastanenin mütevelli heyetine, tanınmış yöneticilerine ve hemşirelik okullarına çoktan iki çift laf etmişti bile. Kızlardan, bu kadarcık gıdayla

böylesine ağır işlerin altından kalkmalarını beklemek, resmen kötü niyetlilikti, basiretsizlikti. *The Times'a* bir mektup döşenmeyi tasarlıyordu.

Kızlar görününce, Bayan Lane kendini tuttu, ne kadar zayıf, berbat göründüklerini söylemedi. Onu öptüler, sonra hemen yiyeceklere saldırdılar.

Dolu tabaklarıyla gelip Bayan Lane'in yanına, minderlere çöktüler, yemeye koyuldular. Bayan Lane bu yıpranmış, nasır tutmuş ellere bakamıyordu: Sözcüğün gerçek anlamıyla, gözlerini kaçırdı.

"Eazla kalamayacağız," dedi kızlar. Bu gece ikisi de nöbetçiydi. Artık deneme devresinde değiller, diye anımsattı Bayan Lane kendine. Hastanedeki ikinci yıllarıydı, artık ciddi ciddi hasta bakıyorlardı. Üçü de aynı fikirdeydi: zaman nasıl da uçup gidiyordu.

Oyunculara çay molası verilince, Alfred yanlarına geldi. Doğduğu günden beri tanıdığı Daisy'yle selâmlaştı, ama Emily'ye selam vermedi. Onu tanıyamamıştı. Emily' yi uzun boylu, güçlü kuvvetli bir kız olarak anımsıyordu - kesinlikle atletik yapılı: Kızın çitin üstünden atlayıverişine bizzat tanık olmuştu.

Bayan Lane'e şöyle dedi: "Luton ya da başka bir yere gitmeyecek olmama sevinmemin bir nedeni de bu işte: Arada bir uğrayıp meyveli kekinizden tatmaya bayılıyorum." Gülümseyişi, annesi dışında herkesin, kim olursa olsun herkesin kalbini kazanmasına yetip de artardı.

"Sizin de bildiğiniz gibi," diye sürdürdü sözünü, "bir bankada asla çalışamazdım. Beni tanırsınız."

"Evet, Alfred; hem uzaklara gitmeyeceğine öyle seviniyorum ki."

Daisy bunu duymamıştı, daha doğrusu duymamış gibi yaptı: Alfred asıl benim ne kadar sevindiğimi tahmin bile edemez, diye düşündü.

"Londra'ya yolum düştüğünde belki uğrar, seni görürüm," dedi Alfred, Daisy'ye.

"Dört gözle bekleyeceğim," diye yanıtladı kız.

Alfred'i oyuna çağırdılar; az sonra da kızlar Bayan Lane'i öpüp Londra'ya dönmek üzere yola koyuldular.

Ağustos 1907

Emily ile Daisy son sınavlarını başarıyla verdiler; Bayan Lane Bayan McVeagh'a, üvey anneye bir mektup yazdı. Önce John McVeagh'a yazmayı düşündüyse de vazgeçmişti, adama nispet yapar gibi olacaktı. Üvey anne kısa bir pusulayla yanıt verdi. "Emily'nin haberini verdiğiniz için teşekkür ederim. Baştan beri zeki, akıllı bir çocuktu zaten. Saygılarımla."

Bayan Lane, John McVeagh'ın Emily'nin gelişimini yakından, adım adım izlediğinden emindi. Şimdiyse karısı (o iğrenç yaşlı karga) kalkmış, "*haber verdiğiniz* için" teşekkür ederim, diyordu. Kocasına karşı gelecek eşlerden değildi, demek. Bayan Lane yeni bir mektup yazıp kızı Daisy (ki, Emily'nin en yakın dostu olarak, gayet iyi tanıyorlardı elbette) ve Emily için danslı bir parti vereceğini bildirdi. "Hepiniz davetlisiniz." Babayla üvey annenin katılmayacağı belliydi, ama Emily'nin bir de erkek kardeşi vardı. Belki o gelirdi.

Bayan Lane, John McVeagh'ı elleriyle öldürebilirdi. Üvey anneyi de, elbette. Emily'nin, bırakın onun şerefine dans etmeyi, onu canı gönülden alkışlayacak hiç kimsesi olmadığını düşünmeleri gerekmez miydi? Her şey bir yana, şu huysuz moruk en azından kıza yeni bir elbise alması için para veremez miydi?

Hemşire maaşıyla Emily'nin iyi giyinmesi olanaksızdı; gardırobu sadece en temel giyeceklerden oluşuyordu. Oysa bir elbiseye ihtiyacı vardı, gerçek bir elbiseye: Şöyle düzgün, "şık" bir elbise için para yollamak, burnundan kıl aldırmayan ihtiyara (John McVeagh'a) pek mi ağır gelirdi yani?

Bayan Lane, kızın doğru dürüst bir elbisenin hayalini kurduğunu tahmin edebiliyordu, hatta bunu biliyordu. Kendi kızı kuruyordu çünkü. Hangi kız kurmazdı ki? Emily okul günlerinden beri tek bir güzel elbiseye sahip olmamıştı.

Bayan Lane, Emily'nin o özel gecede giyeceği giysiyi tasarlarken, kendi kendine anımsatıp durdu: Annesi yok, annesi yok. Çok şirin filiz desenleriyle süslü, bir top beyaz muslin kumaş almış, Daisy'ye (küçük meleğine) modeli kendi genç kızlık elbiselerinin birinden alınma bir elbise biçmişti. Kabarık kollar, kurdeleler, dantelli, üçgen bir omuz atkısı. Daisy'yi bu kıyafetle görünce, hemen Emily için de bir tane dikiverdi; ölçüleri Daisy'ye doğrulatmıştı.

Hep birlikte, Daisy'nin odasında giyindiler, Bayan Lane'in sırtında en iyi, gri saten elbisesi vardı; Emily her ne kadar göstermemeye çalışıyorsa da, hüsrana uğramıştı. Filiz desenli muslin; berbattı.

Emily zorlu hastabakıcılık görevi sayesinde güçlü, sırım gibi, kaslı bir bedene sahip olmuş, teni o yaz bolca oynadığı tenisten bayağı esmerleşmişti. Giyindi; hantal, biçimsiz göründüğünün farkındaydı. Bayan Lane'e defalarca teşekkür etti, çünkü kadının onu gerçekten sevdiğini, elinden geleni yaptığını biliyordu.

Banka, toplantı salonunu parti için Lane'lere açmıştı; gıcır gıcır parlayan, koyu renk lambriler, ağır, kahverengi, kadife perdeler. Emily bu haşin ortamda, kısa, kabarık kolları ve pembe kuşağıyla daha da uyumsuz görünüyor, sırıtıyordu. Daisy harika görünüyordu. Bayan Lane minik çiçeğine duyduğu sevgiden eriyip biterken, Emily'ye yaptığı haksızlıktan kahrolmaktaydı. Bankanın bütün genç elemanları oradaydı, ta Ipswich şubesinden bile gelenlerin yanı sıra, çiftçiler de vardı. Daisy hiçbir dansı kaçırmıyor, tam bir çiçekli muslin ve gülücük girdabı halinde dönüp duruyordu. Erkekler onunla dans etmek için sıraya girmekteydi, en ısrarcıları da Alfred'di. Daisy'nin yaşamındaki doruk noktalarından biriydi bu; hiçbir zaman da unutmadı. Sınavlardan alnının akıyla çıkmıştı, şimdi de küçüklüğünden beri kahramanı olan Alfred'le dans pistinde dönüp durmaktaydı.

Emily'nin şansı onun kadar yaver gitmiyordu. Alfred onunla da dans etti, ama kız beceriksiz, tutuktu, nedeniyse büyük bir olasılıkla görünüşünden nefret etmesiydi.

Kısacası, Daisy için bir zafer, Emily içinse mümkün olduğunca çabuk unutulması gereken bir anı. O gece, Emily Daisy'nin odasındaki yatağında sessizce ağladı; Bayan Lane ise canından çok sevdiği Emily için yaptığı, daha doğrusu yapmadığı şey için. Gözyaşları, yanında yatan kocası uyanıp derdinin ne olduğunu soruncaya kadar dinmedi.

Bayan Lane yerel gazetenin partiye birini yollamasını sağlamış, adama ne yazacağını, Emily'yi özellikle vurgulamasını, diğerlerinden ayırmasını tembihlemişti; gazete kesiğini McVeagh'lara gönderdi.

Kalpsiz, iğrenç insanlar. Soğuk, kalpsiz ve iğrenç yaratıklar, diye ilendi Bayan Lane.

Sabah Alfred, Lane'lerin mutfak kapısını açtı, karşısında masanın başına çökmüş, yulaf lapasını yiyen Bay Lane'i buldu.

"Ah, geldin mi, sevgili oğlum," dedi Bay Lane. "Lapa ister misin? Kızarmış ekmek? Çay yeni demlendi."

Alfred çoğu sabah tam bu saatlerde uğrardı. Aslında Bayan Lane'i görmek için, ama bu sabah Londra'ya doğru yola çıkmadan önce Daisy'yi yakalamak istemişti. Karnı daima açtı: Kalkalı saatler olmuştu. Bugün evden saat dörtte çıkmıştı. Daisy'yi düşünüyordu, evet, ama daha çok şu minvalde: Onu kendimi bildim bileli tanıyorum, ancak onu gerçekten, gerçek haliyle yeni görüyorum.

Alfred ocakta akşamdan beri ağır ağır kaynamakta olan siyah tencereden kendine yulaf lapası aldı; kömürle güzelce beslenmiş olan ocak keyifle yanmaktaydı.

Her şeyden önce bir baba olan Bay Lane, Alfred'in bütün akşam Daisy'yle flört edişini düşünüyor, merak ediyordu: Delikanlı ondan kızını istemeye kalkışır mıydı? Bu durumda, ne demeliydi? Daisy böylesine başarılıyken, bir baba olarak, gönlü onun bir çiftçiyle evlenmesine razı gelir miydi? Kızarmış ekmeğini çiğnerken, kestirip attı: Zamanı gelince düşünürüm.

Bu arada, yatak odasında, Daisy saçlarını tararken şarkı söylüyordu; bütün gece yakışıklı Alfred'le ilgili hayaller kurmuştu. Londra'ya dönmek üzere hazırlanan Emily ise duraksıyor, içini fena halde acıtan beyaz elbiseyi bir türlü bavuluna koyamıyordu. Bayan Lane bunu fark etti, yanına geldi, kızı kucakladı. "Özür dilerim," diye fısıldadı. "Ne kadar utandığımı bir bilseydin..."

"Bana karşı her zaman öyle iyisiniz ki," dedi Emily; Bayan Lane'in elbiseyi geri alacağını anlayınca, rahat bir soluk aldı - al ve yak şunu, ya da iyice sakla; bir daha aklıma bile getirmek istemiyorum.

Mutfağa ilk Bayan Lane girdi, Alfred'i selamladı, evet, dedi, biraz lapa alırım.

Hemen ardından Daisy girdi, Alfred'le ikisi şakalaşmaya, cilveleşmeye başladılar. Alfred cilveleşmeye bayılırdı; sonunda işi iyice azıttılar, şakalar gürültücü, edepsiz bir hal alınca, Bay Lane dayanamayıp güldü: "Eh, karımla flört edeceğine kızımla et bari."

Sonra, Emily göründü, Alfred kendi kendine sordu: Aa, bu göz kamaştırıcı kız da kim? Sonra, birden anımsadı, çiçekli muslin elbiseli kızla yakından uzaktan ilgisi olmayan Emily'nin kim olduğunu çıkardı. Kızın üzerinde lacivert bir etekle beyaz ketenden küçük bir yakası olan, lacivert çizgili bir gömlek vardı.

Dün geceki halini unutmuş olmasını dileyerek Alfred’e gülümsedi, canının bir şey yemek istemediğini belirtti. Bir fincan çay, belki.

Alfred’e kalırsa kızın yorgun ve üzgün bir hali vardı: son birkaç dakikadır sürüp giden taşkınlığa, hoppalığa tam bir tezat.

Daisy’ye döndü, Emily’yi de kapsayan bir soru yöneltti: “Kente indiğimde sizi görmeye geleyim mi?”

“Ah, evet, lütfen gel,” dedi Daisy “Evet, gelin,” dedi Emily sırf kibarlık gereği. “Birlikte yaşayabileceğimiz, küçük bir daire bulmak niyetindeyiz,” diye ekledi. “Hemşire yatakhanesine yeterince katlandık.”

“Adresi annemden öğrenirsin,” dedi Daisy ve aynı anda, dün geceki hayallerinin ancak buraya kadar uzandığını kavrayıverdi.

Tam o sırada Bert Redway aralık duran kapıyı tıklattı, iterek açtı ve ortaya, herkese seslendi: “Alfred’i almaya geldim.”

Bu da çoğu sabah yinelenen bir şeydi.

Alfred Daisy’ye yarı alaycı bir reverans yaptı, masanın öteki yanına geçip Bayan Lane’le kucaklaştı, sonra Emily’ ye döndü: “Eh, şehre geldiğimde görüşürüz herhalde.” Bert’le birlikte ağır ağır patikadan aşağı indiler. Bert saman yabasını sırtına vurmuştu, kapıdan geçerken Alfred de daha önce oraya bıraktığı yabayı aldı.

İki genç adam uzaklaşırken, Daisy ile annesi eşikte durup arkalarından baktılar.

“Alfred’le Bert’i bir arada görmeye bayılıyorum,” dedi Bayan Lane. “Birbirleri için öyle yararlılar ki.” Kastettiği şey, Alfred’in Redway ailesindeki özel konumu (“öz oğulları gibi”) değildi; Alfred dağıtmaya meyilli, zaman zaman içkiyi fazla kaçıran, çılgın Bert’i dizginler, yola getirirdi.

“Bert’e ağabeylik ediyor,” dedi Daisy’nin annesi, yanından geçen kızına sarılarak.

“Gitme vaktimiz geldi,” dedi Emily.

Bayan Lane bir kez daha kapıda durup iki genç insanı uğurladı; yola koyulan ama erkeklerin aksi yönünde ilerleyen kızların arkasından baktı.

En Güzel Yıllar

Emily de Alfred de yaşamlarının zirvesindeydiler; talihlerinin - her şeyin.

“Keşke en güzel yıllarımızı yeniden yaşayabilseydik,” derdi annem, o yılları hararetle bağrına basar, sağlama alırken; gözlerini meydan okurcasına, o güzelim yılların sona ermesinden sorumlu tutarcasına kocasına dikerdi.

“Evet,” derdi babam. “Gerçekten de harika günlerdi. Ah, ne güzel zamanlarımız oldu.”

Alfred, Redway çiftliğindeyken, işin aslı, hayatı boyunca olduğu yerdeydi. Daha minicik bir oğlanken çiftçilerin oğullarıyla oynar, arazinin her yanında koştururdu. Hendekler, çalı çitler, tarlalar onun oyun alanı, Bert de en özel arkadaşıydı; tıpkı şimdi olduğu gibi, iki genç adam akşama, ışıklar sönene kadar işlerini yapar, kiralık işçileri denetler ya da kendi başlarına çalışır, sonra Albert, barın yolunu tutan Bert’e eşlik ederdi (kesinlikle önemli bir sorumluluk); daha sonra, akşam yemeği için birlikte eve dönerlerdi. Redway’lerin evinde yaşıyordu; öz oğullarıymışçasına. Alfred hayvanlara göz kulak olmaya bayılıyordu, Bert ise mahsulü denetliyordu. Alfred yazları her hafta sonu kriket oynar, çekişmeli bilardo ve snooker karşılaşmalarına katılırdı. Bert yarışlara gitmekten hoşlanır, Alfred de mümkün olduğunca ona eşlik etmeye çalışırdı, çünkü bu kara, kıvırcık saçlı, koca kahkahalı, al yanaklı, iyi huylu adamın eli açıklığı ve fırsatını bulduğu an, ölçüyü kaçıracak kadar içtiği herkesin malumuydu. Alfred sık sık, Bert’in elindeki içki maşrapasını çekip alır, onu iş işten geçmeden eve götürürdü. Bert’in ana babasının bu konuda ona güvendiğini biliyordu.

Kendisi de dans etmeye bayılırdı, bir cumartesi akşamı herhangi bir yerde, küçük ya da büyük, danslı bir eğlence varsa, kilometrelerce uzakta da olsa mutlaka katılır, sabaha karşı, yine yürüyerek dönerdi.

Alfred’in yaşamı, o sıralarda sıkı çalışmaktan ve sıkı oynamaktan ibaretti, ancak gezici bir kütüphaneye üye olan Bayan Lane sayesinde, bol bol da okuyordu. Bernard Shaw, H.G. Wells, Barrie - okuduklarını Bayan Lane’le ve kendisi gibi politikadan hoşlanan Bay Lane’le tartışırdı. “Ben gerçek, tutucu bir Tory’yim[1],” diye övünürdü Bay Lane, kısmen, sosyalist ve barışçıl eğilimleri olan karısını kızdırmak için. Alfred bu türden tartışmalar yapmak, kitap ve dergi ödünç almak için sık sık Lane çiftini ziyaret ediyordu.

Çok sevdiği müzikholler ve tiyatro oyunları için de arada bir Londra'ya gidiyordu. Bu gidişlerde, Bayan Lane'in tabiriyle "kızlara" da uğrardı. "Kızları mutlaka gör, Alfred; bana onlardan haber getir."

Oturdukları "daire" (modaya uyup ona böyle diyorlardı, yoksa kızların bir başlarına, bir dairede yaşamaları hâlâ, fazlasıyla cüretkâr bir davranış sayılmaktaydı), hastaneye yakın, bir ustabaşına ait evin, arkaya bakan iki odasından ibaretti.

"Akşam yemeğini gösteriden sonra, geç vakit yemekten çok hoşlanırdım," diye yâd edecekti Alfred, yıllar yıllar sonra. "Ah, öyle keyifliydi ki; Trocadero'da, Cafe Royal'de bir şeyler atıştırmak." Ama Colchester'a dönen son trene yetişmek gibi bir sorun vardı. Birkaç kez, kızların oturma odasında, yer yatağında uyumuştu; ev sahibesi Bayan Bruce, genç bir erkeğin iki bekâr kızın odasında kalmasından hiç hazzetmediğini belirtti.

"İyi ama, Bayan Bruce, onları doğduğum günden beri tanıyorum," dedi Alfred. "Kardeş sayılırız."

"Tamam da, kardeş değilsiniz işte," dedi Bayan Bruce, sıkılı dudakları, dediğim dedik göğsünde kavuşturduğu kollarıyla. "Hoşuma gitmiyor, o kadar." Delikanlının, kızlar evde olsun olmasın, içeriye girmesini bekler, kapıyı ansızın, çalmadan filan açıverirdi...

"Bayan Grundy," diye kulaklarını çmlatacaktı babam, yıllar yıllar sonra. Bayan Grundy, dönemin romanlarında, anılarında sıkça rastlanan, iffet timsali, namus bekçisi kadının simgesiydi. Peki, kimdi bu kadın? "Bayan Bruce anneme benziyordu," dedi Alfred, artık yaşlı başlı bir erkek olmasına karşın - şey, ömrü yaşlanmasına ne kadar izin verdiyse, yani. "Çirkin, kötü sözler dururken, nefesini asla güzel, olumlu bir şey söylemek için tüketme, diyenlerden. Herkes düzgün, temiz bir zemin görürken, Bayan Grundy salt pislik, kir görür."

Alfred bu Londra ziyaretlerinde Emily'yle de karşılaştı, ama pek sık değil. Daisy evde arkadaşından daha çok vakit geçiriyordu; onun adına özür dilerdi.

"Emily'yi bilirsin," diyordu, "gezginin tekidir. Benim bile günlerce görmediğim oluyor. Eve dalmasıyla çıkması bir oluyor. Eh, senin yaptığın gibi yani." Daisy Alfred'in daha sık gelmesini ve daha uzun kalmasını arzuluyordu.

Emily’nin “gözü dışarıda” ise, Alfred’inki de öyle değil miydi?

“Keşke Emily’nin enerjisi bende olsaydı,” diye inliyordu Daisy. “Nereden buluyor bunca enerjiyi?”

“Tanrı aşkına,” diye söylenirdi Bayan Lane, “bir dakika olsun otur şuraya, Alfred. Bir fincan çay iç. Bak, c çok sevdiğin kekten yaptım.”

“Domuzların biraz hareket etmesi lazım... Doğurmak üzere olan bir ineğim var, ayrıca üst tarladaki pancarların toplanma vakti,” diye sıralardı Alfred, iki eliyle omuzlarına bastıran, bir koltuğa oturtmaya çalışan kadına.

“Şöyle doya doya göremiyorum seni, Alfred. Bugünlerde Daisy’nin de hiç vakti yok gibi. Emily’ye gelince -önümüzdeki ay, büyük gün için gelir belki.”

Belki de gelmezdi.

“Nasıl becerirdik?” diye sorardı babam anneme, gençlik hallerini kastederek. “Yüce Tanrım, düşünüyorum da...”

“Tanrı bilir,” diye iç geçirirdi annem. “O günlerde yorulmak nedir bilmezdim.”

Emily, yani Royal Free’nin Hemşire McVeagh’ı, işine bayılıyordu.

“Azıcık amirane, ama daima adil.” Bu yorum, farklı bir güzergâhta ilerleyen Daisy’ye aitti.

Emily, ileri yaşlarında da yazışmayı sürdürdüğü okul arkadaşlarıyla tenis oynardı: “Anımsıyor musun...”

Bir yandan harıl harıl piyano çalışırken, bir yandan da finallerini vermişti. İsterse bir konser piyanisti olabileceğini söyleyen mümeyyizler bile çıktı. Langham Place’ teki, o sıralarda pek revaçta olan Ali Souls Kilisesi’nde, ayinlerde org çalıyordu. Konserlerde, resitallerde, hastanedeki sosyal etkinliklerde, hatta hemşire danslarında piyano çalardı. Kafa dengi, neşe kaynağıydı Hemşire Emily McVeagh.

O yıllarda, üvey annesinden bir pusula aldı; babası onu görmek istiyordu.

Bizzat babasından değil, ama.

Emily bir öğle vakti baba ocağına gitti. Bir kereden fazla da gitmiş olabilir.

“Ama onu asla bağışlamadım, asla, asla,” diye bastırırdı, gözleri alev alev, yumrukları sıkılı.

Babasına baş kaldıran, bağımsız, başarılı bir kız çocuğu, her baba, her aile, herkes için övünç kaynağı olan bir kız evlat tarafından “bağışlanmak” o baba için ne anlam taşır ki?

“Baba, teşekkür ederim, sana çok şey borçluyum.” Öyle mi?

Eh, babasına çok şey borçlu olduğu kesindi.

“Sen olmasaydın, ben asla...”

Büyük bir olasılıkla doğru.

Ama hastanedeki ilk yıllarını bir türlü unutamıyordu. “Öyle zor, öyle çetindi ki” - kastettiği şey, hemşirelik yaşamının başlarındaki o yorucu, ezici çalışma faslı değildi yalnızca.

“Öyle açtım ki. Hepimiz açtık. Param doğru dürüst bir mendil almaya bile yetmiyordu,” diye sızlanırdı, yaşlı gözlerle. “Maaş öylesine düşüktü. Kendime bir çift eldiven bile alamadım,” derdi annem, genellikle dışarılarda, çalılık arazide koşturan, çıplak, tozlu ayaklarına *veldschön*[2] geçirmiş, sırtında annesinin elbisesinden bozma önlük, kuluçkadaki tavuk ellenmekten hoşlanmadığı ya da ha bire dikenli tellere tırmandığı için, elleri tırmık içindeki kızma, bana. *Eldivenmiş!*

“Bir çift güzel eldivenim olmadı. Çünkü evden küçücük bir harçlık bile gelmiyordu... minicik bir cep harçlığı bile.”

Annem posta günleri Banket’e[2] giderken, duruma uygun, kurdelesinin mutlaka yeni ve şık olmasına özen gösterilen bir şapkayla, minik düğmeleri olan beyaz eldivenler takar, ayakkabıları cilalı, gıcır gıcır olurdu. Çantasında beyaz ketenden, temiz bir mendil bulunurdu. Elbisesi, yöredeki bütün kadınların özel günlerde giydiği şu “terzi elinden çıkma” elbiselerdendi. Herhangi büyük bir kentin ana caddesinde rahatlıkla yürüyebilirdi.

İyi ama, babasından gelecek cep harçlığını kabul eder miydi? Bence etmezdi.

Emily dans etmekten pek hoşlanmazdı, konserleri ve tiyatroyu seviyordu o; Daisy’nin kıdemli hasta bakıcılar için düzenlenen Noel dansına davet ettiği Alfred de zaten bütün gece Betsy Somers denen kızla dans etti. Ufak tefek, tombul bir kızdı; küçük lüleler halinde bıraktığı, kıvırcık, sarı saçları ve sıcakta hemen al basan yanakları vardı. Çokbilmiş insanların birbirine işaret ettiği gibi, Betsy hık demiş Bayan Lane’in burnundan düşmüştü.

Evlenmek mi - işte bu, kesinlikle büyük bir adımdı, öyle değil mi?

Bay Redway kibar, müşfik bir adamdı ve Alfred bir emekçiden epeyce fazlasını kazanıyordu, yine de evlenip barklanmaya yetmezdi. Betsy’yi Redway’lerin evine gelin getirmesi, kızdan bunu istemesi de söz konusu olamazdı.

Alfred’in bir hemşireyi görmek amacıyla her fırsatta Londra’ya gittiği duyulmuştu; Bay Redway delikanlıya, yeni inek ahırına göz atmak istediğini, onunla birlikte üst tarlaya geleceğini söyledi.

Alfred onun dilinin altındakini merak etti: muhtemelen Bert’in içkiciliği.

Redway’lerin evi bir zamanlar, geniş bir mülkün idari binasıydı, ancak işler kötü gitmiş, arazi bölünüp parça parça satılmıştı. Arazide Redway’lerin evinden başka, tarım işçilerinin ve ailelerinin kaldığı, çeşitli tip ve ebatlarda bir sürü kulübe vardı. Üst tarlanın bir yanında küçük bir orman uzanıyordu, Bay Redway işte orada durup Alfred’e, tam buraya orta karar bir ev yapmayı tasarladığını açıkladı. “İsterse Bert buıjaya taşınabilir, elbette,” diye sürdürdü sözünü, “ama onun evde kalmasını yeğlerim.” Alfred anlıyordu. Bay Redway’le sohbetlerinin tarzı buydu: Çoğu şey dile getirilmezdi. Bert malum, sorun olmayı sürdürüyordu, ama Alfred’den ömür boyu onunla aynı evde yaşaması ve ona bakması beklenemezdi. “Evlenmeyi düşünüyorsan,” dedi Bay Redway, “ev senin olabilir; bunu ayarlarım.” Tam burada, şu minvalde bir şeyler eklenebilirdi: “Keşke bizim oğlumuz olsaydın, Alfred. Çiftliği sana bırakırdım, gözüm de arkada kalmazdı. Ne yazık ki değilsin, biz de elimizdekiyle yetineceğiz artık. Bert evlenmeyi düşünüyor olsaydı, o zaman...; ama göründüğü kadarıyla böyle bir niyeti yok.” Yüksek sesle: “Betsy Somers, ha? Ailesi Kentli, değil mi? Nedön hafta sonu buraya getirmiyorsun onu? Belki de yıllık'şenliğimize davet edersin? Betsy kriketten hoşlanıyor mu?”

“Umarım hoşlanıyordur,” dedi Alfred gülerek. “Hoşlanmıyorsa, onu tatsız bir şenlik bekliyor demektir.”

İşte Alfred’in geleceği böyle kararlaştırıldı. Ve Betsy’ yi, Bayan Lane’in yanındaki iskemleye oturmuş, maçı izlerken düşünmek Alfred’in hoşuna gitti.

Peki, yüksek sesle söylenmeyenler? “Onu şöyle bir güzel inceleme arzumuzu anlayışla karşılamaksın. Bize uyum sağlayabilecek mi bakalım?”

Yerleşmiş, kaynaşmış bir toplumda, oğullardan biri gelin getirmeye niyetlendiğinde, işler hep böyle yürür. *Kız bizden biri olacak mı?*

“Çatıya saz örtü mü istersin, yoksa taş tahta mı?” diye sordu Bay Redway.

“Taş tahta,” dedi Alfred. “Yangına karşı daha güvenli.”

Betsy’ye evlenme teklifini ev bitince yapabilirdi, acelesi yoktu. Bu kızı seviyorum sanırım, diye düşünüyordu; öte yandan, bekârlık da öyle keyifliydi ki. Sonra Kader duruma el koydu. Alfred Londra’da, daha doğrusu kızların dairesinde, akşam yemeğindeydi, ansızın böğrüne saplanan acıyla inleyerek yere yığıldı. Royal Free’ye yürüme mesafesindeydiler. Daisy hastaneye koştu, iki taşıyıcıyla sedye getirdi, bu arada Emily de Alfred’e destek olup sokak kapısına götürdü. Alfred’i derhal ameliyathaneye aldılar, son anda hayatını kurtardılar. Apandisiti patlamıştı. Hastanede, kararını vermesine yetecek kadar uzun bir süre kaldı; evet, Betsy’yi gerçekten seviyordu. Evlilik yolunda ilk adımı atıp nişanlandılar. Bu arada, Emily McVeagh da Kardiyoloji bölümünden Doktor Martin-White’la nişanlandığını açıkladı. Hemşire McVeagh’ın koğuşundaki küçük çalışma odasında bir parti verildi. Alfred de katıldı, koltuk değnekleriyle bir köşede dikildi, Daisy’yle birlikte seyretti. Betsy nöbetçiydi, ortalarda görünmüyordu.

“Gerçekten hoş bir adama benziyor,” diye onayladı Alfred, Daisy’ye.

Doktor Martin-White, Alfred’i genellikle kuşatan, hepsi de çiftçi, rençper, taşralı olan insanlardan çok farklıydı. Uzunca boylu, biraz fazla zayıf sayılabilecek, tereddütlü, haddini aşmaktan çekinircesine, tutuk tavırlı bir adamdı; düşünceli, duyarlı bir yüzü vardı.

Bunlar, 1916 yılında oldu.

Gerçek yaşamda, babamın apandisiti Somme Çarpışmasından hemen önce patlamış, onu birliğinin geri kalanıyla birlikte can vermekten kurtarmıştı. Cepheye geri gönderildi, bu kez de sağ bacağındaki şarapnel onu Passchendaele Çarpışmasından kurtardı. “Bayağı şanslıydım doğrusu” derdi. Ama sonra, eklerdi: “Eh, sağ kalmak için çok fazla nedenim vardı tabii.”

İşler artık iyice hızlanmıştı. Betsy, Alfred’iyle hemen evlenebilmek uğruna eğitiminin son yılından vazgeçebileceğini söyledi. İleride, daha uygun bir zamanda evlenmeyi tasarlayan Alfred bir de baktı, ondan ayrı

kalmaya dayanamadığını söyleyen Betsy’ye hak vermekte. “Neden bekleyelim ki?” dedi kız; delikanlı da ona katıldı. Peki ama nerede oturacaklardı? Evlerinin bitmesine daha çok vardı. Buysa, evlilik yaşamlarına ister istemez Redway’lerin evinde başlayacakları anlamına geliyordu. Aynı zamanda da, Betsy’nin “incelenme” meselesinin daha fazla ertelenemeyeceği anlamına. “Beni şöyle sıkı bir gözden geçirmek, hakları elbette,” dedi kız; sonuçtan gayet emindi: Betsy insanların ondan hoşlandığını biliyordu, neden Redway’ler hoşlanmasın ki? Alfred’inse aklı fikri kızı Bayan Lane’le tanıştırmaktaydı; hem de bir an önce. Bayan Lane kızı beğenmediği takdirde, o zaman... Betsy’den vazgeçmeye hazır mıydı? Soru Alfred’in karşısına dikilivermişti; bilfiil ve zorla. Hayır, hazır değildi. İşte, Betsy’nin onun için elzem olduğunu Alfred bu şekilde öğrenmiş oldu.

Endişeler yersizdi. Bayan Lane pencereye gitti, gözdesi Alfred’in seçtiği kızı beklemeye koyuldu. Bahçe kapısında açık tenli, tombulca bir kız belirdi; Bayan Lane’in daha sonra Alfred’e tanımladığı gibi, “tir tir titriyordu”. Bayan Lane kapıya koştu, Betsy’yi kucakladı. “Ah, hoş geldin, sevgili Betsy,” diye şakıdı Alfred’in ikinci annesi. (“Bana öz annemden daha çok analık etti.”)

İki kadın birbirlerinin kollarında ağlaştılar, Bayan Lane Alfred’e çok şanslı bir erkek olduğunu söyledi. “Harika bir kız, Alfred. Ah, aferin sana.”

Redway’lerde, daha ilk anda sorun baş gösterdi. Alfred’in nişanlısı akşam yemeğine geliyor diye bardan erken dönen Bert, kızdan görür görmez hoşlandı, ama bunu dışavurmak için kıza takılma, arada bir tadını kaçıracak ölçüde iğneleme yolunu seçti, çünkü biraz gergin, heyecanlıydı.

Betsy ona iyi katlandı, suyuna gitti, sessizce onları izleyen müstakbel “kayınbabası ve kaynanasının” gönlünü kazandı.

Bert Alfred’e, seni şanslı köpek, dedi.

Ve Birleşik Banka’nın bir kez daha yıllık şenliğini kutlama vakti gelince, Betsy meşe ağacının altına, Bayan Lane’in yanına oturdu, onun uyarıları doğrultusunda sporcuları alkışladı. Bu öğle sonrasında hayli kalabalık bir seyirci toplanmıştı, çünkü Alfred Tayler sahadaydı, böylece Betsy sevgili Alfred’ini ilk kez ait olduğu yerde, işbaşında görmüş oldu.

Alfred’le Betsy’nin evliliği için iki kutlama yapıldı; bunlardan biri, Kent’teki gerçek düğündü; ne kadar geniş ve sevgi dolu bir aileye girdiğini gören Alfred şaşırıp kaldı. Bundan böyle, kendi ailesinden çok başkalarının

ailelerinden haz alacaktı. Emily düğüne katılmadı -harıl harıl yeni evini düzmekle ftıeşguldü. Daisy katıldı, Bayan Lane de öyle. Bayan Lane, gelin ile güvey adına, hasat mevsimi bir davet daha verdi. Bu arada, Betsy ile Alfred'in eline, Emily McVeagh'ın düğün çağrısı ulaştı. Büyük, şık bir davetiyeydi, en iyi cins Çin porseleni kadar da kaliteli; Redway'lerin kahvaltı masasına konan zarfı gören Bert'in tepesi attı. Betsy geldiğinden beri keyifsizdi; daha da çok içiyor, hiç umulmadık şeylere aşırı duygusal tepkiler veriyordu. "Şuna da bakın hele," dedi alayla. "Bu Emily McVeagh kendini ne sanıyor, yahu? Ne olduğunu ben söyleyeyim: Lady Muck![3]"

O ana kadar Emily'ye fazlaca dikkat etmemiş olan Bert, büyük bir olasılıkla kim olduğundan bile habersizdi. Çemkirmeyi sürdürdü: "Şu havalı kilisede evleniyor, demek? Şimdi kalkıp uslu, küçük kızlar gibi, tıpış tıpış düğüne gidersiniz artık."

Betsy sakince açıkladı: "Bert, Emily'yi yıllardır tanırım. Deneme süremi onun koğuşunda geçirdim. Eğitimimden o sorumluydu, bana karşı hep çok iyi davrandı. Orada ne zorba hemşireler gördük; dolayısıyla onun emrinde olmam benim için büyük bir şanstı."

"Hemşire McVeagh'dan Lady Muck'a," diye haykırdı Bert. Sonra, oturduğu yerde abartılı bir hürmet gösterisiyle, beceriksiz bir reverans yaptı, askıdaki kızartma çatalını düşürdü.

"Sakin ol," dedi Bay Redway. "Emily McVeagh'ı severim. Sık sık Mary Lane'i ziyarete gelirdi."

"Eh, bundan sonra gelmez artık," dedi Bert. "Buna tenezzül etmez. Baksana, kahrolası St. Bartholomew Kilisesi, arkasından da Savoy'da merasim." Bir hışım davetiyeyi kaptı, belli ki yırtıp atacaktı.

Betsy zarfı ondan aldı, "Bert, Emily benim dostum," dedi. "Bunu aklından çıkarma, lütfen."

"Çıkmaz, merak etme!" diye bağırdı Bert. "Asil dostlarını bize zaten sık sık hatırlatacağından eminim."

Aynı anda, bu tür durumlar için yedeğinde hep bir baş ağrısı illeti bulunduran Bayan Redway ayağa kalktı, "Başım..." diye mırıldanarak odadan çıktı.

"Bu kadar yeter, Bert," dedi Bay Redway.

"Alfred'i yeterince asil bulmazsın artık," diye homurdandı Bert.

Genelde Bert’in çok daha çirkin “takılmalarını” sineye çeken Betsy bunun üzerine gözyaşlarına boğuldu ve kendini yatak odasına attı.

Bay Redway’in suratı öfkeden bembeyaz kesilmişti. “Utançtan yerin dibine geçtim...” O da kalkıp odadan çıktı.

“Bert, buna bir son vermelisin artık,” dedi Alfred. “Bu” derken içkiyi kastettiği belliydi. Oysa Bert sarhoş değildi. Öte yandan, bir bardak suyun ya da bir fincan çayın dün geceki sarhoşluğu tetiklediği aşamaya gelmişti.

“Bu tavrından sıkılmaya başladım, Bert. İş Betsy’yi ağlatmaya geldi mi, çığrmdan çıkmış demektir.”

“Ama sadece takılıyordum,” dedi Bert; gerçekten üzülmüştü, hem çekip giden babası, hem de Alfred için. “Yalnızca şaka yapıyordum, hepsi o.”

“Son günlerde sık sık, senin yüzünden ağlayan Betsy’yi avutmak zorunda kalıyorum.”

“Bence çok büyütüyorsun,” diye patladı Bert.

“Bert, Betsy’yi iğnelemeyi kesmezsen, alıp Lane’lere götüreceğim; evimiz bitene kadar orada kalırız.”

“Bunu yapamazsın... yapmamalısın...” Şimdi Bert gerçekten sarsılmış görünüyordu.

“Evet, yaparım,” dedi Alfred. “Dinle, Bert, lütfen beni dinle...” Öne doğru eğildi, dinlemesini sağlamak için arkadaşını omuzlarından kavradı. “Betsy benim karım,” dedi. “Benim için önce o gelmeli.”

Bert sersemlemişti; kendisi de ağlamak üzereydi. “Ama Alfred, bunu yapamazsın... yani yapma.”

‘Yaparım,” dedi Alfred.

“Ama durum o kadar da kötü değil,” dedi Bert. “İnan ki değil...”

“Karımı ağlatıyorsun ve ben seni savunmak zorunda kalıyorum; yetti artık!”

“İyi ama Betsy’yi çok seviyorum,” dedi Bert. “Amacım ağlatmak değil, sadece takılıyorum azıcık.”

“Eh,” dedi Alfred, Bert’in gözlerinin içine dik dik bakarak, “bense ona *âşığım,* o benim karım.”

Bert atıldı: “İyi de onunla daha yeni tanıştın.” Sonra, söylediklerinin saçmalığını ayrımsadı, kıpkırmızı oldu. “Ah, özür dilerim,” dedikten sonra,

Betsy’nin sığındığı yatak odasına koştu, kapıyı vurdu, içeri daldı. Betsy yatağın üzerinde ağlıyordu.

“Betsy,” diye bağırdı Bert. “Betsy, özür dilerim. Patavatsız öküzün tekiyim. Gerçekten üzgünüm, Betsy.”

Alfred birkaç dakika bekledi, sonra kapıyı açıp içeriye girdi. Bert yere, Betsy’nin yanına diz çökmüştü, başı kızın kucağındaydı. Karşıdan bakıldığında, uyuyakalmış gibiydi, Betsy kocasına bir işaret çaktı: “Kurtar beni...” Bunun üzerine Alfred Bert’in yanına gitti, tutup kaldırdı, “Hadi bakalım, koca oğlan,” dedi. “Bu kadar yeter.” Bir kolunu onun omzuna doladı, odadan çıkardı.

Tam çıkarlarken, Betsy’nin, “Teşekkür ederim,” dediğini duydu.

Betsy ile Daisy düğünde Emily’nin nedimesi olacaklardı; bugün, Betsy’nin, düğün provasına katılmak ve giyeceği elbiseyi seçmek üzere Londra’ya gitmesi gerekiyordu.

Nedime olan Bayan Lane’le birlikte gideceklerdi.

Az sonra, giyinip hazırlanmış bir halde odadan çıktı, iki erkek hâlâ kahvaltı sofrasmdaydı.

Bert’e hiç bakmadı, Alfred’e döndü: “Artık gidiyorum. Acaba gelmesen daha mı iyi olacak?” Bert ağlıyordu; bir alkoliğin sefil, kendine acıyan gözyaşları: Alfred’den zılgıtı yemiş olmalıydı.

Oysa Alfred’in kadınlarla birlikte Londra’ya gitmesi kararlaştırılmıştı: Betsy, Alfred ve Bayan Lane; küçük, şen bir grup olacaklardı.

Bay Redway dışarıda dikilmekteydi, belli ki Betsy’yi bekliyordu.

“Seninle geliyorum,” dedi.

Betsy ile kayınpederi, az sonra çamur deryasına dönüşen patikayı tırmanmaya koyuldular.

Delik deşik çamura ulaşınca, Bay Redway, “Dur, seni karşıya geçireyim,” dedi. Geniş kolunu kızın beline doladı, kaldırdı, salt dokuz-on metrelik en berbat kısımda değil, çamurun tamamen bittiği yere kadar taşıdı. Betsy’yi yavaşça yere indirdi, şöyle dedi: “Bert’e aldırma. Aslında o kadar da kötü biri değil. Senin Alfred onu yola getirecektir, eminim.”

Betsy minnettardı. “Teşekkür ederim. Bu kadar büyütmemeliydim, aptallık ettim.”

Bu arada Bert, Alfred’e sormaktaydı: “Yanımda mı kalıyorsun? Londra’ya gitmiyor musun?”

“Evet, seninle kalacağım,” dedi Alfred. Ama Bert’in zayıflıkları yüzünden gelecekte onu bu türden daha hangi tavizlerin beklediğini de merak ediyordu doğrusu.

“Hadi, gidip mısıra bir göz atalım, Bert.”

Bert bir daha Emily’ye de düğüne de değinmedi. Alfred’e kalsa düğün için karısıyla birlikte Londra’ya giderdi, fakat o gün gelince, bir kez daha Bert’e döndü, gitmeyeceğini bildirdi: Kalıyordu. Bu, Bay Redway’in gözünden kaçmadı, “Çok iyisin, Alfred,” dedi. Sonra, Alfred ile Betsy’nin evinin inşa edildiği yere gittiler. Bert, Alfred ve Bay Redway durup inşaat işçilerini seyrettiler, önerilerde bulundular; Bert ansızın şöyle dedi: “Betsy o elbiseyle çok güzel görünüyordu.”

“Ama düğünde o elbiseyi giymeyecek,” dedi Alfred. Bert yine patlamaya hazır gibiydi; bir öfke, serzeniş, suçlama patlaması.

Bay Redway araya girdi: “Bir düşün, Bert. Bu kadar büyütecek ne var? Emily McVeagh evleniyor. Hepsi bu. Altı üstü bu işte.”

İşte Alfred’in Emily’nin düğününe gitmemesinin nedeni buydu.

Asıl sorun, Emily evlenirken Bert’in bir türlü baş göz olamamasıydı. İnsanlar ona birkaç kez, bu sefer başın bağlanıyor, diye takılmış ama iş bir türlü tamamına ermemişti. Ailesine ve Alfred’e çaktırmadan kızlara kur yapmayı denemişti, ama geçen hafta, gerçekten hoşlandığı bir kızı danstan sonra evine götürürken yere yuvarlanmış, kız onun düşüşünü, kusuşunu izlemişti. Sonra da, kendisi için böylebir gelecek hayal etmediğini söylemişti - Alfred olaydan haberdardı, ama Bert’in ana babası bilmiyordu, Bert onlara duyurmaması için yalvarmıştı.

“Evlenmem için başımın etini yiyip duruyorlar zaten; öte yandan, sen hiç zorlanmaz gibisin...”

Şimdi, kendisi farkında olmasa da gözleriyle sürekli Betsy’yi izliyor, ona baktıkça gülümsüyordu; “Tıpkı Rover gibi,” dedi Betsy kocasına. Rover, Bay Redway’in Betsy’ ye tapan, iri, kara köpeğiydi.

Sonra Betsy mide bulantıları çekmeye başladı, hamileydi, doktor ikiz doğuracağıyla ilgili şakalar yapmaya başladı. Karnı erkenden irileşmişti; şimdi sorun, evin doğuma yetişip yetişmeyeceğiydi.

“Umarım yetişir. Burada bir çocuğa ayırabilecek yerimiz yok ki,” diye inliyordu Bayan Redway, sanki Bert bu oldukça hacimli evde büyümemiş gibi.

Bert akşamları sarhoş bir halde eve dönünce, Betsy onu azarlıyor, o da mazeretler öne sürüp af diliyordu; bir sabah mutfağa, yanağında kocaman, kızıl bir yara iziyle girdi: Belli ki kendisi farkında değildi. Bunu gören Betsy ağlamaya başladı, “Ah, Bert, buna artık bir son vermelisin, mecbursun,” dedi. Bunun üzerine elini yanağına atan Bert yarayı kanattı. Betsy kanı peçetesiyle durdurmak için koşunca, erkek işi şakaya vurdu, azıcık yaralanmanın bu ihtimama değdiğini söyledi.

“Hiç de komik değil, Bert,” dedi kız. “Bunları daha önce de gördüm, kuzenim Edward’da. O da senin gibi ayyaştı, içkiyi bırakamıyordu, sonra bir gün saman makinesinin frenini çekmeyi unuttu, araba da geri geri gelip onu ezdi.”

Bayan Redway kıkır kıkır gülüyor, iç geçiriyordu. Oğlu gözlerinin önünde sarhoşluk basamaklarından yuvarlanırken, o belli ki görmezden gelmeyi yeğlemekteydi.

“Aman Betsy,” diye inledi. “Bert kesinlikle... hiç de...”

“Evet efendim, öyle,” dedi Bay Redway. “Betsy haklı, Bert, içkiyi bırakmak zorundasın.”

“Aksi halde sonun George Dayım gibi olur,” dedi Betsy. “İki Noel önce, öyle çok içti ki, düşüp öldü.”

“Betsy’de de hepimizin ahlak dersi çıkarmasına yetecek sayıda akraba var,” dedi Alfred.

“Şey, evet, var,” dedi kız. “Geniş bir aileye sahip olmanın yararlarından biri de bu işte. Senin adına üzgünüm, Alfred. Geniş bir ailenin olmamasına yani.”

“Eh, bir ağabeyim var,” dedi Alfred. “Ama onun şampanyadan başka bir şey içmediğine eminim.”

“Şampanya yaramaz,” dedi Bert. “İnsanın başını ağrıtır.”

“Ben şaka yapmıyorum,” dedi Betsy. Alfred’in kendini beğenmiş ağabeyinden hoşlanmıyordu. “Sonra, şu erkek kardeşim, Percy. Ona bir kişi bile ayyaş demez, oysa öyle. Alkolizm yolunda hızla ilerliyor,” diye sürdürdü sözünü.

Bunun üzerine Alfred kahkahaları koyverdi, az kaldı gülmekten tıkanıyordu.

“Ah, Betsy,” dedi.

Kahkahalardan rahatlayan Bert de gülmeye başladı; Betsy onu sertçe uyardı: “Bunda gülünecek bir şey yok, Bert. İçmeyi derhal kesmezsen, daha ne olup bittiğini anlamana kalmadan ölüp gidersin.”

Alfred yeniden gülünce Betsy gözyaşları içinde odayı terk etti.

“Çok ayıp,” dedi Bay Redway. “Üzerine bu kadar gitmemelisiniz, bu durumdayken yani.” Betsy döndü, gözleri kıpkırmızıydı, Bay Redway ayağa kalktı, onu iskemlesine oturttu. “Sonuna kadar haklısın, Betsy,” dedi.

“Öyleyse hikâyemi bitireyim,” dedi kız. “George Dayım iyice kötüleyince, Londra’da birini görmeye gitmişti. Adam ünlü bir doktor, sen de mutlaka gitmelisin, Bert.”

Köşeye sıkıştığını gören Bert, tamam, dedi, bu yakınlarda giderdi.

“Hayır,” dedi Betsy. “Seni ben götüreceğim. Adresi annemde var; adama yazar, randevu alırım.”

Dediğini de yaptı.

Randevu günü hava çok sıcaktı; Betsy’ye ateş basmıştı, rahatsızdı, yine de, “Hayır, onu bizzat götüreceğim,” dedi Alfred’e. “Beraber giderseniz seni atlatıp kendini bir bara atar. Benden korkuyor, biliyorsun, senden hiç korkusu yok.”

“Senden korkmak mı?” dedi Alfred. “Kim korkabilir ki senden?”

“Bekle de gör,” dedi Betsy.

Bay Redway istasyona yaşlı, kır kısrakla gitmesini önerdiyse de, Betsy atın sarsıntısına dayanamayacağını söyledi. Yürüyerek gidecekti.

Hep birlikte yola koyuldular; Bay Redway, Alfred, Bert ve Betsy, tekerlek izleriyle kaplı, tozlu yoldan istasyona doğru ilerlediler.

Sıcağın Betsy’ye fena halde dokunduğu açıktı, ama, “Mesele yapmayın,” dedi. “İyiyim. Bu önemli bir iş.”

İki kişilik, boş bir kompartıman bulması için memura rüşvet verdi, Bert’le birlikte yerlerine yerleştiler.

Alfred ile Bay Redway uzaklaşan trenin arkasından baktılar.

“Eh, Alfred,” dedi Bay Redway, “turnayı gözünden vurmuşsun.”

“Evet,” dedi Alfred. “Biliyorum.”

Londra’da Betsy Bert’in koluna girdi, şöyle dedi: “Şimdi, Bert, kaşla göz arası bir içki yuvarlamaca yok, tamam mı?”

Tam da bunu tasarlamakta olan Bert, “Tamam, söz,” dedi.

Wimpole Caddesi’ndeki muayenehanede, Betsy sekretere, “Bu Bay Redway, onun adına randevu almıştım,” dedikten sonra genç adamı kolundan tuttu, bekleme odasına soktu.

“Baksana, Betsy, biraz fazla üstüme gelmiyor musun?”

“Hayır. Bunun yapılması gerek, Bert.”

Sekreter onları çağırınca, Betsy Bert’i doktorun kapısına kadar götürdü, içeri girmesini bekledi, sonra kendini bekleme odasındaki koltuğa attı: Kendini gerçekten de bitkin hissediyordu.

Ama gözleri doktorun kapısmdaydı; uzunca bir süre, bir saat kadar sonra açıldığını görünce kapıya koştu. Bert’i karşıladı, doktora gülümsedi: “Size yazan bendim.”

“Çok güzel bir mektuptu,” dedi azametli adam.

Caddeye çıkınca, Bert kızın kıpkırmızı kesilmiş, terleyen yüzüne şöyle bir bakıp hemen bir taksiye el etti, binmesine yardımcı oldu.

Betsy onun kolunu hâlâ sımsıkı tutuyordu, istasyona kadar da bırakmadı; bir kez daha tren görevlisini buldu, iki kişilik bir kompartıman ayarlattı.

Görevli, bugün tamamen ayık görünen Bert için değil de Betsy için endişelenmişti.

Karşı uçtaki istasyonda onları Bay Redway’le Alfred beklemekteydi; iki yanından Betsy’nin koluna girdiler, mayıs tomurcukları kokan patikalardan eve doğru yürümeye başladılar.

“Ah, bu koku,” dedi kız. “Beni kusacak hale getiriyor.”

Ama kendini tuttu, eve girdi, biraz uzanmak üzere odasına gitti.

Akşam yemeği vaktiydi.

Bayan Redway en acılı, en soluk soluğa sesiyle, derhal doktorun ne dediğini öğrenmek istedi. “Pek bir şey yok,” sözlerini duymayı bekler gibiydi. Oysa Bert’in yanıtı, “İçkiyi bırakmazsam, on yıla kalmadan ölürmüşüm,” oldu.

Bayan Redway gözlerini ovuşturdu, inledi. “Ah, yo...” Her an düşüp bayılacak gibiydi.

“Demek ki buraya kadar, Bert,” dedi babası. “Bırakmak zorundasın.”

Yemek yendi. Bert dışarıya çıktı, evin yan tarafındaki tahta sıraya yöneldi. Bay Redway’in bir bakışı üzerine, Alfred onun peşinden gitti. Gizlice bara sıvışacağından korkuyordu, ama onu günün son ışıklarında, bankta otururken buldu. yanına oturdu, Bert alçak sesle şöyle dedi: “Düşünmemi sağladı, Alf. Durumun bu kadar kötü olduğuna gerçekten inanmıyordum.”

“Bayağı kötü durumdaydın,” dedi Alfred.

Bert yığılıp kalmıştı; ayak ayak üstüne attı, indirdi, iç geçirdi, öksürdü, yan gözle Alfred’e baktı.

“Hayır,” dedi Alfred. Bu gardiyan rolünü oynamakta zorlanıyordu: Yumuşak başlı biriydi, şimdiyse önünde, “Hayır, Bert, olmaz,” diyeceği aylar -yıllar- uzanmaktaydı.

Bir süre sonra Bert, “Gidip yatacağım,” dedi. Alfred içeriye girip girmediğini görmek için onun arkasından bakmadı: Bert isteseydi kolayca sıvışabilirdi. Benim yerimde Betsy olsaydı, diye düşündü, arkasından bakardı ve gerekirse müdahale ederdi.

Hava çok sıcaktı, dilde toz bırakan bir esinti vardı. Mayısın rayihası nemli, yapış yapış bir dokunuşu andırıyordu.

Dere kıyısını izleyen uzun karaağaç dizisinin gölgesi, Alfred’in ayaklarına kadar uzanıyordu. Yoldan, üzeri arpa çuvallarıyla dolu bir yük arabası geçti. Arpanın baygın ve sinsi kokusu Alfred’in aklına bol köpüklü, koca bir maşrapa birayı getirmişti.

“Aman Tanrım,” dedi. “Böyle giderse Bert’ten farkım kalmayacak.”

Kötü bir öğleden sonra geçirmişti. Öncelikle, Betsy’ yi öyle kamı burnunda, kan ter içinde, saçları taraz taraz görmekten nefret etmişti. Bütün bir akşamüstü bu görüntüyü hazmetmeye çalışmış, daha iki yıl önce, hastanedeki dansta gördüğü küçük Betsy’yi, İzninizle, diyerek dans arkadaşından ayırıp bütün gece dans ettiği o etine dolgun ama zarif, güzel kızı düşünmüştü. Ve oradan bu noktaya nasıl geldiklerini, karısı kendini iyi hissetmediği için yatarken, kendisinin burada böyle aklı karışmış ve

inanamaz bir halde, tek kulağı -evin köşe odasındaki- Bert'te oturup kalışını...

Karısı ile Bert'i trene bindirdikten sonra, istasyondan dönerken, iki kız seslenmişti: "Alf, hey Alf, bu akşam Dawley'deki dansta görüşecek miyiz?"

Tam, "Evet, elbette görüşeceğiz," diye karşılık vermeye hazırlanırken, Bay Redway'in fırlattığı sert bakış üzerine, bir anda aklı başına gelmiş, "Ben evli bir erkeğim, unuttunuz mu?" demişti. Kızlar Ruby ile Ethel'di, her ikisiyle de pek çok eğlencede dans etmişti. Annesi görse, orta malı kızlar derdi, ama Alfred'in umurunda değildi. Sonuçta onlarla evlenmeyecekti ya! Gayet eğlenceli kızlardı, hepsinden önemlisi de çok iyi dans ediyorlardı.

"Dans günlerin sona erdi, demek?" diye seslendi Ruby.

Ethel ekledi: "Çok yazık, Alfred."

Kalbine bir bıçak saplansaydı, daha büyük bir acı veremezdi. Evet, dans günleri sona ermişti, oysa dans etmeyi nasıl da severdi. Dans yarışmalarında ödüller bile kazanmıştı. Sıklıkla, kendisi dansa başladığında -belki Ruby'yle? Ya da Ethel'le?- hünerlerini doyasıya sergileyebilmesi için pist boşalırdı. Ama dans günleri bitmişti işte. Perdeleri çekili bir odada yatan bir karısı olmasaydı, büyük bir olasılıkla Dawley'ye doğru yola koyulmuştu bile. Bu yaz akşamında gölgeler uzar, derinleşirken, kuşlar cıvıltılarıyla ona iyi geceler dilerken, yürümek. Ah, hayır, buna katlanamayacaktı. Bir daha asla. Böylece, karaağaç gölgeleri önce ayaklarını, sonra bacaklarını sarıp sarmalarken Alfred tahta sırada oturdu. Bir karısı varken, bekâr bir erkeğin zevklerini, özgürlüklerini artık tadamayacağını biliyordu, fakat bunu ancak bu akşamüstü, "Dans günlerin sona erdi," sözlerini duyduktan sonra tam anlamıyla idrak etmişti.

Kendini zorlamış, inşaatın nasıl gittiğine bakmak için, bir an önce bitirilmesi gereken eve gitmişti; çiftliğin bir ucundan ötekine yürümüş, geri dönmüş, sonra çevresinde bir tur atmıştı. Yürüyüş günleri hâlâ onundu, ama dans günleri...

Bay Redway'le birlikte istasyona yollanma vakti geldiğinde, birden kafasına dank etti: *Betsy* neler hissediyor acaba? Bunu hiç düşünmemiştim.

Kent'teki düğünde, eli böğründe kalan bir sürü delikanlı görmüştü - Betsy'ye kur yapmışlar ya da yapmaya niyetlenmişlerdi. Alfred ise kendini en gözde kızı kapıp kaçan bir hırsız gibi hissetmişti. Betsy'nin, yörenin en

gözde kızı olduğunu görebiliyordu. Düğünde bu kızla dans ederken nasıl da gururluydu; ufak tefek, güzeller güzeli bir dansçı, tüy kadar hafif. Vals yaparken fırıl fırıl dönmüşler, hareketli danslarda konuklardan alkış almışlardı; kadınların, “Harika bir dansçı!” dediğini kulağıyla duymuştu.

Ama işte dans günleri sona ermişti.

Peki ya Betsy; her baktığınızda, gözünüzün önünde biraz daha şişermiş gibi görünen karnıyla Betsy neler hissediyordu? Bu karından nefret ediyordu Alfred. Bu muazzam yumrunun onun Betsy’sini, dans pistinde dönüp duran kızı yuttuğunu hissediyordu. *İyi ama o neler hissediyordu?* Belki o da aynı şeyleri hissediyordu. İyice kararan bahçede Alfred döndü, Bert’in penceresine baktı. Bert arka kapıdan kolayca sıvışabilir, yokluğunu da kimse fark etmezdi. Bakarken, Bert’in lambayı yaktığını gördü. Lambadan yayılan donuk kızartı, akşam karanlığını deldi. Bert onu, durup baktığını görmüş, içeride olduğunu belli etmek için de lambayı yakmıştı. Gözlenmek, dikizlenmek, kuşkulanılmak... Bert’in hayatı artık bundan ibaretti, böyle de sürecekti - ne zamana kadar, peki? Ya Betsy, o bu konuda neler hissediyordu? Yakışıklı Alfred Tayler’la evlenmiş ve kendini ölesiye içen bir kayınbiraderle sürekli sızlanıp yakman, ağlak bir kayınvalideyle burun buruna bulmuştu. Betsy bazı kıyaslamalar yapmıyorsa tuhaftı doğrusu.

Alfred eve girdi, odasına gitti; karısının çoktan *uyumuş* olduğunu umuyordu. Ses çıkarmamaya çalışarak dişlerini fırçaladı, ama o devasa karından sakınarak yatağa girdiğinde, bir çift kol beline dolandı, güzelim Betsy’sinin yerini alan sıcak, terli, keyifsiz yığın olanca ağırlığıyla sırtına abandı.

“Ah, Alfred,” dedi kız. “Seni bekliyordum.” Onu rahatlatmasını bekliyordu, elbette. İyi de, buna kendisinin de ihtiyacı yok muydu? Dans yılları geride kalmış iki kişi. Diline doluşan ekşi, nahoş sözcükleri engellemekte zorlanıyordu.

‘Yatmış düşünüyordum,” dedi Betsy. “Tanışmamızın üstünden yalnızca iki yıl geçti. Anımsıyor musun, Alfred?”

Anımsıyor muydu!

“Bir de şu halimize bak, Betsy,” diye mırıldandı, ıslak, donuk saç yığınının altındaki omuzları okşarken.

Cılız, üzgün ses tam kulağının dibinden yükseldi. “Yoksa benimle evlendiğine pişman mısın, Alfred?”

“Hayır, nasıl olabilirim ki? Öte yandan, senin pişman olmaya hakkın var doğrusu. Kendini, sırtında koca bir kamburla buluverdin.” Aklından geçen, Bert’ti; onun ağırlığı, bıktırıcılığı, oluşturduğu tehdit - şimdiyse bu yükü omuzlamak Betsy’ye düşüyordu.

“Sakın pişman olma, Alfred. Ah, lütfen pişman olma,” diye yalvardı kız, onun kulağına.

“Bana öyle geliyor ki, her ikimiz için de geçerli bu,” dedi erkek, fokurdayışını, kabarışını adeta gözleriyle izleyebildiği o sıcak, tehlikeli karından kaçınmaya çalışarak.

Sonra karısının, kendi kinayeli diline uygun, ince bir mizahla yüklü, alçak sesini duydu: “Eh, artık ikimizin de pişmanlığının bir faydası yok.” Erkeğin elini aldı, tam oraya, ödünü koparan tümseğin üzerine koydu - çocuğunun. Ah, Alfred’in bunu makul bir biçimde, olgunlukla karşılamasını kim bekleyebilirdi ki?

“Artık birbirimize mahkûmuz, Alf,” dedi Betsy, elini onun elinin üzerine koyarak; Alfred ise kendini pörtlemiş, dışarıya uzanmış bir ele, bir ayak ya da dize dokunuyormuş gibi hissediyordu - doğurmak üzere olan bir ineğin sağrısında gördüğünüz şu çıkıntılardan birine.

“Evet, öyleyiz,” dedi erkek, pişmanlıklarını, tereddüdünü, çekincelerini sineye çekerken; sonra, hafifçe güldü: “Betsy, tam, ‘Neyse ki birbirimize sahibiz,’ diyecektim, birden, bundan çok daha fazlasma sahip olduğumuzu fark ettim.”

Bunun üzerine gülmeye başladılar; gülmekten gözlerinden yaş gelirken, uykuya daldılar.

Emily ansızın, aylardır -belki de yıllardır?- evinden, daha doğrusu William’ın evinden başka hiçbir şey düşünmediğini ayrımsadı. Bunca zamandır, gece gündüz, zihnini dolduran tek şey, perdeler, duvar kâğıtları, bir koltuğun döşemesi, yeni bir yemek masası, halılar, kilimlerdi. Olanca dikkatini, enerjisini bunlara vermişti; bir sınavdaymışçasına. Bu kavrayış, harıl harıl ev dayayıp döşemekle meşgul olduğundan uzunca zamandır görmediği Daisy’yi ziyaretinde gerçekleşti. Daisy’nin önüne ipek, kadife, pamuklu kumaş numunelerini sermişti ki, arkadaşının yüzündeki, “Hey, sana ne oldu böyle, Emily?” diyen anlamı gördü. Evet, ne olmuştu ona?

Daisy’nin evindeki küçük oturma odasında, Daisy ve evde onun yerini alan kadınla, bir zamanlar onun emrindeki hastabakıcılardan biri olan, şimdiyse Hemşire McVeagh’ın hükmettiği koğuşun başında bulunan Dido’yla otururken, dank etti: Sanki epeydir bir büyünün etkisi altındaydı da gözü ansızın açılıvermişti. Kumaş örnekleri şimdi onun, Hemşire McVeagh’ın abesliğini, nafileliğini haykırır gibiydi. Gerçek Emily bu değildi.

Burada, eskiden Daisy’yle paylaştığı bu evde, hastanede olup bitenlerin dedikodusunu yaparken, Royal Free’ den hiç ayrılmadığı duygusuna kapılmıştı. Mükemmel evliliğinden sonraki yaşamını bir başkası sürmüştü sanki.

Daisy arkadaşını zeki, keskin bakışlarla inceledi, fikrini belirtti: “Şey, Emily, senin bu tür şeyleri önemseyeceğine asla ihtimal vermezdim.” Daisy hâlâ ufak tefekti, dolgun, gelişkin Emily’nin yanında üflesen uçacakmış gibi görünüyordu.

Emily deliler gibi düşünüyordu: Buradan hiç ayrılmamalıydım; ben buraya aidim. Basamakları çıktığını gören Bayan Bruce bile onu gördüğüne sevinmiş, “Yuvana hoş geldin,” demişti; şaka yapıyordu ama Emily’nin duygularını dillendirmişti.

Kocası, şu ünlü, saygıdeğer doktor bu akşam bir iş yemeğine gidecekti, dolayısıyla Emily kalabilirdi... kaldı da. Şirin kumaş parçalarını çantasına tıktı, oradan hiç ayrılmamış gibi, Royal Free’de olup bitenlerden söz etmeye koyuldu.

Eve döndüğünde sevgili William’ı yatmaya hazırlanıyordu.

İçkiyi azıcık kaçırmıştı - yine de Bert’in aşırılıklarıyla kıyaslanamazdı elbette. Keyfi yerindeydi, Emily’yi her zamankinden biraz daha ateşli öptü. Kocasının, onun kıymetini bildiğini, hatta onu cidden, gerçekten gördüğünü hissetmek, Emily’yi rahatlattı, pervasızlaştırdı, erkek onu kollarının arasına alırken, o da soruverdi: “Ah, Royal Free’ye dönseydim, ne derdin?” Bu, kurnaz bir eş olmadığını gösteriyor: böylesine önemli bir duyuru için kesinlikle yanlış zaman, yanlış yer. Erkek kollarını indirdi, hoşnutsuzluk yüzüne yayılırken, dik dik ona baktı. Sonra, “Bu benim için pek hoş bir şey olmazdı, öyle değil mi, Hemşire McVeagh?” dedi.

Oysa başlarda, Doktor Martin-White ile Hemşire McVeagh yavaş yavaş anlaşmaya varırlarken, durum pekâlâ da hoştu, öyle değil miydi? Erkek arkasını döndü, yatağına girdi: Ayrı yataklarda yatıyorlardı.

Hepsi bu kadardı! Konu kapanmıştı.

Dahası, *hemşire McVeagh* deyişi, kıza en başta öyle sırılsıklam hayran olmadığını da gösteriyordu, ya da artık değildi.

Her neyse, karısını durduramazdı, öyle değil mi? Evet, durdurabilirdi; tek bir soğuk cümleyle.

Daisy'yle çok seyrek görüşen Emily, şimdi her fırsatta ona gidiyordu. Kendini öyle dışlanmış, *dışarıda bırakılmış* hissediyordu ki.

Bunca zamandır -artık kabullenmek zorunda kaldığı gibi, bir yılı aşkın bir süredir- duvar kâğıtlarını, boyaları düşünen, ısmarlayan, satın alan, hatta rüyasında gören Emily'ye ansızın yabancılaştıysa, doktorun karısına, Bayan Martin-White'a daha da çok yabancılaşmıştı. Korkunç derecede mutsuzdu, öyle ki, başlarda hastalandığını sandı. Ezilen, sıkışan yüreğinin, evhamın, onu nedensizce, hiç uyarmaksızm pençesine alan bu delice paniğin açıklaması ne olabilirdi? O günlerde insanlar, hali hazırda yaşadıkları sorunları açımlamak, tahlil etmek için doğruca çocukluk anılarını araştırmaya koyulmazdı. Evet, bu duygulara daha önce de kapılmıştı, bunu biliyordu, ama ne zamanını anımsayabiliyordu ne de nedenini. Kendi kendine, annesini henüz üç yaşındayken yitirdiğini, muhtemelen o zaman da çok mutsuz olduğunu anımsattı. İyi de bunlar, şu an hissettikleri; ta iliklerine işleyen acı, soluduğu havadaki mutsuzluk? İçini kime dökebilirdi peki? Dido yanlarında yokken, Daisy'ye açıldı; kendini moralsiz, kötü, mutsuz hissettiğini, nedenini de çözemediğini belirtti.

Daisy evlilik deneyimini yaşamamıştı, evliliği düşündüğü bile yoktu. Ona kalırsa Emily, o tuhaf, şaşırtıcı düğünü tasarlamaya koyulduğu an -Daisy'nin doğa dışı ve delice bir esrime olarak gördüğü- bir ruh haline geçmiş, Daisy'den uzaklaşmıştı. Onun bildiği, tanıdığı Emily değildi bu.

Daisy, onu hastabakıcı denetmeni yapacak olan son sınavlara hazırlanmaktaydı. Odaklanışı, hedefe kilitlenişi Emily'ninki kadar mutlaktı, ancak onun gibi her an cayma tehlikesi taşımıyordu. Hem Daisy hem de eski meslektaşları, Emily'nin aklının son zamanlarda başında olmadığında hemfikirdi; Daisy'nin annesi Bayan Lane de öyle.

Emily sık sık, gizlice ağlıyor, kızarmış gözlerini, şöyle derin derin iç geçirme gereksinimini gizlemeye çalışıyordu... ama durumunu evdeki hizmetkârlardan saklayamıyordu; dördünden de - kâhya ("Annem öldüğünden beri benimle"), orta hizmetçisi, her işe koşan hizmetçi kız ve

aşçı. Emily sinir bozucu, sık sık da mantıksız davranıyordu; hizmetkârlar çekip gittiler.

“Hizmetlileriyle başa çıkamayan tek kadın sen değilsin,” dedi müşfik kocası. “Boş ver, yenilerini bul.”

Ama Emily, tıpkı kocasının meslektaşlarının eşleri gibi, orta ve üst sınıflarda hızla ciddi bir bunalıma dönüşen hizmetkâr sorunundan yakınmayı sürdürdü.

İngiltere’nin Edward dönemine özgü zenginlik ve bolluğu henüz sona ermemişti. Müthiş bir refah dönemiydi - şey, sözü edilen sınıflar için. Ve hizmetkârlar, kısıtlamalarla, kurallarla dolu özel evlerde çalışmanın onlara göre olmadığı sonucuna varmaktaydı. Clarges Caddesi’nin bir kilometrelik sınırları dahilinde, yeni bir eldiven fabrikası (“Fransız” eldivenleri), bir Fransız şapkacı, öteki dükkânı Paris’te olan bir döşemeci, pahalı bir çikolatacı, beş katı da son moda şeylerle, hoppalıklarla tıka basa dolu bir mağaza vardı. Bir de, Rus -Mir[4]- olan her şeye karşı delice bir düşkünlük. Emily’nin hizmetkârları da o büyük mağazaya gitmişti zaten. Gazetelere ilan verdi, acentelere başvurdu, ama yalnızca bir orta hizmetçisiyle ayak işlerine bakan bir kız bulabildi, masada servis yapacak kimse yoktu. Taşralı kızlardan çalışmak isteyen çıkabilir diyerek, Bayan Lane’e yazdı. Yatacak yerleri olacaktı —iyi kötü işte- ama Bayan Lane cevabında, kızların bugünlerde ev işi yapmak istemediğini belirtiyordu.

Bu arada Emily öyle keyifsiz, öyle üzgündü ki, durumu fark eden kocası ona bir kuvvet ilacı yazdı. Ayrıca, Emily’nin Chestnut Sokağı’ndaki hemşirelerle biraz fazla düşüp kalktığını belirtti. Oysa şu ya da bu meslektaşının karısı, ona çok daha iyi, uygun bir arkadaş olabilirdi.

Mary Lane hiç şaşırmamıştı. Daha başta, o şaşaalı düğünün yaldızı dökülür dökülmez, Emily’nin akla, öğüde ihtiyaç duyacağını kestirmişti. Kızın nişanlısının fotoğrafını gördüğü an, yüreği daralıvermişti zaten. “Evet, kalbim cendereye girmiş gibi oldu,” dedi kızma, Emily’nin eski Emily olmadığını, ama şu doktor kocaya da onun bu halinin, böyle sırf moda ve mobilya düşkünü olup çıkmış birinin yaraşacağını söyleyen Daisy’ye.

Emily ile Bayan Lane dışarıya, küçük evin önündeki bahçe koltuklarına oturdular; istasyona giden yol buradan görülebiliyordu.

Bayan Lane, Emily'nin içini dökmesini bekliyor, havadan sudan söz ediyordu. Yolda sarışın, tombul bir kadın göründü; içinde ikiz bebeklerin yattığı bir arabayı sürüyordu.

"Bu Betsy, tanırsın, Alfred'in karısı," dedi Bayan Lane, sonra genç kadını çağırdı.

"Mama vakitleri geçti," diye seslendi Betsy, ama Bay Redway'in armağanı olan ("Her şeyin en kalitelisini hak ediyorsun") puseti yine de onlara doğru sürdü.

''Harika bebekler; ikisi de oğlan," dedi Bayan Lane, onlara doğru el sallarken. "Betsy, ilk fırsatta gel de, doyasıya seveyim."

İkizler yeni doğduğunda Bayan Lane'i onlardan koparmak mümkün olmamıştı; sonra Betsy artık onlara bakabileceğini söyledi, Bayan Lane de ziyaretlerini seyrekleştirdi.

Betsy bebek arabasını, koltuklara yayılmış tembellik eden iki kadına yaklaştırdı.

Bebekler gerçekten de çok tatlıydı, Bayan Lane büyük bir tezahüratla onları sevdi okşadı, ta ki Emily'nin ondan ilgi beklediğini anımsayıncaya kadar. Betsy ayrıldı, evine doğru ağır ağır ilerledi.

"Hamile kalmayı beceremedim," dedi Emily.

"Eh, daha ne kadar oldu ki?"

"O çabucak halletmiş ama," dedi Emily.

"Bu durum canını sıkıyor mu? Kaygılanıyor musun?"

Bunun üzerine Emily önce hangisinden başlayacağını bilemedi. Dostuyla konuşmak, onu böyle tepetakla eden mutsuzluğunu, dertlerini paylaşmak istiyordu. Gebe kalamamak, bunların en önemsiziydi.

Bayan Lane evlilik yatağına ilişkin, fazla ayrıntılı, fazla mahrem olmayan sırlar duymayı bekliyordu. O çekingen, duyarlı, incelikli adam... Emily'nin daha, şey, kendisine daha çok benzeyen bir erkeğe ihtiyacı vardı; güçlü ve dobra, olduğu gibi.

Ama Emily'de bugün her ikisinden de eser yoktu. Karşısındaki Emily'yi, düğününü haber vermeye gelen, hayat dolu, başarmış, amacına ulaşmış kızla karşılaştırınca... Bayan Lane o Emily'yi tanımlarken "muzaffer" sözcüğünü kullanmıştı. Ciğeri mideye indirmiş bir kedi. Peki ya şimdi? William'ı hiçbir zaman ahım şahım bir erkek bulmamış, Emily'ye

kesinlikle yakıştırmamıştı, ancak bu konuyu açmanın sırası değildi. Ne olur ne olmaz, yavaş atın tekmesi pek olur, diye düşündü.

O günlerde evlilik danışmanları ortada yoktu elbette, fakat Mary Lane bir danışman olsaydı, bu evliliğe kesinlikle uyumsuzluk tanısı koyardı. Ancak yine de zeki, bilge bir kadındı ve Tabiat Ana'nın çöpçatanlık yaparken çocuklarının mutluluğunu o kadar da umursamadığına yeterince tanık olmuştu.

Emily nihayet baklayı ağzından çıkardı, mutsuzluktan ölecek gibi olduğunu söyledi; bu, kulağa çocukça, hatta saçma gelebilirdi, ama umurunda bile değildi.

Mutsuzluğunun nedenini açıklamadı. Bayan Lane onun açılmasını, herhangi bir ipucu vermesini beklediyse de, herhangi bir bilgi gelmedi. İçinden, "Yatakta eğleniyor musunuz?" diye sormak geçti; Betsy ile Alfred'in yaptığı gibi yani - Betsy sırlarını açma konusunda hiç de utangaç değildi. Ama o ciddinin ciddisi Doktor Martin-White ile "eğlence" sözcüğünü bir araya getirmek - yo, mümkün değildi.

Emily ağlamaya başladı. Çimenlerin üzerinde, hep gerçek annesi olduğunu söylediği bu kadının yanında oturmuş, ağlıyor, hıçkırıyordu; başını Bayan Lane'in kucağına bıraktı, Mary onun saçlarını okşarken, o da doyasıya ağladı.

"Emily," diye başladı Bayan Lane, "müziğe devam ediyorsun, değil mi?"

"Hayır, ediyorum sayılmaz."

"Her zaman öyle faal biriydin ki... Tenis oynuyor musun?"

"Hayır."

"William oynamanı istemiyor mu?"

"Hayır, oynamam çok hoşuna gider - doğru kişilerle tabii."

Kısacası, Bayan Lane hiçbir sonuca ulaşamadı, Emily de Londra'ya geri döndü.

Sorunun ne olduğunu Mary Lane'e söyleyemezdi, çünkü kendisi de bilmiyordu.

Emily otoriter bir baba tarafından, kuralların ve âdetlerin egemenliğindeki, soğuk, kuralcı bir evde büyütülmüştü. Bundan kaçıp sığındığı yerse, olanca hiyerarşisi, disiplini ve katı düzeniyle hastaneydi. Bütün yaşamını kuralların, yönetmeliklerin, disiplinin kıskacında

geçirmişti. Şimdiyse - hiçbiri yoktu ve Emily neyin eksikliğini çektiğini anlayamıyordu. Şu anki bedbahtlığını başlatan da buydu: Kendini olasılıklarla dolu bir denize salıverilmiş gibi hissediyordu, ancak elinde bir harita yoktu. Daha da kötüsü, kocası sıcak, sevgi dolu bir erkek değildi, hele eğlenceli bir yatak arkadaşı hiç değildi. Emily ise neyin eksik olduğunu ayrımsayacak bilgiden, deneyimden yoksundu.

Royal Free'ye, Hemşire McVeagh'a dönme özlemi çekerken, aradığı şey düzendi, kesinliklerdi.

Derin, kapkara bir kuyuya düşmüştü sanki; kuyunun kenarlarıysa tutunup tırmanılamayacak kadar pürüzsüz, kaygandı. Eğitimi sırasında, sinir zayıflığı "dersleri" de almış olmasına karşın, hemşireliğin o yönü hiç ilgisini çekmemişti. Şimdi buna pişmandı. O karanlık kuyuya bir ad koyabilseydi, belki kendini daha iyi hissedebilirdi. Öte yandan, sımsıkı tutunması gereken bir şey vardı. Kendini buradan kurtarmalıydı. Bunu ondan başka hiç kimse yapamazdı. O zorba, baskıcı babasından kim kurtarmıştı onu? Kendisi. Bir tek kendisi. Başkası değil.

"Müzik akşamları düzenleyeceğim," dedi bir gece, karanlığa. Bunu söyleyeceğinden, o ana kadar habersizdi.

Kocasının dirseğine dayanıp doğrulduğunu, ona baktığını hissedebiliyordu.

"Düzenleyelim..." dememişti. Hayır. "Ben düzenleyeceğim," demişti.

Bu ben' in arkasındaki itici güç, Emily'nin o müthiş eneıjisiydi. Onu kurtaran da bu oldu.

İtiraz bekledi, ama yalnızca, "İyi de, evde hiç eleman yokken nasıl davet verilir ki?" sözlerini duydu. Adam hayır, olmaz dememişti, ona ölümcül bir onaylamazlık ışını fırlatmamıştı; bunu yapsaydı, Emily de gerisingeri kuyuya yuvarlanırdı.

"Göreceksin," dedi. "Öncelikle, eleman sayısını ikiye indireceğim: Hem aşçılık hem de kâhyalık yapacak biri, bir tane de orta hizmetçisi yeter. Çamaşırları Çin çamaşırhanesine göndereceğim..."

"Bu tür ev içi düzenlemeleriyle benim uğraşmamı beklemiyorsun herhalde," dedi kocası. Ama hâlâ dirseğine yaslanmış, yatak odasının karanlığında doğruca ona bakmaktaydı.

Hastanede, hemşire McVeagh çamaşırhaneye yaptığı ziyaretlerden, “Tam cehennemlik bir görüntü” ya da “İçeriye girerken bütün umutlarınızı kapıda bırakın” türü, şen bir yorumla dönerdi. O çamaşırhaneden nefret ederdi, şimdi aynı şey bizzat kendi evinde, karşısındaydı; kaynatma kazanları, tokaçlar, çamaşır tahtası, buharlı ütüler, bir köşedeki kömür yığını.

“Senin de haberin olmalı,” dedi kocasına. “Fikir birliğine varmalıyız. Pahalıya çıkacak, çamaşırhane yani; ama yalnızca iki kişiye maaş ödeyeceğimiz düşünülürse... diğer hizmetkârları sadece özel durumlarda kiralamak niyetindeyim.”

“Gördüğüm kadarıyla her şeyi çoktan planlamışsın,” dedi William. Hâlâ yarı doğrulmuş, dirseğine dayanmış halde miydi?

Kötü, gaddar bir adam değildi. Ev harcamaları için bıraktığı harçlık cömertti, Emily’nin giysileri için de öyle: Karısının şık giyinmesinden hoşlanırdı. Ama yine de acıtıcıydı, tatsızdı; parayı ayrı zarflarda uzattığı o an. Emily on sekizinden beri kendi parasını kendisi kazanıyordu ve evliliğinde canını sıkan bir sürü şeyin arasında, canını en çok yakan da işte bu an, bir gülümseme eşliğinde uzatılan bu paraydı. Ama *mesele bu değildi.*

“Hemfikir olmalıyız,” diye yineledi; şimdi de ısrarla *biz*[3]i vurgulamaktaydı, öyle değil mi? “Müzik akşamları düzenleyecek, konuk ağırlayacaksak personel masrafımız artacak demektir.”

Erkeğin yatağa uzandığını hissetti. Kocası hiç mi hiç sinirli değildi. Tam tersine, hoşnuttu, Emily bunu hissedebiliyordu. Buradan, kendini zorla dayatan, hiç beklenmedik bir sonuç çıkmaktaydı: Erkeğin baştan beri istediği şey, onun iyi bir ev sahibesi olmasıydı. “Benimle bunun için evlendi,” diye düşündü Emily inanmazlıkla. Benimle, hemşire McVeagh’la. Beni böyle mi görüyor? Beni bu nedenle mi seçti? (Soruyu, “Hayır, beni sevdiği için seçti,” diye yanıtlayamıyordu. Bu çıkarsama kendini dayatmıyordu.)

Bir ev sahibesi. Ben? İyi de, az önce sanki her şeyi güzelce tasarlamış, aldığı yeni kararları oturup önceden kâğıda dökmüşçesine, hiç duraksamadan karanlığa sıralayıvermesi?

O geceki ödülü, “Üstesinden başarıyla geleceğinden eminim, Emily,” oldu.

Erkeğin bunca zamandır beklediği bu muydu? Baştan söyleyemez miydi peki?

Emily evdeki personel değişikliğini yaptı, bir şey daha yaptı. Her türden yeni, cicili bicili ev eşyaları satan, gösterişli dükkânları dolaştı, piyasaya yeni çıkan elektrikli süpürgelerin en yenisini aldı - hantal, biçimsizdi, ama öyle büyük bir nimetti ki. İnsanı "zahmetten kurtaran" bir sürü alet satın aldı. Her kata bir telefon taktırdı - o sıralarda her eve yalnızca bir tane alınırdı.

İlk müzik akşamı büyük bir başarı kazandı. Emily gayet iyi çaldı, ona hoş, memnuniyet verici bir tenor eşlik etti; diğer doktorların arasından da oldukça yetenekliler çıktı.

Bir akşam yemeği düzenledi; konukları kocası seçti.

Kocasının meslektaşlarının eşleri için öğle yemekleri verdi.

Bu dönemde, Alfred ile Betsy Tayler'dan ikiz oğullarının vaftiz töreni için bir davetiye geldi. Ama tarih, Emily' nin verdiği bir davetle çakışıyordu. Daisy gitti, geceyi annesinin evinde geçirdi; Bayan Lane'e Emily'nin sosyete gülü olup çıktığını söyledi. "Kesinlikle inanamazsın, anne." Bayan Lane inanırdı; Emily'nin yapıp ettiklerini bir süredir, Doktor William Martin-White ile Bayan Martin-White'ın verdiği partilerin sıkça boy gösterdiği dedikodu sütunlarından takip etmekteydi zaten.

"Konukları arasında Saygıdeğer filanca, Lady falanca bile var," dedi Daisy. "Beni bir müzik akşamına davet etmişti, Berlin büyükelçimizin yanında oturdum."

"Biliyor musun, Daisy," dedi Bayan Lane, ağır bir suskunluğun ardından, "bu durum hiç hoşuma gitmiyor. Onu böyle bir yaşama *oturtamıyorum.* Gerçek Emily değil bu."

Oysa Emily hayatı boyunca bundan başka hiçbir şey yapmamışçasına iyi oynuyordu rolünü.

"İyi bir ev sahibesi istedin," diyordu kocasına sessizce. "İstediğin buydu, öyle mi? Al sana ev sahibesi."

Erkek bir akşam yemeğine ya da toplantıya gittiğinde, Emily doğruca Daisy'ye, kendini gerçek yuvasında hissettiği eve koşuyordu. Başka hemşireler gelip gitse de, Daisy daireyi asla bırakmıyordu.

Emily oraya gittiği zaman, kaçıp kurtulduğu duygusuna kapılıyordu. Yine orada, kocasıyla, daha doğrusu seçkin kalp uzmanıyla ilgili haberler alıyordu. Adam onu bir koca olarak hüsrana uğratmış olabilirdi, ancak

hastanede, genel olarak da tıp camiasında ne büyük bir saygı gördüğünü duymak, yaptığı seçimin imzalı, mühürlü onayıydı sanki.

Ama asıl düşündüğü şey, arada bir kaçıp Daisy’ye, o eski eve sığınmadığı sürece yaşamına katlanamayacağıydı.

Çoğu dul, cenaze töreninin değilse de vasiyetnamenin okunmasının, ondan beklenebilecek yas sürecini, uluorta sergilenecek acıyı sonlandıracağını sanırken, bazı sorunların asıl şimdi başladığını ayrımsar.

William 1924 baharında ani bir kalp krizinden, hiç beklenmedik bir biçimde ölüverdi; kalabalık akrabalardan, bir sürü Martin-White’tan gelen hiçbir taziye mektubunda, yaşanacak soruna ilişkin bir ipucu yoktu; ta ki Cedric adındaki yeğenden, William’ın ablasının oğlundan gelen mektuba kadar:

Beni anımsadınız mı, Emily Yenge? Geçen pazartesi, William Dayı’nın tabutunun taşınmasına yardım etmiştim. Söylediğiniz bir şeyden, eviniz için harıl harıl sürdürülmekte olan entrikalardan bütünüyle habersiz olduğunuzu anladım. Ailenin, evinizde gözü olduğunu biliyor muydunuz?

Sizi uyarmam gerektiğini düşündüm.

Cenazeden sonra, Royal Free Hastanesinde Doktor William Martin-White’a resmi bir veda töreni düzenlenmişti. Törene ailenin bir kısmı, yine tıp mesleğine mensup olan üyeleri katılmıştı; Emily de bir pazar günü, öğleden sonra bütün Martin-White’ları (kimisinin ismini bile duymamıştı) evine davet etti, likörle pasta ikram etti.

İlk kattaki kabul salonunun katmer kanatlı kapıları açık bırakıldığından, Erüily’yle William’ın özel konserlerini verdiği geniş, zarif oda görünüyordu. Genellikle en göze çarpan yerde duran, görkemli piyano bir kenara çekilmişti; arp ve nota sehpaları da öyle. Vazolar iç açıcı zerrinlerle doluydu; Emily ısrarla ölümü vurgulayan beyaz çiçeklere karşı çıkmıştı. Elbisesi siyahtı, fakat geniş, beyaz bir yakası vardı: bu öğleden sonrası için tuttuğu salon hizmetçisi de siyah giymiş, beyaz, dantelli bir önlük takmıştı. İşin doğrusu, genel görüntü bir cenaze töreninden çok bir kutlamayı andırıyordu ve Emily sitemlere, kınamalara hazırlıklıydı, beklediği şey de William’ın tepeden tırnağa karalar içindeki kız kardeşi Jessica’dan geldi.

“Sevgili Emily,” dedi Jessica, “ne kadar da iyi görünüyorsun.”

Emily gözyaşı döktüyse bile, izleri çok iyi gizlenmişti. Konuklarını, sağda solda duran yiyecek tepsilerinden bir şeyler almaya teşvik ediyordu. İnsanın görür görmez kanının kaynadığı, genç bir adam olan, giyim tarzı -günün modasına uygun- askeri esintiler taşıyan Cedric geç geldi, ciddi bir göz kırpışla Emily'yi selamladı; o da, hadi neşeli demeyelim ama oldukça iyi görünüyordu.

"Artık bir araya geldiğimize göre," dedi likör ve meyveli pastayı güzelce yedeklemiş olan Jessica, "şöyle oturup bir konuşsak diyorum."

"Ya? Neyi konuşacağız?" diye sordu Emily; bu arada, Cedric'in bu konuşmaya katılmasını bir göz kırpmayla değil de -o kadar ileri gidemezdi doğrusu- bir tebessümle tasdik etmişti.

Salonda otuz kişi kadar vardı, Emily kimisini düğünden beri görmemişti. Bütün bu insanların kim olduğunu bilmiyordu.

"O halde," dedi Jessica, elbisesinin siyah kıvrımlarına dökülmüş kırıntıları silkelerken, "doğruca konuya gireyim mi?"

"Evet, lütfen," dedi Emily. "Ama şaşırdım doğrusu."

Hava, Cedric'in uyardığı "entrikaların" etkisiyle gerginleşmişti.

"Aramızda, sevgili Emily," diye başladı Jessica, "belki biraz daha az şatafatlı bir yaşam tarzını yeğleyebileceğini düşünenler var. Hiç kuşku yok ki, bu ev bir kişiye göre fazla büyük."

"Gerçekten mi?" dedi Emily. "Taşınmak gibi bir niyetim yok."

"İyi de," diye atıldı Jessica, "William'ın senden daha mütevazı bir yaşam sürmeni isteyeceği mutlaka aklına gelmiş olmalı."

"İyi ama, William'ın ne isteyeceğini hepimiz biliyoruz 'zaten," dedi Emily. "Çünkü ortada bir vasiyetname var ve evi bana bırakmış."

Emily'ye büyük zevk veren bu hızlı ve zekice karşılık, Jessica'nın hiç hoşuna gitmedi. Bazılarına, salonun ortasında dikilen kişinin, o sivri diliyle hemşire Emily McVeagh olduğunu ayrımsatmıştı.

"Belki de sevgili William sana bütün isteklerini belirtmemiştir? Bazı düşüncelerini kendine saklamış olabilir."

Tam burada Cedric, kahkahasını örtbas etmek için öksürdü, Jessica da ters ters ona baktı. "Çoğunluğun fikrine katılmayanlar da var tabii," dedi kadın. "Cedric, örneğin, müzik davetlerine son vermeyeceğini umuyormuş."

“Kalp krizi geçireceğini bilmediğine göre, William herhangi bir isteğini nasıl belirtecekti ki?” dedi Emily. “Bana kalırsa böylesi bir öngörüyü kimseden bekleyemeyiz.”

Cedric bir kez daha öksürdü.

“Eh, Emily, bizim düşüncelerimizi bilmen doğru olur. Durumun tartışıldı, sen de en azından arzularımızı dikkate alabilirsin.”

“William’ın arzuları beni daha çok ilgilendiriyor,” dedi Emily. “Beni ne kadar dert ettiğinizin farkında bile değildim. Her şeyi enine boyuna düşündükten sonra, kararımı size elbette açıklayacağım. Ama kendimi cenaze ateşine atmaya da hiç niyetim yok.”

Cedric açıktan açığa güldü, gençlerden kimisi ona katıldı.

“Çetin ceviz çıkacağını Jessica Hala’ya söylemiştik,” dedi Cedric.

“Cedric,” diye azarladı halası. “Münasebetsizlik etme.”

“William'ın sana bıraktığı onca para,” dedi genç adam. “Asıl mesele bu, anlıyorsun değil mi? O parayla ne yapacağını merak ediyorlar doğal olarak.” İşte, söylemişti sonunda.

Yaşlıca teyzeler, enişteler bağrıştı: “Cedric! Korkunç bir şey bu.”

“Cedric, bu acılı anında Emily’ye düşüncesizce davranıyorsun.”

“Eh, siz fazlasıyla düşünüyorsunuz kendisini, bu kadarı da yeter zaten,” dedi delikanlı.

Epeyce para söz konusuydu. Emily, William'ın küçük servetinin boyutlarından bütünüyle habersizdi. Evet, kalan miras servet denecek. büyüklükteydi. William'ın borsa simsarı olan babası çok iyi yatırımlar yapmış, aile de tutumlu yaşamıştı. Ta ki, William Emily’yle evleninceye, Emily de evi tepeden tırnağa döşemeye, üstüne üstlük en son çıkan ev aletleriyle doldurmaya başlayıncaya kadar.

“Kimileri, bu evin genç bir çifte daha uygun olacağını düşünüyor,” dedi, aile büyüklerini iyice sinir etmeyi kafasına koymuş olan Cedric. “Evlenme yaşım geldi - ama benim evim de hiç fena sayılmaz. Bizim genç Raleigh de var tabii: kuzinlerden biriyle evleniyor, dolayısıyla ev aile içinde kalmış olur.”

Emily’nin canı sıkılmıştı, ama eğleniyordu da. Eğer hepsi böyleyse, William'ın ailesinden pek de hazzetmemesine hiç şaşmamalı, diye düşündü.

“Bunu aklımda tutayım bari,” dedi Emily. “Raleigh ile... kim demiştiniz?”

“Rose,” dedi Jessica, sohbetin komutasını yeniden ele alarak. “Raleigh ile Rose. Rose evde yaptığın olağanüstü düzenlemelere bayılacaktır, eminim.”

“Tamam, Raleigh ile Rose’un evimi istediğini aklıma yazdım,” dedi Emily. “Şimdi, biraz daha liköre ne dersiniz, Jessica, Cedric, Tony...”

Arabuluculuğa soyunan, yanılmıyorsa Henry Amca olarak anımsadığı yaşlı biri söze karıştı: “Emily, senin de hak vereceğin gibi, William onca paranın çarçur edilmesini istemezdi.”

“Eh, evi yeni baştan dekore etmeye niyetim yok. Yeni bir gardıroba da ihtiyacım yok. Dolayısıyla için rahat olsun, Henry Amca.”

Savurganlık kavramının bu kadar sınırlı olduğunu öğrenmek, yüreklerine su serpmiş olmalı.

“Bu evi Raleigh ile Rose’a verip sen de onların taşradaki evine taşınabilirsin,” diye atıldı kuzenlerden biri.

“Neden bugüne kadar hiç yaşamadığım taşrada yaşamaya başlayacakmışım ki?” dedi Emily. “İnanın, herhangi bir karara varacak olursam, mutlaka haberiniz olur.”

Böylece Emily’nin geleceğine ilişkin aile toplantısı sona ermiş oldu.

İşin aslı, William’ın ölümü Emily’yi fena sarsmıştı, tek nedeni de böylesine ani, beklenmedik oluşu değildi. Erkeğin hâlâ genç olduğunu düşünürdü - bırakın yaşlıyı, orta yaşlı bile değil. William ellisindeydi; ölüm bir yana, emekliliği bile yakıştıramayacağmız bir yaştı. Emily’yi şimdi şaşırtan, allak bullak eden şeyse, yaşamını bütünüyle, birebir erkeğinkine bağlamış olduğunu algılamasıydı; evlendiklerinden beri yaptığı, aklından geçirdiği her şey William içindi. Emily McVeagh nerelerdeydi peki? O kadar da uzak değildi anlaşılan. Oysa on yıldır bütün yaptığı buydu: William’ın malı olmuştu. Peki ya şimdi? Kırk yaşındaydı. İstese hastabakıcılığa dönebilirdi. Daha şimdiden öneriler gelmeye başlamıştı bile. Kendini zincirlerinden boşanmış, gelişigüzel sürükleniyormuş gibi hissediyordu...

Yeniden evlenebilirdi. Ama evlenmek isteyebileceği bir erkeği tahayyül edemiyordu. Neresinden bakılırsa bakılsın, William’la iyi günde kötü günde

diyerek evlenmişti. On yıldan sonra, insan nasıl bir kâr-zarar muhasebesi yapabilirdi ki? Nereden, nasıl başlayacağını bilemiyordu. Ve ona ne olduğunu, başına ne geldiğini adlı adınca tanımlayamazsa (şu an gördüğü, hissettiği tek şey, bir şeyin, birinin onun hayatının dizginlerini alıp erkeğinkilere düğümlediğiydi), bir sonraki adımını bırakın atmayı, tasarlamayı bile nasıl becerebilirdi? O, bir zamanlar Emily McVeagh idi, kararlı, ne istediğini bilen, gözü pek bir kişilik; şimdiyse bir hiçti: rüzgâra kapılmış sürüklenen biri.

Daisy mi? İyi de, onu eskiden olduğu gibi sürekli beraber olabileceği, avucuna alabileceği biri olarak düşünmek de engellenmişti artık, çünkü Daisy kendini öyle iyi idare ediyordu, ait olduğu toprağa öyle sağlamca basıyordu ki, Emily onun eteğini çekiştiren, küçük bir hemşire adayı olduğu duygusuna kapılabilirdi. Dahası, Daisy kendisinin de evlenmeyi düşündüğünü ima etmişti. Hastanede bir cerrah vardı ve Daisy için -kendi sözcükleriyle- “sakıncası yok” gibiydi. Aklından geçiriyordu, evet... şey, hemen değil elbette, ama artık o kadar da genç değillerdi doğrusu.

Emily’nin acilen tutunabileceği, hatta akıl danışabileceği hiç kimsesi yoktu. Yıllarca süren, üstelik böylesine kuşatıcı bir evlilikten sonra, bir erkekle evlenmekten “sakıncası olmaz” diye söz eden biriyle durumunu nasıl konuşurdu?

Kimsesi yoktu. Hiç kimsesi-Ne bir çocuk, ne de başka bir şey.

Ama Mary Lane’i vardı; onu anımsamak, bir deniz fenerinden yayılan ışık huzmesine toslamaktan farksızdı.

Evi kapatacak, gidip Mary Lane’in yanında kalacaktı. Düşünmeden verilen, fevri bir karardı; bir gece yarısı alınan kararlardan.

Evet, yapacağı, yapması gereken şey buydu.

Emily, Mary Lane’in patikasını bir koşu tırmandı. Akşam yemeği vaktiydi; kararını vermesinin üzerinden yalnızca yirmi dört saat geçmişti.

Eski dostu, elindeki geniş tavayla ocağa doğru eğildi. “Sana krep yapacağım,” dedi. “Bilirim, çok seversin.”

Emily çantasını bıraktı, kendini Harold Lane’in oturmakta olduğu eski masanın etrafındaki iskemlelerden birine attı, Mary’nin araştıran, teşhis koymaya çalışan bakışlarına, “Her yaşama biraz yağmur yağmalı,” diye karşılık verdi. Bunu, kocasının ölümünden beri kendisinin de sıkça

kapıldığı, aşırı duygulanımları savuşturmak için söylemişti, fakat lafı biter bitmez gözyaşlarına boğuldu. Oturduğu yerde hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

“İşte böyle,” dedi Mary. “Şöyle içini bir güzel boşalt.”

“Zavallı kadın kocasını kaybetti,” diye belirtti Harold.

Bu, Emily’nin ağlamasını keser gibi oldu, ama sözcükler düzensiz, karışık bir beyin tarafından dizilmişti; İşte böyle, diye düşündü. Çok doğru. Oysa daha önce aklına gelmemişti. Bu müşfik yorum, içindeki kaygıları oldu bitti dağıtan, böyle yalın bir mesaj, ona daha önce hiç sunulmamış bir ilaç, bir teselliydi sanki.

O ana kadar pek de dikkat etmediği Harold Lane’e bir göz attı; her açıdan Mary’ye bağımlı olan adamı süzerken, tam da ihtiyacım olduğunda doğru şeyi söyleyivermesi ne kadar tuhaf, diye düşündü.

Mary, Emily’nin tabağına birkaç kreple limon koydu, kocasının tabağına da krep ekledikten sonra oturdu.

Emily gözyaşlarını dizginlemeye başlamıştı, gülümsemeye çalışıyordu. Kendini ömründe hiç bu kadar berbat ve pişman hissetmemişti. İyi de, işte buradaydı, olması gereken yerde, Mary’nin yanında; etrafına bakındı ve bildik, tanıdık şeylerin değişime uğradığı bir rüyada olduğu duygusuna kapıldı. Defalarca oturduğu, eski mutfaktı bu, karşısındakiler de Mary ile Harold. Her şey öyle loş, öyle sessiz görünüyordu ki; üstelik nedeni gözyaşlarının gerisinden bakıyor olması da değildi. Buraya o aydınlık, ferah, temiz evinden çıkıp gelmişti ve baktığı her yer tozlu gibiydi ya da karanlık. Geniş mutfak baştan aşağı donuk pembe ve kahverengiydi, bir koltuğun kolçağına tünemiş olan kedi bile soluk, kirli görünüyordu. Oysa beyaz bir kedi anımsıyordu.

Harold ile Mary’ye gelince... buraya gelmeyeli ne kadar olmuştu? Aylar, kesinlikle, evet, aylar, belki de yıllar... Karıkoca iyice semirmişti. Açık renk, samansı saçları kırlaşmaya başlamış, al yanaklı, tostoparlak iki insan.

“Son zamanlarda bir şey yemeye ödüm kopuyor,” dedi Mary düşünceli düşünceli. “Gittikçe şişmanlıyorum.”

“Saçmalık,” dedi Harold. “Kilolu insanlar daha şen şakrak olur.”

Bunun üzerine Emily gülmeye başladı. Gergin, isterik kahkahalardı, ama ağlamaktan iyiydi.

Jilet gibi, simsiyah Londra giysileriyle mutfağın daha da sönük görünmesine neden oluyordu.

“Şu matem kılığını bıraksan iyi olacak,” dedi Mary. “Burada kimse senden yas tutmanı beklemez.”

“Giyecek başka şey bulabileceğimi sanmam,” diye karşılık verdi Emily. Bavulu birbirinden şık elbiselerle doluydu.

“Hiç dert etme,” dedi Mary. “Anlaşılan kilo almam iyi olmuş. Yemekten sonra sana bir şeyler bulurum.”

Harold gazetesini okumak için “inine” çekileceğini söyledi; Emily bulaşıklara yardım etti, sonra Mary odasından kucak dolusu giysi getirdi; Emily bazılarını anımsar gibiydi.

Kısa, siyah eteğini çıkardı, üzerine fena halde demode, kahverengi, daha uzun bir etekle sarımsı bir bluz geçirdi. Bu haliyle bile oldukça iyi görünüyordu.

“Ne kadar yeteneklisin,” diye iç geçirdi Mary. “Eski bir etek-bluzdan şık bir kıyafet yaratmayı her zaman becermişsindir.”

Lambayı yaktı, Emily’nin karşısına geçip oturdu. “Kendimi çok kötü hissediyorum, Mary. Ne yapacağımı bilemiyorum.”

“İyi ama başka ne bekliyordun ki?”

“Ne beklediğimi bilmiyorum.”

Kedi oturduğu koltuktan Mary’nin kucağına atladı. “Bir çocuğum olsaydı... fakat hiç gebe kalamadım.” Mary kediyi okşuyor, hayvansa sürekli, tatlı tatlı mırlıyordu.

Emily bu iri, güçlü eli seyretti. “Şimdi hayattaki rolüm ne olacak, Mary? Yaparken hiç durup düşünmedim, ama tam on yılımı sadece öğle ve akşam yemekleri hazırlamakla, William’a bakmakla geçirdim.”

“Yerinde olsam, kesinlikle bunlara kafa yormazdım,” dedi dostu. “Bir süre kendini rahat bırak, kafanı dinle.” “Kafa dinlemek mi?” dedi Emily. “Hayatım boyunca yapamadım bunu.”

“Pekâlâ, sen bilirsin.” Mary kediyi kaldırıp Emily’ye uzattı, gidip içi rengârenk kâğıtlarla dolu, geniş, karton bir kutu çıkardı.

“Kendime yeni bir uğraş buldum,” dedi. “Çoğu gün burada bir çocuk oluyor. Bert’ten haberin var mı bilmem. Karısı Phyllis ikinci bebeğini

doğurmak üzere, ben de bir süreliğine ilk çocuklarına bakıyorum."

Olaylar şöyle gelişmişti.

Betsy, içkiyi temelli bırakma sözü verene kadar Bert'i sıkıştırmış, başının etini yemişti.

"Tek yolu bu," diyordu. "Doktor da aynı şeyi söylemedi mi zaten?"

Bert içmeyi kesti ya da keser gibi yaptı; ta ki düşüp beyin sarsıntısı geçirdiği o kötü geceye dek.

"Tamam, Bert, buraya kadar!" dedi Betsy.

Alfred elinden geldiğince yardım ettiyse de, Bert'i iyileştiren Betsy oldu.

Aradan iki yıl geçti ve sıra şu konuşmaya geldi. Alfred ile Betsy'nin yeni evinde, oturma odasında gerçekleşti.

"Bert, görüştüğün şu kız kim?"

Betsy bal gibi biliyordu elbette.

"Adı Phyllis Merton; benimle evlenmek istiyor." "Güzel, sen onunla evlenmek istiyor musun peki?" "İşte mesele de bu. Kiminle evlenmek istediğimi biliyorsun. Ben seninle evlenmek istiyorum."

"Ah, Bert, bazen öyle şapşalca konuşuyorsun ki."

Bert artık içmemesine karşın o toy, çocuksu, patavatsız tavırlarının bir kısmından hâlâ kurtulamamıştı, nedeni kısmen mizacının böyle olmasıydı, ama aynı zamanda da, içki içtiği dönemlerde ne zaman sarhoş ne zaman değil, pek anlaşılamamasıydı.

Bu, her an yeniden içkiye başlayabileceği anlamına mı geliyordu? Betsy meraklanmıştı, dayanamayıp sordu. "Bert, hep böyle zıpırlıklar yapıp insanı güldürüyorsun. Tamam, komik gerçekten de, ama bazen, bir daha ağzına içki koymama konusunda ciddi olup olmadığını merak ediyorum."

"Zeki Betsy. Bazen bunu kendim de merak ediyorum. İçkiyi sonsuza dek bırakmak... bunun anlamını hiç düşündün mü? Bir ömürden bile daha uzun."

"Ama evlenirsen, bir daha asla içmemelisin, Bert, asla."

"İşte sorun da bu zaten, Betsy."

"Kızdan hoşlanıyor musun, Bert?"

“Asıl sen hoşlanıyor musun ondan? Senin onaylamayacağın bir kızla asla evlenmem.”

“Umarım şirretin tekidir; benim gibi,” dedi Betsy. Alfred bazen ona böyle derdi. Betsy de yapıştırırdı:

“Peki, Alfred, öyle olsun. Ama ona içkiyi bıraktırdım mı bıraktırmadım mı?”

“Çünkü, Bert, evlilikte bazen işler cidden zorlaşır. Böyle zamanlarda yeniden şişeye sarılma arzusu duyabilirsin.”

“Onunla ancak sen uygun görürsen evlenirim,” diye yineledi Bert.

Ipswich yolundan bir çiftçinin kızı olan Phyllis, ilgili herkes tarafından kılı kırk yararcasına incelendi. Kızın yalnızca, artık ayık gezdiği için oldukça hoş, efendi bir delikanlı olup çıkan Bert’in değil, Redway çiftliğinin de peşinde olduğu konusunda fikir birliğine varıldı. İşte bu, öyle kolayca görmezden gelinecek bir şey değildi.

Sonuçta, insanların onayını aldı. Zayıf, esmer, cin gibi bir kızdı; uyanık, sürekli gözlemleyen, gözünden hiçbir şey kaçmayan. Betsy’nin takdirini toplayan da bu son özelliklerdi.

“Senin için biçilmiş kaftan, Bert. Seni alkolden uzak tutacaktır. Ayrıca itiraf etmeliyim, nöbeti ona devretmek öyle hoşuma gidecek ki. Bazen beni tüketiyorsun, inan. Kim bilir kaç kez yatakta senin yüzünden, sana endişelenmekten gözyaşı döktüm.”

“Öyleyse, sırf seni mutlu etmek için Phyllis’le evleneceğim,” dedi Bert o mantıksız, odun kafalı tarzıyla.

Redway’ler onayladı. Daha doğrusu, Bay Redway onayladı. Bayan Redway bu günlerde yaşamda anlaşabileceği, uyuşabileceği fazla bir şey bulamıyordu. Büyük bir düğün yapıldı. Betsy baş nedimeydi. Diğer nedimelerin sayısı ondu; Longerfıeld’daki küçük kilise tıka basa doldu. Orgu Alfred’in babası çaldı.

Alfred sağdıçtı.

Bir süre her şey yolunda gittiyse de, Phyllis gebe kalınca sorunlar baş gösterdi. Bert sık sık fikrini almak, akıl danışmak için Betsy’ye başvuruyordu.

Phyllis sağlıklı bir kız bebek doğurdu, fakat bu arada Bert’in de alkol bağımlılığı nüksetmişti. Phyllis bebekle meşgul olduğundan, bu meseleyle

uğraşmayı

Betsy üstlendi. “Bir daha asla demiştin, Bert. Hani söz vermiştin?”

Birkaç yıl sonra, Phyllis yeniden gebe kaldı, bunun üzerine Mary Lane küçük kızla ilgilenmek için devreye girdi. Phyllis’in annesi vardı, fakat Mary gibi yürüme mesafesinde oturmuyordu.

Mary küçük kıza tapıyordu, o da Mary’ye.

“Bana öyle geliyor ki, tadıp tadabileceğim anneannelik bu kadar,” diye hayıflanıyordu kadın, “onun için de tadını doyasıya çıkarmalıyım.”

Emily uyandığında, bir an nerede olduğunu, hatta kim olduğunu çıkaramadı. Sonra, pek de uzaktan gelmeyen sığır böğürtüsü ona Londra’da olmadığını söyledi. Etraf alabildiğine sessizdi. Birden bacaklarında ılık bir ağırlık hissetti. Kediydi. Emily dizlerini hafifçe kaldırdı, uyanan kedi esnedi.

Neye gereksindiğini artık biliyordu; Mary’yi bulmalı, durumunu tanımlayacak sözcükleri ondan duymalıydı.

Şalına sarınıp mutfağa gitti, kahvaltının çoktan edilmiş olduğunu gördü. Neredeyse öğle olmak üzereydi. Çaydanlıktaki su hafif hafif kaynamaktaydı, kendine çay yaptı, oturdu. Hasta olduğundan emindi. Daha önce hastalandığını hiç anımsamıyordu. Kalbi sancıyordu, ama bu bir hastalık belirtisiyse, o zaman... Dışarıdan sesler geldi, bir tanesi bir çocuğa aitti. Mutfak penceresinden bakınca, Mary Lane’le küçük bir kızın, bahçeye açılan camları olan, limonluk benzeri, küçük bir odada kendilerini oyuna kaptırmış olduklarını gördü.

Kör bir makasla renkli kâğıtlar kesen çocuğa doğru eğilmiş, gülümseyen Mary’nin görüntüsü Emily’nin yüreğini kederle sıkıştırdı. Çocuk, Mary’nin tombul dizlerine sıçradı, Mary de Josie’ye, Bert’le Phyllis’in kızına sarıldı, öptü. Emily asıl arzusunun o çocuk olmak, Mary’nin kucağında sallanmak olduğunun hâlâ ayırdında değildi.

Masaya, çayına döndü, oturduğu yerden kadınla çocuğun seslerine kulak veriyor, arada bir, neler olup bittiğini görmek için gidip camdan bakıyordu. Mary kendini nasıl da bütünüyle çocuğa vermişti. Onun, Emily’nin bir çocuğu olsaydı, o da böyle mi yapardı? Yaklaşık on yıldır kendini ev kadınlığına, konuk ağırlamaya adamış biri olarak, vaktini şimdi Mary’nin yaptığı gibi geçirebilir miydi?

Kanıtlanacak bir şey vardı sanki; şimdiyse düşünmeden edemiyordu: O ben değildim, kesinlikle ben olamam. O güzel evde, bütün ilgimi, dikkatimi yöneltiğim kişi gerçekten de ben miydim?

Öğle yemeği vakti gelince, Mary çocuğu getirdi; bir şamatadır gidiyor, Emily ha bire şu ya da bu yemekten tatması için sıkıştırılıyordu. Mary doğru dürüst yemedi. "Şimdi uyku vakti," dedi. "Eh, insana sınırlarını küçük bir çocuktan daha iyi kimse gösteremez."

Çocuk Mary'yle birlikte yatak odasına gitti, az sonra içeriye bir göz atan Emily, ikisinin de uyuduğunu gördü.

Dışarıya, hiç değişmemiş olan yola çıktı, nergis ve zerrin öbeklerinin yanından yürüdü, ta ki çok iyi anımsadığı, geniş tarlayı görünceye kadar. Tarla şimdi sağa sola koşuşturan, gürültücü çocuklarla doluydu, sonra gözüne, kriketle özdeşleştirdiği bir adam ilişti. Evet, Alfred Tayler'dı bu; yüzlerceymiş gibi görünen, kızlı erkekli, çeşitli ebatlardaki çocuğa kriketle ilgili talimatlar vermekteydi. Emily daha önceki yerine, meşelerin altına oturdu, izlemeye koyuldu. Ortalık toz dumandı, bir patırtıdır gidiyordu; kriket topu ayağının dibine yuvarlanınca, bir anda eski, bildik Emily'ye dönüşüp ayağa fırladı, topu erkeğe doğru fırlattı, erkek topu yakalarken güldü, hafifçe eğildi. Az sonra Emily'nin yanına geldi, "Seni tanıdığımdan eminim," dedi. "Ama aklım karıştı. Şu etek..."

"Üzerimdekiler Mary Lane'in," dedi Emily. "Ani bir kararla çıkıp geldim, uygun kıyafet getirmemişim."

"Ah, evet," dedi Alfred. "Anlıyorum. Mary'den, talihinin yaver gitmediğini duymuştum."

Eh, durum böyle de açıklanabilirdi elbette.

"Evet, kocam öldü."

"Çok yazık. Üzüldüm."

"Seni daha önce de kriket oynarken izlemiştim; çok eskiden."

"O kadar da eski sayılmaz canım," dedi Alfred çapkınca; o sırada iki oğlan çocuğu koşarak yanına geldi. "Bunlar Tom ve Michael," dedi erkek. Heyecandan yerinde duramayan, patırtıcı oğlanlar babalarını çekiştiriyor, yeniden kriket sahasına sürüklemeye çalışıyordu.

Alfred koşmaya başladı, çocuklar da peşinden.

Ben bunu yapabilir miydim? diye sordu Emily kendine. Oğlanlar sevimliydi, ikisi de esmer, zayıf: Babalarının çocukluğuna benziyorlar herhalde, diye tahmin yürüttü.

Oturdu, seyretti; sonunda Alfred yanına gelip, yarın çocuklarla şu karşıda spor yapacağını, arzu ederse gelip izleyebileceğini söyledi. Emily onun gösterdiği yere bakınca, iki işçinin önlerindeki ağır silindirleri yuvarladığını gördü.

Alfred çevresini saran çocuklarla birlikte koşarak uzaklaştı.

Redway çiftliğine ait evler de kulübeler de çocuklarla doluydu. Emily, Lane'lerin evine döndüğünde, karnı burnunda bir kadın, küçük kızı Mary'den teslim almaktaydı.

"Yo yo, yürümek bana iyi geliyor," dedi, oysa yüzü kıpkırmızı, ter içindeydi; Emily onun ne kadar zorlandığını görebiliyordu.

Esmer bir kadındı; hamile değilken nasıl biri olduğunu kestirmek güçtü.

"Neyse ki doğuma fazla bir şey kalmadı," dedi Mary. "Gebelik hiç de Phyllis'in altından kalkabileceği bir şey değil."

Böylece, akşam yemeğine kadar, Emily'ye "herkesin" nasıl endişelendiğini, Phyllis'in çıkarabileceği bir sorun ya Bert'i yeniden içkiye başlatırsa, diye korktuğunu anlattı. "Asıl mesele bu, anlıyor musun?"

Emily'nin ilgisini çeken şey, "herkes" sözcüğü oldu. Harold bankadan dönünce, sohbete katıldı, Alfred'in karısının Bert'e davranışına, gösterdiği olağanüstü yakınlığa dikkat çekti; Betsy Bert'e karşı böylesine iyi davranmasaydı, neler olacağını kimse bilemezdi, çünkü bir ara herkes adamın doğruca alkolizmi boylayacağını düşünmüştü.

Harold bir kez daha "inim" dediği odaya çekilince, Mary ne yapacağını bilemez olduğundan yakındı; erzak odasını yine fareler basmıştı, Bayan Miyav ise -kedisi- ekmeğini hak etmek için kılını bile kıpırdatmıyordu.

Bu ev bir zamanlar, artık bir köy sayılmaları gerektiğini ileri süren, başka hanelerce kuşatılmadan önce, bir çiftlik eviydi. Arka tarafta, üzeri krema ve süt kavanozları, peynirler, kat kat yumurta dizileri, sarı tereyağı kalıplarıyla dolu, mermer rafları olan bir kiler vardı. Onun az ilerisinde de, yulaf, un, şeker çuvalları, yere yığılmış, ışık almaması için üzeri örtülmüş patates ve soğan öbekleriyle erzak odası.

Pareler, diye inledi Mary, hem oraya hem de kilere pislemiş.

Erzak odasıyla kilerdeki düzenleme, bolluk Emily'ye çok çekici çekmişti; yiyeceklerin gündelik alınıp tüketildiği Londra'daki evinin tamtakır denebilecek, derli toplu raflarıyla tam bir karşıtlık oluşturuyordu.

Mary şöyle dedi: "Ah, Emily, kusuruma bakma ama artık gidip yatmalıyım. Seni ihmal ettiğimi hissediyorsun, eminim."

"Burada olmak bana yetiyor," diye karşılık verdi Emily; Mary'nin oracıkta, birkaç metre ötesinde olması, gerçekten de yeterliydi. Ancak şu an, dostuyla birlikte mutfağa kapanıp şöyle samimi, eski usul, acelesiz bir sohbete dalmak da pek hoşuna giderdi doğrusu.

"Sen öyle kolayca pes edip yarışı bırakanlardan değilsin," dedi Mary, Emily'nin mahzun yüzünü dikkatle süzdükten sonra. "Evet, gayet iyisin." Sonra yatmaya gitti.

Bunun Emily'yi hoşnut etmesi gerekirdi, ama bir süre daha erzak odasında oyalandı. Bayan Miyav içeriye girdi, yalnızca bir konukmuş gibi, ondan daha fazlası beklenmezmiş gibi gidip oturdu, köşedeki, Emily'nin fare deliği olduğundan kuşkulandığı küçük deliğe kayıtsızca bakmaya başladı.

Emily sıcak kakao içti. En son ne zaman yapmıştı bunu? Ah, evet, Daisy'nin evinde: Eğitimleri boyunca her gece, yatmadan önce bir fincan sıcak kakao içerlerdi; bir de, Emily onu görmeye gittiğinde.

Yatak odasına gitti; buradaki ikinci gününü bile doldurmamış olmasına karşın, daha şimdiden içini suçluluklar, bu tatsız, keyifsiz halinden duyduğu pişmanlıklar yoklamaya başlamıştı. Yarışı çabucak bırakanlardan değilsin, demişti Mary. İyi de, yumruğu yemiş, yere serilmişti işte. Hem *onun* yarışı neydi?

Ertesi gün, küçük kız yine Mary'ye geldi, Emily de öğleden sonra, idman yapan çocukları seyretmek üzere dışarıya çıktı; çocukların yanında iki erkek vardı, enerji dolu, sürekli hareket halindeki Alfred ile uzun boylu, uyuşuk, ayaklarını sürüyerek yürüyen bir tip; şu ünlü Bert olmalıydı. Emily az uzağa oturdu, serin bahar havasından korunmak için Mary'nin kürküne sarındı; tavşan kürkü olmalıydı, kendisinin şehir işi, parlak, siyah, köstebek mantosuyla ilgisi bile yoktu.

1

(İng.) Tlıtucu, muhafazakâr parti yanlısı. (Ç.N.)

2

Güney Afrika’da doğan AvrupalIların da giydiği, hayvan derisinden yapılma, geleneksel, rahat ayakkabılar. (Ç.N.)

3

Kendini çok önemli gören ve el üstünde tutulmayı bekleyen kadın. (Y.N.)

4

Rusça barış ya da dünya anlamına gelen sözcük. (Ç.N.)

Yarın yöredeki çocukları büyük bir spor etkinliği bekliyordu, Emily gelip izlemeyi tasarlamıştı, ama Phyllis Mary'yi çağırttı; sancısı vardı, fakat bunların gerçek doğum sancıları olup olmadığını bilemiyordu, acaba Mary bir zahmet uğrayabilir miydi...

Böylece Emily kendini küçük limonlukta ya da işte şu yarı açık odada Josie'yle baş başa buldu. Josie yabancılara, her türden yetişkine alışık olmalı ki, hemen Emily' nin kucağına tırmandı, ona sarılmasını, pışpışlamasını bekledi.

Emily afallamıştı, Ama ben bunların hepsini yaptım, diye düşündü. Beceriksiz, işe yaramaz biri olduğum doğru değil. Elbette, çocuk koğuşundaki eğitimi sırasında, işini severek, canı gönülden yapmıştı. Hemşire Emily Mc Veagh çocuklara bayılmıştı -sonuna kadar-, dolayısıyla, Josie eğitimli, alışkın kolların arasındaydı.

Ancak önlerinde bütün bir gün vardı ve Emily çocuğun ondan beklediği gibi, onu eğlendirmek, oyalamak zorundaydı.

Kedi içeri girdi. Josie onu tanıyor, seviyordu. Kedi çıkıp gitti.

“Nereye gidiyor?” diye sordu Josie ve bu gelişigüzel soruyla başlama vuruşunu yapmış oldu: Emily'nin yeni yaşamı işte o an başladı.

“Erzak odasına gidiyor galiba. Orada fareler var.” “Evet, pişiler farelere bayılır,” dedi taşralı çocuk, düşünceli düşünceli. “Zavallı fareler. Umarım onları bulamaz.”

“Bence bunlar çok zeki fareler. Erzak odasında uzun zamandır yaşadıklarına göre.”

“Ama kedi onlardan daha büyük.”

“Ama onlar zeki,” dedi Emily. “Kediyi görünce hemen saklanıyorlar.”

“Nereye saklanıyorlar acaba?”

“Bay Lane bahçe botlarını o odada bırakıyor. Herhalde onların içine saklanıyorlardır.”

“Tabii, kedi o botların içine giremez, öyle değil mi?” “Hayır, giremez. Eareler botların ta burnuna kadar gidiyor, kedinin gitmesini bekliyor, sonra da çabucak sıvışıyorlar.”

“Eareler en çok ne yemeyi sever peki?”

“Kedileri, bence.”

“Ve peynir,” diye atıldı çocuk. “Peyniri severim.” “Hadi, gidip bir bakalım.” Emily ile Josie erzak odasına gittiler. Yolda, çocuk Bayan Miyav’ı kucağına aldı, odaya girinceye kadar sakin sakin duran kedi ani, hızlı bir bükülüşle yere atladı, doğruca iskemlesine koştu.

Emily ile Josie kilerdeki bolluğu süzdüler. Yumurtalar rafa üst üste dizilmişti; Josie, “Bence bir fare yumurta yemeyi çok sever, ama o raflara nasıl tırmanacak?” dedi. “Zeki bir fare alttaki bir yumurtayı çeker, böylece hepsi yere dökülür ve bütün fareler etrafına toplanıp afiyetle yerler.”

“Bak, Bay Lane’in botları. Yumurtalardan biri botun içine girerse, Bay Lane farelere çok kızar, değil mi?”

“Ya da belki, Bay Lane botunu giyer ve parmakları kıvranan bir şeye değer, o da, ‘Kimmiş bakim bu parmaklarımı kemiren?’ der.”

Josie bunu çok komik buldu, gülmekten yerlere yattı.

Oyuncaklarının durduğu küçük odaya dönünce, onlara hiç yüz vermedi, “Bana biraz daha fareleri anlatsana,” dedi.

Böylece farelerin destansı öyküleri, kilerlerle, yumurtalarla, peynirle, kediyle ilintili bitmek bilmez serüvenleri başladı... Emily bunu yapabileceğini, çocuk, “Ya sonra? Sonra ne olmuş?” diye sordukça öykü uydurmayı, masallar türetmeyi sürdürebileceğini hiç bilmezdi.

Mary Lane döndü, Phyllis’in büyük bir olasılıkla doğurmak üzere olduğunu, neyse ki ebenin yola çıktığını söyledi. Emily’nin öykülerinin bir kısmını duymuştu, Josie gibi o da bastırdı: “Hadi, devam et, Emily.”

Emily de devam etti.

Ertesi sabah, Josie yanında küçük bir arkadaşıyla çıkageldi; çocuklar hemen, bir ağızdan çığrıştılar: “Masal isteriz - bize fareleri anlat!”

Farelere, başlarından geçenlere, Bayan Miyav’la oları maceralarına bir türlü doyamıyorlardı; bir de dallardaki kuşlar vardı, bahçeye bakan camlardan görünen kuşlar.

“Daha!” diye bağrıştı çocuklar.

Bir köşedeki sallanır koltukta oturan Mary gülümsedi, bir kez daha yineledi: “Emily, öyle güzel anlatıyorsun ki. Bütün bu fikirleri nereden buluyorsun, kuzum?”

“Bilmem,” dedi Emily.

Başka çocuklar da geldi. Küçük odayı köşe bucak doldurdular, Mary onlara süt, pasta ve elma getirdi.

Sonra, daha büyük çocuklar da sökün etti, aralarında Alfred’in oğulları da vardı, ama farelerin, karatavukların yaşadıkları, katlandıktan onları tatmin eder miydi bakalım?

Emily dağarcığını genişletti, çiftliğin köpeklerini, diğer kedileri, camlardan sıkça görülen tavşanları da dahil etti. Bir de baktı, dağ gelinciklerinin, tilki ve porsukların alışkanlıkları, davranışları hakkında Harold ile Mary’yi sorguya çekiyor. Sonra, oğlanlar Bay Redway’den bir pusula getirdiler; Emily’den, onlara uğrayıp Tom’u bir denemesini, öğretmeninin dediği gibi müziğe gerçekten yeteneği olup olmadığını doğrulamasını rica ediyordu.

Emily yola koyuldu, tarlalardan geçip eve vardı; Bay Redway, Bayan Redway, Alfred, güzel, tombulca bir kadın, yani Betsy ve iki oğlan oradaydılar.

Redway’lerin oturma odasında büyük, iyi cins bir piyano duruyordu: Diğer çiftlik ve kır evlerinde dik piyanolar vardı. Çocuklar şarkıları zorlanmaksızın, utanıp sıkılmaksızın söylediler; ezgiler anlatılan masalın bir parçasıydı.

Emily çalarken Tom piyanonun yanında durdu, aile onları izliyordu, Emily onun tuşlardaki yeteneğini sınadı, “Evet, öğretmenin haklı,” dedi. “Mutlaka müzik dersi almalı.”

“Bunu ayarlayabiliriz,” diye atıldı Bay Redway.

“Yeteneği kimden almış bilmem,” dedi Betsy. “Benden almadığı kesin.”

“Babamdan,” dedi Alfred. “Oğlan büyükbabasına çekmiş. Belki de bütün hayatını o kilisede, org çalarak geçirdi.”

Lane’lerin evine, her çeşit ebeveynden mesaj yağıyordu; Emily’den, gelip evlatlarının yeteneğini değerlendirmesini istiyorlardı.

Bu arada masalcılık sürüyor, çocuk sayısı da her gün biraz daha artıyordu.

“Masalları özlemişler,” dedi Emily.

“Hasret kalmışlar,” dedi Mary. “Pekâlâ, ne yapmayı düşünüyorsun, Emily?”

Aynı günlerde Daisy, hazır Emily de buradayken, ana babasını görmeye geldi. Akşam yemeği vaktiydi, hep birlikte sofraya oturdular.

Mary sabahtan beri yemek pişirmekteydi. “Daisy güzel bir güvece bayılır.” “Sütlacı çok sever, hele içine azıcık hindistancevizi katılmışsa.” Daisy oldu bitti, her anneyi çileden çıkaracak kadar iştahsız biriydi, ama Mary bunu unutmuşa benziyordu, Emily de sesini çıkarmadı.

Daisy’nin küçük seyahat bavulu şık, yeniydi, ceketi de öyle; bunlar Rupert’ın hatırına herhalde, diye düşündü Emily. Daisy öyle modayı, şıklığı filan umursamazdı. Rupert nişanlısıydı; daha yerlerine oturur oturmaz, Harold sordu: “Seninkiyle tanışma şerefine ne zaman erişeceğiz?”

Mary Rupert’la Londra’da, bir öğle yemeğinde tanışmıştı, Harold’a ise yalnızca dinlemek düşmüştü. “Çok hoş biri,” demişti karısı, sesinde daha söylenecek çok şey olduğunu hissettiren bir tınıyla.

“Yakında bir hafta sonu, buraya getirmeyi düşünüyorum,” dedi Daisy; Emily onun, seçkin cerrahının ne kadar meşgul biri olduğuna değinmekten özenle kaçındığının farkındaydı.

Mary hem kızını görmek, hem de alışveriş yapmak için pek çok kez gitmişti Londra’ya; Daisy’nin çalıştığı yeri görmüş, yoğun hastanedeki yaşamı izlemişti, ama Daisy’nin ne yaptığını, ne düşündüğünü, boş zamanlarını nasıl geçirdiğini bilmiyordu. Kendi deneyimleri kızınınkilerden öyle uzaktı ki, daha fazlasını öğrenmek için yanıp tutuşuyordu. Daisy’ye yönelttiği aşırı ürkek soruların amacı, anlayabileceği bilgiler edinmek, hatta bir tartışma başlatmaktı. Daisy bu sorgulamadan hoşlanmadı, kısa, kesik yanıtlar verdi.

Masa neredeyse hiç dokunulmamış tabaklarla doluydu, yine de Harold, daha çok karısını memnun etmek için, tabağını ikinci kez doldurdu.

Mary, “Eh, siz kızlar baş başa sohbet etmek istersiniz herhalde,” dedikten sonra, büfenin üzerindeki mumları yakmak için kalktı. Elektriğin yararlarını, kullanışlılığını teslim etmeye hazırdı, ancak gaz lambasını ve mum ışığını yeğliyordu.

Emily ile Daisy, Emily’nin kullandığı odaya girince, Daisy yatağının başucundaki mumu yaktı, Emily de kendi mumunu.

Daisy yüksek yakalı, uzun kollu bir gecelik giydi, Emily de kızıl biyeli lacivert pijamasını. Yataklarının üzerine oturup saçlarını fırçaladılar. Daisy şimdiden kırlaşmaya başlamış, sarı atkuyruğunu değiştirmemişti, Emily’

nin saçlarıysa kısaydı. Mary’ye de dediği gibi, alagarson saç her hafta kesilmeyi gerektiriyordu, dolayısıyla vazgeçmeyi düşünüyordu. Emily’nin moda düşkünü, gösterişli arkadaşlarının yeğlediği bu alabros kesimli, kâküllü saçlar, Habsburgların sonunu getiren ayaklanmaların ve iç savaşların ürünüydü. İhtilalciler, asiler saçlarını kısacık kestirmekteydi. Aynı başkaldırı kaosundan payını alan Türkiye de, moda dünyasına, insanların sarayda uygulandığını tahayyül ettikleri saç modelleri armağan etmişti.

Mum alevleri titreşirken, iki kadın bir gayret saçlarını taramaktaydılar.

Sonra, Daisy lafa girdi: “Annemin dediğine göre, yöredeki bütün çocukları sözcüklerinle büyülüyormuşsun.”

Emily elindeki fırçayı düşürdü, “Ah, aman Tanrım,” dedi. “Ah, Daisy, ne yaptım ben?” Birden gözyaşlarına boğuldu, kendini yastıkların üzerine attı.

Daisy de fırçasını indirdi, sordu: “Aa ne oldu, Emily, neyin var?”

“Yanlış mı yaptım yoksa? Şikâyet mi etti? Ah, Daisy...” Hıçkırıkları şiddetlendi.

Daisy doğrulup oturdu, dehşete düşmüş bir sesle, “Emily!” dedi. “Sana ne oldu böyle? Derhal kes şunu!”

Emily hıçkırıklarını bastırmaya çalıştı. “Onca çocuk buraya doluşuyor, Mary ise onları yiyip içiriyor, son derece müşfik davranıyor.”

“Tabii ki, seve seve yapıyor.”

“Böyle olacağını bilemezdim, Daisy. Bir‘anda - oluverdi.”

“Ama, Emily, harika bir şey bu. Ağlamayı *kes artık*.”

“Harika mı? Öyle mi gerçekten?”

“Bu yaptığına herkes hayran. Sen hiçbir işi yarım yamalak yapmadın zaten, öyle değil mi? Hadi, ağlama artık.”

Ne de olsa Emily’nin kocasını daha yeni kaybettiği, Daisy’nin kafasına dank etti; gerçi içten içe, dostunun o adamdan kurtulduğu için rahat bir soluk aldığına inanmıyor da değildi. William genç, şair ruhlu bir doktor olarak, bütün hemşirelerin gözdesiydi. Ama William Martin-White apayn bir konuydu; katı, haşin, insanların korktuğu biri. Kendisi korkardı, örneğin. Hastane hiyerarşisinde, kendisinin de oldukça korkutucu bir sima olduğu, aklına bile gelmiyordu.

“Yeniden evlenmeyi düşünür müsün, Emily?” diye sordu.

“Tanrım, hayır,” dedi arkadaşı, şiddetle.

Bu yanıt, Daisy’nin aklından geçeni doğrulamıştı; “Mumunu söndürsene,” dedi. “Sana anlatmak istediğim bir şey var.”

Emily söyleneni yaptı. Mavi mineden, küçük bir şamdandı, mumsa neredeyse dibine gelmişti. Bu şirin mumluğu sever, geceleri yoldaş olsun diye genellikle mumu yanık bırakırdı.

“Emily, dinle,” diye başladı Daisy, yatağına uzanırken; Emily’nin kendini toplayıp toplamadığını görebilmek için, kendi mumunu yanık bırakmıştı. “Sana bundan hiç söz etmedim, eminim. Koşturup duruyordum; Rupert yüzünden. Düğün bir an önce olsun istiyor... Ona gelince, aklı fikri Doğu Yakası’ndaki çocuklar için bir hayır kurumu oluşturmakta. Mutlaka biliyorsundur, korkunç bir yoksulluk var orada.”

Emily yıllardır yoksulluğun farkında değildi. Onun davetlerine gelenlerin hepsi, ya zengin ya da hali vakti yerinde kişilerdi. Şimdi düşününce, Londra’daki yoksulluğu ona sezdiren tek unsurun, hizmetkârlar olduğunu görüyordu. Burada, Lane çiftiyle geçirdiği haftalarda, yalnızca Redway’lerin güzel evine girip çıkmış, çiftlik işçilerinin kulübelerine ayak basmamıştı. Onların çocuklarıysa, Emily’ye göre, hiçbir şeyden mahrum değildi. Karınları tok, sırtları pekti. Öte yandan, gittikleri okulun pek de matah olmadığına inanıyordu.

Britanya varsıldı, hızla gelişiyordu; ülke, önde gelen yazarlarla önemli, tanınmış kişilerin kendilerini ve herkesi kutladıkları bir refah düzeyindeydi. Boer Savaşandan beri savaşa girmemişlerdi; işleri fazlasıyla tıkırında giden Batı Avrupa’da da herhangi bir çarpışma yoktu. Savaştan uzak durmanın, bolluğa, refaha açılan kapı olduğunu anlamak için, kendini eski Avusturya İmparatorluğu ile Türk İmparatorluğu’nun içinde bulunduğu korkunç durumla, çöküşle kıyaslaman yeterliydi.

Afrika’daki, sonu kötüye varabilecek çeşitli Çatışmalar, sürtüşmeler alevlenmeden bastırılmış, üzerine sünger çekilmişti: “Ne diye rahatımızı bozacakmışız ki?” Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg gelişip zenginleşmekteydi .

Ancak Britanya’nın, Edward dönemindeki gösterişle yarışan büyük evlerinde, lüks yaşamlar süren zenginleri, aşağıya, alttakilere de bir şeyler sızmasına izin vermez gibiydi.

Yeniden ağlamaya başlar korkusuyla gözünü Emily’ den ayırmayan Daisy doğrulup oturdu ve ona Doğu Yakası’nın (“üstelik sırf Londra’dan söz ediyorum, dikkatini çekerim”), kötü, yetersiz beslenen, aç açık, kir pas içindeki çocuklarını anlattı: “İlkel, yabani bir güruhtan farksızlar, Emily. Her neyse, Rupert bir hayır kurumu kuruyor, bir sürü de tanınmış destekçimiz var. Hedefimiz, Doğu Yakası’ın değiştirmek. Londra gibi muhteşem, zengin bir kentin böylesi bir yoksulluğa göz yumması, rezalet.” Bir süre daha böyle devam etti, Emily’nin uyuyakaldığını görünce, kendisi de yatıp uyudu.

Ertesi gün Emily, Daisy’nin sözlerinden etkilendiğini, şimdi kendini tamamen topladığı için, bir kez daha dinlemek istediğini söyledi. Emily ile Mary çocuk kalabalığıyla ilgilenirken -“Hadi, teyzeciğim, bize masal anlat”- Daisy arkadaşını kısaca bilgilendirdi ve destek vermesi için yalvardı. “Bu tür işlerde öyle başarılısın ki, Emily. Enerjine, becerikliliğine ihtiyacımız var. Rupert’a, seni mutlaka aramıza almamız gerektiğini söyledim; hastanedeki başarılarını çok iyi anımsıyorum, dedi. Kısacası, yapman gereken tek şey, bize evet demek.”

Emily tamam dedi, ama bu arada başka gelişmeler olmaktaydı; Mary kitaplar ve öyküler hakkmdaki bunca bilgiyi nereden edindiğini merak etmiş, Emily de üvey annesine bir mektup yazıp, bir ara uğramak ve hâlâ duruyorsa, eski kitaplarına bakmak istediğini bildirmişti.

“Odana hiç dokunulmadı, ayrıca baban da seni gördüğüne memnun olacaktır.”

Emily gerçek benliğini geride bıraktığı duygusuna kapılarak, Londra’ya döndü. Belki de bir çiftçi bulup evlenmeliyim, diye dalga geçiyordu kendisiyle.

Blackheath’deki ev hiç değişmemişti; boyası bile. Çocukluk anılarına, duygulanımlara hiç yüz vermedi, doğruca babasının yanına gitti; karşısında artık iyice irileşmiş, al yanaklı biri vardı.

“Kocanı kaybetmişsin, duydum,” dedi adam. Emily ona mektupla kocasının ölümünü haber vermişti. “Kalp krizi geçirmiş, öyle mi? Aynısı beni de şöyle bir yokladı.” “Evet, onunki ölümcül bir krizdi.”

“Yiyip içtiklerime çok dikkat ediyorum.”

Bir süre babasının sağlığından söz ettiler, sonra Emily üvey annesinin el sürülmediğini söylediği odasına çıktı.

Oda gerçekten de, yirmi iki yıl önce bıraktığı gibiydi. Dolabın kapağını hızla açtı, gözüne orkul zamanından kalma giysileri ilişince, kapağı sertçe kapadı. Öfkeden köpürüyordu.

Pencerenin altında eski, meşe bir kitaplık vardı; yere, kitaplığın önüne oturdu, solmuş, eski kitaplara baktı. Önce, haritalarla atlasların oluşturduğu deste vardı: Evet, okulda coğrafyası iyiydi Emily'nin. Bu kitaplar hangi ilkeye göre seçilmişti? Kitaplar kendiliğinden ortaya çıkmış, ona seslenmiş, o da alıp odasına götürmüştü. *Aytaşı,*

Beyazlı Kadın. Sherlock Holmes. *Peter Pan:* Ah, evet, Peter Pan için az gözyaşı dökmemişti. George Meredith, göründüğü kadarıyla bütün Dickens'lar. Trollope'un bütün eserleri. *Middlemarch* ve *Kıyıdaki Değirmen.* William Blake: Evet, "Ah, Gül, hastasın sen" dizesini ezberlemesi, sınıfta okuması gerekmişti, ama ağzından çıkanların ne anlama geldiğinden habersizdi. Byron, Matthew Arnold, Shelley, Wordsworth, Tennyson'dan şiirler. Thomas Hardy - ama *Jude the Obscure* değil. *Moby Dick,* Hawthorne, John Keats. Shakespeare. Lamb'in *Shakespeareden Masallar'ı.* Lamb'in denemeleri. *Plain Tales from the Hills.* Palgrave'in *Altın Hazine*'si. John Ruskin'den *Venedik'in Taşlan, Vanity Fair...* Kitapları yatağına uzanarak, bazen de burada, şu an oturduğu yerde okumuştu. Kitaplar - sığınabileceği bir huzur ve dinginlik adası, kaçıp saklanabileceği... Kitaplar iyiydi. Okumak iyiydi. "Odana, okumaya mı çıkıyorsun, Emily? Çok iyi, aferin."

Emily'ye iyilik etmişti; babası yani. Masanın üzerinde, düzgün desteler halinde Walter Scott'ın bordo, deri ciltli kitapları duruyordu, fakat onları kimse okumamıştı. Buysa tuhaftı, öyle değil mi? Babasına, "Teşekkür ederim. Bunun, okumanın bana ne büyük bir hizmette bulunduğunu tahmin bile edemezsin," demek için aşağıya indi. Ama babası horul horul uyumaktaydı. Üvey annesini buldu, genç kızlık giysilerinden kurtulma vaktinin çoktan gelip geçtiğini söyledi.

Böylece, babasının o kadim kopukluğunun, uzaklığının serin ürpertisini hâlâ hissederek, ama aynı zamanda da ona minnet duyarak, evden ayrıldı: Teşekkür ederim.

Pek çok kitapçıyı dolaştı, bir sürü kitap ısmarlayacağını söyleyerek özel, indirimli fiyatlar istedi.

Zafer kazanmış bir edayla Lane'lerin yanına döndü.

“Teşekkür ederim, Mary. Gidip eski kitaplarıma bakmak, benim aklıma gelmezdi doğrusu.” Sonra, akşam yemeğinin ardından, Mary’yle Harold’a planlarından söz etti; yüzlerine bakıyor, kuşku ya da hoşnutsuzluk izi arıyordu. Ama ikisi de memnun olmuştu.

“Ortalarda öyle gamlı kasvetli dolanmayacağını biliyordum,” dedi Harold. “Böyle biri değilsin.”

Mary de ona katıldı: “Ortaya gerçekten parlak bir fikir atacağından emindim.”

Harold inine çekildi, iki kadın konuşmayı sürdürdü; Mary, Emily’nin iyi bir avukata gereksineceğini belirtti.

Sohbet sırasında, bu tasarılara Daisy’nin de dahil olacağı ortaya çıkmıştı. Daisy annesine geleceğiyle ilgili tek kelime etmemiş, yalnızca nikâh dairesinde sessiz, sakin bir nikâh istediğini söylemişti, fakat kendisi, yani Mary bastırdığı takdirde bir otelde, tabii küçük bir yerde, bir davet düzenlenebilirdi.

Emily verdiği haberleri şu sözlerle tamamladı: “Bana karşı o kadar iyiydin ki, Mary. Senin gibi dostu olan bir kız anneye ihtiyaç duymaz.”

Birbirlerine sarılıp ağlaştılar, ama çok farklı nedenlerle.

** * **

Emily, Cedric Martin-White’a yazdı; Emily’nin gönülsüzce döndüğü evinde buluştular. Öyle iç açıcı, havadar, aydınlık bir evdi ki; Lane’lerin evinden katbekat zevkli ve ferahtı, oysa Emily evin kara bir gölge gibi tepesine çöktüğünü hissediyordu. Ev onu beğenmiyor, onaylamıyordu! Neden? Öf, bu ne aşırı evhamdı böyle; aptallık.

Cedric’le ikisi, sayısız ziyafete ev sahipliği yapmış, büyük, görkemli masaya geçtiler. Yanında not defteriyle kalem getirdiğini, not alacağını söyleyen Cedric, tepeden tırnağa ciddi, sorumlu bir işadamı gibi Emily’nin karşısındaydı. Ne de olsa bir avukattı.

Tasarılarını Mary’ye daha yeni anlatmış olduğu için, Emily ne söyleyeceğini gayet iyi biliyordu; Cedric’e ne istediğini açıklaması uzun sürmedi.

Adam ilk olarak, Daisy’yle nişanlısı Rupert’ın buradaki rollerinin fazla net olmadığını belirtti. Burada tek mi yoksa farklı örgütlenmelerden mi söz ediyorlardı?

“Kabaca aynı şeyi istediğimiz söylenebilir.”

“Yasal düzenlemeleri benzer, koşut hedefleri olan, tek bir kurum için de yapabilirim, iki kurum için de. Ne istediğinden oldukça emin görünüyorsun, Emily Yenge.” “Evet, eminim.”

“Öyleyse, neden tek başına işletebileceğin bir dernek, bir vakıf ya da işte üzerinde anlaşacağımız bir şey kurmuyorsun? Tek ve egemen bir ses daha güçlü çıkmaz mı? Katılım arttıkça, fikir uyuşmazlığı, anlaşmazlık hatta kavga olasılığı da artar. Bu Rupert’ı tanıyor musun?” “Onu herkes tanır. Rupert Fenn-Richards.”

“Ha, o mu? Baştan söylemeliydin. Faaliyetlerine saygınlık ve nam katmak için, piskoposlardan, mümtaz kişilerden filan oluşan bir listeye ihtiyacın olacak.”

“Hey Tanrım.”

“Ama bu işi tek başına götüreceksen, beni dahil etmeni öneririm. Beni her zaman parmağının ucunda oynatabilirsin, Emily Yenge. İsteklerine, buyruklarına asla karşı gelmem. Her söylediğini canı gönülden desteklerim. İnsanın elinin altında bir avukat bulundurması daima iyidir, bilirsin.”

“Bu durumda en ideal kadro, ben, Daisy Lane ve senden oluşmalı.”

“Daisy’nin kocası destek çıkmayı, projeye şerefli bir parıltı katmayı kabul eder mi dersin? Kendi gibileri de davaya çekebilirse, harika olur.”

Emily atıldı: “Eh, o çevreden *benim de* epeyce tanıdığım var.” Verdiği davetler sonunda bir işe yarayacaktı demek. “Rupert’a gelince, o kadar meşgul biri ki, bilfiil çalışabileceğini, ayak altında dolaşacağını hiç sanmam. Aynı şekilde, eğer gerçekten evlenecekse Daisy’nin de başını kaşıyacak vakti olmayacaktır.” Emily sesinin ne kadar gücenik, ekşi çıktığından habersizdi.

Cedric güldü. “Bundan cesaret alıp bir öneride daha bulunacağım. Nişanlım Fiona derneğin aktif bir üyesi olabilir.”

“Ama onunla hiç tanışmadım ki,” dedi Emily; daha şimdiden yetke paylaşımından rahatsız gibiydi.

“Bu sorunu en kısa zamanda halledebiliriz. Bizimle bir öğle yemeğine çıkmayı kabul eder miydin - örneğin yarın? Senin bu fikrine bayıldı; heyecandan yerinde duramıyor. Mektubundaki birkaç cümle bile onu

ateşlemeye yetti; başka şeyden söz etmez oldu. Doğu Yakasında o da epeyce hayır işi yapmış, ama senin proje kadar parlak şeyler değil elbette."

"Ya ondan hoşlanmazsam?"

"O zaman hayır dersin. Ama merak etme, Fiona'nın ipleri tamamen benim elimde olacak. Göreceksin." Gülümseyişi, tam da evlenmek üzere olan bir erkeğe yakışacak türdendi, Emily bunu görünce kahkahaları koyverdi.

"Ah, şimdi böyle düşünüyorsun demek?"

"Evde oturan, çay partileriyle ömür tüketen bir eş istemiyorum." Aynı anda, Emily'nin canının sıkıldığını ayrımsayıp ekledi: "Öte yandan, senin şu müzik akşamların gibi olağanüstü bir fikir ortaya atarsa, başka tabii... Müzisyen olduğunu söylemiş miydim? Ya, öyle. Her şeyin altından tek başına kalkamazsın, Emily Yenge."

Emily ise tam da bunu hayal etmekteydi, her ne kadar gizli düşünceleri onu, unutma, Britanya'nın bütün şehirlerinde okullarımız olacak, diye uyarıyor olsa da.

"Yarın, öğle yemeği?"

"Gidip bir otelde kalacağım," dedi Emily. "Bu ev tüylerimi ürpertiyor."

"Ne dersin, William'ın ruhu ortalıkta geziniyor mudur acaba? Bunu ondan beklerim doğrusu. Bana gelince, bildiğin gibi, bu evi senden bir haftada satın almaya hazırım. Fiona bayılır buna. Onun da gerçek bir hanımefendi olduğunu söylemiş miydim?"

Emily trafiğin arasından karşı kaldırıma, kavga edermiş gibi görünen Cedric'le Fiona'sına baktı. Oysa gülüşüyorlardı. Etraflan, çoğunluğu genç olan insanlarla sarılıydı, hepsi de el-kol hareketleri yapıyor -dalga geçiyor ? -ve gülüyordu. Cedric ile Fiona'nın başrolde olduğu bir müzikaldeki koroyu andırıyorlardı. Yoksa bu bir berberler kongresi miydi? Emily arabalardan sakmarak karşıya geçti, yaklaşınca kızların tamamının, iki saç modelinden birini seçmiş olduğunu gördü. Bazı yanaklara düşürülmüş favoriler, tam oraya vurulmuş bir kat cilaydı sanki; bir başka dönemin şu "ters yöne taranmış bir tutam perçemi"ni andırıyorlardı; kumral, sarışın, siyah, hatta birkaçı da kır olan tutamlar sanki tahtadan oyulmuştu, öylesine sağlam ve keskindiler. Diğer saç modeliyse Emily'nin zaten bildiği bir tarzdı; uygulayıcısının Türkleri desteklediğini gösteren, her iki yanağa dökülen lüleler. Emily yanlarına vardığında, Cedric kolunu Fiona'ya dolamış,

yüzünü lüleli kızlardan oluşan, yolunu tıkayan gruba dönmüştü. “Artık yemek yiyeceğiz,” dedi. “Buranın yemekleri harikadır.” Lüleli kızlar ayrılıp yol verdiler, Fiona da aralarından geçip Türk Lokumu adlı lokantaya girdi. Onun saçları öteki tarzdaydı.

“Sizi tanıştırmama gerek yok,” dedi Cedric, boştaki koluyla Emily’ye sarılırken. “Birbirinizin bahsini duymaktan bıkmışsınızdır herhalde.”

Lokantanın sahibi Cedric’i tanıyordu, elini sallayarak onları bir masaya buyur etti, Fiona’nın yanaklarındaki favorileri çık-çık’larmış gibi yaptı.

“Hadi, ne özgür ruhlu biri olduğunu göster bakalım,” dedi Cedric, gülmesi gerekirken her an ağlayacakmış gibi görünen nişanlısına. “Ve dimdik dur.”

“Anlaşılan başka seçeneğim de yok,” dedi Fiona; onu, “ben Sırp yanlışıyım” diyen saçlarını gösterenlere, yumruğunu sallarmış gibi yaptı.

Cedric’in ısmarladığı şampanya hemen getirildi. Göründüğü kadarıyla herkes şampanya içiyordu. Longer-field’da şampanya yalnızca doğum günlerinde ve özel durumlarda içilirdi.

“Emily Yenge,” dedi Fiona, “çok mahcup oldum. Bundan sonra beni nasıl ciddiye alabilirsiniz ki?”

“Bence insanların, imparatorlukların ölümünü saçlarına verdikleri şekillerle kutladıklarını görmek, Emily

Yenge’nin hoşuna gidecektir,” dedi Cedric. “Buna inanabiliyor musun, Emily Yenge? Dün gece burada, tam da bu ikisinin, Türk Lokumu ile bitişikteki Son Söz lokantalarının önünde kavga çıktı; lüleli kızlar Sırplara saldırdılar.”

“Türkler bunu duysa ne derdi acaba, ya da Sırplar?” diye sordu Emily.

“Ah, ne büyük saçmalık; evet, çok haklısın. Ama unutma, biz ihtiyaç fazlası, ‘artık’ nesiliz; kendimizi kanıtlamak, kabul ettirmek zorundayız.”

Bir gazetede, bir liderin, gençlerin huzursuz olduğunu, yerinde duramadığını, çünkü savaş yaşamadıklarını, dolayısıyla kendilerini sınanmış hissetmediklerini ileri süren sözleri yayımlanmıştı. “İhtiyaç fazlası olduklarını düşünüyorlar.” Bir anda ortalık, üzerinde “Artık” yazan rozetler, nişanlar takan genç erkeklerle dolmuştu.

Şampanyasını ilaçmış gibi yudumlamakta olan Fiona kendini daha fazla tutamadı: “Emily Yenge - sana yenge diyebilirim, değil mi? Henüz bir

Martin-White değilim, ama yakında olacağım... Çok talihsiz bir başlangıç yaptık. Beni ciddiye almanı öyle çok istiyordum ki.”

“Seni elbette ciddiye alacaktır. Daha az önce, muhalif lüleliler güruhuna meydan okuyuşuna tanık olmadı mı?” “Emily Yenge,” diye bastırdı Fiona, “ortaya attığın şu fikre büyük bir hayranlık duyduğumu söylemeliyim.” Şampanya kadehini kaldırdı, güç almak istercesine yudumladı, parmaklarıyla ıslak gözlerine dokundu; yanaklarına al basmıştı. “Ben de aylardır Doğu Yakası’nda çalışıyorum,” diye sürdürdü sözünü, “durum öyle korkunç ki. İnsanlar anlattıklarıma kesinlikle inanmıyor. Yoksulluk korkunç boyutta. Çocukları, bir deri bir kemik kalmış, kaburgaları sayılan çocukları gördükçe, inanamıyorum, yani şu zengin ülkemizde...”

Fiona’nın topluluk karşısında konuşma deneyimine sahip olduğu açıkça görülüyordu, Emily araya girdi: “Biliyorum, Royal Free’de çalışırken yoksullarla ben de yeterince haşır neşir oldum.”

Ama Fiona almış başını gidiyordu. “Sana yardımcı olmak için her şeyi yapmaya hazırım. Cedric bana projenden söz edince, en uçuk, en çılgın hayalimin gerçekleşmek üzere plduğunu anladım.”

Böylece sürüp gitti; bu arada garsonlar yemeklerini getirdiler.

“Fiona,” dedi Cedric, “sözünü kesiyorum ama, buranın yiyecekleri gerçekten çok iyidir, Emily Yenge...”

“Ah, Cedric, yiyecekler, evet, biliyorum. Ama Doğu Yakası’nda gördüğüm insanların çoğu, aylardır doğru dürüst bir şey yememiş.”

Sokak girişinden giren bir garson, kapının yakınındaki bir müşteriye eğilip bir şeyler söyledi, düşman mevzisini muzaffer bir bakışla süzdükten sonra da çıkıp gitti. Garsonun konuştuğu adam elini kaldırdı, “Biz bitişikten çıkıp gelmiştik,” dedi. “Son Söz’den. Aldıkları habere göre, Kosova’daki savaş dün gece sona ermiş. Sırplar için büyük bir zafer.”

“Aslında buna,” dedi Cedric, ortaya, herkese hitap ederek, “yalnızca bir geri çekiliş denmeli, çünkü Kosova’ daki çatışmaların yeniden başlayacağı kesin.”

Bunun üzerine birkaç kişi ona bağırdı. Ama seslerde, daha önce kaldırımda olduğu gibi, alaycı, şakacı bir tını yoktu.

Lokantanın arkalarındaki masadan kalkan birtakım genç erkekler Cedric’e doğru hamle ettiler.

“Aman Tanrım,” dedi Cedric. “Bir linç çetesi.” Lokanta sahibi hızla seğirtti, el-kol hareketleriyle tehditkâr gençleri itekledi, Cedric’e döndü: “Bayım, kendi iyiliğiniz için, lütfen burayı terk edin.” Parmağıyla, Fiona’nın yanaklarındaki bariz, Sırp usulü tutamları gösteriyordu.

Cedric doğruldu, Fiona’yı tutup kaldırdı, Emily de kalktı.

“Boş verin,” dedi Cedric. “Yakında bildiğim iyi bir yer var.” Bir kolunu Emily’nin, ötekini Fiona’nın beline doladı, Türk Lokumu’ndan çıkardı.

Kaldırımda, Sırpların yandaşları çığlıklar atıyor, dans ediyordu.

“Yo, Fiona,” dedi Cedric, “bulaşma. Sırp yanlısı olduğunu herkes biliyor.” Onları caddenin az aşağısındaki, çok iyi tanındığı lokantaya götürdü.

“Emily Yenge,” dedi Fiona, “ben ciddi, aklı başında bir insanım. Lütfen inan bana.”

Ertesi gün, Emily’nin otelinde Cedric, Fiona’nın çok utandığını, üzüntüden kahrolduğunu söyledi; bütün umudu, onun ne kadar makul, aklı başında bir kız olduğunu Emily’nin görebilmesiydi, buraya da zaten bunu sağlamaya gelmişti.

“Cedric,” dedi Emily, “anlamıyor musun? Ben bu planı yaparken sadece kendimi ve eski dostum Daisy’yi düşünüyordum, hadi taş çatlasın bir-iki kişiyi daha; sonra sen dahil oldun - üstelik birbirimizi daha yeni yeni tanımaya başladık, şimdi de Fiona çıktı

“Ama, Emily Yenge, bütün projeyi birkaç kişiyle, tek başına gerçekleştirebileceğine gerçekten de aklın yatıyor muydu? Her şey bir yana, sana bir sekreter gerekecek.” “Hepsini düşüneceğim,” dedi Emily.

“Ama çok uzun zaman almasın,” dedi Cedric.

Hemen ardından Daisy’den bir mektup geldi, Emily’yle birlikte paylaştıkları evin yakınlarındaki iki evin yok pahasına satışa çıktığını bildiriyordu: Rupert bu yeni girişim adına evleri almıştı. Cedric hemen çıkıp geldi, Emily artık evine döndüğü için, ikisi yine yemek salonundaki heybetli masanın başına geçtiler.

“Pekâlâ, şimdi ne yapıyoruz, Emily Yenge?”

“Daisy işin teknik kısımlarıyla uğraşmak istemiyor: Kendisi evlenmek üzere. İlgili kişilerin kayıt işlemlerini yapmak senin görevin; Daisy, Rupert, ben, sen...”

“Ve Fiona, umarım?”

“Pekâlâ.”

“Pişman olmayacaksın. Öyle iyi bir kız ki. Onun gibi birine sahip olduğum için talihime inanamıyorum.”

Böylece başladı ve Emily kendini yoğun bir koşuşturmacanın içinde buldu.

Ve bir yalnızlığın. Daisy bir “düğün velvelesinin” pençesindeydi. Fiona da öyle.

Emily, kocaman evinde tek başına, gözünü aynaya dikip baktı, şöyle dedi: Kederli olmamın nedeni, evlenen kişinin kendim olmaması değil; kendimi bir türlü gerçek anlamda evlenmiş hissetmemem. William’la kendisini, Daisy ile Rupert’la kıyasladı. “Ama bunlar birbirlerinden gerçekten hoşlanıyorlar,” diye fısıldadı, aynadan ona bakan sert, haşin surata. Onu Daisy’nin bugünlerde sürekli güller açan yüzüyle karşılaştırdı; genç çifti, Cedric’le Fiona’yı düşününce de gözleri ciddi ciddi yaşardı. Onun William’mı, Cedric gibi şakalar yapar, nişanlısına takılırken hayal edebiliyor musunuz - düşüncesi bile olanaksızdı! Bu iki çift, biri orta yaşlı, diğeri gencecik, her ikisi de Emily’nin hiç tatmadığı bir mutluluk kozasının içindeydiler. Bunun üzerine Emily, aynadan yansıyan ışıkta basbayağı soğuk, solgun görünen yüzünü uyardı: Onda bir terslik vardı. Öyle olmalıydı. Cedric, Fiona’nın “müthiş eğlenceli” biri olduğunu söylemişti. Daisy mektubunda şöyle diyordu: “Öyle mutluyum ki, Emily, bu kadarını hiç beklememiştim.”

Neyse ki yapılacak çok iş vardı.

Cedric belgeler, tasarılar, yeni fikirlerle çıkıp geldi. “Damatlardan hiçbir iş beklenmemesi büyük şans, Emily Yenge. Zavallı Fiona.”

“Cedric, her gün bir sürü mektup alıyorum. Okullarımızı sosyete kızlarıyla mı dolduracağız gerçekten?”

“Emily Yenge, umarım Fiona’yı sosyete kızı saymıyorsundur?”

“Bak, Cedric.” Koca bir mektup yığınını erkeğe doğru itti.

“Bunları ben alayım. Çoğunu tanıyorumdur. Doğru seçim yapmanı sağlayacağım.”

Sonra, bir kez daha: “Cedric, bu kadar çok piskoposa ihtiyacımız olmadığı kesin.”

“Ne kadar çok piskoposumuz olursa, o kadar iyi. Mektup başlığımız için en gösterişlilerini seçeriz, fena mı?”

Emily’den oturup tek bir paragraf halinde, projelerinin beş yıl sonrasını nasıl gördüğünü yazmasını istedi - ve on yıl sonrasını. “William sana yüklü bir para bıraktı,” dedi, “ama tasarladığın her şeyi karşılamaya yetmez. Dolayısıyla, şöyle güzel bir bağış taslağı hazırlayacağım sana. Bunun için de piskoposlara ihtiyacımız var. Başpiskoposlarımız olsa daha da iyi. Hatta kraliyet ailesinden bir-iki kişi. Bu işin takibini kime vereceğimizi de biliyorum. Fiona’nın kuzeni Madge. Bu tür bağış, hayır işlerinde çok yamandır.”

Amma da tuhaf, diye düşündü Emily. Derdim yoksullar için okullar açmak, kitaplar bulmakken, kendimi bir anda bütün vaktimi Lady bilmem kimle, bilmem ne hazretleriyle harcarken, piskoposlarla çay içerken buldum.

Sonunda Daisy evlendi, Fiona da öyle; göz açıp kapayıncaya kadar da Emily’nin sağ kolu olup çıktı; daima yanında, hazır, sorumlu, zeki - Emily’nin arayıp da bulamayacağı bir yardımcı.

Sonra, genç çiftin yeni ev meselesi bir türlü çözülemeyince, Emily Cedric’le Fiona’ya evini açtı, kendine tek bir oda ayırdı. Ama zaten, Beak Sokağı’ndaki daireyi daha çok seviyordu.

Altı aya kalmadan, ilk William Martin-White okulu açıldı, açılır açılmaz da büyük bir başarı kazandı.

Okulun faaliyete geçmesinin ardından, Mary Lane sık sık Londra’ya gelmeye başladı; gördüklerinden, Doğu Yakası’nın sağlıksız, gelişmemiş çocuklarından afallamış, sarsılmıştı: “Bu ülkede yoksulluk var, evet,” dedi, “ama bu kadar kötüsünü hiç görmemiştim.” Geldiği zaman Emily’de kalıyordu, fakat çıkılması gereken epeyce yolculuk vardı: Martin-White okulları hakkında bilgi almak isteyen kentlerin sayısı fazlaydı. Neyse ki, kısa bir süre sonra talih yüzlerine güldü, düğün patırtısını atlatan Daisy yardıma koştu; işlere göz kulak oluyor, elinden geldiğince destek çıkıyordu. Okulları öyle ilginç, heyecan verici buluyordu ki, yakında emekli olup kendini tamamen bu işe adamayı tasarlıyordu. Sonra Harold emekliye ayrıldı, o da sıkça Londra’ya gelir oldu, ama her seferinde buranın, bu hummalı, isterik kentin onu sersemlettiğinden yakınmadan da edemiyordu. Rupert ile Daisy’nin evinde de bir “ini” vardı artık; Rupert’la oraya kapanıp

dünya meselelerinden söz ediyorlardı. Gerçi pek sık olmuyordu, çünkü Rupert'ın gerçekten de başını kaşıyacak vakti yoktu.

Mary Lane, Betsy ile Phyllis'in, onun tabiriyle "iki eşin" bir okul açtığını, sırf Londra'daki sayıları üçe ulaşan Martin-White okullarından sağladıkları ipuçlarıyla, gayet de başarılı olduklarını anlattı.

Peki ama, Longerfield'daki okul neden Martin-White okullarından biri olmayı talep etmemişti? Başvurmuş ama reddedilmişlerdi: Yetki belgesi alabilmesi için her okulun bir Montessori[1] öğretmeni bulundurma şartı vardı.

"Her neyse, aldırma," dedi Mary. "Küçük, güzel bir okul işte; görsen sen de böyle düşünürdün, eminim. Aa, tabii ya, gelip kendi gözünle görsene."

Yine de, fazla ısrar etmediği Emily'nin dikkatinden kaçmadı. Onu da ilgilendiren bir gelişme olmuş, insanlar, aman hiç haberi olmasın daha iyi, kararma varmıştı. Herkesin ağzını çok sıkı tutması sayesinde, Emily'nin de haberi olmamıştı zaten.

Nedenini bir türlü açıklayamasa da, Emily'ye baştan beri tahammül edemeyen Bert, onun öykülerini, anlatma biçimini diline dolamış, alay konusu yapmıştı - fareler, kediler, kuşlar vesaire. Emily'yi çok iyi taklit ediyor, "Sonra minik, canım sıçanlar bütün kedileri yediler, ardından da yavru farecikler..."le filan milleti kırıp geçiriyordu. Emily'ye duyduğu bu hınç, garez, Emily'nin dostlarını üzüyordu, buna bir son vermesini istediler, ama adam kulak asmadı. Sonra, şaşırtıcı bir şey oldu. Bert'in oldukça çirkinleşebilen taklitlerini duyan çocuklar, aslında sevgili

Emily teyzeleriyle alay edildiğini "algılayamadılar" ve, "Bert Amca masal anlatıyor!" diye çığrışmaya başladılar. "Ne güzel hikâyeler anlatıyor. Hadi, bize bir masal anlat, Bert Amca..."

Bert buna bayağı bozuldu, çocukları kışkışladı, hatta kaçmayı, alıp başını çiftliğin öteki ucuna gitmeyi bile denedi, ama yeniden göründüğü an, başlıyordu: "İşte, Bert Amca! Hadi, bize masal anlat..."

"Eh, kendin kaşındın," dedi karısı Phyllis, "bakalım nasıl kurtulacaksın?"

Alfred başlarda kahkahalarla güldü; bu hantal, uyuşuk adamın, konuştuğu kişiden ya da karşılaştığı durumdan her an sıvışacakmış gibi duran adamın düştüğü durum komikti gerçekten de. Şimdi bu çocuklara nasıl sırt çevirecekti bakalım - iki tanesi kendisinindi, diğerleri de eline doğmuş sayılırdı.

“İyi ya,” dedi Bert’e, “sen de şansını bir dene madem. Ne de olsa eleştirel bir dinleyici kitlesi değil.”

Bert farelere, kedilere inmeyi kendine yediremezdi, ama artık çiftlikte atlar da vardı, o da atlara ilişkin masallar uydurmayı denedi. Eakat gereken ustalıktan, hünerden yoksundu. Çocuklar hoşgörülüydü: Onun etrafına oturdular; ağızlar açık, gözlerde Emily Teyze’nin büyüsünü bulma umudunun parıltısı. Ancak Bert beceremedi. Elinden gelmedi.

“Şu yeni atı biliyorsunuz değil mi, Kır Oğlan’ı?” diye başlardı. “Ona Doncaster’da tam elli pound saydık, oysa buna değmezmiş. Karşılığını veremiyor.”

“Öykü,” diye çığrıştı çocuklar. “Bize öykü anlat, Bert Amca.”

Mary Lane, Londra’dan aldığı çocuk kitaplarıyla Bert’in imdadına yetişti. Bert çocukların yemeği ve öğle uykusu bittikten sonra okula geliyor, onlara kitap okuyordu. Başlarda sesi bu basit öyküleri ne kadar küçümsediğini, kıs kıs güldüğünü ele veriyordu, çocuklarsa bunu hemen sezdiler, “Hayır, böyle değil,” dediler. “Doğru düzgün oku.”

Bu yöntem oldukça başarılı oldu; karısı, Alfred ve Betsy de destekliyordu Bert’i.

Ama sonra, daha önce de olan oldu ve Bert, Mary’ nin Emily’ye aktardığı şekliyle, “küçük bir tökezleme” yaşadı.

“Evet, ona arka çıkmak için elimizden geleni yaptık, ama ne olduğunu bilemediğimiz bir derdi olmalı ki, yeniden içkiye başladı, Betsy de duruma bir kez daha el koydu; yalnız bu sefer Alfred de ona katıldı. Alfred ile Bert öyle sıkı dostlar ki, kardeş gibiler; Alfred onu barın önündeki hendekte sızmış bir halde bulunca, aklını oynattı. Betsy, Bert’e, çocuklara kitap okuma faslına mutlaka dönmesi gerektiğini söyledi - her ne kadar aramızda, içkiye başlamasını peşinde dolanıp duran, taciz eden çocuklara yoranlar varsa da. Her neyse, şimdi Alfred’le ikisi her öğleden sonra okulumuza gelip çocuklara masal okuyorlar.”

“Alfred de mi?” Emily olup biteni bir türlü kavrayamıyordu.

“Önemli olan, Bert’in bunu sürdürmesini sağlamak, anlıyor musun? Alfred onu çiftliğin hangi köşesinde olursa olsun buluyor ve alıp okula getiriyor, okuyacağı öyküleri seçiyor, sonra da Bert’le ortaklaşa, sırayla çocuklara okuyorlar. Ara ara Betsy de uğruyor, bazen o da okuyor.

Dolayısıyla, bir sürü kitaba ihtiyacımız var. Sizin okullara yaptığın gibi, bize de kitap bağışlanmasını sağlayabilir misin acaba?”

Emily belli başlı tedarikçilerine başvurdu, çocuk kitaplarından oluşan iyi bir seçkiyi Longerfield’a göndermelerini tembihledi, sonra kendisi de kalkıp oraya gitti. Her zamanki gibi Mary’de kaldı, defalarca uyuduğu odada uyudu; Daisy de öteki yataktaydı. Küçük, mavi mineli şamdan orada, yerli yerindeydi, mumu yakıp alçak tavanda oynaşan, ihtiyaç duyduğunda ona yeni fikirler, çocuklara anlatacağı öyküler esinleyen gölgeleri, kirişteki bir budak deliğini ya da bir örümcek ağını seyretti. Tepedeki, ağının kenarındaki şu minicik, kara leke, onun anlattığı örümcek miydi? Buna inanmak Emily’nin hoşuna gidiyordu. Bu odayı gerçek yatak odası, bu yatağı kendi yatağı olarak düşünmek, hoşuna gidiyordu. Bugünlerde kendini sık sık yeni bir odada, başka bir yatakta, bilmediği kentlerde buluyordu, onun için de, duvarın köşesindeki şu küçük örümcek ağı, onun, Emily McVeagh’ ın da sabit, güvenilir bir şeye sahip olabileceğinin güvencesiydi sanki. Bütün yaşamı bir dizi, rasgele ortaya çıkıveren, keyfi baskılara uyum sağlama çabasından ibaretti sanki.

Redway’lerin büyük oturma odasındaydı, daha önce Michael ve Tom’un müzik yeteneğini değerlendirmek amacıyla geldiği yerde; ama bu kez onlar yoktu, ortada tek bir çocuk görünmüyordu. Görünen, varlığını oldukça güçlü bir biçimde hissettiren kişi, Bay Redway’di: Mary son günlerde ondan “yaşlı Bay Redway” diye söz etmekteydi. Bu, Bert’in “genç Bay Redway” olduğu anlamına mı geliyordu? Bayan Redway, tam da Bert’in şu son içki zafiyeti sırasında, bir sabah, yataktan kalkmanın hiçbir anlamı olmadığına karar vermiş, o günden beri de yatağından çıkmamıştı. Genel olarak herkes rahat bir soluk almıştı, ama bu, bütün işin Bert’in karısına yıkılması demekti; siyah saçlı, alımlı bir kadındı; esmer bir ten, zeki, sorgulayan bir yüz. Onun yanındaki koltukta Betsy oturmaktaydı; bu toplu, güzel, açık tenli kadın iç geçiriyor, yelpazeleniyordu; sıcak bir temmuz ikindisiydi. Mary de davet edilmiş ama gelemeyeceğini bildirmişti, çünkü Bert nedense onun “kendisine karşı” olduğundan kesinkes emindi. Gergin, ağır bir ortam olacağını biliyordu, daha da ağırlaştırmak istememişti.

Çay tepsisi hazırlanmıştı, fakat Emily onu ancak Bay Redway’in bir baş işaretiyle Phyllis çayları doldurmaya başlayınca fark etti.

Bu fincan, tabak tantanası Bert’in sinirine dokunmuş gibiydi, sabırsızca yineliyordu: “Hadi, bir an önce başlayalım şuna.”

Emily'nin "şu" ile kastedilen şey hakkında pek bir bilgisi yoktu, ama Bert'in düşmanca tavrından rahatsız olmuştu. Öte yandan, hiç de aksi, kavgacı bir adama benzemiyordu. Sırtında Viyana'dan gelme, "ordu fazlası" olduğu için hayli popüler olan, bol, siyah gömleklerden vardı. Ama sırf alışkanlıktan herkese havlayan, yaşlı bir köpeği andırıyordu. Bert'in ondan hiç mi hiç hazzetmediğinden haberi bile yoktu Emily'nin.

Alfred hâlâ o uzun boylu, biçimli, dik duruşlu adamdı; hafif parıltılı koyu kahverengi kumaşı için, "Ardıç kuşunun tüylerini çağrıştırıyor," diyen karısının beğenip aldığı ceketi giymişti.

Her iki erkeğin ayağında da, bugünlerde herhangi bir yerden, birkaç pounda alabileceğiniz asker postalları vardı.

Uzatılan çay fincanını, şeker ve sütü eliyle kışkışlayan Bert, doğruca Emily'ye seslendi: "Seninle paylaşılacak bir kozumuz var."

Mary bu konuda kulağını büktüğü için, Emily hazırlıklıydı. "Pekâlâ," dedi, tatlılıkla. "Paylaşalım o halde." "Bir açıklama istiyorum... daha doğrusu, biz bir açıklama bekliyoruz..." Telaşlı bir el hareketiyle karısını ve Betsy'yi gösterdi. "Longerfield'daki okulu neden projene dahil etmediğini öğrenmek istiyoruz."

"Bakın," diye başladı Emily, erkeğin güçlü, apaçık düşmanlığına karşılık, kendi -haklı- husumetini bastırmaya çalışarak, "başvurduğunuz zaman size söylemediler mi? Martin-White okullarından biri olabilmek için, kadroda bir Montessori eğitmeni bulunmalı."

"Olup bitenlerde son söz hakkı sende değil mi? Para senin paran, öyle değil mi?" diye atıldı Bert, sıkılı yumruklarıyla ona doğru eğilerek.

"Durum şu," diye açıkladı Emily, "salt benim paramı kullanıyor olsaydık, dört, bilemediniz beş okuldan fazlasına sahip olamazdık. Hem sadece okul açmakla iş bitmiyor ki; onları işletmek, maaşları ödemek, işte bütün giderleri karşılamak zorundayız."

"Ee, yani? Yani?" diye bastırdı Bert, onun söylediklerini duymamış gibi.

"Benim param şu anda yaptığımız şeyi yapabilmemize yetmezdi - on beş tane okul açtık, yenileri de yolda. Bağış toplamaya mecburuz. O zaman da bize neyi yapıp neyi yapamayacağımız söyleniyor tabii..." Bu kısıtlamalardan duyduğu hoşnutsuzluk Emily'nin yüzünden okunuyordu. "Kısacası, bazı kurallar koymazsanız, her önüne gelen bir Martin-White okulu açtığını iddia edebilir." "Önüne gelen, demek!" dedi Phyllis öfkeyle.

“Eh, en azından ne olduğumuzu öğrenmiş olduk,” diye atıldı Betsy.

Bert attığı golün keyfiyle sırıtmaktaydı. Emily söylenenler kadar bu beklenmedik garezden de sersemlemiş, incinmiş bir halde, öylece kalakalmıştı.

“Hey, durun hele!” diye araya girdi Alfred. “Emily bize bir dolu kitap getirdi!” Ne de olsa, çeyrek yüzyıldır tanıyorlardı birbirlerini.

“Evet, onların parasını kendim ödedim,” dedi Emily; doğrudan ona hitap etmiş, artık düşman gibi gördüğü diğerlerini yok saymıştı.

“Yani senin şu değerli vakfının ya da işte adına ne diyorsan onun, birkaç kitabı bile karşılayamayacağını mı söylemeye çalışıyorsun?” dedi Bert.

“Evet,” dedi Emily. “Ama ben karşılayabilirim. Ayrıca, yenilerini göndermeleri için kitapçıyla da anlaştım.” “Eh, bu durumda,” dedi Alfred -Emily erkeğin gayet bilinçli bir biçimde, onu Bert’in gerçek gazabından kurtardığını görebiliyordu- “senden özel bir ricada bulunacağım. Benim oğlanlar -onları anımsıyorsundur sanırım ?-okumayı seviyor, fakat biraz da Bulldog Drummond ya da Henty’ye, ya da Edgar Wallace’a ne dersin? Masallardan, hayvan hikâyelerinden filan daha gelişkin şeylere, yani. O tür kitaplardan ben de hoşlanırım. Ya da Tarzan, belki. Zane Grey’i de oldum bittim sevmişimdir.”

Emily onun gözlerinin içine baktı. “Tamam, hallederim,” dedi, minnetle gülümseyerek. “Kesinlikle haklısın. Biz de alanımızı biraz genişletmeyi, yetişkin kitapları eklemeyi düşünüyorduk zaten. Küçük kütüphanelerimizi oluştururken, ergenler bizi sürekli sıkıştırıyor: Bizi de düşünün.”

“Bak, gördün mü,” dedi Alfred. “Yalnız değilmişim demek. Oğlanlar çok sevinecek, öyle değil mi, Betsy?”

“Evet,” dedi kadın, Bert’in elinden birini kurtarma, Bert’i bertaraf etme çabasının bir parçası olduğunu bilerek; sıkça yerine getirilmesi gereken bir görevdi bu.

Alfred kalktı, Bert’i kolundan tutup çekti. “Eh, gidip atlara bakma vaktimiz geldi, Bert.”

“Nasıl istersen,” dedi Bert; havası sönmüş, yenilmiş, öfkesi geçmiş.

Alfred’le birlikte çıkarlarken, omzunun üstünden geriye doğru, “Getirdiğin kitaplar için teşekkür ederim,” dedi. “Çok teşekkürler.” Alfred onu dirseğiyle dürtmüştü.

İki erkek ahırlara gitti.

Bert'ten kurtuldukları için rahatlayan iki eş, oldukça nazik, tatlı bir dille önerdiler: "Yine de sana okulumuzu gösterelim."

"Onunla gurur duyuyoruz."

Boş bir rençper kulübesi okula dönüştürülmüştü ve bu öğleden sonra, tozlu yollardan oraya doğru ilerleyen Emily ile Mary'nin de görebildiği gibi, gayet iyi korunmaktaydı. Devasa bir dişbudak ağacı binayı gölgeliyor, her yaştan çocuk onun serinliğinde koşup oynuyordu; sürüp giden çağıltı yüzünden iki kadın sohbeti kestiler. Sonra, büyüklerden birkaçı Emily'yi tanıdı, seslendi: "Bize masal anlatmaya mı geldin? Anlatacak mısın?" Çocuk kalabalığının ortasında, binaya girdiler.

Betsy'yle Phyllis yaklaşık otuz çocukla birlikteydi; büyük, porselen sürahilerden bardaklara limonata doldurmaktaydılar. Su bardağından çay ya da kahve fincanına kadar her çeşitten bardak kullanılıyordu, Emily'nin aklına kendi okullarındaki çekişme geldi; Fiona'yla ikisi masrafları kısmaya çalıştıkça, sosyeteye yeni takdim edilen genç kızlara atfen, topluca "sosyetikler" diye adlandırdığı (arkalarından, tabii) "onlar", yani mütevelliler hep en pahalı bardakları, fincanları alma derdindeydi.

Emily ile Mary'ye de birer fincan limonata verildi, gözlemlemek için bir pencere pervazına iliştiler. Buradaki çocuklar gerçekten küçüktü, anneleriyle birlikte gelmiş bebekler bile vardı. Diğerleri, kızlı oğlanlı, bitişik odadaydılar. Kendi yaş gruplarına hikâye okuyorlardı. Küçüklere de Phyllis ile Betsy okuyordu. Emily'yi tanıyanlar etrafını sarmış, bastırmaktaydı, ama Emily son zamanlarda kiler farelerinden de, karatavukların serüvenlerinden de epeyce uzaklaşmıştı. Getirdiği desteden bir kitap seçti, Thomas Widgeon adındaki yavru kedinin kahramanlıklarını okumaya başladı.

"Daha! Daha! Daha!" O da devam etti; bir yandan da, yan odadan gelen, *Orman Kitabı'ın* okuyan daha büyük çocukların sesine kulak vermekteydi.

En küçüklerin kimisi uyuyakaldı. İçerisi sıcaktı. Bu nefis ikindi, bir kızın büyük evden tepsiyle kek, bisküvi ve süt getirmesi dışında, kesintisizce akıp gitti. Bay Redway de çıkıp geldi, Emily ile Mary'nin yanına oturup seyretti.

Emily bu okulda hissettiği dostluğun, samimiyetin kendi okullarında eksik olduğunu düşündü. Okumaya ara verdiği bir sıra, kederle söylendi: "Planlarımız her zaman bizim öngördüğümüz biçimde gelişmiyor."

“Ne demek istiyorsun?” diye sordu Mary.

“Burası, bu ortam, açtığım bütün okullardan daha iyi.” “İyi ama Emily, nasıl kıyaslarsın? Görmüyor musun? Buradaki herkes birbirini tanıyor.”

“İşin sırrı bu mu sence? Acaba... Dahası, tek bir kalifiye öğretmen olmamasına karşın, gördüğüm kadarıyla Betsy’yle Phyllis harika bir iş çıkarmaktalar.”

“Arada ben de geliyorum,” dedi Bay Redway. “Tabii Bert ile Alfred’i de unutma.” '

“Bir şeyi gözden kaçırdığımı hissettim; bizde eksik olan bir şey var.”

İç eyaletlerdeki en yeni iki okul dışında, bütün okulları görmüş olan Mary, “Emily, saçmalık bu,” dedi. “Martin-White okulları herkesin gıpta ettiği yerler. Bunu en iyi senin bilmen gerekir.”

Emily sustu, çünkü duygularını nasıl ifade edeceğini bilemiyordu; belki de nedeni, bir tür ailenin içindeymiş, kaynaşmış, kenetlenmiş insanların arasındaymış duygusuna kapılması, havada bir şefkat hissetmesiydi. Buysa, Longerfıeld dışında her yerde, sürekli özlemini çektiği şeydi.

Bert ile Alfred’in ağacın yakınındaki çocukların arasından geçtiğini gördü, ama sonra, onu gören Bert yönünü değiştirdi, Alfred de onu izledi.

Emily’nin gözünden kaçması olanaksızdı: Bert onunla karşılaşmak istememişti.

“Bert çok tuhaf biri, öyle değil mi?” dedi Mary’ye; son derece rahatsız olmuştu.

Mary anında onayladı: “Gerçekten de çok garip. Hepimiz, Alfred ile Betsy -ve tabii Phyllis- ona böylesine olağanüstü davranmasalardı neler olurdu diye merak ediyoruz.”

Vakit ilerlemişti, küçük çocuklar büyüklerle birlikte evlerinin yolunu tuttular, az sonra geride Phyllis, Betsy ve büyük evden gelen birkaç kız kaldı; limonatayı, sütü toplamaya giriştiler, Emily ile Mary de yardıma yeltendi.

“Yo, siz gidin artık,” dedi “eşler’. “Bizim bu taşralı tarzımız seni fazla şoke etmemiştir umarız.”

Emily, elbette, hiç de böyle bir duyguya kapılmadığını belirtti, ancak neler hissettiğini de tam olarak dillendiremiyordu.

Okuldan ayrıldılar, dişbudağın üç-beş büyük çocuğun hâlâ oynadığı, koyu gölgesinden geçip alçalmaya başlamış güneşin sarı yalazına çıktılar.

“Gözüme epeyce boş kulübe çarptı,” yorumunda bulundu Emily. “Yeni makineler yüzünden çiftliklerde artık daha az işçiye gerek duyuluyor,” yanıtını aldı. İşte oradaydılar, makineler; büyük bir tarlada, bir arada duruyor, keskin, kara gölgeler oluşturuyorlardı.

Makineli tarlanın ilerisinde, bir düzine atın su içtiği, genişçe bir gölcük vardı; su kimisinin baldırlarına, birikişinin de sağrısına geliyordu.

“Redway çiftliğinde çalışanların sayısı yarıya indi,” dedi Mary. “Aynı şey çevredeki diğer çiftlikler için de geçerli.”

Durup atları, serin sudaki keyiflerini seyrettiler, sonra tozdan kızarmış tarlalardan yürümeyi sürdürdüler.

“Aramızda hep bir şaka yaparız, havadaki, tepemizdeki Longerfield, ayağımızın altmdakinden çok daha fazla, diye.”

“Buna aldırmıyor musunuz?”

“Eh, görünüşe göre yapabileceğimiz bir şey yok,” dedi Mary. “Bizleri, yani yaşlıları kaygılandırıyor elbette, ama gençler olup biteni bir türlü algılayamıyor sanki.”

Birtakım delikanlıların yanından geçtiler, hepsi de göğsüne “Artık” rozetleri takmıştı.

Akşam yemeğinde, genç erkeklerin nasıl Londra'ya doluştuğundan, Güney Amerika, Afrika ve Asya’nın bazı bölgelerinde sürüp gitmekte olan savaşlara katılmak üzere gönüllü yazıldığından konuştular.

“Neyse ki bizim buralar sakin,” dedi Mary.

Oğulları askere yazılacak diye Longerfield’lı ebeveynlerin ödü kopuyordu; Emily Alfred ile Betsy’nin oğullarını sordu.

“Onlar henüz çok genç - ama ayaklanmaları uzun sürmez.”

Ertesi sabah Mary Emily’yi yanına çağırdı, camın dışını, çimenlikteki iki kişiyi gösterdi. Uzun boylu, iriyarı iki delikanlı ağaçların altındaki bütün alanı kaplıyordu. Bir yandan geniş adımlarla yürürken, bir yandan da birbirlerine bir kriket topu atıp tutmaktaydılar.

“Askerlik şubesinde, gönüllü toplayan bir görevli olsaydın ve şu ikisi gelip on sekiz yaşında olduklarını söyleseydi, onlara inanır miydin?”

“înanmak istiyorsam, evet,” dedi Emily.

“Oysa daha on altısında bile değiller. Atlarla çalışmak gençlerin hem yaşlarını hem de kaslarını büyütüyor. Ana babaların elinden bir şey gelmez. Atları öyle çok seviyorlar ki.”

Olan şuydu: Bert yıllardır babasından at beslemelerini istemişti; atlar büyük tutkusuydu. Bay Redway ise çiftçilikte durumun zaten giderek güçleştiğini, başına bir de bu derdi istemediğini söylüyordu. Alfred, Bay Redway’e, istediği atlara kavuşmanın Bert’e çok iyi geleceğini söyledi: “Böylece kendine ait bir şeyi, bir uğraşısı olur.” Bert’in çiftlikte özel bir rolü olmadığını belirtmeye gerek duymamıştı. Bert ise çocukların babası olduğuna dair şakalar yapar, “Başarılı olduğum bir alan varmış, demek,” derdi.

Kullanılmayan ahırlar yeniden açıldı, bir koşu yolu yapıldı. Ve o andan sonra da oğlanları atlardan, onların bakımından ayırmak olanaksızlaştı. Kızlardan da atların cazibesine kapılanlar oldu.

Öte yandan, Alfred’in, Bert’e en büyük hayalini verdik, ama uykularını da kaçırdık, dediği söyleniyordu: Çiftlikteki bütün delikanlılar atlarla uğraşmaktan, onları besleyip talim yaptırmaktan giderek irileşti, kaslanıp güçlendi; onlar artık adı konmamış seyislerdi.

“Zavallı Alfred, zavallı Betsy,” dedi Mary. “Herkes acıyor onlara. Bizim gençlerin çoğu askere gitti bile, hatta birkaç kız da... hemşire olarak.”

O akşam, güneş büründüğü pus perdesinin gerisinde büyüyüp iyice kızarırken, Mary Emily’ye bir şapka verdi, birlikte atları görmeye gittiler. Emily’nin Longerfıeld’da bugüne kadar görüp görebildiği herkes buradaydı sanki; çitlerin etrafına doluşmuşlardı, birileri de atları alıp büyük gölcüğe götürmüştü.

Alfred atların dörtnala gelip ağıla doluştuğu yerde durmuş, izliyordu. İri kıyım bir erkek. Hafif sıklet değil. Az önce indiği uzun bacaklı, cüsseli, siyah atın boynunu, kulaklarını okşamaktaydı. Gözleri, bir atlının tozu dumana katarak, hızla yaklaştığı koşu yolundaydı. Gelen, Bert’ti. Emily, Bert ortaya çıktığında ya da adı geçtiğinde, yüzleri, sesleri belli belirsiz bir hoşnutsuzluğun yaladığının farkındaydı. Ama böyle bir Bert’i ne görmüştü ne de tahayyül etmişti. Erkek gülümsüyordu, rahat, kendinden emindi; Alfred’e yaklaşınca dizginlere asıldı, eyerden atladı, çitin üstünden aşıp geldi, yanında durdu.

“Şu ana kadar en hızlısı sensin,” dedi Alfred. “Aferin! Gelecek hafta sonu Doncaster’a gidiyorsun, öyle mi?”

“Gitmesem olmaz,” dedi Bert, hafifçe eğildi, seyislerden, seyreden çocuklardan ve birkaç ebeveynden yükselen alkışları küçük, alaycı bir hareketle kabul etti.

Eh, bir de bu Bert var demek, diye düşündü Emily. Onun alkışların, takdirlerin tadını doyasıya çıkaran bir kahramana dönüşebileceği, hiç aklına gelir miydi?

İşte, diye sordu kendine, aynı şey bana da olmadı mı? Ansızın masal anlatabileceğimi, çocukların sevgilisi olabileceğimi keşfetmedim mi? “Biraz daha, Emily Teyze. Biraz daha anlat!”

İçinde ona -ve kendisine- duyduğu takdiriiî sıcaklığı, yüzünde bir tebessüm, Bert’e baktı; onun bakışlarını fark eden adam, küçük reveransını onu da kapsayacak şekilde genişletti.

Sonra, kadına dikkatle baktı, gülümseyişi apaçık bir istihzayla doldu. Nedeni, Emily’nin kılığıydı: Bir saat sonra Londra trenine binecekti, dolayısıyla Longerfıeld’a değil, Londra’ya göre giyinmişti. Lacivert, keten bir tayyör; beyaz yakalığı ile kemeri tozdan kızarmış. Tozu fırçalamaya çalışmış, daha da beter sıvaştırmıştı.

Yüzü mahcup olduğunu ele verse de, Bert’i görmezden geldi, Alfred’e döndü. “Söylediklerini unutmadım. Kitapların doğruca sana yollanmasını sağlayacağım.”

“Teşekkürler,” dedi erkek, kendine özgü tarzıyla, doğruca ona gülümseyerek - dolaysız, içten, onu gerçekten görerek.

İşte, Emily’nin buradan başka her yerde eksikliğini hissettiği sevecenlikti bu - baştan beri duyumsadığı, ama adını bir türlü koyamadığı eksiklik.

Kibar, müşfik bir erkekti, evet, güvenilecek biri. Yüzü gölgelendi, gözleri bulutlandı: Şimdi çocuklarına, olduklarından çok daha büyük gösteren, iki çam yarması oğluna bakıyordu. Oğlanlar birer atın gemine yapıştılar, aynı anda sırtlarına sıçradılar; eyersiz filan, salt dizginlerle, topuklayıp gittiler.

Alfred’in gözleri yaşarmıştı.

“Şey,” dedi, sesine hâkim olmaya çalışarak, “Mary sana endişelerimizden söz etmiştir. Etrafımızdaki ana babaların çoğuyla aynı derdi paylaşıyor olmak, yüreğimize su serpmiyor.”

Sonra, küçük bir kapıdan geçip ağıla girdi, heybetli atının eyerine atladı.

“Tekrar görüşmek üzere,” dedi Emily’ye; yanında at süren Bert’le birlikte uzaklaştılar.

Emily Longerfîeld’dan ayrılırken, her seferinde olduğu gibi, üzgündü; birden kendini, emekli olup buraya yerleşebileceğini düşünürken buldu; Mary’ye yakın küçük bir ev alır, bir daha da Longerfîeld’dan ayrılmak zorunda kalmazdı. Aynı anda, kendine şaştı kaldı: emekli olmak! Üstelik böylesine başarılıyken, insanlar onlarla çalışmak için sürüler halinde başvururken, onlara para verirken... işte, mesele de buydu zaten. Projeyi başlatmak için Emily McVeagh gerekliydi, tamam, ama artık onsuz da gayet güzel yürürdü. Fiona işin üstesinden gelebilirdi... Şimdi gidip Fiona’yı görecekti. O bir insanın başına gelebilecek en iyi şeydi. Emily’nin Beak Sokağı’nda bir dairesi vardı, ayrıca istediği sürece Daisy’de kalabilirdi, fakat kendi evindeki odasını kaybetmişti: Fiona bunu açıkça istememiş olsa da, odanın, bugün işe başlayacak olan dadıya verilmesi gerekiyordu. Fiona hiç zorlanmadan, peş peşe iki çocuk doğuruvermiş, bu arada Emily’yle çalışmaktan da geri kalmamıştı. Yine de, bir dadı tutmak şart olmuştu. Emily gelişmeleri görmek istiyordu. Dahası, yatma vakti geldiğinde çocukların yanında bulunmaya bayılıyordu.

Doğruca çocuk odasına gitti; bir zamanlar William’la paylaştığı yatak odasında Fiona’yı buldu; çıtır çıtır yanan ateşin karşısına oturmuş, yeni bebeği emziriyor, ilk çocuğu olan küçük kız da karyolasının parmaklıklarına tutunmuş onu seyrediyordu.

Emily, Fiona’nın LongerfiekTda olup bitenlere ilişkin yorumlarını duymak istiyordu: Kendi kendisine de dediği gibi, onun olaylara az çok açıklık getireceğine güveniyordu. Gerçekten de, Fiona her konuda Emily’yle tam bir fikir birliği içindeydi; öyle ki, Emily eleştirilere, çoğunluğu Fiona’nın ya kuzeni ya da bir biçimde akrabası olan “sosyetiklerle piskoposlara” ancak Fiona tarafından onaylandığı, desteklendiği sürece katlanabileceğini hisseder olmuştu.

Fiona’nın bebeğini güvenle kucaklayışına, dolgun, ak göğüslerine baktı; sanki kızın hiç bilmediği, bambaşka bir yönüyle karşı karşıyaydı: Onun tanıdığı Fiona engeller karşısında sabırsız, zeki, becerikli, hırslı bir kızdı, bu beyaz, dolgun göğüslerse apayrı bir kabiliyeti, beceriyi anlatmaktaydı. Fiona’ya Longerfield ziyaretini anlattı; hiç acele etmeden, duyduğu her şeyi anında kavradığını gösteren yüzü inceleyerek. Yalnızca tek bir yerde,

duygularını tam anlamıyla iletip iletemediğinden kuşkuya düştü: Okulda, o çocukların arasında otururken hissettiği o aidiyet duygusunu, doğru yerde bulunduğu hissini Fiona'yla paylaşmak hoşuna gidecekti.

Fiona gözlerini, konuştuğu sürece Emily'nin yüzünden ayırmadı, sonra tam okula yaptığı ziyaret bitmek üzereyken, Emily'nin söylemediği şeyi yakaladığını ya da Emily'nin dilinin altında daha fazlasının olduğunu sezerek şöyle dedi: "Longerfield'a bir gidişinde mutlaka sana eşlik etmeliyim, çünkü oradan öyle hoşnut, öyle... doygun dönüyorsun ki."

"Doygun mu?"

"Evet. Ama yine aynı şey gözüme çarptı. Ne zaman bir okul için kütüphane oluştursak, her seferinde yetişkinler için kitap isteniyor bizden." Emily, Alfred'in istediği romanların bir listesini çıkarmış, daha sonra aklına gelenleri de eklemişti.

"Evet," diye yineledi Fiona. "Bence yetişkin kitapları için ayrı bir fon oluşturmalıyız."

"Bir sürü kütüphane var," dedi Emily, "fakat kendimize ait, küçük kitaplıklarımız olursa, insanlar halk kütüphanelerinden hangi kitapları isteyeceklerini bilirler. Piyasada ne tür kitaplar bulunduğundan, nelerin yayımlandığından habersizler."

"Tam da bu işe uygun kişiyi tanıyorum," dedi Fiona. "Bizimle çalışmak için yanıp tutuşuyordu. Kızın adı Jessie; ben onunla konuşurum. Hayır, maaş filan istemeyecektir."

"İşte sosyetiklerin avantajlarından biri de bu," dedi Emily.

"Yapacak bir şeyler bulmak... zavallı şeyler," dedi Fiona. "Dört bir yanımız, çalışmak için çıldıran kadınlarla dolu."

Göğsündeki bebek uyuyakalmış, ağzı bir istiridye gibi yapıştığı memeden ayrılmıştı. Gözler kapalı, eller kıvrılmış, Fiona'nın kucağında yatıyordu. Fiona kabarmış memesinin üstünden, karnı güzelce doymuş olan oğlancığa baktı. Memesinin ucunda süt damlaları tomurcuklanmıştı. Şöminenin yanındaki siyahlı-beyazlı kedi miyavladı. Fiona eğildi, becerikli, alışkın bir hareketle kedinin yanında duran fincan tabağını aldı, içine az biraz süt sızmasını bekledi, sonra kedinin yanına bıraktı; o da tıpkı bebek gibi, halinden alabildiğine memnun görünüyordu. Karyoladaki bebek kıçüstü oturdu, sonra da uzandı; gözlerini uykulu uykulu kırpıştırıyordu, sessizdi.

“Tamam, herkes doydu,” dedi Fiona. “Kedi, Rosie’den çok daha önce buradaydı. Fena halde kıskandı tabii, Rosie’ye zarar vermesinden korktum. Bir gün, emzirmeyi bitirince, kedi kucağıma zıpladı ve mememi yalamaya başladı, bunun üzerine bir tabağa sütümden koyup vermeye başladım, kıskançlığı uçup gitti.”

“Belki de bebeğin bir kedi yavrusu olduğunu sanıyor?”

“Kediye süt verdiğimi Bayan Burton görmemeli,” dedi Fiona. Kadının kibirli, mağrur sesine öykünerek ekledi: “ 'Kedi haddini aşacak fikirlere kapılabilir. Bunu istemeyiz.’ Aşçıya benim tam bir bohem olduğumu söylemiş, ama beni yeniden hizaya sokabileceğini düşünüyor.”

“Keşke benimle İskoçya’ya gelebilseydin,” dedi Emily.

“Ben de çok isterdim. Eh, emzirme dönemi sonsuza kadar sürmeyecek ya.”

Kapıya vuruldu, iriyarı, anaç bir kadın göründü, “Bebeği bana verin,” dedi Fiona’ya. “Yatırayım. Uyanırsa biberon veririm. Artık siz de yatın bence; uyuyup dinlenmeniz lazım, bu tempoda devam edemezsiniz.”

Emily emzirme döneminin güçlüklerine ilk kez tanık oluyordu. Dadı uyuyan bebeği kucakladı, daha büyük olan bebeğin üzerine küçük bir battaniye örttü, odadan çıktı; Fiona ateşin aydınlığında esneyerek oturuyordu.

Yeniden kapıya vuruldu. Aşçı göründü. “Akşam yemeği hazır,” dedi. Sonra, zaten tanıdığı Emily’ye döndü: “Sofrada size de yer hazırladım, bayan.”

İki kadın basamakları indiler.

Cedric, Emily’nin saltanatındaki görkemli masanın yerine daha küçük, yuvarlak bir masa konmuş olan yemek salonundaydı, esnemekteydi.

“Hemen gidip yatmamız emredildi, Cedric,” dedi Fiona; kocasıysa Emily’ye döndü: “Odanı bize verdiğin için sağ ol, Emily Yenge. Tepemizde bizi yola getirecek Bayan Burton olmasaydı, Fiona’yla ikimiz sağ kalamazdık.” Masaya geçti, Fiona da onun yanına oturdu. Yiyecekler getirildi, ama pek bir şey yenmedi.

“Benim fazla yemeye ihtiyacım yok,” dedi Cedric. “Ama zavallı Fiona yemek zorunda.”

“Evet, sen de zorundasın,” dedi karısı. “Yemediğini duysa Bayan Burton küplere biner, eminim.”

Erkek ağzına zorla birkaç lokma attı, sonra Emily’nin eskiden çok hoşlandığı küçük, yeşil divana geçti. Esneyip duruyordu; Bayan Burton tepesine dikilmişçesine, ilaç yutarmışçasına kamını doyuran Fiona da kalktı, gidip onun yanına oturdu, Cedric kolunu karısının beline doladı.

“Emily Yenge,” dedi Cedric, “senin de tahmin edebileceğin gibi, bir çocuk daha yapacaksak, Bayan Burton bizim için elzem demektir.”

“Ee, yapacak mısınız?”

“Henüz karar vermedik,” dedi erkek, eğilip Fiona’yı öperken. Bayan Burton görseydi, bu öpücüğü de, ardından gelenleri de kesinlikle onaylamazdı, diye geçirdi Emily içinden.

Cilveleşemeyecek kadar yorgun düşmemişler, diye düşündü. Evli çiftler de cilveleşiyor demek - eh, William’la ikimiz kesinlikle yapmadık.

“İyi de, yukarıya, odamıza çıkacak enerjimiz bile kalmamışken,” dedi Cedric, “üçüncü çocuğu yapacak gücü nereden bulacağız?”

Fiona bir şey mırıldandı: Herhalde bir espri yaptı, diye düşündü Emily. Cedric kahkahalarla güldü, Emily’nin bir hayli cinsel olduğunu tahmin ettiği, ama tam olarak duyamadığı bir şeyler söyledi.

İkisi, Cedric’le Fiona, birbirlerinin kollarında uyuyup kalacak gibiydiler, bir kez daha öpüştüler, sonra bir daha - aynı anda Bayan Burton içeri girdi, haşin bir ifadeyle onları süzdü.

“Siz ikiniz gerçekten de gidip yatmalısınız artık,” dedi. “Yoksa sütünü kaybedersin,” diye uyardı Fiona’yı.

“Ben ne kaybederim, peki?” diye sordu Cedric, ciddi ciddi. “Pekâlâ, Fiona, hadi, kalk bakalım.”

Karısını çekip kaldırdı, o da ayakta, ona yaslanarak durdu; çoktan uyuklamaya başlamıştı bile.

“İşte böyle,” dedi Bayan Burton. Başıyla Emily’yi selamladı, dışarıya çıktı.

“İyi geceler, Emily Yenge,” diye mırıldandı Fiona.

“İyi geceler, sevgili yengeciğim,” dedi Cedric; sonra ikisi sahneden çekildiler.

Emily onların tek dertlerinin uyku olduğunu hiç sanmıyordu.

Bir taksi buldu, Beak Sokağı'na gitti, yatağına yatıp istediği kitapları Alfred'e en kısa zamanda ulaştırmanın yollarını düşünmeye koyuldu.

Emily'nin kulağına ne zaman bir masalcının adı çalınsa, mutlaka gidip o adam ya da kadınla tanışırdı; Stirling yakınındaki bir köyde yaşayan Alistair McTaggart'ı duyunca da, hemen yola düştü. Uzun sayılabilecek bir yolculuktu, trende epeyce iş halletti. Neyle karşılaşacağını bilmiyordu. Yaşlı masalcıların kimisi, pervasızca kullanıldığı takdirde çabucak tükenecek bir altın deposunun muhafızıymış gibi davranırken, kimileri de okulları ziyaret etme, çocuklara masal anlatma davetini hiç geri çevirmezdi. Bu Alistair, uzun boylu, kemikli, gür favorili bir adamdı; lafı hiç döndürüp dolaştırmadı, çocuklara böylesine yüce bir geleneği aktarmanın her şeyden daha önemli olduğunu söyledi. Yörede hayli ünlüydü, barların çoğunda tanınıyor, cciiidh'lere[2], kutlamalara çağrılıyordu; Emily'ye hemen o gece, çağrıldığı bara birlikte gitmelerini önerdi.

Bu, Emily'nin geceyi Stirling'de geçirmesi anlamına geliyordu; her ne kadar adam ona "konuk odası" dediği, irice bir karton kutudan farksız, minicik odayı teklif etmiş olsa da. Emily odanın yetersizliğini dert etmiyordu, ancak bardan çıktıklarında vaktin geç olacağını, adamın ya da kendisinin sarhoş olabileceğini düşünerek... Ama sonunda, onu Stirling'e götürecek olan taksiyi iptal ettiler, çünkü vakit gerçekten çok geçti, her ikisi de kafayı iyice bulmuştu - neredeyse gündoğumuna kadar şarkılar söylenmiş, öyküler anlatılmıştı.

Emily, Alistair'in ısrarıyla, ilhamını Fiona'nın kedisinden alan bir öykü anlatmıştı, fakat onun öyküsünde kıskançlığa son veren süt, inek sütüydü. Kendini ufacık odasındaki yatağa büyük bir mutlulukla bıraktı; sabah Alistair'le yaptığı, İskoç tarzı mükellef kahvaltıdan büyük zevk aldı. Ona kalsa, burada bir-iki gün daha kalabilirdi -kalması teklif edilmişti de zaten- ama Londra'ya dönmek zorundaydı. *Zorunda* mı? Neden?

Tıka basa dolu bir barı, geleneksel masallardan oluşan dağarcığıyla saatlerce suspus eden bu inanılmaz masalcıdan Fiona'ya söz etti, Fiona da kalkıp Alistair McTaggart'ı bizzat dinleme gerekçesiyle Edinburgh'daki Martin-White okuluna gitti. Onun geceyi, ya da davet edildiği gibi birkaç günü orada geçirmesi kolay değildi, çünkü küçük çocukları vardı; hiç istemeyerek de olsa Londra'ya ve görevlerine döndü.

Bundan kısa bir süre sonra, Emily'yle aralarında şu konuşma geçti.

Çocuklarla birlikte, Alistair McTaggart'ı dinlemekten, izlemekten ne kadar büyük bir keyif aldığını söyledikten sonra, rahat, gelişigüzel bir tavırla ekledi: "Bence Alistair senden etkilenmiş." Aynen bu sözcüklerle. Emily onun dilinin altında bir şey olduğu, bundan daha fazlasını kastettiği duygusuna kapıldı mı? Uyanık davranmış, o sırada sesini oldukça alçaltmış olan Fiona'nın yüzüne bakmamıştı, dolayısıyla duymamış gibi yapabilirdi. "Senden cidden hoşlanıyor, Emily, gerçekten."

Emily duymuştu, ama suskundu, gözleri yerdeydi -yüzü kızarmış mıydı?- ve sonra güldü, "Eh, ben de ondan hoşlandım," dedi.

Cesaretlenen Fiona sordu: "Yeniden evlenmeyi hiç düşündün mü, Emily?"

"Fiona, biliyorsun, her evlilik seninki gibi değil." Fiona hemen atıldı: "Ah, biliyorum, inan bana. Ne kadar şanslı olduğumun farkındayım."

"Cedric de şanslı, öyle değil mi?"

"Benim kadar değil."

Emily'nin yüzünden, yeterince tatmin olmadığı anlaşılıyordu, yardımsever Fiona da onu kırmadı, istenen açıklamayı yaptı: "İyi bir erkek bulmak kolay değil."

Bu beyanın doğruluğunu Emily bizzat kanıtlamamış mıydı?

"Arkadaşlarımı şöyle bir yoklayınca, Emily Yenge, inan bana, talihimin ne kadar yaver gittiğini anlıyorum." Fiona'nın sorgulayan gözleri hâlâ Emily'nin yüzündeydi. Şu an fazlasıyla ciddi, küçük bir kız çocuğuna benziyordu, saçlarını iki örgü yapmış olması bu izlenimi daha da artırmaktaydı. Bu modeli yalnızca evdeyken uygulardı. İlk bebeğini doğurur doğurmaz saçlarını uzatmış, örmeye hatta uçlarına minik bebek kurdeleleri bağlamaya başlamıştı. Böylesi daha elverişliydi: Artık "Sırp" ya da "Türk" yanlısı modellerden birini seçmesi gerekmeyecekti. Onu gören arkadaşları hemen yeni bir akım başlattılar: Şimdi de bir "Barış Örgüleri" furyası başlamıştı, ama Fiona beğenmezlikle burun kıvırdı.

"Biliyor musun, Emily Yenge, biz -yani Cedric'le ben-yaşlı bir kız kurusu olmaya karar vermen için henüz çok erken olduğunu düşünüyoruz."

Emily kendini tutamayıp güldü, fakat endişelendiğine hiç kuşku yoktu; gülünecek mesele değil, diyordu yüzü. "Evlenmeyi düşünmek için daha

genç olmak gerekmiyor mu?” diye sordu.

Fiona’nın ne söyleyeceğini bilemediği ortadaydı, aklından geçense şuydu: Emily Yenge, William Amca’yla evlendiğinde hiç de yaşlı değildi. Emily de düşünüyordu: Şimdiki aklım olsa, kaç yaşında olursam olayım, William’ la evlenmezdim. William’ın ne büyük bir hayal kırıklığı olduğunu Fiona’yla tartışamazdı elbette. Kimseye söz etmemişti bundan. Fiona kendi evliliğini arkadaşlarıyla konuşmuştu demek? Kendisinin bunu yapabileceğini Emily’ nin aklı almıyordu.

“Etraflıca düşünmemişsin, Fiona. Kalkıp İskoçya’ya, küçük bir köye yerleşecek ve işimi gücümü bırakacağım, öyle mi?”

Şimdi susma sırası Fiona’ydı; nedeni kısmen, böyle bir durumda Emily’yi ne kadar özleyeceğini ayrımsamasıydı.

Sonra konuyu değiştirdi, sosyetiklerle yine sorun çıkacağını belirtti. Aslında, sosyetiklerle sürüp giden, bir kısmı da hiçbir temele dayanmayan, asılsız savaşımlar her ikisinin de hoşuna gidiyordu. Sosyetiklerin bu kez de, Alistair McTaggart’la Edinburgh, Glasgow ve Stirling’de, kendi deyimleriyle sırf “peri masalları anlatması” için yapılacak, bunca masraflı bir sözleşmeyi gereksiz bulacakları kesindi. Masalcılara harcanacak her kuruşa karşı çıkıyorlardı zaten: Masalların bütün müfredatlardan dışarı iteklenivermesi hayret vericiydi. Ama Fiona ve Emily sıkı savaşıyorlardı; okullar, yönetim kurulları, vakıflardan oluşan bütün bu büyük, kapsamlı yapının temelini oluşturan şeyin tam da bu olduğunu Emily unutmuyordu: Longer-field’daki bir avuç çocuğa küçük, gülünç öyküler anlatarak başlamış, peşinde koşan çocukların sayısı giderek artmıştı: “Hadi, bize masal anlat.”

Böylece Alistair McTaggart konusu kapanmış oldu, ama adamdan, Bayan McVeagh’ın bir sonraki ziyaretini dört gözle beklediğine dair mesajlar gelmeye devam etti; Emily ona kızlık soyadının, bir yerlerde kesinlikle bir İskoç bağlantısına işaret ettiğini söylemiş, adam da ona Bayan McVeagh demeye başlamıştı. Fiona’yla Emily, sözcüklere dökülmemiş olsa da, çok iyi biliyorlardı: Emily bu kadar meşgul olmasaydı, hiç kuşku yok ki kuzeyde, Alistair McTaggart’ın yanında çok daha fazla vakit geçirirdi; çünkü Fiona’nın da gülümseyerek anımsattığı gibi: “Adam seni seviyor, Emily; sana âşık, bunu sen de biliyorsun.” Sonra adam, arada bir Fiona’yı aramaya, Bayan Mc-Veagh’ı gelecek hafta yapılacak *ceilidh’e* beklediğini söylemeye başladı. “Bu konuda sana güveniyorum, Fiona.” Emily bu

toplantıların çoğuna gitti. Yörede, Alistair Mc-Taggart'ın yine bir masalcı olan, Londralı arkadaşı diye tanınıyordu artık. Bu durum, keyifli bir biçimde sürüp gitti; bir, iki, üç yıl... ta ki bir gün Fiona'yı arayan Alistair kendini hiç iyi hissetmediğini söyleyene kadar; çok hastaydı, acaba Bayan McVeagh gelip bir bakar mıydı?

Emily kalkıp gitti, adamı yatakta, ateşler içinde buldu; terliyor, öksürüyor, dalıp dalıp gidiyordu. Fiona'ya telefon etti, burada kalıp Alistair'e göz kulak olacağını bildirdi; doktoru çoktan çağırtmıştı; doktor Bay McTaggart'ın halinin pek de iç açıcı olmadığı konusunda onunla hemfikirdi. Sonra, bir gece, Emily onu can çekişirken buldu; sorun kalbindeydi. Adam öldü, Emily gerekli düzenlemeleri yapması için onun kızını görevlendirdikten sonra, gözyaşları içinde Londra'nın yolunu tuttu. Cenaze töreni için yine İskoçya'ya dönecekti.

Yöre halkından, buraya istediği zaman gelebileceğini, başlarının üstüne yeri olduğunu öğrenince, bir kez daha, hüngür hüngür ağladı. Fiona'ya dediğine göre, kendini tutamamıştı. "Üstelik sulu gözün teki *değilimdir*," diye bastırdı.

Daha Alistair McTaggart yeni gömülmüştü ki, Daisy arayıp babasının öldüğü haberini verdi. Cenaze gelecek haftaydı.

"Yağmaya başladı mı illa sağanağa dönüşür zaten," dedi Emily; hemen ardından anlaşıldı ki, bu iki ölüm fırtınanın yalnızca bir bölümüymüş.

Martin-White okulları genel olarak, sorunsuzca yuvarlanıp gitmekteydi. Neyse ki can yakmayan bir yangının dışında, hiç kötü bir olay yaşanmamış, Cedric'in talimatıyla yaptırılmış olan sigorta da zaten zararı karşılamıştı. Bir de, Cornwall'daki bir okulu barınak olarak kullanan yersiz yurtsuz serserilerle ufak bir mesele çıkmıştı, o kadar.

Oysa şimdi, sanki çeyrek yüzyıldır birikmekte olan bir safra patlamış, Martin-White okullarının adını, şanını, bizzat hedeflerini kirletmeye koyulmuştu. Öğretmenlerden biri hamile kalmış, belayı sessizce, kolayca savuşturmasına kalmadan, basın olayı duymuştu; şöyle başlıklar atılmaktaydı: "Kuzu Kılığındaki Kurt", "Martin-White Okulları Ahlaksızlığın Barınakları", "Martin-White Vakfı'nda Serpilen Özgür Aşk".

Bu olay her nedense dönemin ateşli ahlakçılarının kanına dokunmuştu; Ivy Smith adındaki güzel bir kız -daha ılımlı fikirlilerin işaret ettiği üzere- kendinden önceki binlerce kız gibi, parmağına yüzüğü geçirmeden bir aile

kurmaya kalkışmıştı. İşin kötüsü, Ivy'nin nikâh yüzüğüne kavuşmak gibi bir şansı yoktu, çünkü şu sözde nişanlı sırra kadem basmıştı. Emily o sırada İskoçya'daydı, Fiona ise çocuklarıyla birlikte tatilde, taşrada. Daisy kızı hemen sepetledi, şu şu manastıra başvurmasını öğütledi. Bunu duyan Emily ile Fiona, çok acımasız davranmışsın, dediler; hatta Fiona "aşırı tepkisel" sözcüklerini bile kullandı. "Okullarımızda gayri meşru bebeklere göz yumamayız," dedi Daisy. "Gazetelerde yazılanları görmediniz mi?"

Mütevelliler (sosyetiklerle piskoposlar), Fiona'nın dediği gibi, topluca tavır koydular ve istifa etme, ortalığı ayağa kaldırma, *The Times*'a mektup döşenme tehditleri savurdular.

Emily'nin olup bitenden fazlasıyla kişisel bir zevk aldığından kuşkulandığı Daisy, "Bunu kaldıramayız," dedi. İnsanlar Daisy Lane'in, genç kızları salt hastabakıcılık becerileri açısından değil, davranış, onur, hal-tavır, ahlak açısından da sınamak için yıllarını harcadığını unutmamışlardı.

Cedric, Ivy'ye uygulanan muameleyi kesinlikle onaylamasa da, "Yapabileceğimiz bir şey yok," dedi. "Fırtına zamanla dinecektir. Bundan emin olabiliriz."

Bir sonraki olay, daha patırtıcı bir gazetede çıkan ve söz konusu manastırdaki rahibelerin kızlara davranış biçimini yerden yere vuran haber oldu. "Böylesini Dickens' tan beri duymamıştık", "Bu koşullar, Victoria dönemindeki bir düşkünler evinde bile lanetlenirdi". Vesaire.

Daha önce Longerfield'a gitmiş ve Redway kadınlarıyla dostluk kurmuş olan Ivy manastırdan kurtarıldı, öğretmenlik yapması için Longerfield'daki okula davet edildi.

"Eh," dedi Emily Fiona'ya, herkesin anlayamayacağı bir kara mizah anlayışıyla, "Longerfield okulu, Montessori eğitimi almış öğretmenine nihayet kavuştu, desene." Emily Harold'ın cenaze töreninden Londra'ya dönmüştü ki, Betsy Tayler ile Phyllis Redway tarafından imzalanmış bir mektup aldı; bir mektup da Mary Lane'den geldi:

Emily, bana kalırsa Ivy'yi işten çıkarmanızın ve o gerçekten berbat yere göndermenizin toplumda ne büyük bir hoşnutsuzluk -açık söylemek gerekirse, kızgınlık- yarattığının farkında değilsiniz. Durumu görmek için kalkıp oraya gittim. Ve oturup *The Times*[1] a bir mektup yazdım. Böyle bir yerin varlığını hâlâ sürdürmesi ve -tahminimce- kamu parasını

kullanabilmesi, yüz kızartıcı. Bildiğim kadarıyla, manastır bir hayır kuruluşu. Bence buraya gelip durumu açıklayabilsen, çok yararı olur. Genç bir kızı böylesine sarsıcı bir yere mahkûm edecek kadar kalpsiz olduğuna inanmıyorum.

Emily Mary’ye yazdığı cevapta, Ivy’ye yapılan davranışla hiçbir ilintisinin olmadığını bildirdi; Mary’nin bu mesajı diğerlerine ileteceğini biliyordu. Her halükârda, bizzat sorumlu olmayabilirdi, ama belli oranda sorumluluğu olduğu da açıktı. Canını sıkan bir nokta daha vardı. Kızın gebe kaldığını, üstelik evlenme olasılığının da bulunmadığını ilk öğrendiğinde, kendini şöyle düşünürken yakalamıştı: Başımızda bir bu eksikti! Tam da sırasıydı yani. Şimdi yumurcağın teki bütün emeklerimizi boşa mı çıkaracak?

Tam o dönemde, vakfın faaliyetlerini Galler bölgesi ile İskoçya’ya yayacak bir anlaşmanın görüşmeleri sürmekteydi. Ve bir skandal bunu anında suya düşürürdü. Ansızın, daha şimdiden, hiç görülmedik karışıklıklar ve güçlükler baş göstermişti bile. Bir bebek. Yalnızca bir bebek. Hani şu “aşk çocuğu” dediklerinden... Kısacası Emily dışa vurmasa, Fiona’ya dahi belli etmese de ateş püskürmüş, için için köpürmüştü. Şimdiyse kendinden utanıyordu. O, yani Fiona’nın çocuklarına -kendi deyişiyle- “ayılıp bayılan” Emily, gayri meşru bir çocuğa karşı nasıl da hoşgörüsüz, hoyrat olabilmişti.

Londra’dan gelen tren gecikmiş olmalı ki, Emily’yi bekleyenler ikinci, hatta üçüncü çaylarmı içmekteydi.

Kimler bekliyordu? Bay Redway değil; sırf kızın teki mercimeği firma verdi diye heyecanlanamayacak kadar yaşlıyım, demişti. Dışarıya, yere kadar uzanan pencerenin önündeki koltuğa oturdu, güzelce sarılıp sarmalandı: Hafif de olsa, keskin bir rüzgâr vardı. Ivy, bebek sepetiyle birlikte, bekleyenlerin arasında, sahnenin ortasındaydı. Bayan Redway ölmüş, yıllardır herkese, kavuşmam yakındır, dediği Yaratıcısının yanına göçmüştü. Fazla değişmemiş olan Alfred de oradaydı, yanında da şişmanlamış, saçı başı dağılmış Bert: Çay fincanını kaldıran eli titriyordu. Betsy, gösterişli bedeni ve olanca anaçlığıyla Phyllis’ in, bu sivri burunlu, esmer kadının yanında oturmaktaydı. Bu topluluk bir hafta önce bir araya gelmiş olsaydı, iki “eşin” kendinden aşırı hoşnut tavrı kesinlikle hoş görülmezdi - ama olaylar çok hızlı gelişiyordu.

Değişmeyen tek şey, Ivy'nin, hikâyesini bıkıp usanmadan, tekrar tekrar anlatma hevesliliğiydi... "Ah, yine mi?" diye sızlandı Bert.

Kız gerçekten de hikâyesini bir kez daha anlatmış, ama bu kez şu sözlerle tamamlamıştı: "Evet, Bayan Martin-White'ın bununla bir ilgisi olmadığını biliyorum... o sırada İskoçya'da, şu havalı sevgilisinin yanındaydı."

Bunun üzerine, ansızın sinirlenen Alfred ona döndü, bir duygu patlaması yaşarmışçasına, "Kendi havalı sevgilisinden pek de hayır görmemiş bir kızın ağzına hiç yakışmıyor doğrusu," dedi.

"Ama bu doğru değil," dedi Ivy hemen savunmaya geçerek. "Beni zor durumda bırakmış olabilir, ama beni sevdi, bana değer verdi." Kıkır kıkır güldü. Daha düne kadar bir tavuğa kışt diyemeyen bu kız, manastırda yaşadığı tecrübeden sonra, üzerine sert bir meydan okuma, hatta bir küstahlık zırhı geçirmişti.

"Emily McVeagh çok uzun yıllardır, çoğumuzun yakın dostudur," dedi Alfred. "Dostluğumuz başladığında sen dünyada yoktun."

Gözleri öfkeden parlasa da, Ivy sustu. İki destekçisi -eşler- de suskundu.

Kızı manastırdan kurtarırken, içlerinden birinin ona evini açacağı sözünü vermişlerdi.

Ivy ufak tefek, koyu tenli, topluca bir kızdı, Bert'in tanımıyla, ezilmiş bir ahududuya benziyordu; kabarık, kırmızı bluzlar, dar, kısa etekler giyerdi.

Alfred karısına şöyle demişti: "Hayır, bizimle aynı evde yaşayamaz. Bunu sakın yapma, Betsy. Daha neler olup bittiğini anlayamadan, kendimi onunla aynı yatakta bulurum."

Alfred şıpsevdinin tekiydi, Betsy ise kıskanç bir eş: Daha önce bu kadar net, açık bir konuşma geçmemişti aralarında. Bay Redway de zaten, iddia ettiği kadar yaşlanmış olmamalı ki, Ivy için, "Sağlam ayakkabı olmadığı ortada," demişti.

Ivy her iki eve de buyur edilmeyince, devreye Mary Lane girdi. Artık yalnız yaşıyordu ve bundan hiç de hoşnut olmadığı için, kıza yuvasını açmaya hazırdı. Alfred'le atların yıkandığı gölcüğün yanında buluşmuş, dert etmene gerek yok, demişti: Ivy bir yıla kalmadan evlenmiş olurdu.

"Bu kız insanın başını belaya sokar," dedi Alfred eski dostu Mary'ye. "Sinirime dokunuyor. Nedenini bilmiyorum."

Erkeklerin neden Ivy’ye karşı olduğunu Mary gayet iyi biliyordu. Dilinin ucuna gelen kaba, kırıcı yorumları bastırdı, “Alfred, sakin ol,” dedi. “Her şey yoluna girecek.”

Tayler ailesinin oğulları, daha doğrusu erkekleri, yabancı topraklarda atıldıkları bir başka maceradan dönmüşler, Tom görür görmez Ivy’den hoşlanmıştı.

Baba ile oğul arasında şöyle bir konuşma geçti. “Tom,” dedi Alfred, “kız daha yirmi ikisinde bile değil. Neredeyse babası olacak yaştasın.”

“Evet, biliyorum, baba.”

“Kararın kesin mi?”

“Evet, kesin.”

“Öyleyse senden bir yıl beklemeni istiyorum. Önce Michael’la birlikte yolculuğunuzu tamamlayın.”

“Bu arada biri onu kapabilir ama,” diye sırıttı Tom.

Alfred’in umudu da buydu zaten.

Kendi erkeklerinin de Ivy’den tıpkı şu “iğrenç yaşlı kargalar”, yani rahibeler kadar hazzetmediğini anlayan eşler bu konuda artık eskisi kadar ısrarcı, dövüşken değildi. Kalpsizliğin cisimleşmiş hali olarak gördükleri Emily bile, Mary Lane tarafından bağışlanmıştı.

İşte Emily’nin o serin akşamüstü çıkıp geldiği ortam, böyleydi. Her ne kadar rüzgâr tarafından uyarılmış, saçı başı dağıtılıp yanakları kızartılmış olsa da, sabahtan beri İskoçya’daki çeşitli hayır kurumlarının temsilcileriyle boğuşup durduğu için, yorgunluktan bitkin haldeydi.

“Bırrr,” dedi, avuçlarını sertçe birbirine sürterken. “Longerfıeld’ın soğuğunu unutmuşum.”

İyice şişmanlama değilse de kilo alma yolunda ilerlemekte olan Emily, Alistair McTaggart’a hastabakıcılık ederken ve ardından yaşanan çalkantılar yüzünden zayıflamıştı. Sırtında, yakası son günlerde bir kez daha moda olan tilki kürklü, lacivert bir tayyör vardı. “Bu, geçen bahar, ormanın yakınında vurduğum tilki olmasın?” dedi Bert.

“Bir fincan çaya ihtiyacın var,” dedi Alfred Emily’ ye. Çoktan çay tepsisine eğilmiş olan karısına bir işaret çaktı.

Bu sıcak karşılamayla çabucak gruba dahil edilen Emily, yanında bebeğiyle oturan şu küçük, güzel şeyin, başlarına bunca belayı açan kişi olduğunu anlamıştı. Gülümseyerek kıza döndü: “Eh, ben Emily Martin-White. Baş suçlu, yani.”

Ivy buna kısa, sert bir baş selamıyla karşılık verdi. Alfred araya girdi: “Mesele halloldu, Emily. Mary her şeyi açıkladı.”

Emily’yi haftalarca zihinlerinde bir nefret timsali olarak taşımış olan eşlerse ona itibarını yeniden iade etmekteydiler; mucizevi örgütlenmeler gerçekleştiren, saygıdeğer, yaşlıca bir hanımefendiydi o.

“Mary’den öğrendiğime göre, rahibeler seni bir hücreye kapamış, ekmekle sudan başka bir şey vermemişler,” dedi Emily.

“Eh, ektiklerini biçtirdim ben de,” dedi Ivy, kendini

beğenmiş bir tavırla.

“Evet, aynen,” diye atıldı Betsy, heyecanla.

“Evet,” diye şevkle onayladı Phyllis.

“Rahibeler ne büyük günahkârlar olduğumuzu sürekli başımıza kakıyorlardı,” dedi Ivy. “Bize berbat yiyecekler verdiler, nedeni de günahkâr olmamızdı; bütün manastırın çamaşırını bize yıkattılar, üstelik buz gibi suyla; çünkü günahkârdık. Ben de onlara şu meseli anlattım, bilirsiniz, hani şu zina yapan kadın hakkmdaki meseli.” “Bilmez miyim,” dedi, bütün çocukluğu boyunca her pazar kiliseye gitmiş olan Emily.

“İsa, kadını taşlamaya hazırlanan erkeklere, ‘İlk taşı, hiç günahı olmayan atsın,' demiş. Ama bunu demeden önce eğilmiş, yerdeki toza parmağıyla bir şey yazmış. ‘Acaba ne yazmıştı diye hiç merak ettiniz mi, Rahibe Perpetua?’ diye sordum. Bana bir tokat attı. Ben de ona bir tane yapıştırdım. Beni bu yüzden hücreye kilitlediler.” Emily güldü. “Eline sağlık.”

“Sadece ekmekle soğuk su; üstelik hamileydim.” Dinleyenlere kalırsa, zaten yeterince yoğun olan suçlama bombardımanına gereksiz bir ilaveydi.

“Çok yanlış davranılmış,” dedi Emily.

Bu sözcük bir türlü peşini bırakmıyordu. Hayırsever temsilcilerle boğuştuğu o uzun saatler boyunca, bugün İskoçya’da, dün Galler’de, Martin-White gibi sayılan, örnek alınan okullarda evlenmemiş annelerin çalıştırılmasının ne kadar yanlış olacağı defalarca vurgulanmıştı.

Kendileriyle ne kadar da barışıklar, diye düşünmüştü Emily; bu sosyal yardım kurumlarının temsilcileri, kendilerinden nasıl da hoşnutlar. “Şu yanlış. Bu yanlış.” Yanlış, yanlış, yanlış, diye yineliyordu Emily sessizce; tıpkı insanın diline yapışan, başına musallat olan bazı sözcüklere ya da bazen bir ezgiye yaptığı gibi: Hadi, çek git artık, dedi içinden. Beni rahat bırak.

“Geldiğine öyle memnunum ki, Emily,” dedi Alfred. “Aklına ihtiyacımız var. Nasihatlerine.”

Hâlâ “Tayler oğlanları” diye anılan ikizler, yaşlı Bay

Redway’in önünde uzanan çimenlikte oyalanmaktaydılar. Evdeki konuşmaya dahil edileceklerini bildikleri için, babaları tarafından çağrılmayı bekliyorlardı; Alfred de zaten az sonra, oturduğu yerden kolunu hararetle sallayarak çağırdı onları. Tom hoplayıp geldi, rezil rüsva olmuş ama topladığı ilgiden pembeleşmiş, ışıldayan yüzüyle öylece oturan kızın yanına bir iskemle çekti.

Bebek viyakladı, Ivy onu kucağına aldı, hafif hafif salladı, bir yandan da gülümseyerek Tom’a bakıyordu.

Alfred’in gelini olmak isteyip istemediğinden çok da emin değildi. Bu işin olumlu yanı, herkesin de bildiği gibi, Bert öldükten sonra, muhtemel vâris olarak çiftliğin başına Alfred’in geçeceğiydi. Ivy emindi: Bert’in günleri sayılıydı. Öte yandan, Tom’un yaşı bir sorundu. Yaşlı bir adamla evlenmeyi gerçekten istiyor muydu? Tamam, kesinlikle çekici bir erkekti, yaptığı yolculuklar onu güçlendirmiş, sağlamlaştırmıştı. Ama genç değildi. Hayır, genç bir erkek değildi. Oysa genç rençperlerin arasında gözüne çarpan, hoşuna giden bir tanesi vardı ki, aklına takılıp duruyordu...

“Şu iki oğlumu,” diyordu Alfred, “doğdukları günden beri tanıyorsun. Anlatmam gerekmez. Defalarca savaşa katıldılar. Güney Amerika’da olsun, Afrika’da olsun çarpıştılar. Tom... sen anlat.”

Tom sözü aldı. “Burada yaşarken cahildik, dünyada olup bitenlerden habersizdik. Michael da ben de öyle özel insanlar değildik, yani burada aldığımız eğitimle filan, ama bir yere girdiğinizde, diyelim ki Transvaal ya da Bolivya’da bir köye girdiğinizde, onların bilmediği ne çok şeyi bildiğinizi anlıyorsunuz. Bir köye giriyorsunuz ve bir mucizeymiş, bilge bir kâhinmiş gibi karşılanıyorsunuz. Michael’la birlikte bir sürü, envai çeşit sınıf açtık. Duysanız şaşarsınız...”

Michael araya girdi: “Hele bir de yanımızda bırakın doktoru, bir hastabakıcı olsaydı...”

“Evet. Her neyse, uzun lafın kısası...”

Bu sefer de Alfred onun sözünü kesti. “Bir müfreze oluşturacağız. Orduya gönüllü asker toplayanları devreden çıkarmak için - bir delikanlı İngiltere dışına çıkmak istediğinde, doğruca asker toplayıcıların kucağına düşüyor.” ^

“Bizim müfreze, sağlık ekipleriyle birlikte, ona ihtiyaç duyulan, yararlı olabileceği yerlere gidecek. İşte burada yardımın gerekiyor.”

“Ah, yoksa imzamı mı isteyeceksiniz,” diye gülümsedi Emily; duydukları çok hoşuna gitmişti.

“O da var,” dedi Alfred. “Ama öncelikle, bize uzmanlığın lazım. Para toplamamız gerekiyor da.”

“Cedric’in bana söylediğini size tekrarlayayım - bizim uzmanımız da o çünkü. Eğer becerebiliyorsanız, her şeyi kendi denetiminizde tutun. Ancak bu da, elinizde kaç para bulunduğuna bağlı.”

“Eazla sayılmaz. Ama buralardan yüklü bir miktar toplayabiliriz. Kimse oğlunun bu kahrolası savaşlara katılmasını istemiyor.”

“Size Cedric lazım,” dedi Emily. “O sizi hale yola sokar.”

“Gençleri İngiltere dışına çıkarmak, işte mesele bu,” dedi Alfred. “Ne büyük bir alay konusu olduğumuzu biliyor musun? Şu lanet olası sınıf sistemimiz, beş para etmez ‘toplumsal ahlak’ saplantılarımız...”

Emily şu son rezaletten sorumlu olmadığını bir kez daha yinelemeyi gereksiz buldu.

“Bize gülüyorlar,” dedi Alfred. “Burası küçük, gülünç, önemsiz, ayrıntılarda boğulmuş bir ülke, ama sırf savaşa girmedik diye böbürlenip duruyoruz; halimizden fena halde hoşnuduz. Oysa bana sorarsan, bir savaş bize çok iyi gelirdi. Yumuşadık, çürüdük; tıpkı olgunluk dönemini çoktan geride bırakmış bir armut gibi.”

Oğulları ile karısı, defalarca dinledikleri bu sözleri hafifçe alkışladılar. Güldüler. Alfred’in bu öfkeli haline gülüyorlardı. “Ah, gülün bakalım. Ama haklıyım. Öyle büyüğünden değil, şöyle hafifinden bir savaş yaşasaydık, böyle her konuda katı, katlanılmaz bir biçimde doğrucu olmazdık.”

Emily artık onu dinlemiyordu. Gül pembesi kollarda sallanan bebek mızıldanmaktaydı. Ivy gülümsüyordu; olmak istediği yerde, ilginin merkezinde öyle güzeldi ki. Bebeğin minicik elleriyle Ivy'nin yünlü, yumuşak bluzunu çekiştirişine bakarken, ne güzel bir tablo, diye düşündü.

Birlikte öyle güzeldiler ki... yüreği sızlayıverdi. Neden sızlamıştı? Bunun için hiçbir neden yoktu ki.

Bu gencecik anne ile küçücük yavrusunun görüntüsü, kendini tutmasaydı, bir kez daha ağlatabilirdi Emily'yi.

Af dilercesine, "Daha yeni geldim, biliyorum, ama nasıl bir gün geçirdiğimi bilseydiniz," dedi. "İnsanı bitap düşürüyorlar... Evet, bu konuda gerçekten Cedric'le konuşmalısın, Alfred. Mutlaka. Artık gitmeliyim. Yo, kendim giderim."

Kucaklaşıldı, eller sıkıldı.

Emily yeniden rüzgâra çıktı; gözlerindeki ve yanaklarındaki yaşların suçlusu bu olabilirdi. Bay Redway'e veda etti. Ayrıldı.

Mary'ye uğramadı: Daisy oradaydı. Mary ile Daisy' nin arası limoniydi - ne zaman değildi ki? Emily kendini nahoş bir tartışmanın ortasında bulmak istemiyordu.

Daisy, Ivy'nin, yaptığı hata yüzünden ödüllendirildiğini ileri sürüyordu. Doğru değildi bu. Bu evde yaşayacak, Mary tarafından el bebek gül bebek bakılacaktı. Sanki bir marifet, harika ve zekice bir şey yapmış gibi. Emily Daisy'nin aslında böyle düşünmediğini biliyordu; sadece annesinin karşısındayken böyle düşünüyordu. Mary'ye gelince; gerçekte kızına karşı bu kadar suçlayıcı bir anne olmamasına karşın, şu aralar peş peşe sıralamaktaydı: "Sansürcülüğün bu kadarı da fazla değil mi?" vesaire.

Emily doğruca istasyona gitti, bekleme salonuna girdi. Londra trenini bekleyen birkaç kişi daha vardı.

Bir köşeye çekildi ve ağladı.

Alistair ölünce Emily ağlamış, elbette, bir dostunu kaybeden herkes ağlar, diye düşünmüştü. Ama şu anki gözyaşlarının nedeni çok farklıydı. Ağlıyordu, çünkü

Alistair'e ne kadar değer verdiğini, onu yitirdiği zaman anlayabilmişti. Böyle bir şey mümkün müydü? Onda bir terslik vardı. Adam onu sevmişti. Kendisiyse onu sevdiğini ancak şimdi kabullenebiliyordu. Tanıştıklarından

beri, yani beş yıldır adam ondan belki yüz kez, çeşitli yollarla, yanında kalmasını rica etmiş, ona küçük, şirin pusulalar yazmıştı; yok sayamayacağı bir başka olguysa, karşılarına pek çok kez sevişme fırsatının çıktığıydı, ama Emily'ye olanaksız görünmüştü bu. Neden? Nedenini bilmiyordu. Kendini tanımıyordu. Kalbi kırık, perişan bir halde oturup ağlamak, eh, pek çok insanın başına gelebilir. Ama kendine duyduğu öfkeden, hiddetten kudurarak ağlayan birine, herhalde çok daha ender rastlanır.

İstasyon şefi iki Londra treni arasında bekleme salonuna geliyor, kaynar su semaverinin başında duran genç kızla laflıyordu; bazen de bekleme salonundaki tanıdıklarına selam veriyordu.

Başını ellerinin arasına almış olan Emily, eline bir çay fincanının tutuşturulduğunu hissetti, istasyon şefinin sesini duydu: "Sizi tanıyorum. Sizi bu kadar üzgün görmek zoruma gitti." Cebinden bir matara -evet, viski matarası- çıkardı, çay fincanına doğru uzattı. Emily olur, teşekkür ederim anlamında başını salladı. "Yeğenim sizin Bristol'daki okulunuzda çalışıyordu," diye sürdürdü bu kibar, düşünceli adam sözünü. "Ona öyle yararlı oldu ki. Olağanüstü bir iş çıkarıyorsunuz."

Hem çay hem de viski için büyük bir minnet duyan Emily kurtarıcısına gülümsedi; o da buna karşılık, trenin sesini duyunca yerinden kıpırdamamasını, gelip onu alacağın^ söyledi. Dediğini de yaptı; kolunu Emily'ye doladı, perona çıkardı, tren memurunu buldu, Emily'yi gösterip birkaç fısıltılı sözcükle Londra'ya kadar rahat bir yolculuk yapmasını sağlama aldı.

Emily Beak Sokağı'na dönünce, Cedric'e telefon etti. "Emily, döndün demek," dedi erkek onun sesini duyar duymaz.

"Cedric, sana sormam gereken bir şey var."

"Ne soracağını biliyorum. Ben bir medyumum... Yok yok, Fiona söyledi. Kaç paran olduğunu soracaksın." "Evet, doğru. Fiona nereden biliyormuş, peki?"

"Eh, medyumluk sezgilerim sayesinde, hesabını kontrol ettim bile. William'dan kalan miras epeyce aşındı elbette, ama senin mali müşavirin kim, ha? Tabii ya, Cedric sayesinde şu an cebinde hemen hemen aynı miktar bulunmakta."

"Teşekkür ederim, Cedric. İyice azaldığını sanıyordum."

“Fiona’yla bu parayı ne yapacağını tartıştık. Ona kalırsa, başını derde sokan her kıza yüklüce bir yardım yapmayı, bir koca bulmasına yetecek kadarını vermeyi düşünüyormuşsun. Bense, bir sığınma evi kurmayı tasarlıyor, dedim - haklı mıyım? Eh, şöyle rahat, güzel bir ev kurup uygun personelle donatacak paran var...”

“Kendini Tanrı sanan o zorbalara verilecek işim yok,” dedi Emily.

“Çok haklısın. Fiona’ya da aynen böyle söyledim.” “Ne zaman ne yapacağımı kestirmek bu kadar kolay mı sahiden?”

“Buysa harika bir şey, Emily. Geçmiş zamanlardaki bir şövalye gibi, nerede bir yanlışlık varsa, sen düzeltmek için oradasın. Tamam, paran Martin-White okulları gibi bir imparatorluk kurmaya yetmez, ama... bir bakalım, üç tane sığmak açabilirsin. Tabii bu kez sosyetiklerle piskoposları işe bulaştırmak istemeyeceğin varsayımından hareket ediyorum.”

“Kesinlikle. Sadece benim param kullanılacak ve tek söz hakkı bende olacak.”

“Eh, bundan iyisi can sağlığı.”

“Şu medyumluk sezgilerin sana Alfred Tayler’ı ve Merhamet Müfrezesi’ni de fısıldadı mı?”

“Alfred beni aradı, akıl danıştı. Parayı kendi başlarına toplayacaklarsa, yalnızca bir muhasebeciye ihtiyaçları olacak: Ona tavsiye edebileceğim biri var. Sığınma evlerine ne ad koyacağına karar verdin mi?”

Emily ona Ivy Smith’i, zina yapan kadın meselini, rahibeden tokat yediğini, onun da rahibeye vurduğunu anlattı.

“Çok güzel,” dedi Cedric. “Ama sığmağa İlk Taş adını veremezsin; ilk aklıma gelen bu oldu da. Fiona ‘Enkaz’ adını önermişti; Hardy’nin şiirine atfen. Sorun şu ki, insan özellikle de gizli kapaklı bir girişime isim ararken, şen şakrak bir argonun cazibesine kapılmadan edemiyor. Ne o, ağlıyor musun yoksa?”

“Evet, bir türlü kendime engel olamıyorum.”

“Şöyle gerçek, güzel bir tatil yapmayı hiç düşündün mü?”

Emily buna hemen bir yanıt veremedi: Alistair’le tanıştığından bu yana, ne zaman dinlenme ihtiyacı hissetse onu görmeye gitmiş, onun yanında kalmıştı.

Bir süre sonra, şöyle dedi: “Cedric, ben çok aptal bir kadınım ve bunu daha yeni anladım.”

“Neyse ki, hepimiz aptallığımızı bu kadar ağır, acılı bir biçimde idrak etmiyoruz. Zavallı Emily.”

“İlk sığınağı kurmak için canla başla çalışmam gerekecek. Böylece ne büyük bir budala olduğumu düşünecek vaktim kalmayacak.”

Çok doğru sayılmazdı bu. Ivy denen kızı, bağrına bastığı minicik bebeğiyle otururken gördüğü andan beri, bu resim Emily’nin zihninden çıkmıyor, zaten üzüntüden kabarmış yüreğini dağlayıp duruyordu.

Kendisinin, Emily’nin de bir annesi vardı, ama ölmüştü. Kendini bildi bileli, şöyle derdi: “Aslında hiç annem olmadı benim; ben üç yaşındayken ölmüş.” Emily Flower, yani annesi, öyle büyük bir felaket kabul edilirdi ki, bir fotoğrafı bile yoktu. Emily Flower yalnızca eğlenmeyi, gününü gün etmeyi düşünmüştü. O... Hey, durun bir dakika - peş peşe üç çocuk doğurmuş, üçüncü doğum sırasında da ölmüştü. Bu durumda, eğlenecek, hoppalık edecek zamanı nereden bulmuştu ki? Şimdiyse Emily’nin kafasına takılan yeni bir şey vardı. İlk bebeğini, yani küçük Emily’yi kucaklayacak, tıpışlayacak vakti olmuş muydu, peki? Annesi onu hiç kucağına almış, bağrına basmış, hafif hafif sallamış mıydı, Ivy’nin bebeğine yaptığı gibi? Peki, Emily şimdi bunu düşünmek, kurcalamak istiyor muydu? En azından, düşünmek isteyip istemediğine karar vermek zorundaydı. En çok istemediği şeyse, acının uzun zaman önce gömüldüğü karanlık kuyudan fırlayıp çıkması, yüreğine saldırmasıydı, aynen Alistair’de olduğu gibi.

İtiraf etmeliydi ki, orada, Alfred’in evinde otururken, karşısında yeni bebeğiyle, gülücükler saçarak, küstahça oturan kızı öldürmek gelmişti içinden. Evet. Peki ama, neden? Fiona’yla çocuklarına karşı hiçbir zaman böyle şeyler hissetmemişti.

“Ivy Smith için kaygılanmana gerek yok,” dedi Cedric. “Dünyada başının çaresine bakabilecek tek kız varsa, o da Ivy’dir...”

“Bizim yanımızdayken kendine pek iyi bakamamış ama, öyle değil mi?”

“Doğru. Az kaldı Martin-White Vakfı’ın ortadan ikiye ayırıyordu. Ancak hatanın onda değil, bizim dünyalar şirini Britanyalı toplumumuzda olduğu kesin.”

“Büyük bir olasılıkla.”

“Sabah beni görmeye gelsene; oturup her şeyi bir güzel düzenleyelim. Ağlamana da aldırmam. Doya doya ağlayabilirsin.”

ALFRED TAYLER öldüğünde çok yaşlı bir adamdı. Zaten uzun ömürlülüğüyle tanınan bir aileden geliyordu.

EMİLY McVEAGH birtakım oğlanların bir köpeğe acı çektirdiğini gördü ve hemen araya girdi. Oğlanlar bu sefer de ona saldırdı. Geçirdiği kalp krizine, başına aldığı darbenin değil de yaşadığı bu şokun neden olduğuna inanılır. Öldüğünde yetmiş üç yaşındaydı. Cenazesine yüzlerce kişi katıldı.

1

İtalyan eğitimci Maria Montessori’nin geliştirdiği, daha çok anaokulları ve ilkokullarda uygulanabilen bir eğitim metodu; buna göre çocuk kendi seçtiği bir etkinlikle/uğraşıyla meşgulken, “rehber” denen bir eğitmen tarafından gözlemlenir; amaç çocuğun öğrenme becerisini, kavrama yeteneğini vs değerlendirmektir. (Ç.N.)

2

İrlanda ve İskoçya’da, bazen hep birlikte şarkı söylenip dans da edilen, öykülerin, masalların anlatıldığı, şiirlerin okunduğu geleneksel toplantı, sosyal etkinlik. (Ç.N.)

Açıklama

Yaşlı insanlarla, hafiften bunamaya başlayanlarla bile birlikteyken, o sıradan yüzlerin gerisinde koskoca deneyim kıtalarının yattığı aklınıza bile gelmez. Anlamanın tek yolu, kendinizin de yaşlanmasıdır, tabii eğer, gözünü dört açmak zorunda olduğundan duyarlılaşan, bir bakışın, küçücük bir jestin uyarı mı ödül mü anlamına geldiğini anında çıkaran, sezgileri, algısı gelişkin çocuklardan biri değilseniz. İki yaşlı insan arasında, gözyaşlarını gereksiz kılan bir bakışma geçebilir; bazen, salt "Anımsıyor musun..." demeleri, o şeyin tam otuz yıldır anımsanmaya değdiğine işaret edebilir. Yalnızca sesin tonu, tınıdaki bir sıcaklık, bir kızgınlık, on yıllık bir aşk macerasını ya da bir husumeti vurgulamaya yeter. Ana babamızı yazarken, en uyanık evlatlar, çocuklar bile altın madenini gözden kaçırabilir. "Ah, evet, o sırada Doncaster'da, Mavis'le yaşıyordum."

"Ne yapıyordun? Ama bundan hiç bahsetmemiştin."

Babamın ve annemin hayali yaşamlarını yazarken, sırf insana tahminde bulunma, çıkarsama yapma olanağı tanıyan kişilik özelliklerine değil, seslerin tınılarına, iç çekişlere, yüzlerdeki dalgın, özlemli ifadelere de bel bağladım; usta bir iz sürücü böylesi hafif, belirsiz işaretlerden de yararlanır.

Babamın gençliğinden tanıdığı bir kızdan söz ederken, pek çok kez, tatlı bir kahkaha eşliğinde şöyle dediğini duydum: "Ama annesini ondan daha çok severdim." İşte, Alfred'in Mary Lane'le yakınlığı için, buradan yola çıktım.

Bert çocukluk arkadaşıydı, delikanlılık dostu. O eğlenceli avarelik yıllarında, güzel günler geçirmişlerdi; babam at yarışlarına ilk kez Bert'le birlikte gittiğini söyler, eklerdi: "Ah, atlara âşık olmuştum." Hayvanların kendisini kastediyordu. "Bert'le her fırsatta Doncaster'a giderdik. Ama kendimi tutuyordum -aksi halde, her an olayın büyüsüne kapılıp gidebilirdim-, güneş pürüzsüz tenlerinde parlarken, dörtnala son dönemece giren atlar, kokuları; bir atın, sağrısını okşarken elinin altından kayan derisi. Bert ise o kadar dikkatli değildi; ne bu konuda ne de herhangi bir konuda. Ona sürekli göz kulak olmam gerekiyordu. Kendini doğru dürüst kollayamıyordu."

Bir keresinde, Rodezya'daki Banket'te, Danimarkalı bir kadın bizi ziyarete gelmişti; hangi nedenle, anımsayamıyorum. îriyarı, güleç, al

yanaklı bir kadındı, bense küçük bir kızdım; kucağında, kollarının arasında oturuşum ve, beni seviyor, beni annemden bile daha çok seviyor, diye düşünüşüm bugün bile aklımda. Babamın kadından hoşlandığıysa kesindi. İşte Betsy, yani Alfred'in karısı, o yıllar önceki ikindiden doğdu: Babama böyle sıcakkanlı, sevecen bir eş vermekten büyük bir zevk aldım.

William, yani Emily McVeagh'ın kocası için, yaşamını annemin tuvalet masasının üzerindeki küçük resimde sürdüren, büyük aşkından esinlendim. Ancak tuhaftır ki, o deri çerçevenin içindeki resim bir gazete kesiğiydi, stüdyoda ya da bir arkadaş tarafından çekilmiş bir fotoğraf değil. Yine de annem, onunla evlenmesine ramak kalmış gibi konuşurdu. Duyarlı, sakıngan bir çehreydi; bir filmde, sevgilisine aşkını açamayacak kadar çekingen ya da genç yaşta ölen aşkının yasını tutan, bir daha asla sevemeyen erkek rolünü vereceğiniz yüzlerdendi. Henüz çocuk olduğum halde, o yüze bakar, içimden, eh, bununla evlenseydin hiç eğlenemezdin, derdim. Eğlence derken, babamın anlattığı, savaştan önce Londra'da geçirdikleri güzel günleri kastediyordum.

Daisy, annemin hayattaki en yakın dostu oldu, ta ki, yıllarca İngiltere'den Afrika'ya, Güney Rodezya'dan

Londra'ya yazıştıktan sonra, yeniden kavuştukları ve kanaatimce, pek bir ortak nokta bulamadıkları güne kadar. Daisy gerçek hayatta hiç evlenmedi; koca bulamayan kızlar kuşağındandı: Erkekler o büyük, bütün savaşları sona erdiren savaşta can vermişlerdi.

Hem Emily hem de Alfred, gençken Londra'nın tadını doyasıya çıkardılar. Tiyatroya gittiler - babam müzikhollere bayılırdı; annem konserlerden hoşlanırdı; Trocadero'da, Cafe Royal'de akşam yemekleri yediler. Ne tükenmez bir enerjileri varmış; her ikisinin de. Kriket, tenis, hokey, piknikler, partiler, danslar.

Cedric ile Fiona, Emily'den hoşlanan şu genç çift için, annemin sürekli görüştüğü, arkadaşlık ettiği, kendinden genç çiftleri örnek aldım. Annemin etrafından hayranları hiç eksik olmadı; yaşça ondan küçük, bazen oldukça zengin, onun canlılığına, mizah anlayışına, albenisine, hayata karşı girişken, tez canlı tavrına tutulan insanlar. Erkek hayranları da vardı. Annemin düşsel yaşamını yazarken, bu konuya değinmeye ciddi anlamda cüret edebildiğim tek yer, Alistair'le olan ilişkisi oldu. Adam ona âşıktı, annemse bunu bilmiyordu ya da bilmek istemiyordu. Buradaki esin kaynağım, babamın

ölümünden sonra, erkek kardeşimle birlikte onu yeniden evlenmeye razı etmeye çalıştığımız dönemdi.

Kısmen bencilceydi: O muazzam enerjinin doğruca, sadece bize yönelmesini istemiyorduk. Ama aynı zamanda onun için üzülüyorduk da. Ömrünün büyük bir bölümünü, her an ona gereksinen, çok hasta bir adama bakarak geçirmişti. Şimdiyse onunla evlenmek isteyenler vardı; düzgün, aklı başında, oldukça etkileyici erkekler; bir banka müdürü -mahalledeki bankanın, elbette-, oldukça varlıklı bir çiftçi, gibi. En azından parayı dert etmekten kurtulur, doğru düzgün tatiller yapabilir, bir can yoldaşına sahip olurdu. Ama çabalarımıza kayıtsız kaldığı gibi, bize söz konusu bile olamayacak bir öneride bulunduğumuzu hissettirdi. İyi de, neden? diye sordu erkek kardeşim. Neden evlenmeyesin? diye bastırdım. Bizi susturan, anlayışsızlığıydı. Böylesine olanaksız, akıl almaz bir şeyi nasıl önerebilirdik? Nasıl yapardık bunu? "Babanızdan başka biriyle nasıl evlenebilirim? Ayrıca, kendimi çocuklarıma adamak zorundayım." Yaşamlarını ondan uzakta kurmuş, yetişkin, koskoca insanlardan söz ediyordu.

Her ne kadar duyguları dile getirmek gibi bir alışkanlığımız olmasa da, oturup konuştuk; kardeşimle ben. "Ama neden içlerinden biri olmasın?" diye sordu erkek kardeşim. "Şu ya da bu kişi... Son derece düzgün bir adam, öyle değil mi? Derek'in ya da Charles'ın ne kusuru var? Adam ona resmen âşık," diye ekledi Harry, kullandığı bu aşın dilden kızararak. "Neden, nihayet karşısına çıkan bir güzellikten mahrum kalsın ki?" Ama hayır, olmayacaktı. Gören de onu King Kong'la evlenmeye zorladığımızı sanırdı.

Kardeşim bir kez daha denedi. "Anne, biliyor musun," dedi, utançtan al basmış bir yüzle, "bence Charles senden gerçekten hoşlanıyor."

"Çok komiksiniz; ikiniz de," diye kestirip attı annem.

Ben Weinreb ve Christopher Hibbert tarafından,

1983’te yayıma hazırlanan

The London Encyclopaedia’dan

Royal Free Hastanesi, Pond Caddesi, Hampstead, NW3

William Marsden adında, genç bir cerrah tarafından kurulmuştur; çıkış noktasıysa, HOLBORN’DAKI ST. ANDREW’S KİLİSESİ’nin basamaklarında bulduğu, ölmek üzere olan genç kadını, o dönemde hepsi de bir kefil mektubu istediği için, Londra’daki hiçbir hastaneye yatıramamış olmasıdır. Marsden, 14 Şubat 1828’de, Gray’s Inn kafesinde, CORDWAINERS’ ŞİRKETÎ’nin üyeleriyle buluşur ve hastaları peşin ödeme yapmaya ya da kefil mektubu getirmeye zorlamaksızın kabul edecek bir hastane kurma kararı alınır. Hastane, Kral IV George’un himayesinde, 17 Nisan 1828’de açılır, ilk başkanı da Gloucester Dükü olur. Kraliyet himayesi o günden beri sürmektedir. Özgün bina, HATTON GARDEN, Greville Sokağı, 16 numaradaki, yalnızca birkaç yatağı olan, küçük, kiralık bir evdi. Yaygın adıyla “The Free Hospital”[1] olarak anılan hastanenin resmi

adı, Londra Habis Hastalıklar Bedelsiz Tedavi Merkezi'ydi. 1837'de, Kraliçe Victoria hastanenin hâmisi olunca, bundan böyle Royal Free Hastanesi olarak anılacağını ilan etti. İlk yıl, 926 hasta tedavi edildi. İkinci yıl, hastane 1 551 vakaya baktı. 1832'de tedavi gören koleralı hasta sayısı 700'ün üstündeydi. Sırf bu amaçla işe alınan bir amir kadınla bir hastabakıcı, salgın sona erinceye kadar çalıştılar. 1839'da bir ev daha alındı ve yatak sayısı 30'dan 72'ye çıktı.

Hızla büyüyen kamu desteğiyle, daha büyük bir bina ihtiyacı baş gösterdiğinde, 1843'te hastane GRAY'S INN YOLU'nda bulunan ve daha önce Hafif Süvari Gönüllülerinin kışlası olan binaya taşındı. Kira sözleşmesinin tarihi 31 Ağustos 1843'tür. Hastane yeni yerinde hizmet binalarını genişletti, 1856 yılında Sussex Dükü'nün anısma, Sussex Kanadı açıldı. 1877'de öğrenci eğitimi başladı, böylece hastane, Londra'nın üniversite hastanelerinin öncülerinden oldu. Dışarıdan başvuran, ayakta tedavi edilen hastalara ayrılmış bir bölümü de bulunan Victoria Kanadı, 1878'de eklendi; Alexandra Binası ise Galler Prensi tarafından, 1895'te açıldı. Hastanenin sayısız hayırseveri arasında Lord Riddell, Sir Albert Levy, Özgür Masonlar ve çeşitli ŞEHÎR LONCALARI sayılabilir. Royal Free, özgün kuruluş ilkesinin yanı sıra, tıp dünyasında iki önemli adımın atılmasında da öncü rolü oynamıştır: 1877'de, tıp öğrencilerinin arasına kızları da kabul etmek, 1895'te Lady Almoner[2] uygulamasını başlatmak.

Tıp eğitiminin kapılarını kızlara açmak, hastaneler tarihinde bir çığırdı; klinik binalarının kız öğrencilere göre düzenlenmesi ise, bir grup yürekli ve kararlı kadının Elizabeth Garrett Anderson ve Sophia Jex-Blake önderliğinde yıllardır sürdürdüğü tanınma, kabul edilme mücadelesinin zaferini simgeliyordu. 1894 yılma kadar, danışman ve uzman hekimlerin tamamı erkekti, ama o yıl, Bayan L.B. Aldrich-Blake onursal anestezi uzmanlığına atandı. Ertesi yıl MS Londra "kalifiye cerrah" belgesi alan ilk kadın oldu, sonunda da hastane kadrosunun seçkin cerrahlarından biri haline geldi. 1901'de kadınlar, hastanenin Uzman hekimleri arasına kabul edildiler.

1921'de Royal Free, İngiltere'nin doğum ve jinekoloji birimine sahip ilk hastanesiydi. 1926-30 arasında, Burnet,

Tait ve Lorne'un tasarımları doğrultusunda Eastman Diş Hastanesi yaptırıldı. Hastane, İkinci Dünya Savaşı'nda büyük hasar görmüş, hatırı sayılır sayıda yatak kaybetmiştir.

1948’de, Ulusal Sağlık Hizmeti’nin yürürlüğe konmasıyla, Royal Free bir grup hastanenin merkezi haline geldi; bunların arasında HAMPSTEAD GENERAL HASTANESİ, ELIZABETH GARRETT ANDERSON HASTANESİ, Londra Ateşli Hastalıklar Hastanesi (Liverpool Yolu), North Wesk Ateşli Hastalıklar Hastanesi (Lawn Caddesi), daha sonra katılan New End ile Coppetts Wood Hastaneleri de vardır. ELIZABETH GARRETT ANDERSON HASTANESİ daha sonra gruptan ayrılırken, HAMPSTEAD GENERAL, North West Ateşli Hastalıklar ve Londra Ateşli Hastalıklar Hastaneleri, ana hastaneye ve onun tıp okuluna dahil edildi; özgün arsasında, projesini Watkins, Gray, Woodgate International şirketinin yaptığı yeni Royal Free yükselmekteydi. İlk hastası, Ekim 1974’te kabul edildi; Mart 1975’te hastane tam kapasite çalışmaktaydı; resmi açılışı 15 Kasım 1978’de, Kraliçe tarafından yapıldı. Şu an, 852’si yeni binada, 144’ü New End Hastanesi’nde (New End, NW3), 74’ü de Coppetts Wood Hastanesi’nde (Coppetts Yolu, MUSWELL HILL, N10) olmak üzere toplam 1070 yataklı bir kuruluştur.

İKİNCİ BÖLÜM

Alfred ile Emily; İki Yaşam

Ve hayal meyal, insan ruhunun en büyük yasalarından birini algıladı: Duygusal ruh, yaralayan ama bedeni öldürmeyen bir sarsıntı yaşadığında, beden iyileşirken ruh da onunla birlikte sağalır gibidir. Ama bu yalnızca görünüşte böyledir. Aslında bu, sonradan edinilmiş alışkanlık mekanizmasından başka bir şey değildir. Ruhta açılan yara yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlar, tıpkı korkunç acısı ancak zamanla derinleşen, yoğunlaşan, sonunda bütün varlığı dolduran bir darbe gibi. Ve biz artık iyileştiğimizi, atlattığımızı düşünürken, işte ancak o zaman, korkunç yan etkilerin en zalim çehresiyle karşı karşıya geliveririz.

D.H. LAWRENCE, *Lady Chatterley'in Âşığı*

Babamdan, yazının çeşitli tarzlarını kullanarak defalarca söz ettim; kısa ve uzun öykülerde, romanlarda. Hep açık seçik, dolambaçsız bir biçimde dile geldi; olduğu gibi. İnsan bir yaşamı beş ciltte de anlatabilir, tek bir cümleyle de. Şuna ne dersiniz? Alfred Tayler, bu hayat dolu, sağlıklı adam

Birinci Dünya Savaşı’nda çok kötü yaralandı, sakatlanmamış, âcizleşmemiş gibi yaşamaya çalışsa da, hastalıklara yenik düştü; kısalan ömrünün sonunda, o artık yalvaran biriydi: “Yaşlı, hasta bir köpeğin acısına son veriyorsunuz, aynı şey neden bana da yapılmasın?”

Bu cümle bir sürü etkileyici, çarpıcı anıyı yok sayıyor. İran’daki Kermanşah’ta, çalıştığı bankaya at sırtında giderdi. Bir seleye binip, dışarı uzanmış tahta bacağı kayalık kenarlara çarpa çarpa, çetin bir maden ocağına inişini kendi gözlerimle gördüm. Erkek kardeşimin okulundaki babalar yarışma katıldı, topallayarak koştu. Kardeşimle yaptığımız ağaç evi görmek için, oldukça zorlu bir ağaca tırmandı. Çalıların arasından, düşe kalka ama kararlılıkla ilerler ya da sürülmüş bir tarladaki koca koca keseklerin üstünden aşardı.

Bütün bunları yapmasını sağlayan mekanizma, kendisinin “tahtai bacağım” dediği şeydi ve yedeğiyle birlikte, ebeveyn yatak odasında, bir duvara yaslanmış olarak yaşardı. Burroughs and Wellcome geçenlerde, eski ve yeni ürünlerini British Museum’da sergiledi; bir vitrinde, artık müzelik bir parça olan, babamın tahta bacağını gördüm. Kesilen bacaktan geriye kalan, zavallı, işe yaramaz çotuğun içine sokulduğu, tahtadan, çanak biçiminde bir kovuğu, metal bir bacakla ayağı ve akşamı yerinde tutan, kalın kayışları vardı. Kesik çotuk için, elde örülen, özel çoraplar bulunurdu; havanın ve çotuğun durumuna göre, bazen üst üste on tanesi birden geçirilirdi. Hava sıcaksa, çoraplar fena halde kaşındırır, rahatsız ederdi. Babam şeker hastası olup kilo verince, büyüyen gediği kat kat yünle doldurmaya başladı. Tahta bacağı ve aşman kısımlarını Savaş Bakanlığı karşılamaktaydı. Bacağa normal, bildiğimiz çorapla ayakkabı geçirilirdi. Diz yeri esnekti, metaldendi. Şimdilerde kullanılan ve her şeyi yapabilen, hafif, akıllı yapay bacaklarla uzaktan yakından ilgisi yoktu.

O özet cümle, şekere değinmiyor; yeni bulunmuş olan insülinin, hiç de şimdiki kadar mahirce, incelikle kullanılamadığı hastalığa.

Babam hakkında yazdıklarımı okurken, söylediklerini zihin kulağımla bir kez daha dinlerken, bir şey öne çıkıyor. Tıp öylesine gelişti, ilerledi ki, şimdi insanların çoğu, babamın yaralandığı günlerdeki tıbbın hantallığını, beceriksizliğini kavramakta zorlanacaktır. Hastanede yatarken, beyninde korkunç, dehşet verici düşüncelerin cirit attığını söylemişti: “Tüyler ürpertici şeyler, korkunç, berbat. Kendi çığlıklarıma uyanırdım.” Ona bakan, hasta bakıcısı olan annem doğrulardı: “Uyumaya korkar olmuştum.”

Travma sonrası stres bozukluğuna benziyor; o zamanlar henüz adı konmamış, tanımı yapılmamış olsa da, sorun mevcuttu elbette. Travma kavramı, “mermi şoku” teşhisinin hecelerine sinmişti zaten. Babamın “şu kibar, tatlı dilli delikanlı” dediği doktor, mermi şoku yaşamadığı için şanslı olduğunu söylemiş.

Bugün bunun, büyüğünden bir depresyon olduğuna kalıbımı basabileceğim bu sorunun ilaçları var: “Kapkara bir bulutun içindeydim. Çevremi kuşatmıştı. Öldürülen, yaralanan o adamlar, birliğimdeki askerler, ah, hepsi de öyle tatlı çocuklardı ki. Onları bir türlü aklımdan çıkaramıyordum. Yüreğimin üzerinde koca bir ağırlık vardı. Kalbim kocaman, buz gibi bir taş parçasıydı sanki...”

Derin bir acıyı tadanlar, onu doğruca yüreklerinde hissettiklerini, yüreklerine buz gibi bir ağırlığın çöktüğünü doğrulayacaklardır.

Oysa ilaçların hiç sözü geçmiyordu. Bromür müydü neydi o? Kullanıldıysa bile, babama pek bir faydası dokunmamıştı anlaşılan.

O travma sonrası stres bozukluğunu ya da girdiği o ciddi ruhsal bunalımı bugün yaşasaydı, kullanılan mucizevi ilaçlarla çabucak atlatırdı.

Şimdi geriye, o günlere bakınca, babamın sonunu getiren o korkunç, yavaş süreçte, bunalımda olduğunu açıkça görebiliyorum. Yaşlı insanların girdiği şu gaddar, dehşetli depresyonlar hepimizin malumu. Babam en kötü kısmını ilaçlarla atlatabilirdi. Ama o sıralarda hiç kimsenin aklına, babamın çift kutuplu ya da bir başka depresyon yüzünden hastalanmış olabileceği, ciddi bir ilaç tedavisine gereksindiği gelmemişti.

Babam yaşadığı sürece, buna ne kadar yaşamak denebilirse elbette, uykusuzluk çekti; rüyalarında eski yoldaşlarını görür, yaslarını tutardı. Evet, ölüm acısı zamanla hafifler ve biter, ama kahvaltı masasında anneme şöyle dediğini duyardık: “Rüyamda yine Tommy’yi gördüm,” ya da Johnny’yi veya Bob’u. “Karşımdaydı, bana bir fıkra anlatıyordu.” İşte bu! Ölü askerler, korkunç yaralarını insanın gözüne sokan, kızgın hayaletler olmamalıydı. Belli ki Tommy, Johnny ya da Bob hayattayken neşeli, şakacı tiplerdi ve bana kalırsa bunun sorumlusu da, evimizde çok sevilen Bairnsfather çizgi romanlarıydı. Britanyalı Tommy’ nin[3] kaynağı, prototipi Yaşlı Bili, bir bomba çukurundaki durgun suya beline kadar batmış ya da pırıl pırıl bir dolunayın altında bombardımandan saklanmaya çalışıyor olsa bile, asla umutsuzluğa kapılmaz, karalar bağlamazdı. Çizgi romandaki

karelerden birinin başlığı şöyleydi: “Sevgili, ihtiyar ay dedemiz yukarıdan *ona* bakıyor.” İngiltere’de, saçları omuzlarına dökülmüş, genç bir kız yatak odasının penceresinden gökyüzündeki aya bakar, bu arada sevgilisi de aynı ayın altında, bir mermi sağanağına karşı çömelmiştir. “Sevgili, kadim ay dedemiz yukarıdan bakarken...” bizim için -çocuklar dahil- slogan haline geldi.

İşte böyle. Parlak ay ışığında, bir tepede duruyoruz; aşağıda uzanan engin mısır tarlası ay ışınlarında dalgalanıyor, bir an yeşil, bir an sonraysa yeşil değil. Yer yer insanları da görmek mümkün, çünkü tarlanın bazı kısımları hafiften çalkalanıyor. “Hırsızlar,” diyor babam, her şeyin tam da tahmin ettiği gibi gelişmesinden hoşnut. “Böylesine parlak bir dolunayda, mısır koçanı soymaya çıkmanın mantığı ne?” diye soruyor geceye, evrene.

“Üstelik eski dostumuz, sevgili ay dede yukarıdan bizi gözlerken,” diyor annem.

Belki de, uzakta, yatılı okulda olan erkek kardeşime duyduğu özlemi dile getiriyor: “Aynı, sevgili ay...”

“Aa, saçmalama ama,” diyor, onun tadını doyasıya çıkardığı duygusallıktan rahatsız olan babam.

Annem böyle aşırı duygulandığı, içlendiği anların kocasını neden utandırdığını hiçbir zaman anlayamadı. Biz çocuklarınsa ödümüz kopardı bunlardan. Öte yandan, bazı duygusallık türleri, içlerinde bir panzehir barındırırlar. Annem duygulanır, sesi gözyaşlarından boğuklaşırdı. îliklerine kadar hissediyordu, evet. îyi de, aşırı duygusallık, asılsız, yapay bir duygu olduğu için katlanılmaz değil midir? Annem, Oates karlı yollara düştüğü için (“Bir süre dönemeyebilirim”) ya da frekansı bir türlü tutturulamayan, cızırtılı radyodan yükselen Son Posta yüzünden kolayca ağlayabilen bir kadındı. Ancak, yapılması gereken korkunç bir şey varsa da yapardı; hasta bir köpeği vurmak ya da kedi yavrularını boğmak gibi; sıkılı dudakları, asık yüzüyle. Babamı taş kalpli olmakla suçlardı.

Çiftliğe yerleştikten kısa bir süre sonra, hastalanınca, annem katlanılamaz ölçüde duygusallaştı, buysa beni doğruca, anlamaya çalıştığım şeyin en zor kısmına götürüyor.

Kendisi hakkında söylediği ya da onun hakkında anlatılan hiçbir şey, o yoğun, başarılarla dolu, inanılmaz genç kızlığından ya da tanıkların en sağlamından, babamızdan dinlediğimiz hastabakıcılık döneminden ya da

İran'da geçirdiği, alabildiğine eğlenceli, alabildiğine sosyal yıllardan derleyebildiğimiz hiçbir şey, annemin sonuçta olup çıktığı kişiyle, benim tanıdığım annemle uyuşmuyor.

Hiçbir şey örtüşmüyor; sanki karşımızda bir değil, birkaç kadın var.

Çocukken anneme müthiş acırdım; hatta kaçıp gitmeyi (nasıl? çalılık bozkırın ortasında? nereye?) tasarlarken bile. Onun için üzülürdüm, çünkü sessizce çile çeken bir kadın değildi. İşte, sorumuz da tam burada ortaya çıkıyor; Emily McVeagh ne zaman kendine acıyan, sürekli hayıflanan, dertlenen biri olmuştu? Baştan beri böyle biri olduğunu hiç sanmıyorum. Öte yandan, özünde olmalı ki, "kalp krizi" geçirdiğini söyleyerek yatağına sığındığında, kendine duyduğu acıma yüzünden gözyaşları sel olup aktı.

Şimdi bu, sağlığı mükemmel, enerjik kadına bir bakalım; biri beş, öteki üç yaşındaki iki çocuğunu ta Tahran'dan Londra'ya getiren, gemiyle Cape Town'a, Beira'ya, oradan trenle Salisbury'ye götüren, sakat kocasına kuş uçmaz kervan geçmez bir ıssızlığın ortasında, bir çiftlik yeri seçtirten, hayatında hiç görmediği, adını bile duymadığı malzemelerden bir ev yapılmasını, evin dayanıp döşenmesini sağlayan, bütün "yerleşimciler" gibi, kendi elleriyle, boyalı un çuvallarından perdeler, parafin kutularından komodinler, sehpalar yapan ve kocasıyla birlikte yakalandığı sıtmayı -hem de iki kez- atlatan bir kadın. Buralara gizlenmiş bir ipucu olabilir mi? Sıtma insanı gerçekten de güçten kuvvetten düşürür, evet. Ama annem o çamurla sazdan yapılmış evde, yolun sonu olarak gördüğü, kısılıp kaldığını düşündüğü yerde, bir kalp krizi iddiasıyla yatağına çekildi.

Bunu yapan da bir hastabakıcıydı üstelik. Dünyanın en önemli hastanelerinden birinde, yıllarca çalışmıştı. Bir dünya savaşının yaralılarına bakmıştı; şimdi geriye bakınca, berbat bir anksiyetenin pençesine düştüğünü, paniklediğini, kendini çıkışsız bir kapana kısılmış hissettiğini anlamak çok kolay. Kalp krizi. Aynen böyle söyledi. Ve yorganı başına çekti; bu arada babam en küçük bir bilgisinin bulunmadığı konularla, çalıların temizlenmesi, makinelerin alınması, işçilerin bulunması, kendine kâhya diyen, ayyaş dulun yardımıyla, iki küçük çocuğa bakılması gibi sorunlarla boğuşuyordu. Bu hiç de annemin tarzı değildi. Böyle biri değildi ki o. Küçük çocuklarını yanına çağırır, kucaklar, sızlanırdı: "Zavallı anneciğiniz, zavallı, biçare anneciğiniz."

O günlerde duyduğum öfkeyi bugün bile hissedebiliyorum. Öfkeden kuduruyor, ateş püskürüyordum ve elbette, bütün kalbimle ona acıyordum.

Hasta mıydı? Evet, nedeni kalp krizi olmasa bile, hastaydı. Ve kendinde değildi. Mesele de buydu zaten. Peki, bizim ne yapmamız gerekiyordu? Onu öpmek? Sımsıkı kucaklamak? Fakat bizden istediği tek şey, ona acımamız ve en az onun kadar gözyaşı dökmemiz değildi. Talepleri bu kadarla kalmıyordu.

Altı-yedi kilometre kadar ilerideki bıçkıhaneyi işleten ve anneme hayran olan bir adam, annem kitap okuyabilsin diye, yatağın üstüne asılan, sağa sola döndürülebilen bir mekanizma yapmıştı. O da, annemin bir mucize olduğuna inananlardan biriydi. Annem bizi bu okuma tertibatının yanına çağırdı, ilk dersimizi verdi. Neler söylediğini tam anımsamıyorum. Her yanıma ateş basmıştı, çok da kızgındım. “Küçük kardeşine bakmak zorundasın,” dedi bana, duygu yüklü bir sesle. İyi de, küçük kardeşime bakmak zaten oldum olası benim yüküm, görevim, sorumluluğum, gurur kaynağımdı. Şimdi neden ansızın, böyle önemle vurguluyordu ki?

Bize daha sonra söylediğine göre, tam bir yılı yatakta geçirmişti, oysa o kadar uzun sürmemişti. Yataktan çıkmasını elzem kılan, şu ayyaş kâhya mıydı? Yoksa ayyaş kâhyanın kontrolden çıkmış, kedileri, köpekleri döven, bize kabadayılık taslayan, on iki yaşındaki oğlu mu?

Yataktan kalktı; bunun ona nelere mal olduğunu kestirmeye hâlâ hazır değilim. Kenya’daki Mutluluk Vadisi türünden bir şey olduğunu tahmin ettiğim bu kolonide, yaşamdan beklediği her şeye veda etmişti. (İşin kötüsü, Mutluluk Vadisi’nde yaşaması gerekseydi, iğrenirdi oradan.) Gece elbiseleri, eldivenler, tüyler, şapkalar, Liberty malı perdenin gerisindeki sandığa tıkılmıştı. Bir yerlere kaldırılmış olan el çantasında, özellikle bu yaşam için bastırılmış kartvizitler duruyordu.

Ama piyano, lombar biçimindeki pencereleri çalılık araziye bakan oturma odasındaydı; annem sık sık piyanonun başına geçerdi. Neredeyse her telden çalardı - büyürken öğrendiğim şeylerden biri de, Chopin’le Beethoven’in en iyi eşlikçilerinin, yerli davulların boğuk gümbürtüsü olduğu.

Şimdi geriye bakınca, eskisiyle yeni benliği arasındaki fark yüzünden çok ciddi bir bunalım geçirdiğini anlayabiliyorum. Yatağında, “Bana acıyın, halime üzülün,” diye sızlanan kadın, o değildi.

Ancak biraz hızlı gittim, belki de uzaklaştım. Nedeni, Zaman’ı kendi sınırları dahilinde yorumlamanın, anlamlandırmanın olanaksızlığı. Bizce bilinen sınırları, yani; mesele de bu zaten. Beşinci yaşımı Atlantik’te, bir

Alman gemisinde kutladım, yedi yaşımdayken de bir manastıra gönderildim. İki yıldan biraz daha fazla sürdü bu. Bu süreye, aşağıdaki olaylar sığdırılmak. Ailece posta treniyle Salisbury’ye ulaşıldı, orada çocuklar “Lilfordia” denen pansiyona bırakıldı, ana baba bir çiftlik aramaya gitti. Öyle güzel, hızlı bir arabayla değil, tek atlı, hafif bir posta arabasıyla. Çiftlik bulundu, biz çocuklarla sandıkları arkadan yolladılar; filmlerde gördüğümüz şu üstü tenteli at arabalarından biriyle.

Çiftliğimizde ev yoktu, aile küçük bir madenin sahibi olan Whitehead’lerin yanında pansiyoner kaldı, ta ki ev yapılıncaya, arazinin sınırları belirlenip çalılık bozkırdan ayrılıncaya kadar. Eh, çamur duvarları dikip üzerine de saz bir dam atmak fazla vakit almadı tabii. Bir de, sıtma - hepimiz, ikişer kez.

Şimdi tam buraya Biddy O’Halloran’ı sıkıştırmam gerekiyor; anneme çocuklar için güya yardıma gelen kızı. Şimdi olsa, *au pair*[4] derdik. Kız, her iki ebeveyn için de tam bir baş belasıydı. Yukarıdan izleyen Yazgı duruma kahkahalarla gülmüş olmalı. Biddy modern bir kızdı: o günlerde sürekli savunulması gereken, bir başka deyişle sürekli saldırılan bir kimlik. Sigara içer, saçlarını kısacık keser, dudaklarını boyardı; aynı şeyi kısa bir süre sonra annem de yapmaya başladı, ama bu arada Biddy'yi utanmazlıkla suçlamayı da sürdürdü. Sorun şuydu ki, annemle babam o yoğun, hararetli savaş sonrası yılları İran'da geçirmişlerdi. Cazı, çarlistonu, kızların daha sonra sutyenlerini yakacakları bir *şevkle* saçlarını kestirivermelerini kaçırmışlardı. Etek boyları dize kadardı - ya da mini sayılabilecek kısalıkta. Kızlar içki içiyor, küfrediyor, erkekler kadar özgür olmayı talep ediyordu.

Biddy O'Halloran babamı da dehşete düşürüyordu. Yöredeki yeni kız yüzünden, etrafta genç erkekler dolanıp durmaktaydı. Çoğu bir eş istiyordu, hem de fena halde istiyordu. Kansı olmayan bir erkek çiftçilikte kesinlikle başarılı olamazdı. Babam, Biddy'yi soran bir delikanlıya tokadı yapıştırdı. “Bayan O'Halloran demek istedin, sanırım?” diye haykırdı. “Ben onun babası sayılırım. O benim sorumluluğumda.” Daha bulanık bir durum söz konusu olabilir mi? Babam Biddy'den -biz çocukların resmi diliyle söylersek- “hoşlanıyor muydu”? Annem Biddy’yi kıskanıyor muydu? Emily Tayler'ın İran yıllan, babamın artık dayanamayıp karşı çıkacağı kadar eğlenceli geçmişti: “Daldan dala konan bir kelebekle evlendiğimi bilmiyordum.” İngiltere'de fazla eğlence yoktu, ama gemi vardı. Annemle kaptan o kadar iyi anlaşmışlardı ki, herkesin dikkatini çekmişti. Babam

hastaydı, ranzasmdaydı. Bir gemi yolculuğunun tadını hiç kimse annem kadar iyi çıkartamaz: Güverte oyunlarına, danslara, giyinip kuşanmaya -her fırsatta- bayılıyordu, Alman kaptan da ona. Nefis gece elbiseleriyle dolu sandığının da yardımıyla, tam bir balo kraliçesiydi o, ama sonra kendini bir çiftlikte, küstah Biddy'yle karşı karşıya buldu ve her şey ters gitmeye, hayat çok hızlı akmaya başladı.

Sahip olduğum en kayda değer anılardan birini, Biddy'ye borçluyum.

Madende, biz çocuklar (erkek kardeşim, ben ve Whitehead›ler) geniş bir kulübede uyurduk. Dört yatak, her birinin üstünde de uzun, beyaz bir cibinlik. Yerdeki çamurun üzerine hindistancevizinden hasır seriliydi. Dam sazdandı.

Biddy elinde mumla kulübeye girdi ve onu koyacak yer arandı. Yatağımın başucunda, boyanmış bir parafin kutusundan bozma, küçük bir komodin vardı. Biddy mumu onun üzerine koydu; mumun alevi tül cibinlikten iki santim uzaktaydı, azıcık parlasa, çakılan bir kibrit ya da bir maytap gibi tülü tutuşturabilirdi. Biddy’nin hemen arkasından annem içeri girdi. Kızın ne yaptığını gördü. Yavaşça, alevin canlanıp cibinliğe değmesine yol açacak bir hava akımı oluşturmamaya özen göstererek yaklaştı, mumluğu usulca kaldırdı, götürüp tehlikeden hayli uzak bir sehpanın üzerine koydu. Yüzü bembeyazdı, eliyle boğazını kavramıştı. Bir iskemleye oturduğu, daha doğrusu yığıldığında tir tir titriyordu. Eğer alev o tüle -benimkine- değseydi, bir anda tutuşur, alevler diğer üç cibinliğe de sıçrardı. Tül bir cibinlikten daha çabuk alev alacak bir şey bulamazsınız; beyaz pamukludan yapılma, havadar bir sütun. Cibinlikler tutuşsaydı, tepemizdeki sazlar da yanmaya başlar, bizim kulübeyi saran yangın diğer saz damlı kulübelerin tamamına yayılırdı.

“Ne yapıyorsun?” diye sordu annem Biddy’ye; sesi çatallaşmıştı, fısıltılıydı. Zihni göğe yükselen alevlerle, çığlık çığlığa bağıran çocuklarla, tepemize çöken kulübeyle, diğer kulübelerden yükselen çığlıklarla doluydu...

Zihnindeki imgeler bana ulaştı: Yaşım yangını bilmeye, ondan korkmaya eriyordu. Ağlamaya başladım.

“Bir sorun mu var?” diye sordu Biddy çabucak. O sırada, bol yüzüklü parmaklarından biriyle bir tutam saçını kıvırıp duruyor ya da şen bir İrlanda halk türküsü mırıldanıyor olabilirdi, tam hatırlayamıyorum. Benim

ağlamamı saymasak bile, bir sorun olduğunu annemin ses tonundan anlamıştı. “İyi ama, hiçbir şey olmadı ki,” dedi sonunda, arsızca. Olmamıştı.

Oysa annemin zihninde olaylar hâlâ sürüyordu. Oturduğu yerde gözünü dikmiş Biddy’ye bakmaktaydı; benim zihnimden asla çıkmayacak olansa, işte bu görüntü. Aklı almıyordu, sersemlemişti. Dudakları bembeyazdı. Bu dünyanın zeki, öngörülü, basiretli insanlarıyla hayal gücünden yoksun insanları arasında, belki de bir gün hepimizin düşeceği bir uçurum yatar. Biddy’nin -ya da herhangi birinin- böylesine vahim bir hata yapabileceğini, annemin aklı almıyordu.

Biddy, “Ben gidip yatayım,” dedikten sonra kendi kulübesine gitti. Annem hiç kıpırdamadan oturuyordu, sonra yüzünü titreyen ellerinin arasına gömdü, kuru, çaresiz hıçkırıklarla ağlamaya başladı. “Ah, Tanrım, ah, yüce Tanrım.”

Biddy’nin özellikle çocuklar konusunda kafası hiç çalışmıyordu. Erkek kardeşime, çenesini kapamazsa çekirgelerin içeriye atlayacağını ve midesini yiyip bitireceklerini söylemişti. Bana da, içimden bir ağaç fışkıracağını söyledi, tıpkı *Jack ve Fasulye Sırığ*ı’ndaki gibi. Kardeşim kâbuslar görmeye, avaz avaz haykırmaya başladı. Ben ağaca inanmamıştım, ama küçük çocukların o hayran olunası dengesine ben de erken yaşta kavuşmuştum. Aynı anda hem inanma hem de inanmama yetisine sahiptim. Ağaç yok - yok, ama ya olsaydı, kim bilir ne eğlenceli olurdu...

Biddy ayrıldı, annem de yatağına sığındı. Biddy daha sonra İrlanda’da, soylu bir ailenin küçük oğluyla evlendi, sosyete sütunlarında boy gösterir oldu. İşte, ayyaş kâhyayla acınası oğlunun ortaya çıkışı, o döneme rastlıyor; her ikisinin de parçalanan bir evliliğin kurbanları olduğunu görmek, şimdi ne kadar da kolay. Annem hükümetin iletişim kursuna yazıldı. Dersler her hafta trenle eline ulaştırılıyordu. Sonra bir dönem, tatlı, sevimli insanlarla dolu, sevecen bir yere gönderildim. Bana orada yıllarca kalmışım gibi geldi. Ardından, Avondale Ortaokulu’na yakın bir ailenin yanına yerleştirildim, ama zalim, budala insanlardı. Orada daha uzun kaldım. Sonra beni manastır okuluna yolladılar. Aradan yalnızca iki yıl geçmiş olmasına karşın, şimdi bile olayların sırasını, akışını yerli yerine oturtamıyorum. Bir sürü kişi, olay, dram, sıtma, evin yapılışını izlemek. Okumayı bir sigara paketinden söktüm. “Bakın, okuyabiliyorum.” Sonra, manastırdaydım. Çocuklar henüz

yedi yaşındayken evden uzağa gönderilmemeli. Onlara iyi gelmiyor, hem de hiç.

Ancak tatsızlıkları, yatak odamı paylaşan sarhoş kadını, yatağa çakılıp kalan annemi olanca canlılığıyla anımsarken, çocukluğuma ait, annem yatağından nihayet çıktığı zaman başlayan, çok keyifli bir şeyi de anımsıyorum.

Bize öykü anlatırdı. "Bir tane daha... Lütfen devam et... biraz daha, ne olur." Kilerdeki farelerden, sıçanlardan, kediler, köpekler, kümesteki tavuklardan koskoca söylenceler yaratırdı. Bu masalların temel unsurlarından biri, kilerdeki yumurta piramidiydi; fare ve sıçanlar bu yumurtaları, son derece zekice bir yöntemle, kuleyi devirmeden aşırmanın yolunu biliyorlardı.

Annem olağanüstü bir anlatıcıydı. Bize kitaptan, harika masallar okuduğu da olurdu, ama hiçbiri onun öyküleriyle kıyaslanamazdı.

Yıl 1924; iki küçük insan rıhtımda durmuş, bavullarının tek tek havalanışmı, sağa sola sallanarak geminin yan tarafına alınışını seyrediyorlar. Annem parçaları sayıyor: Bir başkasının kendisi kadar yetkin, becerikli olabileceğine asla inanmazdı. "Yolculukta Gerekli". "Yolculukta Gereksiz". Eşyalar geleceğe yelken açmak üzereydi, Jamestown'ın ilk yolcuları olarak, ya da daha sonra, *Mayflovoer* gemisiyle Amerika'nın doğu kıyısına doğru yol alırken, onları bekleyen yaşam hakkında hiçbir fikirleri yoktu.

Annemle babamın hayalini kurdukları yaşam için gereken her şey o sandıklarda, bavullardaydı. Babammkilerde, her türlü kriket teçhizatı ve giysileri: İran'da neredeyse hiç oynamamıştı, ama şimdi bir Britanya kolonisine gidiyordu, dolayısıyla kriket mutlaka olacaktı. Bir sandığa, binicilik malzemeleri konmuştu. İngiliz tarzı, tilki ve geyik avı için gerekenlerden değil, yürümek yerine daima at binmeyi yeğleyen bir beyefendinin ihtiyaç duyacağı türden malzemeler. Uzun, tahta bir kutuda, babamın takma bacağı vardı. Annemin orada sürmeyi düşlediği yaşamsa daha geniş bir çeşitliliği içeriyordu. Öncelikle, düzinelerce, bordo deri ciltli nota kitabıyla -Liszt, Beethoven, Chopin, Grieg; tamamı- popüler parçaların, müzikhol şarkılarının, küçük bir kızken, Edward dönemine özgü bir piyanonun başında söylediği baladların ciltlenmemiş notalarıyla dolu bir sandık. Sonra, üzerinde "Yolculukta Gerekli" yazısı bulunan, gece

elbiselerinin, eşarplar, eldivenler, şapkalar, kürk yakalar, el çantaları, gümüşsü çoraplar, brokarlı ayakkabıların olduğu sandık.

Bu sabık hemşire, eski yaşamını da yanında götürüyordu: kateterler, lavmanlar, şırıngalar, stetoskoplar, ölçü kapları. Bunlar bir sandığın alt yarısını kaplıyordu, üzerlerine de babamın fena halde diline doladığı Masonluk ıvır zıvırı dizilmişti. Bütün bunları Afrika'ya neden götürüyorlardı?

Bir tane de, çocukların eğitiminde kullanılacak malzemeyle, boya kalemleri, tebeşirler, kitaplarla dolu bir kutu ya da sandık vardı. İşte bu çeşitlilik, bu şaşırtıcı erzak bolluğu daha ilk günden beri çiftlikteydi.

Nereden başlamalı?

A Child's Garden of Verses, Stevenson.

The House at Pooh Comer, A.A. Milne'in bütün eserleri.

Çocuk dergileri ve seçkileri. Her türden okuma kitabı. Yanına aldıkları bunlardı. Çiftlikte, bizim için İngiltere'den kitap getirtirdi. Bunun anlamı, yemek masasının üzerine Croxley yazı kâğıdını, dolmakalemleri, mürekkebi yerleştirmesi ve özene bezene, uzun kitap listeleri hazırlaması demekti. Üzerine Londra'daki kitapçıların adresleri yazılan, pul yapıştırılan zarflar, bisikletli oğlan tarafından istasyona götürülür, oradaki postaneye teslim edilirdi. Banket tren istasyonu, Rodezya'daki garların çoğu gibi, en önemlisi postane olmak üzere, pek çok yapıyı barındırırdı: biri beyazlara, diğeri siyahlara hizmet eden iki manav, bir kasap, bir "otel" - tel sineklikli, tuğla bir verandası, içinde de yarım düzine masayla üç-beş iskemlesi bulunan bir yemek salonu. İki yatak odası. Bir de istasyon binası vardı. Gerçek bir bar, ama salt beyazlar için. Amerika'daki insanların, alkol başlarına vurunca neler yaptıklarını unutmayan yetkililer, yerlilerin kendi yaptıkları "darı birasından" başka bir şey içmesine izin vermiyorlardı. Kısa süre sonra, bu politik bir mesele olup çıkacaktı.

Mektup trenle Salisbury'ye götürülür, oradaki postaneye bırakılır, sonra Beira ya da Cape Town'a giden trene teslim edilirdi. Sonra da bir gemi değerli mektubu İngiltere'ye taşırdı. Londra'da mektup okunur, kahverengi kâğıtlara sarılı, büyük koliler hazırlanır, sicimle bağlanır, Cape Town ve Beira gemisine yüklenirdi. Ve tersine yolculuk başlardı: trenle Salisbury'ye ve oradaki postaneye, sonra yine trenle Banket'e; koliler orada, istasyondaki postanede, "oğlanın", bazen de annemin gelip almasını

beklerdi. Ve açılan kolilerin, yemek masasına, odamdaki boş yatağa yayılan kitapların yarattığı müthiş sevinç. Tatillerde eve döndüğümde, koliler beni bekliyor olurdu: Anriem ben gelmeden açmazdı onları. Erkek kardeşim mi? Hiçbir zaman ilgilenmedi.

Londra'da yayımlanan bir *Children's Newspaper* vardı; çocuklar için baştan yazılmış genel haberler, şiirler, öyküler, Walter de la Mare ve Eleanor Earjeon'un yapıtlarını içeren, olağanüstü bir dergi; her sayısı saatlerce süren bir zevkti. Bu, Mısır'da ve Ur'da -Irak- kazıların yapıldığı zamanlardı. Buluntuların öykülerinden, hâzinelerin resimlerinden oluşan dergiler çıkartılıyordu. Annem bunları ısmarlayıp getirtir, saz damın altındaki odalar günlerce Tütankamon ve Nefertiti'nin, mezarlarına istiflenmiş değerli eşyaların, Ur'dan çıkarılan altın sanat eserlerinin resimleriyle aydınlanırdı.

Alice Harikalar Diyarında Gizli Bahçe

The Wind in the Willows Struvovoelpeter Homer'den Çocuk Masalları Çocuklar için Yunan Mitolojisi Çocuklar için Efsaneler Siyah İnci

Biffel a Trex Ox - bir öküzün, *sığır vebası* salgını sırasındaki mücadelesini anlatan bir Güney Afrika hikâyesi. Ah, o gözyaşları, o keder.

Jock of the Bushveld Kim

The Just So Stories

Orman Masalları

The Scarlet Pimpemel

Huckleberry Finn

Peter Pan

Rhodes'un Hayatı

Florence Nightingale'in Hayatı

Wilberforce'un Hayatı

Walter de la Mare'dan *Sarayın Üç Maymunu* ve *Şiirler*

Longfellow

Beatrix Potter'dan *Masallar Remus Amca*

Daisy Ashford'un *Genç Ziyaretçiler*'i *Küçük Siyah Sambo*; ancak bu kahraman, çevremi saran siyah insanlara hem sima olarak, hem de konuşma ve giyinme tarzı açısından hiç mi hiç benzemediği için, bu *gollivûog*[5]

benzeri yaratığın insan olduğunu ancak bir yetişkin olduğumda anlayabildim. Karikatür, öznesinden bu kadar da uzak, kopuk olmamalı.

Amerika'dan gelen çocuk kitapları da vardı, bazıları özellikle kızlar içindi:

Louisa May Alcott, *Küçük Kadınlar, İyi Eşler, Küçük Erkekler*

L.M. Montgomery, *Green Gables'li Anne, Avonlea'lı Anne, Anne'in Düşler Evi*

Eleanor Hodgman'ın *Polyanna* kitapları Gene Stratton Porter, *Limberlost'lu Kız, Laddie, Bakıcı*

Harriet Beecher Stowe, Tora *Amca'nın Kulübesi* Susan Coolidge'den *Katy Ne Yaptı* ve diğer Katy öyküleri

Ve sırf çocuklar için yazmayan Amerikalı yazarlar; en iyileri de Ernest Thompson Seton'dı. Hayvanları yazıyordu, bir sürü kitabını okumuştum, en iyileri ve unutulmazları *Lobo* ve *Bir Kurt* idi, ama kır köpeklerine, ayı, erkek geyik, gümüş tilki gibi hayvanlara dair başka kitapları da vardı.

Jack London, *Vahşetin Çağrısı, Beğaz Pençe, People of the Abyss, Deniz Kurdu Tennyson'dan Şiirler*

Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri Hans Christian Andersen Grimm Kardeşlerin masalları Charles Kingsley, *Su Bebekleri*

Brezilya'dan, delice romantik çizimleriyle aklımı başımdan alan, hiç umulmadık, nefis bir masal kitabı.

Nathaniel Hawthorne, *Sleepy Hollovo* John Bünyan, *Pilgrim's Progress*

Sarı vernikli parafin kutularından yapılma kitaplıkta, Dickensin, Kipling'in yumuşak, kırmızı deri ciltli yapıtlarının tamamının, bütün Walter Scott ve Ruskinierin yanı sıra, 1924 yılının sevilen romanları da diziliydi: örneğin,

Maurice Hewlett'tan *Orman Âşıkları*, H.G. Wells'in artık unutulmuş olan, ama ana babamın kuşağının eğitim konusundaki görüşlerini fazlasıyla etkileyen *Joan ile Peter'* ı.

İşte, bu çocuk kitapları seli evimize durmaksızın doluyor, bazen de dışarıya taşıyordu, çünkü annemin yakındığı ama içten içe pek memnun olduğu gibi, insanlar onu bir tür kütüphane gibi görmekteydi. Babam, merkezi İngiltere'de bulunan, Avrupa'daki Büyük Savaş'a ilişkin kitapları kapsayan bir kitap kulübüne üyeydi. Generallerin yazdığı kitaplar, anılar,

hayat hikâyeleri, belli bir yerdeki savaş yılları... her türden kitap, ama pek azı kadınlar tarafından kaleme alınmıştı - onlar daha sonra geldi. Rusya’ da, erkek kılığında savaşa katılan ve foyası savaş sonuna kadar ortaya çıkmayan bir kadının serüvenlerini anlatan roman. Sırp yaralılara bakan iki kadın hakkmdaki kitap. Yardım Gönüllüleri’ne ilişkin bir kitap - Fransa’daki.

Bu savaş kitapları belli bir tema izlerdi: İki cins asker eskisi vardı; girdikleri savaşı anlatmadan duramayanlar ve çenesini kapatan, tek sözcük etmeyenler. Bu İkincisine ihtimal vermiyorsanız, size Amerika Birleşik Devletlerinde tanıştığım adamdan söz edeyim; işi (hâlâ da öyle) İkinci Dünya Savaşı askerlerine eşlik edip onları eskiye, savaştıkları yerlere geri götürmekti. Orada, hayret verici bir şey keşfetmiş. Bu adamların yanlarında karıları da varmış; kocalarının neler yaşadığı hakkında o güne dek tek kelime duymadıklarını söylemişler: Olup biteni ilk kez, olayların geçtiği mahallerde, kocalarının yanında dururken dinlemişler.

Babam ilk gruptandı. Daha çocukken bile, saplantılı bir şekilde Siperler’den söz edip durmasının, yaşanan dehşetleri içinden söküp atma çabası olduğunun farkındaydım. Dolayısıyla, çocukluğum boyunca Siperler’i, tankları, işaret fişeklerini, şarapnelleri, havan toplarını -ne varsa, tekmilini- olanca şiddetiyle yaşadım; öyle ki, sözünü ettiği o kara bulutun tepeme çöktüğünü, üzerime abandığını hissederdim. Çalıların arasına çömeldiğimi, ellerimle kulaklarımı tıkadığımı hatırlıyorum: “Yapmayacağım, yapmayacağım. Dur artık. Seni dinlemeyeceğim.” Annemin sesi mi? Onu dinleyebilirdim, ama bütün bunlar kaldıramayacağım kadar ağırdı. Çocuklarının onları dinlemesine, kendi özdeklerinden bir şeyler “kapmasına” fena halde gereksinen ebeveynlerin kaderi genellikle çakışır, biri ötekinin yolunu tıkar. Babamın duyduğu ihtiyaç meşru, geçerliydi. Siperler, evet, bunu kabullenebilirdim. Ama annemin de bir dinleyiciye ihtiyacı vardı, onun ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalmaya çalıştım. Daha sonra, çok daha sonra, annemin savaş yıllarında katlandığı sıkıntıların, verdiği sınavların onu içten içe mahvettiğini anladım, tıpkı Siperlerin babamı için için kemirmesi gibi.

Annem savaş sırasında, yıllarca, Siperler’de yaralanan erkeklere bakmıştı. Kurtarılabilecek yaralılar yöredeki pansuman merkezlerine getiriliyor, sonra trenle Londra’ya ya da Britanya'nın diğer şehirlerine gönderiliyordu. Büyük muharebelerin ardından, Londra’nın bütün

hastaneleri yaralı akınına, cankurtaranlar, kamyonlar, hatta at arabalarıyla getirilip koridorlara, eldeki bütün boş yerlere yatırılacak askerlere karşı alarma geçiriliyordu. “Hiç yerimiz yoktu, anlıyor musun,” diye kederlenirdi annem. “Onları yatıracak yer yoktu. Yataklar yetersizdi. Zavallı, biçare çocuklar, hepsi de öyle gençti ki; insanın tüylerini ürpertecek kadar genç. Ölüyorlardı. Kimileri, geldiğinde çoktan can vermiş oluyordu. Elimizden geleni yaptık. Koridorlarda onlar için koğuşlar yapardık. Ama ölürlerdi, anlıyor musun, genellikle hiçbir şey yapamazdık. İşte, en korkunç yanı buydu. Bazen, elimiz kolumuz bağlanırdı. İlaçlar dayanıyordu, ancak birkaç kez bitmesine ramak kaldı. Anımsıyorum, bir keresinde morfinimiz bitmişti, tam bir felaketti. Öyle korkunçtu ki, anlıyor musun...”

Ve yaşanan dehşetler sürüp giderdi; bir yıl daha, sonraki yıl, ertesi yıl. Hemşire McVeagh ile onun yürekli ekibi. “Bazen öyle bitap düşerdik ki, kızlardan birinin tam hastayla ilgilenirken uyuyakalıp yatağa devrildiğini görebilirdin.” Ve bu böylece sürüp gitti. Kocasına, ameliyatta bacağı kesilirken ölmesine ramak kalan Alfred Tayler’a baktı, dehşet devam etti, aynen sürüp gitti. “Mesele de buydu işte, anlıyor musun? Hiç bitmeyecek gibiydi. Bir çarpışmanın, örneğin Passchendaele’nin ardından, canımız çıkıncaya kadar çalışır, yapabileceğimiz her şeyi yapardık, tam işimiz bitti derken yeni bir çarpışma olur, yaralılar yine akın akın gelmeye başlardı. Sesleri şu an bile kulağımda: ‘Hemşire, hemşire.’ İnlemelerini duyabiliyorum. ‘Ah, çok acıyor, hemşire, ah, hemşire, çok acıyor.’” Ve annem, isteseydi çok iyi bir aktris olabileceğinden hiç kuşku duymadığım annem, morfin için yalvaran zavallı delikanlıların seslerini, acı dolu inlemelerini yıllar, yıllar sonra bile birebir taklit ederdi. “En kötüsü, biliyor musun, en kötüsü de annelerine seslenmeleriydi. Daha çocuktular, ana kuzuları. Bir tanesini çok iyi anımsıyorum, henüz on altısındaydı, on sekizinde olduğunu iddia ediyordu, ama yalnızca... Annesini sayıklayarak öldü, bense...” Ve hemşire McVeagh, annesiymiş gibi yapışını anımsarken, bunca yıldan sonra, gözyaşlarına boğulurdu. ‘“Buradayım, canım, yanındayım,’ dedim ona. Ah, şimdi düşünüyorum da...”

Eh, düşünüyordu da gerçekten, hem de çok fazla düşünüyordu; bazen savaş dehşetinin iki ırmağı birleşir, annemin “Ah, o biçare çocuklar” nakaratı, Siperler ağıtına karışırdı.

Kısacası, tıpkı babamda olduğu gibi, annemin de içinde, derinlerde taş gibi bir ıstırap kütlesi vardı; şimdi lütfen bana hiç kimse kalkıp da, yıllarca

taşman böylesi bir acının korkunç bedelleri olmayacağını söylemesin.

Kavramak yıllarımı - ve yıllarımı - ve yıllarımı aldı: Annemin gözle görülebilir yaralan, sakatlıkları yoktu, ama o da en az bahtsız babam kadar savaş mağduruydu.

O yılları düşündüğümde, şimdi, deneyimleri ortak, iki paralel ırmak oldukları duygusuna kapılıyorum; kitaplar, savaştan konuşmak, hatıralar, sonra hastalıklar; hem bedensel hem de ruhsal. Ve bütün bunlardan daha baskın, daha güçlü olan çalılık arazi; onun içinde olmak. İnsanın, Alfred ile Emily banliyöde yaşadığı için kendini bir çemberin içindeymiş, her türlü eğlenceden uzakmış gibi hisseden bir kız çocuğuna, bir ergene şöyle diyememesi, çok yazık: “Kendine bir bak. Hadi, bak. Dünya çocuk edebiyatı, parmaklarının ucunda. Son savaş, damıtılmış bir halde önündeki kitaplarda, dahası, ana babanın canlı konuşmalarında. BBC’yi dinliyorsun, ana babanın Avrupa’daki politikalara ilişkin sözlerini duyuyorsun. Ve yatak odanın kapısından çıktığın an, karşında akşam gezintisine çıkmış bir oklu kirpi, bir ceylan ya da kocaman bir yılan bulman, kuvvetle muhtemel. Başını kaldırıp bak, yüzlerce şahin tepende dönüp duruyor. Dünyada kaç çocuk bunlara...” vesaire.

Banket’e geleli on yıl olmuştu ki (babama şeker hastalığı teşhisi konmasından ve babamın sağlığının önce yavaş, sonra hızlı bir tempoyla, ciddi bir biçimde bozulmasından, yani ölümün başlamasından kısa bir süre önce), çiftlikte işler iyice kötüledi. Hiç tadımız tuzumuz yoktu, bir uyuşukluk içindeydik. Hiçbir şey yolunda gitmiyordu; “Ama İngiltere’ye dönersek, o zaman...”lar başlamıştı bile.

Suçlusu neydi?

Bir şeyin önemini, değerini sonradan anlayıp temiz pak sonuçlara varmak ne kadar da çekicidir! Geriye dönük bakış açısının elbette’leri nasıl da tatmin edicidir. Şunu yaparsan, sonu *elbette ki* bu olur...

Şimdi geriye bakınca, zaten hiçbir şey yolunda gidemezdi, demek öyle kolay ki.

Tamamen onların suçuydu, ama bunu nasıl görebilirlerdi ki? Öncelikle, kendinizi var olan koşullardan yola çıkarak görebilmeniz, hayallere ve “Ah, keşke...” ya da “Eğer bilseydik...” perspektiflerine gömülmüş olan o aileyi, o evi görmeniz gerekir.

Annemle babam, İran'dan ayrılmak üzereyken, İmparatorluk Sergisi'ni gezmişler, Güney Rodezya pavyonunda, göz alıcı mısır koçanlarıyla ve bir çağrıyla karşılaşmışlar: "Mısırdan zengin olun." Bir sergi pavyonundaki slogana inanacak kadar budala mıydılar? Ama bir sürü budala inandı; oraya gitti, mısır ekti ve zengin oldu. Savaş sırasında, mısır yetiştirmekten büyük servetler kazanıldı, çünkü devletler, askerleri ve hayvanları beslemek için mısır almak zorundaydı.

Ama bunu yapan insanlar, yine büyük paralar kazanacakları tütüne geçmeye başlamıştı bile.

Babamınsa zengin olmak gibi bir derdi yoktu. O yalnızca İngiltere'ye dönmesini ve Essex, Suffolk ya da Norfolk'ta bir çiftlik almasını sağlayacak kadarını kazanmak istiyordu; en büyük hayali bir İngiliz çiftçisi olmaktı. Annemse bambaşka bir şeyin hayalini kurmuştu. Rodezya'da çiftçilik yapmak, İran'daki canlı, hareketli yaşamı sürdürmek anlamına gelecekti; partiler, eğlenceler. İşte, bu kitapta en çok zorlandığım nokta da bu zaten; tanıdığım o gamlı, sürekli hasta, hayatı boyunca acı çekmiş, vazifeşinas, tam bir Edward dönemi kadını gibi hep başkalarının işine koşan anneyi, o "vur patlasın çal oynasın" kadınla bağdaştırmak.

Güney Rodezya hükümeti eski subayları ülkeye davet ediyor, Land Bank'in vereceği kredilerle toprak ve çiftlik almaya çağırıyordu. Buradaki amaç yalın, açık bir dille ortaya konmuştu ve bunun mantığını sorgulamak hiç kimsenin aklına gelmedi, savaşta yenilen siyahların dışında, elbette: İngiltere'den gelen beyazları ülkeye yerleştirmekteki temel hedef, beyaz bir uygarlık oluşturmak ve siyahların gelişimini, kalkınmasını sağlamaktı. Aynen Romalıların düşünce tarzı; tıpkı her dönemdeki her imparatorluğun olduğu gibi. Annemle babam imparatorluğa ve yararlarına inanıyorlardı.

Öyleyse, diğer bütün komşuları gibi olmalarını ve tütünden servet kazanmalarını engelleyen neydi?

Kendileriydi, kişilikleriydi.

Öncelikle, çiftlik herhangi bir yolla ciddi bir kâr elde edilemeyecek kadar küçüktü. Karmaşık bir araziydi, biraz şundan, biraz bundan yetiştirmeye elverişliydi; ayçiçeği, yerfıstığı, pamuk, biraz mısır, biraz tütün. Çalılık düzlükteki engin araziler dururken, neden bu çiftliği seçmişlerdi? Nedeni, evin inşa edildiği, kilometrelerce uzunluğunda bir manzara sunan tepeydi.

Koloniye geldiklerinde, yağmur mevsimi başlamak üzereydi: Ekim; en sıcak aylardan biri.

Aile Salisbury'ye vardı, kentin hemen dışındaki bir çiftliğe, bir "pansiyona" yerleştirildi. Adı Lilfordia'ydı ve daha sonra lan Smith'in dostu olacak, siyahların nefretini kazanacak olan Boss Lilford adındaki adama aitti. "Pansiyon" denince bizimkilerin aklına ne gelmişti? Suffolk'taki şu şirin, sevimli kır evlerinden biri mi? Karşılarında, iri yapraklı tropikal bitkilerle ve amber çiçekleriyle çevrili, kumlu, pembe toprağa serpiştirilmiş, çamurdan yapılma, saz damlı on-on iki genişçe kulübe durmaktaydı. îkisi de Afrika konusunda zırcahil olduklarından, bir hükümet görevlisinin onlara yol göstermesi gerekmişti.

Sahneyi gözünüzün önüne getirin. Annem, toprak kulübelerden birinde, parafin kutularından yapılmış ve üzerine tasarımcısının keyfine bağlı olarak, belki örme hasırdan bir minder konmuş iskemlede oturuyor - birkaç haftaya kalmadan, kendi elleriyle yapacağı türden bir mobilya parçasında. Babam Land Bank'le, Tarım Bakanlığıyla görüşmelere başlamış bile.

Annemin üzerinde Liberty elbiselerinden biri var.

"Giysi satın alırken, havanın sertleşeceğini aklından çıkarma. Pamuklu ya da keten kıyafetler, gece için de yün bir hırka iyi olur; geceleri bayağı soğuk olabiliyor."

Hükümet görevlisinin babası da ülkeye otuz beş yıl önce, Öncü Kol'la gelmiş olabilirdi. Belki kendisi de eski bir subaydı, babam gibi. Buraya Güney Afrika'dan gelmişti belki de: Grevlerin, çarpışmaların, ayaklanmaların hiç kesilmediği Rand'daki "belalardan" kaçan öyle çok sayıda RodezyalI vardı ki.

Bayan Tayler'a çiftçilikte karşılaşılabilecek sorunları anlatmak, onun göreviydi. Kendisinin çiftçi olması ya da geçmişte çiftçilik yapmış olması, ihtimal dışıydı.

"Evet, Bayan Tayler, ne tür bir çiftlik düşünüyorsunuz?"

Bu genç adam neyle karşı karşıya olduğundan tamamen habersizdi.

Öncelikle, annem ne istiyordu? Bize benzeyen, '‘bizim sınıfımızdan", düzgün, "kibar" insanların arasında yaşamak - bunlar o sıralarda rahatça, utanç duymaksızın kullanılabilen terimlerdi. Bir başka deyişle, orta sınıfa mensup, onun müzik zevkini paylaşan, çocuklarına uygun kitapları okutan insanlar. Bu sömürge memuruna, "kendi sınıfımızdan insanlar" sözcüklerini

kullanmış mıydı? Rahatlıkla kullanabilecek biriydi. Eğer öyleyse, adam alınmaktan da fazlasını hissetmiş olmalı. “Bakın, Bayan Tayler, bu kolonide bu tür şeylere pek önem verilmez,” türünden bir şeyler söylemiş olabilir. “Şansınızı deneyeceksiniz, artık bahtınıza ne çıkarsa.”

Oysa bu, annemin Güney Rodezya’daki yaşamı için birincil ve en değerli talebiydi. İşler Kenya’daki -hakkında hiçbir şey bilmediği o ülkedeki- gibi olmayabilirdi, tamam, ama “kendi sınıfımızdan insanlar” her zaman, her yerde bulunabilirdi, öyle değil mi?

Orta sınıftan, müziği seven, edebiyata ve siyasete önem veren - yani Muhafazakâr Parti’yi tutan. Ve sanatı önemseyen.

Bunları açık açık söyledi mi? Kesinlikle hayır. Sanat? Yanında İzlenimciler’e dair, bana zevk dolu saatler yaşatan, dev boyutlu bir kitap getirmişti. Karşısındaki genç adamın İzlenimcilik diye bir şey duyduğundansa epeyce kuşkuluydu, eminim.

“Kocam çiftlikte atla dolaşmak isteyecektir,” demiş olmalı.

Onlara yerleşecekleri araziyi bulan, bu Salisbury’li devlet memuru muydu - evin mutlaka bir *kopje’nin*[6] üzerine yapılacağını aklında tutan? Evet, öğüde, akla ihtiyaçları vardı, hem de fazlasıyla, ancak yeterince aldıklarını sanmıyorum.

Atlar, Mıntıka’nın bizim bulunduğumuz tarafına pek uygun değildi; toprak çoğunlukla kaba, yoğundu; bu kızılımsı kara toprağın bazı kısımları verimliliğiyle ünlüydü. Bölgedeki atların tamamı öteki tarafta, kumlu bozkırlardaydı. Yakınlarımızda at besleyen hiç kimse yoktu, ama bir süreliğine iki eşeğimiz oldu; babam birine binerdi. Bir süreliğine.

“Düzgün insanlar” beklentisi çabucak suya düştü. Tamamını, çalışan sınıf, işçi İskoçların oluşturduğu komşular, annemin “bizim sınıf” tanımına girmiyor, kesinlikle kendilerinden görmedikleri annemi züppe buluyorlardı.

Mıntıka’da, müzik akşamlarına katılan yarım düzine kişi vardı. Kibar, tatlı insanlardı, ama onlar da savaş kurbanıydı. İki tanesi tahta bacaklı, biri tahta kollu; bir tane de savaş dulu.

Dahası, mevcut toprak yetersizdi. Su da yoktu - ne de ırmak. Çiftlik yıllarca üç kısıtlı kuyuyla idare etmek zorunda kaldı.

Annemle babam çiftliğin uygunsuzluğunu anladıklarında, artık İngiltere’ye dönebilecek durumda değillerdi.

Babam savaş tazminatı almışsa da, çiftliğe alman malzeme, teçhizat, sermaye yaptığı binlerce poundu yutmuştu.

İngiltere'de ne yaparlardı? Yanıtı, yakında başlayacak olan ekonomik durgunluk verdi. Babam şeker hastalığına yakalandığında, annem ellisine basmak üzereydi.

Çiftliğin kurulmasının üzerinden on yıl geçmiş, ailedeki duygusal dengeler değişmişti.

Önce, erkek kardeşim. Annem benim erkek olacağımdan öylesine eminmiş ki, bir kız adı hazırlamamış bile. Erkek kardeşim doğunca, annemin yüreğine ışık doğdu; bense elbette biliyordum bunu.

"Benim bebeğim o." Tamam, kardeşim küçükken annem haklıydı, doğruydu, ama ona bebeğim demeyi sürdürdü, bebek Harry, bebeğim, bebeğim, ta ki kardeşim yedi yaşındayken, "Bana bebek deme," deyinceye kadar.

Annem bir gerçeği ifade ediyor olmanın güveniyle, şakacıktan feryadı bastı: "Ama sen benim bebeğimsin!"

Babam devreye girdi. "Buna bir son vermek zorundasın," diye buyurdu. "Ona haksızlık ediyorsun."

Erkek kardeşim bunun kahrını çok çekti. Annem bebek demeyi ısrarla sürdürdü; kardeşim kulaklarını tıkar, karşılık vermezdi; sonunda, ailevi konularda nadiren sertleşen babam bile çileden çıktı, tavrını koydu.

Annem bebeğini elinden kaçırmıştı. Babam henüz hastalığa yenilmemişti, ama işte, annemin elinin altında kızı vardı, böylece benimle boğuşmaya başladı.

Analarla kızları hakkında, bir kısmı da tarafımdan olmak üzere, öyle çok şey yazıldı ki. Şu eski, "Sırf annesinden kurtulmak için evlendi" deyişi aslında hiçbir şeyin değişmediğini anlatıyor. *Martha Quest* kanımca, ana-kız savaşımının ilk frensiz, doludizgin anlatışıydı. Zalim bir kitap oldu. Şimdi olsa yapar mıyım? Onu yazmak, özgürleşme çabamın bir parçasıydı. *Martha Quest*, yaşam öyküsel ve dolaysız romanlarımın ilkiydi. îlk romanım *Türkü Söylüyor Otlar* ise *gerçek* romanlarımın ilki.

Daha geçenlerde gördüm. Tiyatro oyuncusu olan bir tanışımın önce bir kızı, sonra da oğlu oldu. Kız annesini sadece bir ev kadını olarak gördü; gebe kalan, çocuk bakan, aşırı kilolu bir kadın - onun annesi, onun malı,

onun annesi. Göz alıcı bir başrolle tiyatroya dönen aktrisimiz, ilk gece onu sahnede izlemesi için küçük kızını da yanında götürdü. Anne, gerçek benliği olduğunu hissettiği şeye, zeki, çekici, şık kadına dönmekten gururluydu. Küçük kız en ön sırada, babasının yanında oturuyordu; sessiz ve somurtkan. Oyunun sonunda, iyi niyetli bir ahbap, "Anneni böyle olanca muhteşemliğiyle sahnede görmek ne kadar gurur verici, değil mi?" deyince, kız nihayet bendini yıkan bir duygu patlamasıyla haykırdı: "O mu? Ah, o önemli biri değil ki, önemli biri sayılmaz, *aslında* bir hiç o!"

İşte size en çıplak haliyle rekabet; apaçık, gizlisiz saklısız.

Annemden nefret ediyordum. Bu duyguyu en baştan beri anımsıyorum; erkek kardeşimin doğumuna tarihlemek, kolaya kaçmak olur. O hoyrat, sert, nasırlı, şefkatten yoksun, sabırsız eller: Onlardan ödüm kopuyordu; kendisinden de korkuyordum, ama en çok farkında olmadan kullandığı, bilinçsiz gücünden korkuyordum.

İlk kaçtığımda, altı yaşındaydım. Çalılığın ortasındaki bir evden kaçmak, büyük bir kentteki ya da bir köydeki evinden kaçmaya benzemez. Gece yarısı, istasyona giden daha geniş yola bağlanan patikaya çıktım, koşmaya başladım. Çalıların arasında hayvanlar vardı, Jcopje'lerde leoparlar, yılanlar. Cinnet geçirircesine ağlıyor, bağırıyordum. Param yoktu. İstasyona *varsam* bile, trene binmeme izin vermeyeceklerini biliyordum. Korkuya kapıldım ve kös kös eve döndüm, kimseye sezdirmeden yatağıma süzüldüm. Sonra, bir daha denedim. Bir imdat çığlığıydı; insanın bileklerini kesmesi ya da bir kutu hap içmesi gibi. Annemin tek yaptığıysa, konu komşuyu arayıp, müşfik kahkahalar eşliğinde bu gözü kara serüvenlerimi anlatmak oldu. "Matthews sapağına kadar gidebilmiş. Ah sersem çocuk."

Bunda bir hatasının olabileceği aklına bile gelmedi. Buysa beni gerçekten engin bir konuya getiriyor; bana kalırsa fazlaca kabullenilmeyen, onaylanmayan bir konuya. Tıpta, ilaçlarda büyük, devasa bir değişim oldu, ama asıl değişim sıradan, gündelik psikolojinin geniş kitleler tarafından algılanışında, idrakinde oldu. "İmdat çığlığı" terimi, ebeveyn-çocuk etkileşimine dair temel, doğal bilginin bir parçası artık. Eminim, "sorunlu çocuklar" her zaman vardı, hatta sorunlu ebeveynler de, ama onlara bugünkü gibi gazetelerde olağan bir şeymişçesine verilen öğütlerle ya da normal, sıradan bir ebeveynin didik didik edilme, yargılanma biçimiyle yaklaşılmıyordu.

Alıp başını kaçmak, bu eylemin altında yatan o hınçlı, gözü dönmüş eleştiri, annemin olaya gülüp geçmesiyle donuklaşıyor, hasıraltı ediliyordu.

Hemen hemen o yaşlardayken, ona benim annem olmadığını, asıl annemin İranlı bahçıvan olduğunu söyledim (adamı sevecen, hepsinden önemlisi de adil biri olarak anımsıyordum). Bahçıvanın erkek olduğunu, dolayısıyla annem olamayacağını biliyordum elbette, ama ihtiyaç öyle büyüktü ki, bu imkânsızlığı bile geçersiz kılabiliyordu. Aklıma bir kez daha, çocukların o olağanüstü yeteneği, gerçekleri hem bilip hem de bilmeme, zihinlerinin bir parçasıyla bir peri masalına inanırken, öteki parçasıyla doğru olmadığını bilme becerileri geldi. Öyle müthiş, besleyici, can kurtarıcı bir hüner ki bu, ona sahip olamayan çocuğun başı pekâlâ derde girebilir.

Anneme ondan nefret ettiğimi söyledim. Pek çok çocuk ebeveyninden nefret eder, hiçbir zararı da olmaz bunun. Anneme de herhangi bir zarar gelemezdi, çünkü o artık yalnızca bir anneydi. Kaderin ona biçtiği, izin verdiği tek rol buydu.

Hem nefret etmek hem de etmemek, yine ruhsal ikiyüzlülüğün bir parçası: Yatılı okula gönderildiğimde, yuva özlemiyle yanıp tutuştum. Annemi değilse, neyi özlüyordum peki? Çiftliği, köpekleri, babamı, daha sonra, eve döndüğünde erkek kardeşimi; haftalar (insan o yaştayken, hep yaptıkları gibi) uzadıkça uzuyordu, evde geçirdiğim tatillerin her anının tadını doyasıya çıkarıyordum, ama yine de, annemle sürekli kavga halindeydim.

Bu böyle sürüp giderken (“Eh, aile yaşamı böyledir,” diyecek kimileri), kaçmanın, uzaklaşmanın, kurtulmanın hayallerini kuruyordum.

Sonra, on üç yaşımdayken, çok iyi bir şey oldu, olabileceklerin en iyisi. Kızamığa yakalandım ve on kadar kızla birlikte, boş bir eve yerleştirildim; başımızda gözcü yoktu, ilaçlar, yemekler hastaneden getiriliyor, bir hemşire her gün uğrayıp durumumuza bakıyordu.

O günlerde kızamık karantinası altı hafta sürerdi. Yetkili olmayan birine yaklaşmamayı, bizim vicdanımıza bırakmışlardı.

Sürenin bitimine doğru, kızların kimisi sıkıntıdan patlayacak hale gelmişti, ama her tarafın kızıl lekelerle kaplıyken, kendini berbat hissederken, birilerine görünme arzusu pek duymazsın. Kızlardan ikisi mayolarını giydiler, çimenliğe uzandılar, arada bir gelip çite yaslanan, laf

atan oğlanlara karşı kibirli bir kayıtsızlıkla, güneşlenmeye koyuldular. Oysa bahçenin dört bir yanında iri uyan levhaları asılıydı: “Kızamık Karantinası, Yaklaşmayın!” Öyle güzel bir dönemdi ki. Dört dörtlük bir yalıtım, huzur; baskı yok. Nasıl biri olabileceğimi, yaşamın nasıl olabileceğini anlıyordum. Mektuplar geliyordu. Annem her gün yazıyor, şu şu dersler için bana özel öğretmenler ayarladığını bildiriyordu. Mektupları beni sinirden delirtiyordu. Sonra, bahçeyi çeviren çitte göründü, eliyle koluyla işaret etti: Yanında yiyecek paketleri getirmişti. Hastanenin yolladığı iyi yemeklerle tıka basa doyuyorduk, keklere, tatlılara ihtiyacımız yoktu.

Her zamanki gibi, annemi, bu yalnız, mutsuz, hasta görünüşlü kadını ve o yalvaran gözlerini her görüşümde olduğu gibi, içim ona duyduğum acımayla doldu, boğulacak gibi oldum; keşke, ah, keşke çıkıp gelmese, yiyecek getirmese, mektup yazmasaydı. Bir yandan da ders çalışmamız gerekiyordu; ev ödevleri muntazaman ulaştırılıyordu bize. Oturup çalıştığımızı hiç anımsamıyorum. Laklak eder, birbirimizin giysilerini denerdik - aklınıza şimdiki çeşit çeşit kılıklar gelmesin; hiçbirimizin fazla bir şeyi yoktu, bir elbise, bir bluz, bir de pantolon. Konuşurduk, hiçbir şey yapmazdık, hayal kurardık. Hayatımda başıma gelen iyi şeyler içinde, bu kızamık molası en iyilerindendir. Ancak bitti tabii; okula döndüm ve bitmek bilmez şakalara, laf atmalara yol açan, bulaşıcı konjonktivit hastalığına yakalandım; oysa işin şakaya gelir yanı yoktu. Kör olacağıma inanıyordum. Sonra tatil başladı, okuldan temelli ayrıldım, nedenini de, temelli olduğunu da bilmiyordum, tek bildiğim, bu defterin kapandığıydı.

Geri döndüğüm çiftlikte durum bundan daha kötü olamazdı: Uzun karantina özgürlüğünün, o mutlak mutluluğun acısı çıkıyordu. Gözlerimin hasar gördüğünü, okuyamadığımı öne sürsem de, eskisinden de çok okuyordum.

Babama şeker hastalığı teşhisi konmuştu, çok hastaydı. Şekerin o ilk ortaya çıktığı dönemlerde, tedavisi bilinmiyordu. Annem zaten sürekli hastaydı. “Nevraljisi” vardı, “bulantılı baş ağrıları” vardı, “kalbi” vardı. Her ikisinin komodini de, reçeteli ilaçlarla doluydu. Çeşit çeşit belirsiz, kuşkulu hastalığa boğulmuştum, ömrümü onlar gibi, kafayı sağlığına takmış, hastalık hastası biri olarak geçirebilirdim, neyse ki şans bir kez daha yüzüme güldü: Yerleşimci çocuklarını tatile gönderen bir hayır kuruluşu vardı, beni bu acılara gark olmuş, kasvetli evden kurtardılar, olağanüstü güzellikte, dağlık bir yere yolladılar; evinde kaldığım, seksen yaşındaki

Fisher Nine, genç pansiyonerlerini cebinden çıkarırdı. Hastalık mastalık unutuldu.

Çiftliğe dönmek zorunda kaldığımda, aklımdaki tek mesele, oradan ne zaman ayrılabileceğimde

Şimdi ergenlerin mücadelesini şu duyguyla seyrediyorum: Kendileri olma çabaları genellikle acınası, aptalca ve sallapati, çoğunlukla da yanlış hedefe yönelik; onların da, tıpkı benim gibi, ne yaptıkları hakkında pek bir fikirleri yok, ama yine de çabalamak, savaşmak, özgürleşmek zorundalar.

Özgür kalmam gerekiyordu. Annemle savaşımlarımız muazzam boyutlardaydı. Nedenleri mi? Her şey, hiçbir şey; ama ben elinden kaçtıkça, o iyice çileden çıkıyordu.

Senin aracılığınla yaşamama izin vermiyorsun, sen olmama izin vermiyorsun, beni öldürüyorsun.

Bana gelince: Hayır, izin vermeyeceğim. Bırak gideyim. Hayır, izin vermeyeceğim... benim adıma tasarladığın şey her neyse, ona izin vermeyeceğim.

O birkaç ay boyunca, benim (kendisinin kaçırdığı fırsatı değerlendirip) büyük bir piyanist olacağıma karar vermişti, oysa yeteneğim yoktu; büyük bir şarkıcı olacaktım, ancak sesim yoktu; büyük bir sanatçı...

Bir süreliğine abartılı, olmayacak hayallere kapıldığım oluyorsa da, sonra sağduyu galip geliyor, kendimi merhametsizce uyarıyordum: *İyi de, yeteneğim yok.*

Ona, yeteneği olmadığını mı söylüyordum? Tam olarak ne diyordum? “Hayır, yapmayacağım.” Hepsi bu.

O sıralar aklını kaçırmış gibiydi; zavallı kadın. Kocası hastaydı. Değerli oğlu, “bebeği”, ondan kaçalı uzun zaman olmuştu, bense her şeye hayır, hayır, hayır diyordum.

Çok farklı alanlarda, çok yetenekli bir kadındı. Hayatımda onun kadar becerikli birisiyle karşılaşmadım; müthiş bir örgütleyiciydi. Ve bütün yetenekleri, onca enerjisi daracık bir alana, aklı fikri ondan uzaklaşmakta olan, zarafet yoksunu, hırçın bir kız çocuğuna sıkışmıştı.

Uzaklaştım da zaten. İki yıl, şimdilerde *an pair* denen işi yaptım, ama beni bir an kendi başıma bırakmadı, yanında çalıştığım insanlara ardı arkası kesilmez mektuplar yolladı, bana nasıl davranmaları gerektiğini yazdı.

O dönemde yalnızca tek bir olumlu gelişme yaşadım: Çocukluk kitaplarımın hayal âlemine, ağır çekimli rüyasına dalmış, okuyor, tekrar tekrar okuyordum, ama birden, yıllardır, savaş kitapları dışında hiç ciddi ya da yetişkin bir şey okumadığımı fark ettim. Bunun üzerine, İngiltere'ye bizzat kitap sipariş etmeye başladım; edebiyatın o muhteşem, göz kamaştırıcı keşif gemisine binmiştim ve bu serüven hayatım boyunca sürecekti. Ancak itiraf etmeliyim: Kitaplarla tanışmamı, okuma sevgimi anneme borçluyum - bütün hayatımı oluşturan şeyi, yani. Hayır, okumaya başladığım kitapları anlayamıyordu, çünkü onun yaşamında hiçbir rol oynamamışlardı. Annem H.G. Wells, Bernard Shaw ve Maeterlinck'te durmuştu; generallerin hatıratları ve dünyanın dört bir yanındaki cephe anılarıyla birlikte.

Londra'dan getirttiğim kitapları şöyle bir karıştırır, kuşkulanırdı. Yaptığım her şey, onu hiçe saymak, küçümsemek içindi sanki; işin aslı, amaçlamış olayım ya da olmayayım, öyleydi de.

Yazarların, şairlerin hepsi, büyük Rus yazarların onları etkilediğini, değiştirdiğini ileri sürüyordu. Bütün Avrupa için geçerliydi bu. Tolstoy, Çehov, Dostoyevski, Türgenyev ve diğerlerini getirtmeyi nasıl akıl ettiğimi anımsamıyorum, ama bir yerlerden haberi almış, okumuş ve büyülenmiştim. Hiçbir kitap bende olağanüstü Ruslar kadar çarpıcı bir etki yaratmamıştır. Bence yıllardır süren şu "Roman öldü" çığlığının nedeni, hiçbirimizin *Harp ve Sulh*, *Anna Karenina* ve Dostoyevski kadar iyi bir şey yazamıyor olmamız. Hiç tartışmasız, bunlar edebiyatın doruğunu, görkemini simgeliyorlar. Bunun nedenlerini irdeleyen binlerce bilimsel makale yazılmış olsa da, benim için bu olgunun kabulü yeterli.

Başka kitaplarda adı geçen kitapları ısmarlıyordum; rehberim yoktu. Otuzlu yıllarda, daha sonra da savaş sırasında, kitap kolilerinin denizaltı gemilerinden paçayı kurtarmak zorunda kaldığı yıllarda, daha yavaş bir tempoda da olsa, İngiltere'den kitap getirtmeyi sürdürdüm; kolilerin gelişi yaşamımın en keyifli anlarıydı. Rusları, sonra Fransızları, en büyük aşkım Stendhal başta olmak üzere Balzac'ı, Zola'yı okudum.

Amerikalı yazarlar, neredeyse Ruslar kadar heyecan verici bir keşif oldu. Theodore Dreiser -bugünlerde onu okuyan yok gibi, oysa birkaç mükemmel roman yazmıştı-, Steinbeck, Dos Passos, daha ılımlı bir hayranlıkla olsa da Hemingway. *Muhteşem Gatshy* - bence Scott Fitzgerald'ın yazdığı tek büyük romandır; Eaulkner, ama o daha sonra geldi; bir de İngiliz yazarlar

vardı elbette, fakat onların çoğunu zaten okumuştum. Hardy oldum bittim favorimdi, George Meredith -onun da modası geçti-, Daniel Defoe, George Eliot, Bronte kardeşler, Jane Austen ve o çılgın, harika *Tristram Shandy.* Unuttuğum bir şey var mı? Evet, şairler, ama onlardan daha önce söz etmiştim. Listemin üst sıralarında olan Proust ise umulmadık bir tutkuydu benim için; tekrar tekrar okuduğum *Geçmiş Zamanın İzinde'*nin, bilfiil yaşadığım bir şeyin panzehiri olduğunu biliyordum - Rodezya'daki savaş, o sıralar hiç kimse buna ihtimal vermese de, Britanya İmparatorluğu'nun son çırpınışları.

Virginia Woolf ve D.H. Lawrence; bunlara ulaşmak kolay olmamıştı ama. Örneğin, elimdeki *Lady Chatterley*[3] *in Âşığı,* sansürden geçirilmiş baskıydı. Karneye bağlanan kâğıt yüzünden İngiltere'de büyük güçlüklerle basılan dergilerden edinebildiklerim, *New Writing* ile *New Writing and Daylight* idi.

Pek çoğuna değinemedim elbette, yine de bu liste, insanların o sıralar neler okuduğunu örnekliyor - okuyorlarsa, tabii. Onu size sundum, değeri artık her neyse, ancak daha şimdiden, acayip, demode bir geçmişin kalıntısı olarak görüldüğünü hissedebiliyorum.

Annemin bana yazdığı mektuplar korkunçtu. Ancak deli bir kadın yazabilirdi onları. Fahişelik yolunda hızla ilerlediğim, suçlamalarından yalnızca bir tanesiydi. O yaşta bile, hasta olduğunu biliyor, mektupları alır almaz yırtıyordum. Suçlusu, muhtemelen menopozdu. Şimdi olsa, bütün o çektiklerini çekmek zorunda kalmazdı. Dönüp dolaşıp aynı yere geliyorum: Tıpta şu an sahip olduğumuz olanaklar, annemin badireyi atlatmasını sağlardı.

Kendimi kurtarmak için ondan kaçtığımı biliyordum, ama bir anne ya da babanın, çocuğunun yaşamına el koyup o hayatı yaşama ihtiyacının ne kadar derin, ne kadar güçlü bir ihtiyaç olduğundan haberim bile yoktu. Burada geriye, babasıyla girdiği çatışmalara dönmemiz gerekiyor.

John McVeagh ideal babaydı. Çocuklarına, Edward döneminden bir babanın vermesi gereken her şeyi vermişti. Bütün önemli, halka açık etkinliklere götürülmüşlerdi; Alman İmparatoru'nun Londra ziyareti, geçit törenleri, kraliyet doğum günleri, bando-mızıka gösterileri, Mafeking'in Kurtuluşu[7]. Annemin belleği, bir "resmi günler" almanağı gibiydi. İyi bir okula gitmişti. Konserler, tiyatrolar önüne serilmiş, hokey ve tenis oynamıştı, piyanoda çok parlaktı. Ancak bir an gelmiş, bu adeta tapınılan,

ailenin göz bebeği kız ayağa kalkıp, “Hayır, yapmayacağım,” demişti. Neden buna mecbur kalmıştı? John McVeagh, zamanın geleneklerinin aksine, zeki kızının üniversiteye gitmesini istiyordu. Okuması gereken evlat kızdı, yetersiz olan oğlan değil. O da bütün dikkatini, sınavları geçen, hep sınıf birincisi olan kızında yoğunlaştırmıştı. Ama kız ona, “Hayır,” dedi ve hastabakıcı olmak için çekip gitti, bunun üzerine, ağzından çıkanın abesliğini, saçmalığını ayrımsayamadığı açıkça belli olan baba, “Bir daha da eşiğimi aşındırma,” dedi. “Benim artık senin gibi bir kızım yok.”

Şimdi, burada açıklanamayan bir nokta var. Royal Free Hastanesi, kız öğrencilere tıp eğitimi veriyordu: Annem neden doktor olmayı seçmemiş ti? Babası buna kesinlikle sevinirdi - iyi ama, kendi sorumu yanıtladım, değil mi? İşte bu: Babası buna memnun olurdu. Dolayısıyla, hayır, o bir hemşire olacak, “fakir fukaranın altını temizleyecekti”.

Peki ama, neden? Bu noktayı aydınlatacak herhangi bir şey söylediğini anımsamıyorum. Üvey annesinden hoşlanmaz, soğuk ve katı, disiplinci bir kadın olduğu dışında, onun hakkında hiçbir şey söylemezdi. Bu durumda, Emily McVeagh’ın babasına karşı gelip, “Hayır,” demiş olması, gerçekten sıra dışıydı. Ancak gerçek soru, bence şu olmalı: Taşra eşrafından, bu hali vakti yerinde baba, neden zeki kızından kendisinin devamı, varlığını doğrulayacak kişi olmasını beklemişti?

Annemin buna hiçbir açıklama getirmemesi tuhaf; belki de bunu açıklama gerektiren bir durum olarak görmüyordu.

Bir zamanlar, babasının her dediğine boyun eğen, onu hüsrana uğratmaktan ödü kopan, uysal, küçük bir kızdı; onun karşısında hazır olda, kollar bedene yapışık, bir cetvel gibi dimdik durur, övgü ya da azar beklerdi (bu sahneyi bana canlandırmıştı, onun ve asık yüzlü, güçlü babasının halini gözümün önüne getirebiliyordum). Ve bu böyle sürüp gitmiş, kız her konuda daha iyisini, daha da iyisini yapıp alkış toplamış, isterse bir konser piyanisti olabileceğini, zeki Emily McVeagh’ın başaramayacağı hiçbir şey olmadığını dinlemiş ve sonra... son noktayı koymuştu: “Hayır, hayır, hayır. HAYIR.”

John McVeagh’ın ilk karısı, Emily Flower ölmüş, onu, bir tanesi tam bir hayal kırıklığı olan (oğlan), üç küçük çocukla baş başa bırakmıştı; ikinci karısı da belli ki adamın hayatına neşe filan getirememişti. Ama işte, el attığı her şeyde başarıya ulaşan, zeki, parlak kızı vardı. Peki, varsayalım ki, üniversiteye gitti, gayet güzel okudu, şanla şerefle mezun oldu. Ne

okuyacaktı? Babasının onun yerine seçtiği bir şeyi, elbette. Bu aslında adamın, kendisi için düşlediği doyurucu, başarılı yaşam mıydı? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Peki, Emily McVeagh'a bütün mesleklerin arasından hastabakıcılığı seçtiren etmenler, dürtüler neydi? "Ama hasta bakıcılar bizim sınıfımızdan değil, Emily" - kendini tamamlamak, doygunluğa ulaşmak için hemşireliği seçmek.

Şimdiyse kendi kızı kalkmış, "Hayır," diyor, onun mektuplarını yırtıyor, tabana kuvvet kaçıyordu ondan; anneleri tarafından kıskaca alınmış kızların kadim sığınağında son bulan bir kaçış: "Şey, evlenmemin nedeni, tabii ki annemden kurtulmaktı."

Bir Kadın Grubu;

Resmiyetten Uzak, Teklifsiz

Şimdi biraz hızlanıp ileriye, savaş yıllarına saralım; on-on beş genç kadından oluşan grubumuzun sorunlarına gelelim. O zamanlar, siyasal görüşlerine göre tanımlanıyorlardı, hepsi de sosyalist ya da komünistti; kendilerini böyle görüyorlardı. Birisiyle tanışırken ilk sözleri, şuna benzer bir şey olurdu: "Parti üyesiyim"; "Parti'ye, Hitler Sovyetler Birliğine saldırınca katıldım"; "Stalin Finlandiya'ya saldırınca, Parti'den ayrıldım" ya da "Hitler-Stalin paktı üzerine..."; "Ben Marksist komünistim" ya da "Marksistlerin Siyonist olamayacağını biliyorum, ama ben bir Marksist Siyonistim."

İnsanın ilk dikkatini çeken, hepsinin de çok iyi okumuş olması - hele şimdiyle kıyaslayınca, son derece çarpıcı bir durum. Zihinlerin televizyon ya da internet tarafından çürütüldüğü bugünlerde, bir eleştirmenin, üstelik övünürcesine, çok uzun olduğu için *Harp ve Sulh*'u ya da anlaşılması çok zor olduğu gerekçesiyle *Ulysees'ı* okuyamadığını söylemesi, hiç de ender rastlanan bir durum değil. O zamanlarsa, yetersizliğini itiraf etmek okurların aklına bile gelmezdi. Fikir birliğiyle, ortak bir sorunumuz olduğuna karar verdiğimizde, bizim için en doğalı ona edebiyat yoluyla yaklaşmaktı. Böyle, salt kadınların katıldığı toplantılara daha sonra hiç rastlamadım; toplantılarda sadece kadınların bulunmasının nedeniyse çok basitti, erkekler derdimizi anlayamıyordu.

Hepimizin birer annesi vardı, fakat mesele sadece gözlerimizi devirip, “Ah, şu annem, bilirsiniz,” demekten ibaret değildi. Ciddi bir işti; odaklandığımız nokta, edebiyattan, oyunlardan, anılardan yola çıkarak, daha düne kadar ortada sadece, kızlarıyla oğullarının ödünü koparan, hükmedici, zorba babaların bulunduğuydu. Nereye gitmişti onlar? Şimdi onların yerini, kızlarını çıldırtan, nevrotik anneler almıştı. 1920’lerde çakılıp kaldığı anlaşılan bir anne vardı; kısa etekler giyip sallantılı, şakırtılı takılar takar, sigarasını otuz santim uzunluğunda, kehribar bir ağızlıkla içerdi; her sabah kahvaltı vakti kızının evine geliyor, akşama kadar kalıyordu. Kızı evliydi, annenin bu talihsiz gerçeklikle baş etme yoluysa kocayı yok saymak, “Onunla sırf beni sinir etmek için evlendin zaten,” demekti. Uç bir örnekti.

Bazı kızlar koloniye, o sıralarda gelenek olduğu üzere, bir koca bulmak amacıyla gelmiş ama savaş rüzgârı RodezyalI erkekleri Rommel’le çarpışmak, bazen sağ kalıp bazen de kalmamak üzere kuzeye sürüklemişti. Koloni şimdi Kraliyet Hava Kuvvetleriyle, İngilizlerle doluydu, ama onlardan biriyle evlenmek, kızların gözünde, az buçuk yenilgi demekti. İngiltere’den, annelerinden gelen mektuplar, bir koca bulmaları için yalvarıyordu onlara. İki anne kızlarının peşinden Salisbury’ye geldiler; onlara göre böyle bir hamle tek bir anlama gelebilirdi: kızlarının onlarla birlikte yaşaması, onlara bakması. Benim annemse - yo, yeter.

“Evlenip annemden kurtulmak” mı? Şaka gibi. Beni görmeye geldiğinde, eşyaların yerini değiştirir, hoşuna gitmeyen giysileri atar, hizmetkârları azarlar, aşçıya emirler verirdi. Yıllar sonra sürüklendiğim terapist, “İyi de, neden hiç hayır demedin ona?” diye sordu.

“Bu bir çocuğa vurmaktan farksız olurdu,” diye yanıtladım. “Anne, artık bir yetişkin olduğumu kabullenmek zorundasın,” türünden bir şey söyleseydim, annemden şu karşılığı alırdım: “İyi de, insana hiç umut vaat etmiyorsun, hem de hiç.” Kocam buna güldü. Babama da başvuramazdım, çok hastaydı.

Pekâlâ, bu acınası, yan kaçık kadınlar nereden çıkmıştı? Eh, yanıtı biliyorduk. Romanlardan alınma yüzlerce örnekle bezenmiş tartışmalarımız nasıl da ustalıklı, zekiceydi, fakat bütün o zekâya batmış tahlillerimizin herhangi bir şeyi değiştirdiğini anımsamıyorum. Sorunun ne olduğunu biliyorduk. Bu anneler, çalışıyor olması, çalışmış olması, yaşamlarında

bizden, cadaloz mağduru kızlarından başka ilgi alanları bulunması gereken kadınlardı.

Daha geçenlerde, İngiltere'de birileri kadınların çalışmaması, evde oturup çocuk bakması gerektiğini ileri süren bir bildiri yayınladığında, acaba kaç kadın tıpkı benim gibi avaz avaz haykırmak istemiştir, diye düşündüm: “Susun! Aklınızı mı kaçırdınız? Ne yaptığınızı bilmiyorsunuz. Çocuklarının özgür kalmasına bir türlü izin veremeyen bir kadın kuşağı daha mı yaratmak istiyorsunuz? İstediğiniz bu mu?”

Annelerimizin hepsi yeterlilik, olanak açısından becerikli, muktedir kadınlardı, hatta bir-ikisi olağandışı ölçüde; avukat, doktor, milletvekili olmaları, şirket yönetmeleri gerekirdi.

Hepsi, tamamı, bahtlarına düşene hayıflanır, ilenirdi: “Aslında bir şarkıcı...bir aktris...büyük bir sanatçı...elbise tasarımcısı...bir model olmalıydım, ama evlendim. Aklım ermiyordu, ne yaptığımı bilecek yaşta değildim. Çocuklar insanı bitiriyor - kendi adına kurduğun bütün hayallere son noktayı koyuyorlar.”

Şimdi karşımızda, çocuk yapmamaya karar veren, sayıları da giderek artan kadınlar var; harika bir şey bu.

Ölümden de beter bir yazgı tasavvur etmek istiyorsanız -çok uzağa gitmenize gerek yok- gözünüzün önüne on dokuzuncu yüzyılda ya da işte doğum kontrolünün bilinmediği herhangi bir geçmiş yüzyılda yaşayan, annelik içgüdülerinden yoksun bir kadını getirin. Evlenmek, sonra da çocuk doğurmak zorunda, çünkü önünde başka hiçbir yol yok. Asla çocuk sahibi olmaması gerekirken peş peşe doğuran, kaçışı olmayan bir kadın; tabii evde kalmış bir kız kurusu olmayı seçecek kadar çetin ceviz değilse.

İşte, kadın grubumuzun tartıştığı konular bunlardı. Modern feministlerden bir hayli uzaktık: Bütün o konuşmalar annelerimizi değiştirmeye yaramadı, ama belki onlara katlanmamızı kolaylaştırdı.

Geriye, annemin kuşağına baktığımda ürperiyor, içimden yineliyorum: Ah, Tanrım, bir daha asla, asla izin verme... sonra gözlerimi anneme çeviriyor ve nihayet onun gerçek halini, çiftliğe yerleştikten kısa bir süre sonra yaşadığı ruhsal çöküntüde ölüp giden gerçek Emily’yi görebiliyorum. Babamı, gerçek kişiliğini, savaştan önceki adamı hiç tanımadığımın bilincindeydim, ama gerçek benliğiyle annemi de tanımadığımı anlamam,

yıllarımı aldı. Gerçek Emily McVeagh, öyküler anlatan, bana kitaplar getirten bir eğitimciydi. Ben de onu işte böyle hatırlamak istiyorum.

Kendine biçtiği bütün rollerden, kendisi için düşlediği her şeyden uzaklaştığı o uzun geri çekiliş sırasında, çeşitli dönemlerde, annem kaderinde sadece anneliğin yattığını kabullendi: “Hepsi bu kadar!” Böyle zamanlarda, o eşi benzeri bulunmaz, tükenmek bilmez enerjisini bir kez daha bende yoğunlaştırır (erkek kardeşimi elinden kaçırmıştı), eğitimime ilişkin planlar yapardı. Minnet duymadığımı sanmayın. Ancak bu durumda benim de, madem İngiltere’de “iyi bir okul”a gitmemi amaçlıyor, o halde beni çiftlik işlerinde ne diye zorla eğitiyor, diye bağıra çağıra sorma hakkım doğuyordu - ben de soruyordum zaten.

İngiltere’de okula gitmem, kardeşimle ikimizin “çiftlikten kurtulmak” dediğimiz şeyin bir parçasıydı; bunu hiç de aşağılayan, küçümseyen bir tavırla söylemezdik, gerçi boş konuştuğumuzu bilirdik, ama bu tanımlamanın annem ve babam için taşıdığı anlamı kavramamız olanaksızdı, çünkü biz onlar gibi kapana kısılmış değildik: Yeraltından uzanan, ıslak, yapış yapış kollar, ayak bileklerimize yapışmış, bizi aşağıya, derinlere çekmiyordu. Onların “çiftlikten kurtulması”, mısır ya da tütünden iyi bir mahsul elde etmelerine değil, ancak büyük İrlanda piyangosunu kazanmalarına ya da bir altın madeni bulmalarına bağlıydı.

Uzun lafın kısası, bana kuluçkadaki tavuğa “baştan sona” göz kulak olmam, yetim buzağıdan sorumlu olduğum söyleniyor, bazen de, bir hafta boyunca tavukları yemlemek “tamamen senin görevin” deniyordu. “İşlerin nasıl yürüdüğünü, gerçekleri bilmek zorundasın,” diye bastırıyordu annem gözleri çakmak çakmak. “Her an hazır olmalısın,” diyordu babam. Ben de öğreniyordum; bunun için ona teşekkür borçluyum.

Benim Kara Buzağım

Güzel ineğimizin adı Daisy Möö.

İyi kalpli ineğimizi çok severim.

Bütün yüreğiyle çalışır ki

Bize süt versin,

Elmalı tartımızla yememiz için

Sarı kaymak versin.

Bence dünyada pek az kişi böylesine cana yakın bir inek tanımıştır.

“Bir inek sürüsü” - onları güzelim İngiliz otlaklarına ve yoncalarına yarı bellerine kadar gömülmüş, hallerinden memnun bir durumda görürüz.

Afrika’daki çiftliğimizdeki süt inekleriyse, altı-yedi tane, sıska, kadidi çıkmış hayvandan ibaretti: Yarım düzinesinin toplam sütü, evin ihtiyacını ancak karşılayabiliyordu; İngiltere’de bir tanesi yeter de artar.

Öte yandan, ortada halinden hoşnut, yonca yiyen inek de kalmadı; onlara nasıl da gaddarca davranıyoruz; bir yere kapatıyor, sadece kendi istediğimiz şeylerle besliyoruz. Gümrah otlaklarda bir kez olsun gönüllerince gezinemiyor, asla taze havayı soluyamıyorlar; memeleri galonlarca sütle dolu, buysa öylesine doğa dışı bir şey ki, hastalanıp yere serilmeleri an meselesi. Bu hayvanlar bizim çiftlikteki bitkin, bir deri bir kemik yaratıkları görselerdi, gıpta ederlerdi: Onların yaşamı cennet gibi gelirdi.

Evin ineklerine küçük bir oğlan bakar, bir leoparın ya da köpeklerin saldırısına karşı gözünü açık tutardı; sütün iyice azaldığı, en kötü dönemlerde annem oğlanı sıkıştırır, ailesine süt götürüp götürmediğini sorardı; elbette götürüyordu ve bunu yağmurlar başlayıncaya, çayırlar göverinceye kadar da sürdürecekti.

İneklerimiz yaşama sımsıkı tutunmuş, sivri boynuzlu, deli gözlü hayvanlardı; yürüyüş yaparken onlara rastladığımda, aramızda mesafe bırakırdım.

Evcil hayvan yok, dost canlısı inekler yok; kaymakları ailenin sadece tereyağı ihtiyacını karşılıyordu, o kadar; annemle babamın özlemle yâd ettiği o yoğun kaymakla ilgisi bile yoktu. “Ah, şimdi İngiltere’nin...”

Düvelerden biri, boğası olan (aklınıza panayırlarda ödül kazanan boğalar gelmesin) bir komşuya götürülür, kutsal annelik görevine hazır bir halde geri dönerdi. Çetin yaşamının yıprattığı bir inek, iki, en fazla üç kez yavruladıktan sonra kasaba yollanırdı.

Bir gün eve, biri siyah, öteki siyahlı-beyazlı iki buzağı getirildi. Anaları doğumda ölmüştü ve onları bizim, tepedeki evin büyütmesi kararlaştırılmıştı. Babama göre, duygusal bir saçmalıktı; annem bizim, yani erkek kardeşimle benim için yararlı olacağını söyledi, ama kardeşim üzerine düşen rolü oynamaya yanaşmadı. Erkek olan siyah buzağı benimdi, ondan ben sorumluydum.

O soğuk, kurak mevsimde kovalarda çok az süt birikmekteydi, yine de, birazını bir leğene koyardık, süte batırdığım parmaklarımı buzağının ağzına

sokardım. Parmaklarımı emişi, çekiştirmesi, o zamanlar bana güçlü, şiddetli bir gereksinimin tam yüreğinden fışkıran bir çığlık gibi gelirdi - hâlâ da öyle gelir: *Yaşamama izin verin. Yaşamak zorundayım.* Savaşın ya da açlığın soyup soğana çevirdiği, hiçbir şeyi kalmamış bir dünyada yaşıyor olsaydım, sırf o ateşli emişi düşünmek, yaşamın her şeye galip geleceğine inanmama yeter de artardı. Buzağı parmaklarımı öyle büyük bir hırsla emerdi ki, parmaklarım bembeyaz kesilir, annem söylenir, "Yüce Tanrım, neredeyse kanını emecek!" diye buzağıyı paylardı. *Ver bana, ver,; ver bana...*

Kısa bir süre sonra, hiç süt kalmadı; buzağı ölmüş anasından süt sağma gayretiyle, bacaklarımı dürtmeye, umutsuzca tos vurmaya başladı.

Bisikletli bir adamı dükkâna yolladık, kutu kutu süt tozuyla döndü; elde ettiğimiz sütü buzağıya verdik, kısa bir süre sonra parmaklarımı rahat bıraktı, burnunu kâseye gömdü. İçti, içti, içti; hem onun hem de kız kardeşinin arka tarafı ishalden yol yol oldu. "Öldüreceksiniz hayvanları," diye homurdanıyordu babam. Ama buzağılar duruma uyum sağladılar, süt tozundan yapılma sütlerine alıştılar; doymak bilmiyorlardı, en azından benimki, adı Demi olanı. Onlara Louisa M. Alcott'un öykülerindeki ikizlerin adını vermiştik: Demi ile Daisy.

Daisy ne yapıp ederdi, anımsamıyorum, aklım fikrim kendi küçük, haşarı buzağımdaydı; bir çalılığın altında, kardeşiyle birlikte durup benim görünmemi, yani sütü beklerdi.

Çok yakışıklı, nefis bir hayvandı; parlak, yumuşak, kapkara; sütü görünce sevinçten butları titrer, kuyruğu sallanırdı; öyle güzeldi, öyle büyük bir zevk kaynağıydı ki...

Bir çift ipek eldiven kadar güzeldi ve... Evet, bu yontulmamış çiftlik kızının siyah, ipek eldivenlerden söz etmesi size saçma, hayal ürünü gelebilir, ama o eldivenler gerçekti. Evde, saz damın altında, toprak bir duvara yaslanmış, kamaraya alman türden, üzerinde "Yolculukta Gerekli" yazan bir sandık, içinde de gece elbiseleri, şallar vardı; kapağındaki bir bölmede yelpazeler, eşarplar, küçük, payetli çantalar, eldivenler duruyordu; kimisi beyaz, abiye, kimisi de dirseğe kadar. minicik, siyah kehribar düğmeli, kara, ipek eldivenler. Böylesine şık eldivenleri kaldıracak tek bir kutlama, gezi ya da partiye katıldığımızı anımsamıyorum, ama onları hayretle, hayranlıkla seyreder, dünyanın Afrika'nın ortasındaki bu çalılık düzlükten ibaret olmadığının, başka düzlemlerin de var olduğunun kanıtları

olarak görürdüm. Küçük, pürtüklü ellerimin arasındaki bu eldivenler, yumuşacık, parlak, bir yılanın soyduğu derisi kadar narin olan bu eldivenler... onlar, şey, işte küçük buzağımın ışıl ışıl, simsiyah zarafeti onlarla boy ölçüşecek düzeydeydi. Ortak noktaları neydi? İkisi de bir armağandı; yağmurlardan sonra, bir gün, ansızın açan, bozkırı kuraklığın kavurduğu Afrika'dan değil de bir yağmur ormanından çıkıp gelmişe benzeyen çiçeklerle kaplayan zambak bolluğu gibi, beklenmedik, umulmadık bir armağan.

Kuraklık sürdü, kovalardaki süt giderek azaldı ve o zarif, kara buzağının içini yatıştırılamaz bir açlık gazabı kapladı. Anasıyla birlikte düzlüklerde yaşıyor olsaydı, henüz ot yemeye başlayamazdı, çok küçüktü, ama süt de onu artık doyurmaz olmuştu.

Bunun üzerine annem ilave gıdalara başvurdu; öğütülmüş darıyı azıcık sütle karıştırıyor, o çok-amaçlı, her daim yararlı unlu karışımı elde ediyordu. Her iki buzağı da bu yiyeceğe bayıldı. Hızla serpilip geliştiler, yağmurlar başladığında ve yeşillik eski, kurumuş öbeklerin arasından fışkırdığında, aslında sulandırılmış lapa olan bu gıdayla beslenmekteydiler. Onlar için bir tava dolusu mısır unu lapası pişiriliyor, süt ve suyla karıştırılıyordu.

Bu buzağıların, her ne kadar şirin, sevimli yaratıklar olsalar da, sonuçta başımıza bela olduklarını söylemek gerekiyor. Köpeklerden farksızdılar; tıpkı köpekler gibi her yere burunlarını sokuyor ya da onlarla birlikte, çalıların gölgesinde uyuyorlardı. Dışkılarının toplanması, bahçe toprağına serpilmesi gerekiyordu. Kapı eşiklerinde, patikalarda buzağılar ayağınıza takılıyordu. Köpekler onları onursal soydaşları sanıyordu; bir köpeği, buzağılardan birinin kulağını ya da lapaya bulanmış, kabuk bağlamış burnunu yalarken, o keskin, dipten kesici dişleriyle onların pirelerini, kenelerini ayıklarken görebilirdiniz; buzağılarsa hiç kıpırdamadan, gergince durur, bazen hafifçe sıçrayıp çifte atar gibi yapsalar da, asla kaçıp gitmezlerdi. Köpekler iki yana açılabilen kapıları bir itişte açar, eve özgürce girip çıkarken, buzağılar ne kadar uğraşsa da bunu beceremezdi.

Büyük bir hızla büyümekteydiler. Demi'ye binmeye çalışırdım. Şeritler halinde kestiğim çarşaflardan yularlar, gemler yaptım, sıkıladım, sağlamlaştırdım, fakat daha ilk denememde, bir çekişte kopardı, beni yara bere içinde yere fırlattı. Ama bana yine de kin gütmedi.

Bu arada babam ne yaptığımızı bilmediğimizi, bu ikisinin sürüye geri yollandığında kabul görmeyeceğini, diğerleri tarafından dışlanacağını söylüyordu. Canlarının istediğini yapan, gönüllerince yaşayan bu iki evcil hayvanımıza acıklı bir gelecek hazırlıyorduk.

Darı lapasından köpek bisküvisi yapıyorduk. *Polenta'*nın[8] adını duymamış olsak da, hazırladığımız şey polenta'ydı. Çok daha sonraları, İtalyan mutfağında *polenta* yapmanın, aileyi bir araya toplayan bir gelenek olduğunu okudum. Bizim dumanlı mutfağımızda, kara kazan odun ateşinin üzerine konur, ortalığa fokurdayan, kaynayan suyun o hafif asitli kokusu yayılırken, altın sarısı mısır unu yavaş yavaş suya dökülür, iyice karıştırılırdı... Bu, şimdi popüler olan, tatsız tuzsuz bulamaç değil, işlenmemiş, lezzet dolu mısır lapasıydı.

Fırın tepsilerinde, kızartılan etlerin yağı, suyu yol yol iz bırakırdı; böyle bir şey artık yok. Pazar günleri et pişirilirken ortalığı nefis bir yağ kokusu kaplar, kâselerde donan ve bir-iki santim kalınlığında, koyu renk bir jöle haline gelen yağlı et suyu, daha sonra kızarmış ekmeğe sürülerek yenirdi. Ya da köpek bisküvisi yapılmak üzere fırın tepsilerine dökülürdü. Mısır lapası yağa yedirilir, bir bıçakla baklava şeklinde kesildikten sonra, üzerine kaya tuzu serpilip fırında pişirilirdi. Tadı nefisti. Biz çocuklar aşırabildiğimiz kadarını aşırırdık, hizmetkârlar da öyle;

köpekler mutfakta, yiyeceğin soğumasını beklerken, paylarına düşeni almak isteyen buzağılar görünürdü. Bu çıtır çıtır, tuzlu, leziz köpek bisküvilerinden çok, daha çok yapmak gerekirdi; buzağılar verilen her lokmayı yalayıp yutmaktaydı.

Bu yiyeceğin bir dilimi için köpeklerden biriyle buzağının itiştiğini, çekiştiğini sık sık görürdünüz; benim artık iyice semirmiş olan buzağım köpeği kenara itiverirdi.

"Er geç Sürüye dönmek zorundalar," diyordu babam, ama biz, daha doğrusu ben erteliyor, geciktiriyordum. Dik başlı, kabadayı tavırlı buzağıma çok düşkündün).

Geceleri, yatak odamın kapısının önüne bir taş koyar, kapı açık yatardım. Köpeklerin yatağa sıçraması, birkaç kez olduğu gibi, bir yılanın içeri süzülmesi olasılığına rağmen. O kapıyı kapatmaya gönlüm bir türlü razı olmuyordu. Yatağım, çalılıkların gerisindeki, güneşin doğduğu noktadaki, mavi, pembe ve mor renkli Dyke dağlarına bakıyordu.

Bir gece uyandım ve karşımda benim buzağıyı buldum; ne yapacağını bilemez gibiydi. Onunla aramda boş bir yatak vardı; bizimki ebeveynimin yatak odasının kapısına omuz vurmaya hazırlanıyordu. O iriyarı canavarı ite kaka odamdan çıkarmak zorunda kaldım. Babam daha fazla dayanamadı, “Yeter artık,” dedi. “Sığır sürülerinin evin içinde dolanıp durmasına göz yumamayız.”

“Ama o yalnızca...” diye geveledi annem, onun yalnızca bir yavru olduğunu belirtmek için.

Oysa değildi.

Böylece, genç, siyah öküzle -evet, artık öküz sayılırdı- siyahlı-beyazlı güzelim kız kardeşi evden götürüldü. Göründüğü kadarıyla, sürü onları pek yadırgamamıştı. Ama ikizlerin talihi yaver gitmedi. Benim buzağı, genç, güçlü bir boğa olamadı: Yumurtalıklarında bir hata vardı, boyunduruğa ya da arabaya koşulmaya da razı gelmiyordu. O, rüzgârların estiği, yüksek bir yeri anımsıyordu, sıcağın akrep gibi soktuğu bu çalılık araziyi değil. Orada köpekler, burada olduğu gibi, sizi kovalamaz, kulaklarınızı yalar, kenelerinizi temizlerdi. Orada okşamalar, küçük, leziz ikramlar vardı. Sıradan, hımbıl bir yük öküzü olmayacaktı o; hayır. Sonra kız kardeşi yavruladı; belki de vaktinden çok önce doğurduğu için, her iki yavrusu da öldü.

Kısacası, başarısız olunmuştu.

Çiftlikte dolaşırken, gözüm hep buzağımı arardı; bir gün, yeri göğü inleten bir toynak gümbürtüsü duydum ve boynuzlarını dikmiş, eski bir dostluğu tazeleme kararlılığıyla bana doğru koşan, kocaman, kara bir öküz gördüm. Kendimi en yakındaki karınca yuvasına attım, şansıma yüksekçe bir yuvaydı, hemen tırmandım. Öküz durdu, başını kaldırıp bakındı, ama ben çoktan yok olmuştum.

O boynuzlar... bir zamanlar buzağı başını eğer, ben de o küçük, sert yumruları okşardım. Yeni yeni fışkırmaya başlamış olan boynuzlar, canını yakıyordu. Şimdi, o ölümcül boynuzları sağa sola sallar, böğürürken, sonra da çekip giderken, o günleri anımsıyor muydu?

Zavallı Demi’in, hiçbir işe yaramayan, faydasız bir yaratıktı artık. Bir gün, ben okuldayken, etinden işçilere ziyafet çekmiş, benden gizlemişlerdi. Bense sormayacak kadar tedbirliydim. Yıllarca, kendi başıma etrafta

gezinirken, toynak gümbürtüsü duyduğumu, o devasa, sakar,sevgi dolu yaratığın üzerime doğru koştuğunu hayal ettim.

Ama zihnimin gerisinde bir çağrı vardı; İngiltere'deki "iyi bir okula" değil, Güney Rodezya'nın Banket şehrindeki, Asla Bir Daha Asla Ülkesi'nin olanca haşmetini simgeleyen yaşamdan mümkün olduğunca uzak bir yaşama. Bu düşsel yaşamı özetleyen şeyse, ana babamın yatak odasında, bir perdenin arkasında duran, üzerinde "Yolculukta Gerekli" yazan, kahverengi sandıktı.

İçi, eve her nasılsa girebilmiş, ender bulunan moda dergisindeki kıyafetlerden hiç de aşağı kalmayan, şık giysilerle doluydu. Onlara dokunmak, onlarla oynamak, onları kucaklamak için yalvar yakar olurdum. Annem, "Hayır, olmaz," derdi. "Hem neden? Sana ne faydası dokunacak ki?" Sonra, eklerdi: "Eski elbiselerimi eşelemek sana yararlı hiçbir şey öğretemez."

Ama sonra, bir gün, durup dururken, olur dedi; karşısına yeni bir hayal kırıklığı dikilmiş, hayır, bu gece elbiselerini, bu tüylü, ipekli atkıları, brokar ayakkabıları, etek uçları taşlarla, nakışlarla süslü, saten tuvaletleri bir daha asla giyemeyeceksin, demiş olmalı.

Gece elbiseleri sandığın orta kısmındaydı; kapağı açınca güveler uçuştu.

"Daha fazla naftalin koymalıydım," dedi annem, giysileri için kurduğu değerli hayallerin güve yenikleriyle yok olup gidişine tanık olmaya hazırlanan birinden hiç beklenmeyecek kadar kuru, aldırışsız bir sesle. Hırslı, açgözlü, beceriksiz ellerim ince, hışır hışır -şey, artık pek de hışırdamayan- beyaz kâğıtları aralarken, annem orada, öylece oturdu. Adaçayı yeşili, dantel bir elbiseyi yere yaydım; uzun kolluydu, önde uçuk pembe şifondan ya da ten rengi, tülümsü bir kumaştan yapılma bir tutam, V şeklindeki derin yaka oyuğunu kapatıyordu. "Gemideki akşam yemekleri için," diye mırıldandı annem. "Ama onu hiç giymedim. Yolculuk için fazla

resmiydi.” Bir akşam yemeği elbisesi! İnsanlar akşam yemeğine özel kıyafetler giyiyorlardı demek? “Ziyafet, yemekli parti demek istiyorum,” diye düzeltti annem, gözyaşlarını dizginleme çabasının kuruttuğu, kayıtsız, gelişigüzel sesiyle.

Elbise işte orada, yerde yatıyordu; etrafında kırışmış, buruşmuş ince kâğıt topakları.

Etek uzunluğu, 1924 modasına uygun, bileğin az yukarısındaydı. O dönemden sonra, genç kız tarzı, sevimli, kadınsı elbiselerin etekleri dizlere kadar çıkmış, sonra yeniden uzamıştı. Sandıktan, yeşil gece elbisesinin üzerinde duran, kaygan kütleyi çıkardım, görebilmek için havaya kaldırdım; lacivert şifon kumaşın üzerine, hem öne hem de arkaya, iki kat, gece mavisi payetler işlenmişti.

“Onu yolculuğun son gecesi giydim,” diye mırıldandı annem, “kaptanın masasında. Herkesin dikkatini çekmişti.”

Elbiseyi havada tuttum. Ağırdı. “Şu muhteşem işlemelere bak.” Şifonda minicik delikler açılmıştı. Payetler hâlâ yerli yerindeydi, çünkü güveler yalnızca onların tutturulduğu kumaşa saldırmıştı.

Hayran olunacak bir elbiseydi, sevilecek değil.

Bir sonraki, yine lacivert, hazır bir elbiseydi; sade, yuvarlak bir yakası ve tülden, şifon ya da benzeri bir şeyden yapılma, basenden aşağı kat kat dökülen bir eteği vardı. Bu etek katmanları güvelere tam bir şölen olmuştu.

“Bu bir balo elbisesi,” dedi annem. “Ama onu aldıktan sonra, tek bir baloya bile denk gelmedim.”

Sonra sıra, siyah bir dantel elbiseye geldi; yine kalçadan başlayarak bollaşan eteğinin ucuna, zümrüt yeşili biye geçirilmişti. Dirseğe kadar uzanan, dantel kolları vardı.

Bunu giyerken, tek koluma, dantelin altına bir bilezik takmam gerekiyordu, diye açıkladı annem.

“Anlıyorum,” dedim.

Sonra, *tuvalet*; görmesi için tutup kaldırdığım, güzelim tuvalet. Üst kısmı çok uçuk gri, su rengi şifondan, üzerinde yaprak biçiminde işlenmiş, kristal boncuklar. Alt kısım, belden aşağısı, biraz daha koyu gri, sudan çok pusu andıran renkte; yaprak desenli boncukları daha fazla.

Göğüs kısmında, silme kristal işli, geniş bantlar. Üzerinde aynı boncuk desenlerinin yinelendiği, siyah, küçük, kısa bir ceket.

“Ah, ah,” diye inledim. “Şuna bak, ah, şuna bak.”

O da baktı ve gördü... “Onu hiç giymedim,” dedi. “Askıda gördüğüm an, benim elbisem olduğunu anlamıştım. Ona mutlaka sahip olmalıydım, dünyanın parasını verdim...” Elini, çiftlik hayatının yıprattığı o ince, zarif elini uzattı, elbiseyi okşadı.

Güve yeniğiyle doluydu.

Bir tane de iyi cins ketenden, yeşil bir elbise vardı. Ötekiler gibi, o da kalçadan başlayarak bir çağlayan gibi dökülüyor, beyaz nakışlı, genişçe bir etek ucuyla son buluyordu. Aynı işleme yakada ve kol ağızlarında da vardı. İyi ama insan bunu ne zaman, nerede giyerdi?

“Bir düşün,” dedi annem, havada asılı duran toz kadar kuru bir sesle, “bunu Banket’te giymeye kalksam, millet ne der?”

“Ne elbisesi bu?”

“Garden parti elbisesi.”

Garden parti, ha!

“Salisbury’deki parkı biliyorsun. Eh, onu İngiliz ağaçları, İngiliz fundalıkları ve çiçekleriyle tahayyül et. Müzik çalmıyor, kocaman bir tentenin altında çay ve içecekler sunuluyor.”

Artık ağlıyor, eliyle gözyaşlarını siliyordu.

Joıjet kumaştan bir elbise - narin bir şey.

“Bak, güz renkleri,” dedi annem, “tıpkı sonbahardaki bir kayın ağacı gibi.”

Etek dizin altındaydı, verev “dilimler” halinde kesilmiş, her birinin ucuna kahverengi bir boncuk geçirilmişti.

“Bence bunu burada giyebilirim... bir parti verilirse tabii. Yo, hiç sanmıyorum.”

Sonra, kesin bir dille ekledi: “Aptallık ediyorum.” Doğruldu, ayağa kalktı. “En iyisi sen al bunları,” dedi. “Oyun olsun diye süslenip püslenirsin. Ya da, canın isterse kesip atarsın... Umurumda değil...” Sonra, galiba ağlayacak bir yer bulmak için, kendini dışarıya attı.

Gümüş lameli bir elbise: Kumaşı, birlikte dokunmuş gümüşi ve siyah ipliktendi. Yer yer kararmıştı. Ölüm kokuyordu. Yaka çevresine ve kol ağızlarına siyah kehribar boncuklar işlenmişti. Boncuklar dökülmeye başlamıştı. Diğer elbiselerin üzerine, yere saçılmışlardı; minicik, siyah karıncalar gibi.

Böylece, o güzelim gece elbiseleri doğrandı, lime lime oldu; yaşım büyüyüp boyum birkaç santim uzadığında, elde kalabilenleri denemeye çalıştım.

Ama giymek istediğim şeyler bunlar değildi; bin dokuz yüz yirmili yılların modasıyla dalga geçiliyor, alay ediliyordu artık. O düşük belli, göz alıcı elbiseler hakkında iyi bir şeyler söylenebilmesi için, altmışlı yılları ve mini etekleri beklemek gerekecekti.

On iki-on üç yaşındaki bedenime bu elbiselerden birini doladığımda, ya da kristal boncuklu, gri şifonu kardeşimle birlikte, şaka olsun diye köpeğe giydirdiğimizde, annem kaşlarını çatıp bakardı, o anda beni sırtımda bir İngiliz kız okulunun formasıyla görmekteydi, çünkü “çiftlikten kurtulmak” her geçen yıl daha da güçlenen ve daha da uzaklaşan bir hayaldi.

Annem zaman zaman, yüksek sesle Londra hayalleri kurduğunda, kendini genç bir kız ya da genç bir kadın olarak, arkadaşlarıyla bir tiyatro oyununa, Trocadero’ya, konserlere, parklardaki pikniklere giderken düşlediğinde, babam da ondan geri kalmazdı, ama karısının fantezilerine ayak uydururken (“Ah, şu an orada, Piccadilly’de olduğumuzu düşünsene” ya da “Kestane satıcısını anımsıyor musun?”), onun zihnindekiler çok farklı, bambaşka manzaralardı.

Sık sık beni ya da erkek kardeşimi, elimize buzlu çayla dolu bir termos tutuşturup araziye, babamı bulmaya gönderirlerdi. Ustabaşının gözetiminde çalışan tarım işçilerinin önünden geçer, babamı tek başına, seyrederken bulurduk... Seyrettiği şey, bir dalda sürünerek, ağır ağır ilerleyen bir bukalemun da olabilirdi, yağışlı mevsimde yuvalarını suyun üzerinde kuran dokumacıkuşları da, örümcek kaynayan bir koruluktaki, ağaçtan ağaca uzanan örümcek ağıyla bir köşesinde nöbete yatmış, ürkütücü görünüşlü, sarılı-siyahlı örümcek de.

Örümcekler babamı büyülüyordu, bense onun omuzlarının gerisinde, örümceğin sıçrayamayacağı bir yerde durmaya özen gösterirdim. Bir böcek konunca, ağ tabakası titrer, örümcek de o güçlü, kara bacaklarıyla avını yakalamaya koşardı. Bir dakikaya kalmadan, pervane ya da bokböceği

yapışkan ağa sımsıkı dolanmış olur, yakalandığı yerde, daha sonra gelecek olan örümceği beklerdi. "Şu pervanenin neler hissettiğini tasavvur et," derdi babam. "Kıpırdayamıyor. Oradan örümceği görebiliyor mudur acaba? Hepimizin böyle kendi içimize kapanmış olması bence çok isabetli. Bir düşün, ya zavallı pervanenin duygularını hissedebilseydik? Korkunç bir şey olurdu." Babamı aramaya çıkmaktan hoşlanırdım - bisikletle ya da yürüyerek. Beni görünce, "Örümceği" -ya da yavrusunu besleyen bir kuşu- "biraz daha izlemek istiyorum," dediği olurdu; "yemeğe azıcık gecikeceğim." Ama sonra şekere yakalandı; artık eve dönüp kendine insülin iğnesi yapması, küçük lambanın yanında durup cam tüpü aleve doğru kaldırması ve idrarını incelemesi gerekiyordu.

"Bazen, çiftlikten ayrılmayı aslında hiç istemediğini düşünüyorum," derdi annem, babamın öğle yemeğine yine gelmeyeceğini duyduğunda: "Bir örümcek varmış da..."

Babama insülin sağlamak, güvenilmez, rizikolu bir işti. İlaç Güney Afrika'da bir yerde yapılıyordu. Üreticiler onu bir kutuyla, kuzeye giden trene teslim eder, Salisbury'de kutuyu alan biri de daha sonra Banket trenine teslim ederdi. Kutu postaneye ulaşır, görevli telefon edip değerli malzemenin geldiğini, beklediğini bildirirdi. Bisikletli bir adam, ya da biz, aileden biri, insülini almaya giderdi. Buzdolabı yoktu. Satın alacak güce erişinceye kadar, pek çok çiftçinin ortak kullandığı bir mekanizma vardı. Karıncaları uzak tutmak için, dezenfektan kutularıyla birlikte, gölgelik bir yere yerleştirilmiş, iki yanına çift katlı kümes teli sarılmış, büyük, yüksek bir kutu, bir tür kasa. Tellerin arasına, bir sıra kömür dizilmiş. Kasanın tepesinde, çepçevre, üzerine küçük delikler açılmış teneke oluklar. Bunlara doldurulan su, kömürden geçip aşağıya sızardı. Aşırı sıcak günler dışında, evet, içindekini serin tutardı, ama insülin sürekli bir endişe kaynağıydı.

Annemle babam sonunda Salisbury'ye taşınınca, oradaki buzdolabı sayesinde, şeker denen baş belası konusunda belli bir rahatlama oldu.

Babam için artık arazide saatlerce oyalanmak, izlemek, derin düşüncelere dalmak zorlaşınca, evin önündeki verandada giderek daha çok oturur, etrafı seyreder oldu. Altı-yedi kilometre uzaktaki tepelerde, kendine usul usul yol açan bozkır yangınlarını izlerdi. Ya da başını geriye atar, gökyüzüne bakardı. Geç saatlere kadar uyanık kalmama izin veriliyordu, daha sonra erkek kardeşime de verildi: "Sizin için yararlı olur." Babam gibi, biz de şezlonglarımıza uzanır, kayan yıldızları sayardık. Öyle çoktu ki bunlar.

Yıldızlar da parlak, çok yakındı. “Bakın, işte Güney Haçı”; “Bakın, şuradaki Orion... Saban, Ülker...” Annem, “Yatma vakti geldi,” deyip dursa da, babam karşı çıkardı: “Bırak, seyretsinler.” Yıldızlar onu şaşırtıyor, mest ediyordu; dolunay olduğu günler ay ışığı büyüden farksızdı, bizi koltuklarımıza çiviliyordu.

“Böyle bir şeyi Piccadilly’de asla göremezsin, hanımefendi,” diye anımsatırdı babam. “Bazen salt bunun için, bu geceler için bile değer, diyorum. Bazı sabahlar uyandığımda hemen geceyi düşünmeye başlıyorum, gece olunca burada oturup...”

“Değer, ha!” diye tekrarlardı annem alçak sesle; ne diyordu bu adam? Mehtap, yıldızlar, çiftlikteki bu uzun, ömür törpüsü çileyi temize çıkarmaya yeterdi, öyle mi? Evet, babam aynen bunu söylüyor ve büyük bir olasılıkla, buna bütün kalbiyle inanıyordu da.

Kardeşimle ben her yere bisikletle gider, çalılık arazideki doğal patikalardan geçerek bazen evden kilometrelerce uzaklaşırdık. En sevdiğimiz yer, o zamanlar Ayrshire Tepeleri denen kısımdı; orada leoparlar olduğunu biliyorduk. Ancak yıllarca karış karış gezdiğimiz o tepelerde yalnızca bir kez bir leopar, daha doğrusu, bir mağaranın içine süzülüveren hayvanın kuyruğunu gördük. Ama Buşmanların[9] yaptığı resimlerle karşılaştık; o zamanlar pek umursanmaz, kimseye ilginç gelmezdi. Şimdiyse, kayaların üzerine, göz hizasına (daha doğrusu, bir kaya tavşanı, bir yılan, hatta -şansımız yaver giderse- o ele geçmez leoparı görme umuduyla yukarıya dönük gözlerimizin hizasına) resmedilmiş olan o canlı, küçük figürlerin yorumlarını, açıklamalarını içeren, koskoca bir sanayi oluştu; bugün isteyenin rahatça ulaşabileceği, olağanüstü çizimlerdi, erkeklerin, hayvanların resimleri, ama en hayran olunası resimler,

hayvanlarınkiydi. “Şunun güzelliğine bak - bu bir geyik; şu da bir devekuşu.”

“Devekuşu mu, *burada mı*? Eskiden devekuşları vardı, demek. İnsan bir devekuşunu *hayalinden* uyduramaz, öyle değil mi?”

Annemle babam Buşman resimleriyle ilgili öykülerimize farklı tepkiler verirdi. Annem burada, çiftlikteki ilginç bir şeyin, buradan kurtulma olasılığını tehlikeye düşürebileceği duygusuna kapılırken, babam duyduklarından büyülenirdi. “Aslında şaşırmamak gerek; Buşmanlar yüzlerce... binlerce yıldır buradaydılar, burada yaşadılar...” Gözümüzün önünde, çalıların arasında, ikişer, üçer kişi ya da ekipler halinde koşan küçük avcılar canlanırdı.

“Bantu’dan[2] çok daha önce buradaydılar.” Siyahlara o zamanlar böyle denirdi. “Bantu kuzeyden dalgalar halinde, öldürerek, yağmalayarak geldi...”

“Bantu” sözcüğünün anlamı yalnızca halktır, o kadar.

“O resimleri kendim görmeliyim...” Demek ki, babamın şekere yakalanıp sağlığını iyice yitirmesinden önceydi. Kardeşimle bense, on, on bir, on üç yaşlarındaydık - aşağı yukarı.

“Kendi gözlerimle görmeliyim...” Annem bizi uyarır, caydırmaya çalışırken, babam sopasını aldı, arabaya bindi. Biz önden, bisikletle gidecektik, o da bizi takip edecekti. Eski araba, Overland, delik deşik yollarda bir süre hoplaya zıplaya ilerledikten sonra, pes etti. Babam arabadan indi, gözlerini az ileride pedal çevirmekte olan bize dikti. Sonra, arazi yerini kayalık bayırlara bırakınca, biz de yola devam edemez olduk; bisikletleri bir çalı öbeğinin altına soktuk, yürümeye başladık. Bir bisikletin fiyatı beş pounddu - bir yıllık maaş tutarı. Bir işçi için, terk edilmiş bir bisiklet bulmak, bir kâse altın bulmaktan iyiydi.

Enerjik, yerinde duramayan çocuklar için kayalara tırmanmak, taşların, devrilmiş ağaçların üstünden aşmak mesele değildir, ama babam için güçtü. Yine de tırmanmayı sürdürdü; kayalara yapışmış sarı otlarda kayarak, taşlara takılıp tökezleyerek. Biz yine önden gidiyorduk, gözümüz tanıdık küçük, kayalık Jcopje’de, ikide bir durup geriye, tek bacaklı erkeğin bizi izleyip izlemediğine bakıyorduk. Yılanlar bir yana, vahşi yabandomuzlarının da bu bölgeyi sevdiğini biliyorduk. Ama babam yoluna inatla devam ediyordu; onun için son derece tehlikeli olan bu tırmanışın son

aşamalarında, artık çalılara, ağaç köklerine, tutunabileceği her şeye yapışıp kendini yukarı çeker olmuştu. Önündeki son, granit yamaca boylu boyunca uzandı, adeta emeklercesine, kendini santim santim yukarı çekti, tepede asılı duran, muazzam kaya kütlesinin altındaki, düz sayılabilecek toprağa ulaştı. Resimler öyle yüksekteydi ki, küçük, ufacık tefecik insanları resimleri yapacakları yere ulaşmak için ağaç kütüklerini, hatta kocaman kayaları aşarken tahayyül etmek gerekiyordu. Babam son birkaç metreyi sürünerek aldı, “Hele şuna bakın,” dedi. Çok gerilerde kalmış bir zamanın hayvanları, şimdi tam karşımızdaydı; tavşanlar, keçiler, geyikler - yoksa şu bir timsah mı? Benekli bir böğür - evet, bir leopar ve evet, bir devekuşu; millet istediği kadar dalga geçsin, *gerçekten* de bir devekuşuydu bu.

Babam yere oturdu, bakakaldı. Sonra, yorulana kadar baktıktan sonra döndü, geriye, çalıların üstünden aşağıya baktı; yaşadığımız bakımsız, döküntü ev aşağılarda, epeyce uzaklardaydı.

“Bazen, hepsine değerdi diye düşünüyorum,” dedi babam savunurcasına, sözleri annemin kulağına ulaşıyormuşçasına.

Muhteşem bir ülkeydi bu; hâlâ da öyle. Onu kısa bir süre önce, bir kez daha gördüm; zihnimde Buşman kabileleri, sonra Bantu; adı artık değişmiş olsa da, kesinlikle yakıp yıkan, yağmalayan Bantu, çünkü insanların yaptığı budur.

Çocuk olmama karşın, ne kadar muhteşem bir coğrafyada yaşadığımın farkındaydım -bunu gayet iyi biliyordum- ama bunca zamandan sonra geri dönmek, can evimden vurmuştu beni. Şurası, erkek kardeşimle bisiklete bindiğim, koştuğum, taşı tencereye isabet ettirme oyunu oynadığım yerdi. Hayır, oyun bahçemiz değildi burası; çalılık bilinci gelişmiş o ciddi İkiliyi, oyun oynayan iki çocuk diye tanımlayamazsınız.

“Aman Tanrım,” dedi, gözlerini çalılardan, *kopje’ler*-den, ağaçlardan, tepelerden, ırmaklardan bir türlü alamayan babam.

Sonra, ağır ağır geriye, bisikletleri gizlediğimiz yere, eski arabaya döndük, sonra da eve.

Babam Buşman resimlerini anneme uzun uzun tarif etti. Aklı zamanla, tarihle doluydu.

“Anlamıyor musun, hanım? Tıpkı İngiltere gibi. Bildiğin gibi, bizde de Piktler[10], İskoçlar, Anglolar[11], Saksonlar, Vikingler ve Fransızlar geldi geçti... ve her istila ırza geçti, talan etti, rahipler bir önceki işgalci rahipleri

öldürdü, başa yeni krallar ve saray erkânı geçti. Görmüyor musun? İkisi tıpatıp aynı. Buşmanlar burada, kimilerinin dediğine göre, binlerce yıl yaşadılar, sonra bu kabileler geldi, ardından biz beyazlar; bizden sonra kim gelecek peki? Araplar yanıtına hiç şaşırmam doğrusu. Her neyse, birileri mutlaka gelecek... Ve her dalga, burada var olanı yok edecek."

1

İngilizce hem özgür, bağımsız hem de bedava anlamına gelen "free" sözcüğünden hareketle Özgür/Bedava Hastane. (Ç.N.)

2

Devlet yardımı dağıtan memur, görevli; sosyal hizmetler görevlisi. (Ç.N.)

3

İngiliz ordusunda er; bizdeki Mehmetçik anlamında. (Ç.N.)

4

Ev işlerine yardım ederek, ama daha çok çocuk bakarak harçlığını çıkarmaya çalışan, genellikle öğrenci, genç kızlar. (Ç.N.)

5

F.K Upton'ın daha sonra yaratacağı, zenci-soytarı tiplemesi. (Ç.N.)

6

Güney Afrika'da küçük tepe. (Y.N.)

7

Güney Afrika'da, Botsvana sınırında, kuzeybatı eyaleti; İkinci Boer Savaşı'nda (1899) kuşatılmış, pek çok cana mal olan kuşatma 217 gün sürmü|tür. (Ç.N.)

8

Mısırdan elde edilen bir tür irmik yemeği. (Ç.N.)

9

Hem Avustralya'da hem de Güney Afrika'da, çalılık arazilerde yaşamış olan (sayıca azalmış olsa da, hâlâ yaşayan), siyah ırka mensup, daha çok avcılıkla geçinen insanlar. (Ç.N.)

Orta ve Güney Afrika'da yaşayan zenci kabile toplulukları. (Ç.N.)

10

Roma döneminden onuncu yüzyıla kadar, İskoçya’nın doğu ve kuzey bölgelerinde yaşayan karma kavimler. (Ç.N.)

11

Beşinci yüzyılda İngiltere’yi istila eden bir Cermen kabilesi. (Ç.N.)

Hemşire McVeagh

Annemin tarihe bakış açısı, gündelik görevleri yüzünden bir hayli daralmıştı; evimize açıkça “klinik” denmese, daha doğrusu herhangi bir tanım konmasa da, işin aslı o bir klinikti, annem de bu kliniğin hasta bakıcısı.

Her sabah tarım işçileri, erkekler, kadınlar ve çocuklar gelip mutfağı doldurur, hatta bazen dışarıya, çalılıklara taşarak annemi beklerlerdi. Bu insanların hepsi, her gece, bir kütüğün yandığı, dumanlı kulübelerde uyuyorlardı. Başlarına örtüler, kumaşlar sararlardı, sabahları karşıdan bakan biri, bu bekleşen kalabalığı, bir ağızdan “hurra” demesi istenen bir tiyatro figüranları topluluğu sanabilirdi. Bunlardan çıkan sesse, “ateş” anlamına gelen “*Çefua, çefua*” idi; bir yandan da göğüslerini, boğazlarını gösterir, anneme oralarının yandığını anlatmaya çalışırlardı.

“Solunum yolu hastalıkları,” derdi annem; sabırsızlıktan kızgın çıkan bir sesle. “Başlarını sarmak zorundalar mı, buna mecburlar mı...” Evet, yüksek bozkırlarda (Kipling’in sözü) kışlar soğuk geçer; yağmurlar da havayı serinletir. Dumana rağmen yakılan ağaç kütüğü, ısınmak içindir. Geceleri, bir odun yakılmak zorundadır. Bunun anlamıysa, her sabah annemi bekleyen insanların arasında, emekleyerek ateşe gitmiş ve fena halde yanmış bebeklerin de bulunmasıydı. Tarlada, ellerindeki kazmaları sallayan, bir kaldırıp bir indiren işçilere baktığınızda, gözünüze mutlaka bacağı ya da ayağı hasar görmüş, sakatlanmış iki-üç tanesi çarpardı: bunlar, bebekken ateşe emekleyenlerdi.

“Ne yapacağım ben?” diye sorardı annem Kader’e, Yaratan’a, herhangi birine. Aspirin ve öksürük şurubu dağıtır, yanmış bebeklere pansuman yapardı. Ya da o zamanlarki adıyla Sinoia, bugünkü Chinoia’daki hastaneye bir pusula yazar, aile de yanan bebeği sırtlanmış bir kadınla birlikte, yürüyerek hastanenin yolunu tutardı.

“Bu masrafı karşılayamayız,” derdi annem. “Farkında mısın? Dağıttığımız ilaçlara harcadığımız parayla bir tatile çıkabiliriz, ya da bir...”

Diğer çiftçi kanlarının da işçilere aspirin, İngiliz tuzu filan verdiği oluyordu, ama hiçbir şey, sabahları annemin kapısına yığılan kalabalıkla kıyaslanamazdı. İnsanlar iki, dört, beş kilometre uzaktan geliyor, toprağa çöküp inildemeye başlıyorlardı: *“Çefua, çefua.”* Sonra annem, İran’ dan

aldığı ve saygın konumunu, değerli bir yatak odası süsü olma özelliğini çoktan yitirmiş olan bakır leğeni bir taburenin üzerine koyar, içini aromatik ya da benzeri bir şey kattığı sıcak suyla doldurur ve çe/ua'zedelerin en kötülerini seçip leğenin başına oturturdu; başlarına bir havlu örter, yangın söndüren buharı içlerine çekerlerdi.

Çok tutulan bir gösteriydi, ancak asıl hayranlık uyandıran şey, stetoskoptu. Kuyruğa girer, aletin boyunlarına geçirilmesi ve kendi kalp atışlarını şaşkınlıkla dinlemek için, uzun süre beklerlerdi.

Annemin, bize aritmetik ve imla öğretirken kullandığı bir karatahtası vardı; tahtayı bir şövaleye yerleştirip dışarıya çıkarttı, üzerine kırmızı tebeşirle bir kalp resmi çizdi. Nyasalardan oluşan ve tek kelime İngilizce bilmeyen kalabalığın karşısına geçer, çevirmenlik yapması için aşçıyı görevlendirirdi. Kalbi, çalışma biçimini anlatır, kanın pompalanışım göstermek için yumruklarını kullanırdı.

"Aa!" dedi insanlar. Hayret nidaları yükseldi. "Ah!" Babam, yanında kıçüstü oturmuş, ilgiyle bakan köpekler, muhtemelen de kediler, annemi seyrederdi. "Pekâlâ, inatçı keçi, bütün bunlardan ne anladılar dersin?" "Ama bilmeleri gerek," diye atıldı Hemşire McVeagh, ateşli, sabırsız. "Bunları er geç öğrenmek zorundalar, öyle değil mi?"

"Bir tavşan ya da antilop yakalayıp karnını yardıkları zaman, yüreği mutlaka görmeliler yani?" dedi babam.

"Peki ya ciğerler? Ciğerleri odun dumanından kapkara kesilmiş olmalı." Aşçıya döndü: "Söyle onlara, bu kadar çok duman solumaktan kaçınmaları lazım."

Babam aşçıya sordu: "Sence kalp ne işe yarar?"

Adam İngilizce'yi iyi kötü konuşup anlayabiliyordu. Ancak okuyup yazamıyordu. "Kalp, kanın dolaşmasını sağlar," dedi. "Kalp yok, durum kötü - ölüm." Sonra, ölüm sözcüğünü birkaç dilde ve tonda yineledi. Kalabalıktan kahkahalar, alkışlar yükseldi.

"İşte, buraya kadar," dedi babam.

Ama stetoskoplar ölümsüz değildir, annemin İngiltere'den getirdiği alet de sonunda ruhunu teslim etti. Annem yenisini sipariş edeceğini söyledi, ama kliniği stetoskopsuz idare etmek zorunda kaldı. Öksürük için karışımlar, İngiliz tuzları, aspirin, yanan bebekler için merhemler, kırık kemikleri sarmak için ince tahtalar. Ve etraf yılan kaynadığı için, hep el

altında bulundurulması gereken, pek çok kez de hayat kurtaran yılan sokması teçhizatı.

Nasıl olmuş da kardeşimle beni hiç yılan sokmamıştı? Şimdi, düşününce hayretler içinde kalıyorum. Oysa sık sık, otlarm arasına dalıveren bir yılan görürdük, tıpkı tepelerde gördüğümüz leopar kuyruğu gibi. Bir keresinde, az kaldı, kendini uyuşuk, uykuda göstermekte uzmanlaşmış bir cins olan bir şişen engereği tutup kaldırıyordum; yılan tarafından sokulmaya en çok yaklaştığım an, bu oldu.

Babam, zihni hızla, kolayca geriye, tarihsel olaylara kayan, Buşmanlara, Bantu'ya, biz beyazlardan sonra buraya kimlerin el koyacağına kafa yoran bir adamdı, ama merak ediyorum, daha sonra olacakları öngörebilseydi, ne derdi acaba?

Hızla ileriye saralım, o halde! Ölümcül okları, yaylarıyla dolaşan, yaşamlarını ve hayvanlarını buldukları her elverişli kaya yüzeyine resmeden, ufak tefek, esmer avcıları unutun. Aile yakında çiftlikten ayrılacaktı. Orada babamı yaşatmak, hayatta tutmak olanaksızdı artık: Her şey bir yana, komalar, krizler, acilen şehre ulaştırmalar artmıştı -çetin yollarda, engebeli arazide, çukurlara bata çıka yapılan, beş saatlik bir yolculuğa "acilen" denebilirse, elbette.

Sonunda "çiftlikten kurtulmuşlardı", öyle mi? Ne büyük bir gerileme, ne tatsız bir düşüş! Bir banliyödeki küçük, iğrenç, her ikisinin de nefret ettiği her şeyi simgeleyen bir barakaya girmiş, çiftliğimizi satmışlardı; aslında, büyük bir çiftliğin müştemilatı, eklentisi olan yeri. Evimiz fazla uzun dayanmadı. Yıllarca evimizin saz damına, örneğin birkaç kilometre uzağımızda bir çalı yangını çıktığında, su sıkılışına, sazların ıslatışına tanık oldum... oysa bulunduğumuz tepede su yoktu. Su kağnı arabasıyla getirilirdi; yolun bazı kısımlarında bayağı zorlanan iki öküzün çektiği, tahta bir arabaya yerleştirilmiş iki varille. Bu değerli su, serin kalması için sazdan yapılma bir tentenin altına konurdu, fakat yangın yakındaysa, öküzlerin o dik yokuşu, tek bir öğle sonrasında, oflaya puflaya, defalarca inip çıkması gerekirdi. Çatıya merdivenler, ağaç kütükleri yaslanır, adamlar ellerinde kova, bir çıkıp bir inerek dama su dökerdi. Uçup gelen tek bir kıvılcımın bile söndürülmesi şarttı. Eakat ailenin çekip gitmesi, evin boşalmasından sonra, çalılarda çıkan ilk yangın alevlerini bu yana savurmuş ve ev, artık itiraf edilmeli ki, salt bir fanteziden ibaret olan ev bir anda tutuşmuştu. Gerçi bunu, evin yalnızca bir fantezi olduğu gerçeğini yıllarca göremedim,

elbette. Küçük çocuklar, yetişkinlerin çılgınca fantezilerini dışlayan bir gerçeklikte yaşarlar.

O evi gerçek anlamda gördüğümde, anladığımda, artık bir ergendim... Küçük bir kız, ancak aklının alabildiği, anlayabildiği kadarını görür.

Annem İran'dan getirdiği bir örtüyü küçük bir masanın üzerine yaymıştı, kısa bir süre sonra üzeri kitaplarla, biblolarla doldu, ama örtünün kenarları hâlâ görülebiliyordu. Haki renkli pamukludandı; etek ucunda küçük, rengârenk resimler vardı, incelikle ama güçlü renklerle işlenmiş figürler. Oturur, göz seviyesindeki nakışları hayranlıkla seyrederdim. Bir eşek, arkasında eli değnekli bir oğlan çocuğu... kafasında yüksek, çirkin bir siyah şapka bulunan, uzun entarili bir adam... minicik, kırmızı meyvelerle dolu bir ağaç... bir gül ağacı... başına siyah, şalımsı bir şey dolamış bir kadın... bir yılan -hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde- ve kırmızı, titreyen dili... iri, kara bir kuş; sonra, neredeyse yere kadar uzanan örtünün çevresinde yavaşça dönerken, yinelenen eşeği görürdüm, bu kez rengi siyahtı; sonra da kara değil ak kuşu.

Bir zamanlar denizi aşıp İngiltere'den gelen bir dikiş kutusunun yardımıyla, dikiş dikmeyi öğreniyordum. Dört köşe, çeşit çeşit malzeme; ince, seyrek dokunmuş, kaba, kendirimsi kumaşlar, yer döşemesini andıran ama bir bebek evi için kullanılabilecek bir şey, pamuklular, pantolonluk kumaşlar - haki rengi. Kimisi tahtadan, neredeyse parmak boyunda, kimisi madeni, ancak ucu körelmiş iğneyle dolu bir kutum vardı. Uğraşır durur, bütün çabalarıma karşın buruşan, büzüşen kumaşa, iki santim uzunluğunda dikişler atardım. Bütün başarabildiğim buydu. “Zararı yok, zamanla düzelir.” Ama şu örtünün kenarındaki resimlere baksana. Minicik ilmekler, perilerin elinden çıkmışa benzeyen dikişler. Kara kuştaki ilmekler siyah, beyaz eşekteki ilmeklerse minicik beyaz darbelerdi; her resimde yarım düzine farklı renkte iplik kullanılmıştı, üstelik saç kılı inceliğinde iplikler. Bu örtünün etek ucu bir mucizeydi. Hayretle, hayranlıkla seyreder, benim -

daha doğrusu, normal bir insanın- aynısını başarabileceğine kesinlikle inanmazdım. Ah, bak şuna, bu ağaç aynen bir ağaç kadar yeşil, üzerinde küçük, kırmızı tomurcuklar var, öteki uçta yinelenen ağaçsa yine yeşil ama bu sefer sarı beneklerle dolu, dikişler kırmızı ve sarı; oğlanın elindeki değnek eşeğe doğru ince bir aplike işiyle değil, siyah, sarma işiyle uzanıyor. “Şuradakini görüyor musun - evet, ona sarma işi denir, nakışı dolgunlaştırmakta kullanılır; bak, şu karşıdaki...” Bir başka kumaşta da sarı, turuncu ve kırmızı renklerde, büyük, sallanan meyveler vardı, içleri minicik, enfes ilmeklerle doldurulmuştu. “Sarma işi - görüyor musun?”

Pirinçten, irice (gerçi, o kadar da büyük olmayabilirdi) bir kutu vardı; donuk metalin üzerine, örtüdeki sahnelerden pek de farklı olmayan, ama şaşırtıcı keskinlikte figürler oyulmuştu. İşte küçük bir eşek, şuradaki bir kuş, evet, bu bir ağaç, diyebileceğim kadar belirgindiler.

Bunlar, küçük bir kızın gördükleri, hissettikleri.

Ben o evi anlayabilecek yaşa geldiğimde, artık perdeler solmaya, eprimeye yüz tutmuş, masa örtüsünün rengârenk eteği parıltısını yitirmişti. Öte yandan, annemin o zamanlar, 1924’te, Liberty ve Harrods’dan alınma bir sürü malzemeyle tıka basa dolu sandıklardan, son derece sıradışı bir ev yarattığı da ortadaydı. Zemin parlak, siyah muşambayla kaplıydı, fakat altındaki ağaç kökleri çürüdükçe, üstteki İran halılarında, dokumacıların kesinlikle amaçlamadığı çukurlar, yumrular oluşturdu. Bu halıların havı dökülmüş, öylesine yıpranmıştı ki, dipteki ilmekler görünüyordu. Ama o siyah, parlak zemini, üzerine serilmiş yeni, muhteşem İran halılarıyla bir gözünüzün önüne getirin... Annem oturma odasının duvarlarına beyaz badana çektirmemişti, çünkü kerpicin grimsi kahverengisi, Liberty desenlerinin canlı renklerini daha da ortaya çıkarıyordu. Hepsi tahta kutulardan bozma, siyaha boyanmış, üzeri annemin uzun zaman önce Liberty’nin raflarında gördüğü desenlerle süslenmiş komodinler, sehpalar dikkat çekiciydi. İran'dan getirilme minderler, tavan süsleri, örtüler vardı; bazılarının desenleri şu an bile gözümün önünde. Yatak odasındaki lavabo tezgâhında duran, bakırdan yapılma, olağanüstü leğen-ibrik takımı -bu kez, beyaz badanalı duvarın önünde- pırıl pırıl parlardı, ama haftada bir kez cilalanıp parlatılması gerekirdi, çünkü büyük bir hızla kararırdı, özellikle de yağmur mevsiminde.

Benim odamdaki perdeler cırtlak turuncuydu, güneş vurunca alev alır, cayır cayır yanarlardı...

Bu ev, tam bir hayal gücü başarısıydı... peki, annem orada hangi konuklarını ağırlamayı düşlemişti? Annemle babam evin dört yıl dayanacak şekilde yapıldığını söylerlerdi - iyi de, mümkün müydü bu? Dört yıl içinde, İmparatorluk Sergisi'ndeki Güney Rodezya pavyonunda vaat edilen serveti kazanmış olacak, çiftlikten kurtulup İngiltere'ye döneceklerdi, öyle mi? Hayır hayır, bütün bunlar hiç de mantıklı değildi; özellikle de, küçümseme dolu, suçlama dolu bir yeniyetme için; o eski, çamur ile saz karışımı evin çekiciliğini, o olanaksız, yürek burkan cazibesini ta iliklerinde hisseden, ancak tutarlılığı, mantığı, sağduyuyu, sonuçları göze almayı dayatan bir çağda yaşadığından, o evi elde tutmanın akla yatkın, makul bir fikir olabileceğini bir türlü kabullenemeyen bir ergen için.

Eh, makul bir fikir değildi de zaten.

Alevlerin içeriye süzülüvermesi uzun sürmedi... bunun üzerine, evin sayısız, küçük sakini ne yapmıştı peki? Çünkü o saz damlı kulübede çeşit çeşit böcek, örümcek yaşıyordu; eşekarıları duvarlara yuva kurar, fareler kirişlerde telaşla koşturur, ağaç kurtları beyaz tozları doğruca yere dökerlerdi... İncecik bir acı ve itiraz çığlığı yükseldiğini tahayyül edebiliyordum, ama yararı olmamış, ev yanmış, bir sonraki sert rüzgâr da külleri önüne katıp götürmüştü. Burada bir zamanlar, bir tanesi bile "çiftlikten kurtulmak" ve savaş yüzünden şişmiş bir kentin varoşlarından birine göçmek türünden, rezilce bir hayali içermeyen hayallerle dolu bir evin yükseldiğini kim bilebilirdi?

Böcekler

Bazen, tepenin doruğa yakın kısmı kelebeklerle dolardı: düzeneği doğa tarafından kurulmuş, eşzamanlı, gizemli bir çark, bir döngü - yılın belli bir zamanı başlayan yağmurlar ve yoldaki bol miktarda, olmazsa olmaz sığır pisliği; o sabah su kağnısı yokuşu defalarca tırmanmış, öküzler geride o üzeri kabuk bağlamış, baygın kokulu... nimetlerinden öbek öbek bırakmıştı. Bütün mezheplerden, tarikatlardan bilgeler kullanmıştır bu imgelemi: "Pekâlâ, Hocam, şu hayat denen şeyi neyle kıyaslayabilirsiniz?" "Yaşamımız, karanlıktan çıkıp aydınlığa kanat çırpan bir kelebeği andırır; kelebek aşağıda* çok sevdiği bir yiyeceği görür, alçalır ve karnını güzelce doyurur - sonra yeniden havalanır ve karanlığa uçar."

Patikadaki sığır pisliklerinin üstünde, güzelim kanatlarını çırparak uçuşan, farklı renk ve boylardaki, çeşit çeşit, yüzlerce kelebek, belki de bugüne kadar tanık olduğum en mükemmel görüntüydü.

Ah, o güzellikleri, o olağanüstü manzara; ailece mümkün olduğu kadar yakında durur, hayran hayran seyrederdik. Sonra, birer birer, kelebekler uzaklaşır, bildik, daha sıradan gıdalarına dönerlerdi: nektara.

Aralık ayının bu karanlık akşamüstünde, Londra'da, inek pisliklerinin hayırlı katkısını da unutmadan, bu görüntüyü anımsamayı seçtiysem, o zaman -dürüstlüğün, içtenliğin gereğini yapıp- diğer böcekleri de hatırlamak zorundayım. Yaşam, sonuçta, ikindi güneşini kanatlarına almış, enfes kelebeklerden ibaret değil.

Evimiz çalılık arazinin ortasındaydı; bazı yerlerde, akla hayale gelebilecek her türlü börtü böceğin kaynadığı çalılarla aramızda yirmi metre bile yoktu. Bu böceklerin bazıları beni dehşete düşürürdü. İçlerinde istilacı bir tür vardı ki, en berbatıydı. Soğan biçiminde gövdesi ve antenleri olan, koyu kahverengi, irice bir böcekti, yağmurlarla birlikte ortaya çıkar, her yanı istila ederdi. Annem beni paylar, hizmetkârlar halime gülerdi, bense bir köşeye büzüşür, hıçkıra hıçkıra ağlardım. O zamanlar küçük bir kızdım elbette, ama yaşım büyüdü ve o kırıkanatlılar -ait oldukları familya buysa, yani- karşıma çıkmayı sürdürdü. Kendimi güvene almak için yatağıma sığınırdım, ancak bu sefer de cibinlikte belirirlerdi; küçücük ayaklarıyla tüle tutunmuş, şişko gövdelerinin ağırlığından bir yana yatmış, bir düzine kadar böcek. Battaniyenin, örtülerin altına girer, imdat çığlıkları atardım. Muhtemelen çoktan yatmış olan babam, güçbela doğrulurdu.

"İsterik kızın yine başladı," derdi anneme; tepesi fena halde atmış olsa da, kendini tutardı. Eğri büğrü zeminde, biçimsiz koltuk değneğinden destek alarak, topallayarak odama gelir, beni cibinliğin, o kahverengi, çirkin yaratıkların istilasındaki tülün altına, iki büklüm büzüşmüş bir halde bulurdu. Tek ayağının üzerinde durur, bir eliyle lavaboya tutunurken öteki elindeki değnekle böcekleri süpürürdü. Hayvanlar yere saçılırdı.

"Yo, hayır hayır," diye bağırırdım. 'Yine tırmanacaklar, yine cibinliğe çıkacaklar." Babam elini lavabodan hiç çekmeden, bin güçlükle bir havluya uzanır, eğilip onları, belleğime göre tiz çığlıklar atan, acı acı yakman böcekleri toplar, sonra kapıyı açıp onları geceye silkelerdi. "Kapa kapıyı, kapa," diye yalvarırdım, genelde o kapının kapatılmasına izin vermeyen ben.

Babam kapıyı kapatırdı.

Bedenini ve koltuk değneğini gerisingeri odasına sürüklemek için büyük çaba harcarken, “Bu kadar korkacak ne var?” diye sorardı, buz gibi bir sesle.

“Yine böcekler,” diye açıklardı, yatağından kıpırdamamış olan, bu mantıksız tepkime müsamaha gösterilmemesi gerektiğini düşünen anneme.

Evet, beni yorganın altına girecek, ağlayıp bağıracak, yastıklara yapışacak ölçüde korkutan şey neydi?

Başka böcek sürüleri de vardı; kimisini anımsamaya bile cesaretim yok.

Londra Hayvanat Bahçesinde, fobileri olan insanlar için kurslar düzenliyorlar. Tüylü, cıyaklayan, tıslayan, ısıran şeyleri kollarınıza koyuyor, sizi alıştırmaya çalışıyorlar. Ah, yo, hayır, düşüncesine bile katlanamıyorum.

Çalılığı aşırı bir duygusallıkla yâd etmeye koyulduğum an, kendi kendime hemen anımsatıyorum: ağaçların arasında sakince yürürken, kendimi bir anda, eski bir efsanedeki ya da masaldaki zehirli ağlar gibi, insanı kıskıvrak yakalayan, kocaman bir örümcek ağının ortasında bulu verişimi. Bir kol boyu uzağımda da, öfkeden tir tir titreyen örümcek.

Tepenin arka yamacından az aşağıya çirkin bir bungalov yapılmış, sonra biri -kim?- yokuşu üç metre kadar kısaltmış. Zirveye tünemiş olan eski evi kuşatan toprağı çepeçevre, aşağıya doğru itmişler. Bu tıraşlama işleminden çıkan toprak, tepenin yan taraflarına kürenmiş, böylece, bir zamanlar öküzlerin oflaya puflaya tırmandığı, dik yokuş törpülenmiş.

Bu bungalova kiracılar gelip gitmiş, geride izlerini bırakmışlar: bir çiti izleyen, bir dizi bakımsız gül, tıpkı annemin diktiği narlar gibi, doğru dürüst meyve vermeyen, birkaç şeftali ağacı.

Sonra, Bağımsızlık Savaşı patlak verdi. Bütün çiftlik evleri birer kaleye dönüştü, geceleri kilitlenip kol demiri indirilen kapılarla, yüksek güvenlik çitleriyle çevrildi, ama teller teröristlerin ya da bağımsızlık savaşçılarının bir el bombası aşırtamayacağı, hatta bizzat tırmanamayacağı kadar yüksek değildi. Evlerin içinde, pencere pervazlarına yatırılan tüfekler, tabancalar, kundaklama girişimlerine karşı hazırlanmış su kovaları gördüm. O kuşatma altındaki arazilerde beyaz çiftçiler uzun, ürkütücü bir savaş yaşadılar, bunu siyah bir hükümet, yanlış adrese yönelik umutlar izledi, sonra da Mugabe

denen o çirkin, küçük zorba. Güvenlik çitleri ve savunma silahları, yerleşimcileri saldırganlardan koruyamamıştı.

Geriye değil de ileriye doğru hayal kurmayı seven babam sağ olsaydı, bir zamanlar, dillere destan mısırı ve tütünüyle verimliliğin, yeterliliğinin eşanlamlısı olan Mıntıka'nın, bütün yörenin yavaş yavaş geriye, sil baştan çalılığa dönüşünü izlemek zorunda kalacaktı. Çünkü Mugabe'nin yandaşları, beyaz çiftlikleri kapışır, gasp ederken, amaçları halkı doyurmak, ihtiyaçlarını sağlamak değildi. Çiftlikleri öylece, işlemeden bıraktılar. Çiftlikleri sağlıklı, üretken tutmak istiyorsan, gübreye, makineye ve her türden uzmana ihtiyacın vardır. Bu bir süt çiftliğiyse, elinin altında ameliyat da yapabilen veterinerler bulunmalıdır. Bunlar yoksa, hiçbir şey yoktur; ihmalkârlık bu verimli toprakları yeniden çalılığa dönüştürür.

Yaşlı *Mavonga* Ağacı

Seksenli yılların başında çiftliği görmeye gittiğimde, evin bulunduğu yerden elli metre kadar geride durdum. Karşımda yalpalayan, sarhoş, siyah bir adam duruyordu; uzun boylu, çok zayıf, üstü başı dökülen, leş gibi bira kokan biri. Yanımda, o sıralarda Zimbabve Üniversitesinde görevli olan Antony Chennells vardı. Böylesi geziler için akla gelebilecek en iyi refakatçiydi; eski Güney Rodezya tarihi, yasaları, edebiyatı, ister siyah olsun isterse beyaz, insanları hakkında engin bilgisi olmasa bile. Büyükbabası Charles Coghlan'dı; Güney Rodezya'nın ilk başbakanı. Çiftliğe dönmek benim için zor olmuştu - evin yükseldiği *kopje*'ye, anılarıma. İşte buradaydık, bu öfkeli adamın karşısında; çiftliğin sahiplerinden izin filan almamıştık, çünkü izin almak için sadece sormamızin yeterli olacağını biliyorduk, ayrıca ani, fevri bir kararla çıkıp gelmiştik.

"Neden geldiniz?" diye sordu sarhoş adam; kavgaya hazır, suçlayıcı.

"Eskiden burada yaşardım. Çocukluğum burada geçti," dedim neşeli, havai bir tavırla; bu işin sonunun hayra alamet olmadığının farkında değilmişçesine.

Dudağını alayla, duruma uygun bir küçümsemeyle bükemeyecek kadar sarhoştu, yine de denedi.

"Eskiden evimiz tam buradaydı," dedim, çalıları, hatta yeni yeni sürgün vermiş, genç ağaçları göstererek.

“Bizden sonra gelenler tepeyi tıraş etmişler,” diye ekledim. “Görünüşe bakılırsa, rahat bir buçuk-iki metre küçülmüş.”

“Kimse tepeyi tıraş etmedi,” dedi sarhoş.

İşin aslı, bu eklentinin de ait olduğu büyük çiftlikte çalışan bir makine ustasıydı.

“Seni temin ederim,” diye bastırdım, “bu tepe eskisine göre çok daha alçak. Çıkan toprağı yamacın iki tarafından aşağıya atmışlar. İşte bu yüzden, çıktığımız yokuş eskisi kadar dik değil. Bir zamanlar öyle dikti ki, ancak ikinci vitesle tırmanabilirdin.”

Yo, ülkenin bu kısmına beslediğim sevgiye ve buralara ilişkin bilgime dayanarak, onu bir yurttaşım, memleketlim sayacak kadar aptal değildim. Tabii ki değildim. Ama yine de...

Tepenin ön yüzünde, yüz metre kadar aşağıdaki bir noktayı gösterdim. “Tam şurada, kocaman bir ağaç vardı.”

“Orada ağaç mağaç yoktu,” dedi adam, sağa sola ve öne doğru sallanarak. “Hiçbir zaman da olmadı.”

“Ona *mavonga* ağacı derdik.”

“Adı da yanlış.”

Tarihin bozuluşunu, geçmişin inkâr edilişini izlemek ilginçti.

Tepenin yan tarafında, biraz aşağıda toplanmış olan bir avuç siyah kadın büyük bir merakla bizi dinlemekteydi. Donuk, olaysız yaşamlarındaki bu küçük heyecandan, büyük bir olasılıkla onlar da hoşnuttu.

Birkaç metre aşağıda da, birinin yaptığı bungalov duruyordu. Siyah çocuk suratları camlardan bizi seyrediyordu.

Vermeyeceğini bildiğimiz için, adamdan izin istemeksizin, kalabalık pencereleri daha iyi görebileceğimiz tarafa doğru yürüdük. Ansızın, tek çocuk kalmadı. Durdum, içeriye baktım. Bu sıcak öğle sonrasında camlar kapalıydı. İçeriye bir düzine kadar çocuk tıkılmıştı. Odanın ortasında, birbirlerine sokulmuş, mahcup mahcup dikiliyorlardı. Sâdece çocuklar; her yaştan. Ne bir oyuncak, ne bir kâğıt parçası, ne de bir alıştırma kitabı, daha doğrusu herhangi bir kitap: Oynayabilecekleri, zekâlarını kullanabilecekleri hiçbir şey yok. En yakın okul neredeydi? Banket. Yakınlarda bir çiftlik okulu yoksa, elbette.

Bu, Mugabe’nin beyaz çiftliklerin kapışılmasına izin vermesinden önceydi.

O evi, elinde herhangi bir... eh, hiçbir şey bulunmayan çocukları görmek üzücüydü. Bu da çocukları haylazlıktan uzakta, güvende tutmanın bir yoluydu anlaşılan. Onları boş bir eve kilitlemek...

Aklıma geldikçe, içimi acıtıyor. Bize eğitim verin, kitap verin, alıştırma kitabı verin - bu çığlık hâlâ geçerli, ama gıdalar böylesine yetersizken, her şey bu kadar kıtken, belki eskisi kadar gür değildir. Şimdi o çocuklar, işsiz güçsüz yetişkinlerdir artık.

Çoktan ölmüş de olabilirler elbette; AIDS’ten ya da açlıktan.

Uzun zaman önce, 1956’da, Cold Comfort Çiftliği’ndeydim; siyah hükümet gelmeden önce, çocuklara ve ergenlere eğitim veren “ilerici” çiftliklerin birinde. Orada, öğretmen olmayı tasarlayan, idealist, genç bir adamla tanışmıştım; kendi insanlarına yardım edebilmek için eğitilmek istediğini söylemişti: “Hayatımı halkıma adayabilmek için.”

İdealist gençlerin sonu illa ki hayra varmıyor.

O genç ülkücü kısa bir süre sonra Didymus Mutasa olup çıktı; Mugabe’nin sağ kolu, can yoldaşı. Daha geçenlerde, AIDS ya da başka bir şey yüzünden bunca insanın ölmesinin o kadar da önemli olmadığını söyledi. “İki milyon daha az nüfusla, çok daha iyi durumda oluruz,” dedi, Afrika’nın en yoz, en vicdansız siyah liderlerinden biri olan bu adam.

Merak ediyorum, biri o yaşlı *mavonga* ağacını kesmiş miydi acaba? Çok mu yaşlıydı yoksa? Belki de kendiliğinden devrilmişti? Bunlar, yüksek bozkırlardaki daha güdük ağaçların arasına tek tük serpiştirilmiş ağaçlardı; boyları diğerlerinden çok daha uzundu, beyazımsı bir gövdeleri olur, iri dalları *musasa*’lar gibi yassı ve kat kat uzamazdı.

Ağacımız bir tür alameti farikaydı. Üzeri her zaman kuşla dolup taşardı. Bir keresinde, kuzeyden bir çekirge sürüsü gelmiş, bütün ağaçlara konmuş, *mavonga*'nın da bir dalını silme kaplamıştı. Ağırlığa dayanamayan dal kırılmıştı.

Bu ağaçta arılar da yaşardı. Arıların çevresinde dönüp durduğu deliği, metrelerce uzaktan görebilirdiniz. Belli aralıklarla, tarlalardan gelen bir grup adam, anların altında, en uygun noktada bol dumanlı bir ateş yakardı. Dumanı fark eden arılar vızıldamaya, telaşla uçuşmaya, bir kısmı da sersemleyip yere dökülmeye başlayınca, adamlar çıplak bir ağaç kütüğünü

mavonga'nın gövdesine dayarlar, içlerinden biri tırmanırdı. Deliğin hizasına gelince, kolunu içeri sokar, çıkardığı bal peteklerini parafinli bir teneke kutuya koyardı. Koluna konan arıları kovalar, silkelerdi, ama pek de rahatsız olmuşa benzemezdi. Sonra kütükten kayarak inerdi. Balla, petekle, arıların yavruları için hazırladığı, çiçeklerin sarı tozuyla proteinden meydana gelen o besleyici gıdayla dolu bir leğen bize, bizim eve ayrılırdı, iki büyük teneke kutuysa aşağıya, çiftlik merkezindeki kampa götürülürdü.

Geniş bir sürü olmalıydı. Sık sık oğul verirlerdi. Kovandan ayrılan ve yeni kovanlarını kuracakları yeri bulmak için uzaklaşan sürü evin üstünden geçerken, erkek arıların çıkardığı yüksek, tekdüze vızıltıyı duyardık.

Annemle babam o ağaç için şöyle derdi: “Çiftlikten asla kurtulamayacağız ve bizi *mavonga* ağacının altına gömecekler.”

“Eh, şu yaşlı ağaç biz gittikten çok sonra bile burada olacak.”

Ama görünen o ki, ömrü onlarınkinden o kadar da uzun olmamıştı.

Kırlangıçlar nihayet çıkıp geldiğinde, yani yağmur mevsiminin başlarında, evin ön tarafında ve *mavonga*'nın alçak kısımlarında girdap gibi dönüp dururlardı.

Ve kırlangıçlar gittiği zaman, nisan ya da mayısta, annem kederlenirdi. “Ah, kırlangıçlar yakında İngiltere’de olacak. Oraya bizden önce varacaklar. Gölcüklerin üstünde dönüp duruşlarını, suya dalışlarını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Baharda kırlangıçların geldiğini görünce, anlarsınız ki yazın eli kulağında...”

“Dua edelim de yağmurlar tam vaktinde başlasın,” derdi babam. “Şu bulutlara baksanıza. Çoğunda tek bir yağmur damlası yok.”

Annem atılırdı: ‘Yağmurlar yakında başlamayacak olsa, ortada bulut filan olmazdı. Ne yağmur, ne böcek, ne de kırlangıç olurdu.”

“Mavonga” adı, ses uyumuna bakılırsa, Şona[1] dilinden. Bu ağacın adlarıysa *Pericopsis* ve *Angolensis.*

Erzaklar

Annemin, “Tıpkı bir gemi pruvası!” dediği pencerelerin gerisindeki masada iki küçük çocuk oturuyordu. Tipik bir sofra çekişmesi sürüp gitmekteydi. Küçük kız feryat figan, yumurtasını yemeyeceğini

haykırıyordu, ona öykünen oğlan da yemem diye tutturmuştu. “Şu sümüksü yumurtaları sevmiyorum,” dedi kız.

Bunun üzerine babası patladı. “Bu ne büyük bir nankörlük. Yumurtanı yemeyeceksin demek? Hindistan’da açlıktan ölen çocukları bir düşün bakalım.”

Hindistan’da açlıktan ölen bu çocuklar, aile sofralarımızın ayrılmaz üyeleriydi; daha sonra öğrendiğime göre, onların yazgıları, önlerine konan yiyeceği beğenmeyen, orta sınıfa mensup bütün çocuklara düzenli olarak anımsatılmıştı.

Öyle ki, “Hindistan’daki aç çocukları düşün” sözcükleri okulda şaka konusu olup çıkmıştı.

Neden babam, “Kamptaki aç çocukları düşün,” demezdi? Bir kez olsun demedi. Açlığın, yoksunluğun etkili olabilmesi için, çok uzaklarda yaşanıyor olması gerekiyordu anlaşılan. Ancak, çiftlik işçilerinin kaldığı barakalarda çocukların açlıktan öldüğünü ya da açlık çektiğini hiç sanmıyorum. Kamp, tarım işçileri içindi ve orada kaç kişi yaşadığını tam olarak bilmemiz gerekiyordu. Nedeniyse, kanunen bir çiftçinin çalışanlarına, haftada bir kez, usta-başının gözetiminde tartılan tayın, mısır unu lapası -ana gıda- yerfıstığı ve fasulye tedarik etme zorunluluğuydu.

Bu yöredeki bütün işçiler, Nyasaland’dendi: Erkekler, bazen de kadınlar, güneye düşen bu bölgeden yola çıkar, şu ya da bu çiftlikte mola vererek günlerce yürürlerdi. Akrabalarının bulunduğu ya da bir akrabalarının ustabaşı olduğu çiftliğe varınca, dururlardı. Babam bazen takılırdı: “İdarenin bizde olduğunu sanıyoruz, ama sakın inanmayın. Dizginler, ustabaşmın elinde.” Nyasaland’den gelme bir grup, kamptan geçerken, iş olanağı varsa, bazıları kalırdı. O sıralarda çiftlikte çalışanların sayısı, resmi kayıtlardaki rakamdan çok daha fazlaydı. Bunun anlamıysa, erzağm, tayınların esnetilmesi, sağından solundan çekiştirilmesiydi. Bir başka deyişle, bazı çocukların yeterince doymaması.

“Allah kahretsin, Smoke[2],” diye söylenirdi babam, “bana kampta yirmi beş kişi olduğunu söyledin, ben de yirmi beş tayın ayırdım. Şimdi kalkmış daha fazlasını istiyorsun.”

“Evet, Batron. Dün akşam abim geldi, yanında da karısı.”

“Onu işe mi aldık?”

“Hayır, Batron, ama iş aramaya gelecek hafta çıkacak.”

Bu “erkek kardeşler” her seferinde, kaçınılmaz yanlış anlamalara yol açardı, çünkü “kardeş” diye tanımlanan her akraba güzelce ağırlanmak zorundaydı.

“Pekâlâ, kaç çocuk var?”

Bunun üzerine yaşlı Smoke *(dagga* keneviri içerdi) kaçamak bir tavırla gevelerdi. “Çok sayılmaz.”

“İyi ama, kampta çocuk olmaması gerekiyor.”

“Haklısın, Batron.”

Babam, “Her neyse, orada tam olarak kaç kişi yaşıyor?” diye sorabilirdi, ama sormazdı, çünkü o zaman yaşlı Smoke yalan söylemek zorunda kalırdı.

Eakat erzakların dağıtıldığı günün akşamında, ambarın anahtarı Smoke’un cebinde olurdu.

Dolayısıyla, kampımızda açlık çeken çocuk olmayabilirdi, ama hiçbirinin kahvaltısında, bırakın reçeli ve marmeladı, yumurta, kızarmış ekmek ve tereyağı bulunmadığından eminim.

Nisan 2007’de, BBC, Edward döneminin yiyecekleri hakkında bir dizi yayınladı. “İşte, büyükbabalarımız bunları yiyordu.” İnanılır gibi değil: o ağır, heybetli yiyeceklerle bugünkü beslenme biçimimiz arasındaki fark. Ancak benim gençliğimde de, sofralarımızdaki yiyecekler oldukça etkileyiciydi; onlardan kaçtığım, karnımı daha hafif, daha sağlıklı şeylerle doyurmaya başladığım zaman durup geriye baktım ve hayretler içinde kaldım.

Kahvaltı: farklı şekillerde pişirilmiş lapalar, yeni çıkan mısır gevrekleri, domuz pastırması, yumurta, sosis, yanında domates ve o nefis tava ekmekleri; bunların tadı artık kesinlikle aynı değil, çünkü etten sızan yağa ekmek banmanın modası çoktan geçti. Kızarmış ekmek, tereyağı, marmelat. Sonra, çöreklerin ve yulaflı gözlemelerin eşlik ettiği sabah çayları. Öğle yemeği ya soğuk etle çeşit çeşit patatesten oluşurdu, ya da peynirli karnabaharla makarna gibi uydurulmuş terkiplerden. Ardından, puding. Beş çayları, yanında yine gözlemeler, kurabiyeler ve pasta. Biz çocuklara, erken akşam yemeği verilirdi; tabaklar bolca -fazla bol- doldurulurken, açlık çeken Hintli çocuklar da sofradaki yerlerini alırdı. Daha büyüdüğümüzde, fırınlanmış et, pirzola, ciğer, böbrek, dil ve annemin sebze bahçesinden toplanma, olağanüstü sebzelerden ve tabii, pudinglerden oluşan, dört dörtlük akşam yemeklerine katılır olduk.

Bu akıl almaz beslenme tarzı yetmişli, hatta seksenli yıllarda da sürdü... Erkek kardeşimin, oğlum John'ın öğle sofralarında bütün bu saydıklarımı görebilirdiniz. Tamam, her ikisi de kalp krizinden öldü, ama insan yine de sormadan edemiyor: Bu kadar uzun yaşamayı nasıl başardılar?

Kardeşimi, ancak bir ağır işçinin, bir donanma erinin gereksineceği öğünler yüzünden payladığımda, şöyle karşılık verirdi: "İyi ama, standartlarımızı sürdürmek zorundayız."

Bir başka deyişle, yemek yerken bir yandan da, "Bakın, bütün bunları yiyecek param var," deniyordu. Bu, Britanya İmparatorluğu'nun bakiyesi olan her yerde geçerliydi. Öyle ki, AvustralyalIların şu an bile, termometre kırk dereceyi gösterirken, Dickens'ın gayet iyi tanıyacağı, bol pudingli, kıymalı börekli Noel yemeklerinden söz ederken, mahcubiyetle güldüklerini duyar gibi oluruz. Babamın kim bilir kaç kez yakındığını duydum: "Hey Tanrım, Noel yemeği düzenlemek zorunda mıyız? Tütün fidelerim dikmem lazım... hububat tohumlarını ekmeli... hayvan yemini hazırlamalıyım." Ve 25 Aralık'ta sahne aynen yinelenirdi (hâlâ yineleniyor mu?), çünkü standartlar korunmalıydı.

Edward dönemine özgü, ağır gıdalar evimizde en azından otuzlu yılların başına kadar tüketildi. Ama yeni fikirler de yavaş yavaş mayalanmaktaydı; ebeveynler, kimisi günümüzde ortalıkta dolanıp duran perhizlere bir hayli benzeyen, yüzlerce yeni perhizin, havalı, çokbilmiş beslenme biçiminin karşısında gerilemeye başlamıştı. Bizim evimize *Observer* gazetesinin ve İngiliz politikalarına ilişkin haber bültenlerinin yanı sıra, *Nature* dergisi de gelirdi. Selülozlu gıdalardan, vitaminlerden, sebzeleri doğru pişirme yöntemlerinden haberliydik. Annemlerin bir ahbaplarının yanına, on beş günlüğüne misafir gönderilmiş, karşımda ebeveynimin o sıralarda inandığı her şeyin tam karşıtını bulunca sersemlemiştim. "Et!" diye bastırıyordu ev sahibesi. "Tek elzem gıda budur. Hele senin gibi gelişme çağında olan bir çocuk için - et!" Evden getirdiğim kuramları -salatanın, buharda pişmiş sebzelerin önemini- vurgulamaya kalkışacak olsam, karşıma ana babamın görüşlerinin tamamen zıddı, hararetli savlar dikiliyor, yerle bir ediliyordum. Birkaç kez yaşadım bunu. Zamanın en son, en yeni eğilimlerini yalayıp yuttüğumda, henüz yeniyetme sayılırdım. Ömrüm boyunca, her bir gıdanın hem elzem, olmazsa olmaz diye yüceltildiğini gördüm hem de *kötü* diye yerden yere vurulduğunu - ancak şeker her zaman En Kötüler listesinde yer aldı.

Şimdi, evimizdeki bu sağlıklı beslenme saplantısı, babamı şeker illetinden koruyamadığı gibi, annemi de yakınıp durduğu yüzlerce hastalıktan koruyamamıştı. Bu arada, annemin her bulduğunu boğazıma tıkıştırma âdeti beni mutsuz ediyordu, çünkü giderek şişmanlıyordum. Evet, değişen hiçbir şey yok. Zayıflama reçeteleriyle dolup taşan o korkunç genç kız dergilerinin muhatabı olmasak da, hem ben hem de tanıdığım bütün kızlar, şişmanlamak istemiyorduk. Kendim için bir rejim planı oluşturmuştum; düşününce, aç kalmaya, yetersiz beslenmeye geçit vermeyişi, bugün bile etkiliyor beni. Üç-dört ay kadar, domates ve yerfıstığı ezmesiyle beslendim; bu ikisinden yeterli vitamini alacağımı düşünüyordum. îşe yaradı. Ben kilo verdikçe annem sızlanır, hayıflanırdı, ama bir nedeni de, hiç de fena sayılamayacak, annemin nefret ettiği yetişkin bedenime kavuşuyor olmamdı.

Küçük kızının, masalsı çocukluğunu asla geride bırakmamasından mutlu olacak tek bir kadın varsa, o da annemdi. Kendime elbiseler dikmeye, para kazanmaya başlamıştım; annemse bütün bu süreçte beni uyardı, eleştirdi, beni bekleyen çeşit çeşit felaketi sıraladı.

Uzmanlar ne der bilmem, ama zayıflamak isteyenlere bu domatesle yerfıstığı ezmesi perhizini tavsiye ederim. Eakat elbette, güneşte olgunlaşmış domatesler ve taze, yeni toplanmış yerfıstığından yapılan ezme; evet, biliyorum, bunları bulmak, özellikle de her şeyin stoklar halinde yığıldığı Londra’da kolay değil.

Seçtiğim bu iki gıda dışında ağzıma hiçbir şey koymamama babamın tepkisi ne oldu, peki? Çok hastaydı, felaket hastaydı, ama yine de, Çöküş çoktan başladığı için, anımsatmaktan geri kalmazdı: “Britanya’daki aç çocukları düşün.” Üzerinden silindir geçen çalışan sınıf, azıcık şeker serpilmiş, margarinli ekmekle, ya da tepsideki yağa banmış ekmekle ve bol şekerli, demli çayla karın doyurmaktaydı. Kısa süre sonra, savaş başlayınca, Kraliyet

Hava Kuvvetlerinden, buna benzer bir çocukluk geçirmiş erkeklerle tanışacaktım. “Darfur’daki [Haziran 2007], Kongo'daki... Zimbabve’deki aç çocukları unutma...”

Bazen, salt güzel söz söyleme sanatı adına, yanıtı beklenmeyen sorular soruluyor: “Bizim şimdi köle tacirlerini suçladığımız gibi, torunlarımız bizi neyle suçlayacak acaba?” Yanıtı çok basit, gerçekten. Dünyanın yarısı tıka basa tıkınırken, diğer yarısının açlık çektiğini söyleyecekler. Tarihten iyi not

almak isteyen bir başbakanı, bizim, atalarının şu mide bulandırıcı açgözlülüğü yüzünden af dilerken hayal etmek çok kolay.

Bir gün, yaptığımız şeyin bağışlanabileceğim aklım almıyor.

Bana kalırsa, yeryüzündeki en tiksindirici görüntü, bir Amerikan lokantasından dışarıya, çöpe taşman, hâlâ yiyecek dolu tabaklar ve sokaktaki, yenmemiş yiyeceklerle dolup taşan çöp kutularıdır. Aynısını, binlerce aç insanı doyurabilecek gıdanın çöpe atılışını İngiltere'de görmek de mide bulandırıcı. Oysa insanlar açlıktan ölüyorlar. Ben bu satırları yazarken bile, ölüyorlar...

Eh, siz olsanız bağışlayabilir misiniz bunu? Hiç sanmıyorum.

Ancak, Avrupa'nın bazı bölgelerinde ve Britanya'daki çocuklar yoksunluk çekerken, burada, eski Güney Rodezya'da bulabileceğiniz en iyi şey, besin maddeleriydi. Sebzeler kimyasal ilaçlar ve yapay gübre kullanılmaksızın yetiştiriliyordu. Etler, hormon denen şeyin adını bile duymamıştı. Tavuklar sağlıklı bir yaşam sürmekteydi: Tavukların elektrik verilerek öldürülebileceği, kimsenin aklına gelmezdi. Ve çiftliklerde, yetişen her şeyden en iyi biçimde yararlanılırdı. Yaratılan, uydurulan yemeklerin çoğu, hafızalardan bile silindi bence. Şimdi tatlı mısır dediğimiz şeyden, taze darı tanelerinden, tarladan az önce toplanmış koçanlardan yapılan o çeşit çeşit yemek, örneğin.

Peynirli bir sosa batırılıp fırına verilen, üzerinde ince bir kabuk oluşan ya da sulu hamura batırılıp kızartılan, yine kabuklu darı taneleri, akla gelebilecek her türden çorbalar, yahniler. Mısır, balkabağı parçacıkları, soğan, fasulye, patatesle hazırlanan, dönemin son sağlıklı beslenme kuralına bağlı olarak, etli ya da etsiz pişirilen bir sebze güveci vardı. Arjantin'e gittiğimizde, şoförden bizi yöre halkının gittiği, kendisinin de yemek yediği bir lokantaya götürmesini istedik. Ve orada, yine bu güveçle karşılaştım, ama içine acı kırmızıbiberle domates eklenmişti. Şimdilerde balkabağına yine rastlıyoruz; her ne kadar Britanya'da onu doğru dürüst pişirmeyi beceren yoksa da. Doğranan balkabağına tozşeker ve tarçın serpilir, karamelize olması beklenir. Nefistir, özellikle de fırınlanmış etin yanında. Soğanla birlikte kavrulan ya da püre haline getirilip tarçın ve muskat rendesiyle karıştırılan balkabağı da lezizdir. Balkabağı çorbası. En nefisi de, kızarmış patates gibi doğranan, sulu hamura batırılıp kızartılan balkabağıdır; çıtır çıtır, baharatlı.

Bu arada annem, başarıyla yetiştirdiği sebzeleri çiftlikteki işçilere yedirmeye çalışmaktaydı. Ispanağı, bir de soğanı seviyorlardı. Ama annem vitaminlerden bahsedip dururken (evet, bahsederdi: “Er geç öğrenmeleri gerekecek, öyle değil mi?”), onlar domatesi ağızlarına bile sürmezlerdi. Hayır, o zamanlar kesinlikle yemezlerdi. Annem sebze bahçesine gitmeleri, bahçıvan çocuktan istedikleri kadar domates almaları için yalvarırdı. Ya da yer fasulyesi. “Oysa lahana öyle faydalı ki onlara,” diye sızlanırdı. Ama lahana yemezlerdi, o zamanlar değil. Bütün bunlar değişti. Tarlalardan, izinli ya da izinsiz, hububat toplarlardı; araziden geçen bir Nyaser grubu, geride yolunmuş, cascavlak bir şerit bırakırdı. “Eh, ne bekliyordun ki?” derdi babam. “Yerlerinde olsan, aynısını yapmaz tanısaydın?”

Annem karşı çıkardı. “Ama resmen hırsızlık bu! Bu yaptıklarına başka ne denir?”

“Şey, karıcığım, haklısın, doğru sözcük bu.”

Her an elimizin altındaki meyvelerden söz etmedim. *Grenadilla*[3] asmaları ülkenin bazı kısımlarında, kendiliğinden yetişiyordu. Pek çok bahçede guava ağaçları vardı. *Pavpav*[4] ağaçları - kocaman *pavpav*'lar, her yerdeydi. Avokadolar da öyle. Küçük bir muz cinsi vardı, fena sayılmazdı, ama gerçek muzlar yoktu. *Lychee’ler*[5] yaşadığım evlerin çoğunda, hemen mutfağın önünde boy atardı. Portakal, limon, greyfurt: Eski Güney Rodezya’da, ülkenin bir yerlerinde, hepsi yetişirdi; daha şeftalileri, Mutare’nin mangolarını... diğerlerini saymadım bile.

Kısacası, o günlerde beyazların ve hali vakti yerinde bazı siyahların tadını doyasıya çıkardığı yiyecekler, şimdi ne parayla satın alınabilir ne de aşkla. Ortada yoklar çünkü.

Erzaklar - Kentteki

Gün erken, yedideki sabah kahvaltısıyla başlıyor: İşyerleri sekizde açılıyor. Sabahları, mükellef bir İngiliz kahvaltısı yapılıyor. Erkekler işe gidince, kadınlar kolları sıvıyor. Evde bebek ya da küçük çocuk varsa, o çok önemli sipariş defterleri halledilinceye kadar oyalanmaları, uslu durmaları sağlanacak. Teslimatı getiren adamlar bisikletle geliyor, bisikletlerini bir ağaca ya da bahçe kapısına yaslıyor, defterlerle birlikte mutfağa giriyor, orada aşçı gelen malları kontrol edip defteri işaretliyor. İlk gelen erzağı Bağyan’a götürüyor - “Hanımefendi” abartısı daha sonra yaygınlaşacak.

Muhtemelen Isaac, Joshua ya da İncil’den alınma, benzer bir şey olan gerçek adı ev içinde hiç kullanılmayan aşçı, “Bağyan, meyveyle sebze geldi,” diyor. Her teslimatçı çocukta, üzerinde evin numarası yazan, küçük bir hesap defteri var - örneğin, Livingston Caddesi, 183. Her sayfaya tarih atılmış, küçük bir kurşunkalem de iple deftere tutturulmuş.

Evin hanımı dünkü sipariş listesine bakıyor. Aşçı, siparişlerin geldiğini belirtmek üzere her maddenin yanına bir işaret koymuş.

Hanımın soğan, domates ve ıspanak türü bir sebzenin bol miktarda getirildiğinden emin olması gerek. Bunlar “oğlanlar” için - hizmetliler. Güney Rodezya’da evlerde çalışan bütün hizmetkârlar erkekti, Güney Afrika’dakilerse (eskiden ve şimdi) kadın. Neden? Kim bilir?

Hanım yazıyor:

1 kilo patates

2 kilo soğan

2 kilo ıspanak

1 *pavpav*

6 muz

6 portakal

Durmuş ona bakan aşçıya dönüyor: “Ispanakla soğan yazmıştım. Başka?” Başka ne *istiyorsun*, demek istiyor. Meyve, koloninin şu anki gelişim düzeyinde, hizmetkârların istediği bir şey değil.

“Balkabağı, Bağyan.” Hanım listeye ekliyor: “1 balkabağı.”

“Grenadilla,” diyor aşçı. “Bu akşamki meyve salatası için.”

Kadın yazıyor: “1,5 kilo grenadilla.”

“Hepsi bu kadar,” diyor Moses, Benjamin ya da Jacob. Kadının önüne başka bir küçük defter sürüyor. Bu, bakkaliye defteri; bu siparişler için genellikle, sıklıkla, ortamın havasına bağlı olarak tatlı tatlı ya da değil, hafif bir itiş kakış yaşanıyor.

Kadın dünkü sipariş listesine bakıyor. Bütün maddeler onaylanmış, işaretlenmiş.

“Pirinç, Bağyan,” diyor aşçı.

“Ama dün iki buçuk kilo pirinç aldık,” diyor hanımı. “Bize pirinç lazım,” diye bastırıyor adam. Sonra, ekliyor: “Yahninin yanına pilav yaptım ya.”

“Pekâlâ,” diyor kadın, yazıyor: “2,5 kilo pirinç.” “Biraz da köri.”

Hizmetkârlar köriye bayılıyor, darı irmikli lapalarının üzerine bile serpiyorlar - *sadza**nın.

Kadının yüzünde garipseyen bir ifade beliriyor, ama yine de yazıyor: “1 kutu köri tozu.”

“Şeker,” diyor aşçı.

İşte bu, aralarında gerçek bir çekişme konusu.

Şeker asla yetmiyor. Aşçı geçerken uğrayan arkadaşlarına, “kardeşlerine”, hatta arkadaşlarının arkadaşlarına yiyecek sunuyor.

Kilerde darı irmiğiyle, fasulye ve yerfıstığıyla dolu çuvallar duruyor. Ama şeker çuvalı, düzenli ve gizemli bir biçimde, sürekli inceliyor, kısalıyor.

“Geçen hafta, beş kiloluk bir çuval şeker aldık,” diyor kadın.

“Şeker lazım, Bağyan,” diye tekrarlıyor adam yumuşacık bir sesle, kadın da yazıyor: “5 kilo şeker.” Reçeller, bal, kahve, çay birer birer ekleniyor ve bakkaliye defteri tamamlanıyor; şimdi sıra büyük yekûn tutan, öteki deftercikte. Bu, kasabın defteri.

Güney Rodezya’ya, ayrılışımın üstünden on yıl kadar geçtikten sonra döndüm ve anında, gördüğüm et bolluğu karşısında afalladım. Buzdolapları, sebzelikler bile ağzına kadar etle doluydu. “Bu kadar çok et yiyor olamayız!” diye bağırdım. “İmkânsız bu!” Oysa yiyorduk.

Ve hizmetlilerin hepsi ete, nyama’ya bayılıyor, doymak bilmiyordu.

Dünkü sipariş listesi şöyle:

2,5 kilo, en iyisinden kızartmalık et

1 kilo ciğer

1 kilo domuz pastırması

1 kiloluk but

Dünkü öğle yemeğinde çıkarılan ciğerin sadece yarısı yenmişti.

Kadının sorması gerek: “Kalan ciğere ne oldu?”

Ama sormuyor.

Kocasıyla ikisi bu akşam fırınlanmış et yiyecekler. Oysa dün akşamdan bol miktarda yahni kalmış olmalı.

Sormaması gerektiğini bildiği için, şakayla takılıyor: “Ee, yahni nasıldı? Bitirmenize kaç kişi yardım etti?”

“Yahni harikaydı, Bağyan,” diye atılıyor adam hemen. “Anımsıyor musun? Batronnan ikiniz, yahni çok iyi olmuş, dediniz.”

“Öyleydi de gerçekten.”

Kadın yazıyor:

1 kilo sığır böbreği

1,5 kilo kıyma

2 tavuk

Tavuk o zamanlar gündelik bir yiyecek değildi, özel günlerde yenirdi: Kadın pazar günü bir öğle yemeği daveti vermeyi planlıyor.

“Pazar günü ayrıca fırında et kızartacağız,” diyor.

Beyin siparişi de vermek isterdi, ama aşçının kabile gelenekleri, bırakın yemeyi, beyin pişirmeyi bile yasaklıyor.

Domuz kaburgası

2 kilo sosis

Şimdi sıra onlar, “oğlanlar” için et sipariş etmekte: “Oğlanlara 2 kilo muhtelif et.” Bunun anlamı, çeşitli parça etler, kıkırdaklar, kemiklerdi. Çok daha sonraları, belli ki mükemmel bir aşçı tarafından pişirilmiş olan, “oğlanların” etinden yedim. Karışık kuşbaşı etler, kemikler ince, teneke kutu benzeri bir kapta, soğanla birlikte pişirilmişti ve tadı nefisti. “1,5 kilo çorbalık et”: çoğunu hizmetlilerin tükettiği, yine kırıntılar, kemikli parçacıklar. “Köpeklere

1,5 kilo et.” Etten çok kemikti bu: kemirilmesi için çimenliğe bırakılan, koca koca kemikler.

Ara ara, “oğlanlar”dan, köpeklere onlardan çok daha iyi et verildiğine dair şikâyetler yükselirdi. Köpekler ve o ayrıcalıklı konumları, kanlarına dokunuyordu.

“Pekâlâ, başka?” diye soruyor evin hanımı, kolonideki kuzunun yenecek gibi olmaması ne kötü, diye düşünürken.

“Dil?” diye öneriyor adam.

Dili herkes seviyor.

“Bu kasabın yaban domuzu çok iyi,” diyor aşçı.

“1,5 kilo yaban domuzu eti,” diye yazıyor kadın. Yaban domuzunu kendisi de kocası da sevmiyor, ama neden olmasın?

“Biraz da jambon söylerseniz, jambonlu bezelye çorbası yaparım,” diyor aşçı. Domuzun neresinden ısmarlayacağını göstermek için, elleriyle dizlerine vuruyor.

Kadın, “Domuz paçası,” yazıyor, sonra defteri adama geri veriyor.

Adam listeyi şöyle bir tarıyor, hepsinin tamam olup olmadığına bakıyor.

Kadın kocasına, Joshua’yla -ya da işte adı her neyse onunla- “dalaşmaktan” hoşlandığını söylüyor.

“Yeter ki seni kullandığını aklından çıkarmayasın,” diyor evin erkeği, reisi, yetkesini göstererek.

“Aa, hadi ama, hepsi kaç para tutuyor ki?”

“Alt alta eklersen, epeyce tutuyor.”

Dışarıda, üç teslimatçı çırak bisikletlerinin üzerinde, birer ayaklarını sundurmaya dayamışlar. Aşçı üç defteri de sırayla atıyor - güzelce yakalıyor ve taş çatlasın iki kilometre uzaktaki dükkânlarına doğru pedal çevirmeye koyuluyorlar.

Tamamdır, diye düşünüyor kadın. Herkesin karnı doyuruldu - umarım.

Şimdi çocuklarla ilgilenme vakti, çocuğu varsa tabii; yoksa, az sonra bir başka eşin evindeki sabah çayına, çörekli, kurabiyeli, kekli, evdeki aşçının hünerine bağlı olarak, bir sürü leziz ikramlı davete katılacak.

Kızlar tarif değiş tokuşunu, salt pastalarla pudingler için yapıyorlar: Et başının çaresine bakabilir, bakıyor da. Yakında yeni bir hayvan icat edileceğinden yakındıkları da oluyor: “Et, et, et - bazen vejetaryen olasım geliyor.”

Erkek Kardeşim Harry Tayler

İkinci Dünya Savaşı’nın başlarıydı: Britanya savaş gemileri Pasifik Okyanusumda düşman avındaydı. *Repulse* ile *Prince of Wales*. İkisi de batırılamaz gemilerdi. Tıpkı *Titanic* gibi. Vergi mükelleflerinin ve ilgili vatandaşların, büyük gemilerin kapasitesine ilişkin böylesine gerçek dışı değerlendirmelerde, beyanlarda bulunan “uzmanlarını kaderini, daha sonra

başlarına ne geldiğini araştırmalarına izin var mı? Şövalyelik unvanı alıyor, lord mu ilan ediliyorlar? Yoksa gemiciliğin şanlı istikbali hakkında beyanatlar verecekleri, başka komitelere mi atanıyorlar?

Erkek kardeşim *Repulse* gemisindeydi. Japonlar her iki gemiyi de yirmi dakika içinde batırdılar. Haber bize ulaşınca, donup kaldık. Yüzlerce, yüzlerce genç erkek boğulmuştu... ancak daha somut, daha kesin haberler biraz daha vakit aldı. Nereden gelecekti ki bu haberler? Savaş muhabirleri Pasifik'i arşınlamaya başlamamıştı henüz. Daha sonra, sağ kurtulanlar olup biteni anlattı, her şey yavaş yavaş ortaya döküldü. Kardeşim kurtulduktan sonra bir mektup yazmış, ama mektup henüz elimize geçmemişti. Dünyanın en mektupsever insanı da sayılmazdı zaten.

"Eh, pek hoş bir deneyim değildi," diye itiraf etti. O korkunç sabah, bomba gemiyi vurduğunda, bir kamara iskelesinin yanında duruyor, güverteye çıkmaya hazırlanıyormuş, insanlar yanından hızla, telaşla geçmeye başlamış, içlerinden biri seslenmiş: "Yukarı mı çıkıyorsun, Tayler?" Bu onu harekete geçirmiş, basamakları bir koşu tırmanmış ve geminin çoktan su almaya başladığını görmüş. Yan yatmış güvertelerin birinden suya inmiş, can havliyle kulaç atan, bir grup kazazedeyle birlikte yüzmeye başlamış. *Repulse* sulara gömüldüğünde, bir hayli uzaktaymış. Birkaç saat suda, cesetlerin, mazotun, enkaz parçalarının ortasında kalmış, köpekbalıkları da yakınlardaymış, ama muhtemelen mazot yüzünden uzak duruyorlarmış. Sonra bir Britanya gemisi onları denizden toplayıp Seylan'a götürmüş. Orada, başlarına geleni muhabirlere anlatmışlar; nekahet döneminin sonuna kadar kalmalarına izin verilmiş. Harry daha sonra *Aurora* gemisine atandı, savaşın geri kalanını Akdeniz'de geçirdi. O gemide, top ateşi yüzünden, zaten ağır işiten kulakları (yeniyetmeliğinde sağır kalma tehlikesi atlatmıştı) ileri derecede sağırlaştı.

Onunla Cape Town'da buluştum. Şöyle ki:

İlk çocuğum John Wisdom'ın, güçlükleri, sıkıntıları sessizce sineye çekebilen biri olduğunu söyleyemeyeceğim. İkinci çocuğumun, kız kardeşinin doğumu onu fena çarptı, aklını başından aldı. Bu yeni yaratığın, bebeğin kalıcı olduğunu anlayınca attığı acı çığlıkları, öfke ve ihanet böğürtülerini hayatımda duymamıştım. Salt bebeğe değil, bana da saldırıyor, şimdiden vahşileşmiş, küçük yumruklarını peş peşe indiriyordu. Mesaj şuydu: "Neden yaptın - bunu *bana* neden yaptın?"

Akıl danışıldı, yardım alındı. Ben de biraz sersemlemiş, yıpranmıştım. Birinin, “Büyükannem sekiz yılda sekiz çocuk doğurmuş ve bir gün bile zorlanmamış,” türünden bir şeyler söylediğini defalarca duymuş olsam da, bence sık aralıklarla doğum yapmak bir kadından çok şey götürüyor. Yan evde oturan kadına, küçük kıza bakması için yalvarıldı: Kız çocuk istemiş, sahip olamamıştı. Böylece hemen John’ı alıp sahile gidebilecektim; annesine bütünüyle, gece gündüz sahip olabileceği, yaşadığı sarsıntıyı atlatabileceği yere.

Cape Town’a yaptığım yolculuğu daha önce yazdım; iki kapılı, küçücük bir arabada, beş gün. Bazen gözünüze, geçmiş yılları şöyle bir tarayan ve, yaşadıklarımın en kötüsü acaba hangisiydi, diye merak eden yaşlılar ilişir. Yerinde duramayan, hiperaktif bir oğlan çocuğuyla, tam beş gün, daracık bir yere hapsedilmenin, nahoş deneyimler listesinde epeyce yukarılarda yer alacağına, her bahse varım. Ama sonra, sonunda, deniz, ardından da otel göründü. Kıyıda, Sea Point’taydı; yanı sıra dizilmiş diğer otellerle birlikte, önlerine astıkları rengârenk, ışıl ışıl ampullerle duyurdukları gibi, bir zevk ve eğlence beldesiydi. Otelde adım atacak yer yoktu. Singapur’un Düşüşü’nden kurtulanlar yeni gelmişti. Savaşa yakalanan her türden gezgin buradaydı; çoğunun, alışık olduğundan çok daha kötü koşullarda konaklamaya zorlandığını tahmin etmek güç değildi. Ortalık, her dereceden resmi görevli, bürokrat, memur kaynıyordu; konutlarına, lojmanlarına savaş nedeniyle el konmuştu anlaşılan.

Aralarında, Quaker mezhebinden birkaç kişi vardı; onlarla, fena halde gereksindiğim bir sohbete giriştim. Tamam, Güney Rodezya rejiminden haz ettiğim kesinlikle söylenemese de, onu önyargısız bir biçimde tanımlayan tek bir kişiye de rastlamadım. 1924’te, ebeveynimin koloniye ayak bastığı tarihte, bu yeni toprakların Güney Afrika’nın altıncı eyaleti olmak isteyip istemediğine dair bir referandum yapıldığı unutulmamalı. Bütün RodezyalIlar oylarıyla, “Hayır, biz Britanya’ya bağlı, kendi kendini yöneten bir koloni olmak istiyoruz,” dediler.

“Şu küçük, dik kafalı ülkeden” olduğumu öğrenen Quaker’lar, yarım düzine resmi görevli, hemen konuyu tartışmaya başladılar. Benim lehime sonuçlanacak biçimde.

“Gerçekten... bundan daha büyük saçmalık olamaz. Dediklerine göre, kendileri yönetiyormuş. Ortada, yarım milyon yerliyi [o zamanlar siyahlar için kullanılan doğru sözcük buydu] yöneten yüz bin beyaz var. Ama ne

zaman biz -Güney Afrikalılar- bir yasa çıkarsak, hemen, birebir alıyor, aynısını çıkarıyorlar. Anayasa’daki her bir kanunu kopyalıyorlar. Öyleyse, neden Güney Afrika’nın bir parçası olarak kalmadılar? Oraya hiç gittiniz mi? Şu Britanya usulü, bu Britanya usulü; insanın midesi bulanıyor...” Buna benzer şeyler. Bunlarsa beni, dedikleri gibi, yararlı fikirlere sevk etmişti.

Bu aşırı dolu, gürültülü otel John’ın pek hoşuna gitmişti, her şeyden önemlisi de, otelde bir çocuk bakıcısı yoktu. Harika vakit geçirdi. Otelin verandasına bir gün, Deniz Yarsubayı Harry Tayler çıkageldi; etraftaki bütün kadınların, camlardan dikizleyen ya da çeşitli bahanelerle, çaylarını alıp verandaya çıkan kadınların gözlerini alamadığı, inanılmayacak kadar yakışıklı, genç bir adam.

İşte, *Repulse*’ta olup bitenleri nihayet dinleyebilecektim.

“Biliyor musun,” dedi kardeşim, “galiba şoka girmiştim. Bunu çok daha sonra fark edebildim. Haftalarca, yarı şuursuz vaziyetteydim. Seylan benim için puslu, bulanık.”

“Kurtarılmayı beklerken, ne kadar kaldın denizde?” “Bilmiyorum. Saatlerce, dediler. Bana günlerceymiş gibi geldi. Neyse ki, su ılıktı. Ama çevremde yüzen bir sürü ceset vardı. Ve bazıları tanıdığım insanlardı. Güneş yakıcıydı. Beni kavuruyordu. Güneş yüzünden her tarafım su topladı. Kafamı ıslak tutmaya çalışıyordum. İnsanlar suda yüzen ne varsa tutunmaya çalışıyor, imdat istiyorlardı. *The Times*'ta bir haber gördüm, galiba sağ kurtulanlardan biri anlatmış. Köpekbalıkları olduğunu söylüyor. Ben görmedim. Kendine saygısı olan hangi balık o mazotun içine dalar ki? Ama düşününce, o mazotun beni güneşten, daha fazla yanmaktan koruduğuna inanıyorum.”

“Sana kamara iskelesinden güverteye çıkmanı söyleyen adam, aklına geliyor mu hiç?”

“Evet, büyük bir şanstı benim için. Böylece gemi sulara gömülmeden önce güverteye çıkmayı ve yüzerek uzaklaşmayı başardım. Aksi halde, gemiyle birlikte batardım. Ama biliyor musun, Tigs [çocukluk lakabım], insan tam anlamıyla algılayamıyor. Böylesine devasa bir şeyi, yani.”

“Olanları sık sık düşünüyor musun?”

“Hayır, becerebildiğimce az. Hiç hoş bir anı değil, hem de hiç.”

Sohbet sürüp gitti, sonuysa onlarca yıl sonra geldi. Savaşı Akdeniz'de geçiren Harry, sağırlığı için Londra'da tedavi oldu, ama iyi bir işitme

cihazına ancak yaşı epeyce ilerlediğinde sahip olabildi. Evlendi, çocukları oldu; bu arada hep, çalılık arazi, bozkırlar, hayvanlar, bitkiler hakkındaki şaşırtıcı bilgisiyle ilintili işlerde çalıştı, ama sonra siyahlar savaşlarını kazanıp hükümet oldular ve Harry siyah bir hükümetin emrinde çalışamayacağını söyleyerek Güney Afrika'ya gitti, orada henüz siyahlar başa geçmemişti; orada, çok erken denebilecek bir yaşta kalp krizi geçirip öldü. Bu arada, defalarca görüştük; Londra'daki mutfağımda. O yıllar boyunca pek iyi dost olamamıştık. Savaşta beyazları desteklemişti, bense siyahların tarafındaydım. Dolayısıyla, tekrar buluştuğumuzda, artık ikimizin de yaşı ilerlemişken, birbirimize anlatacak çok şey birikmişti. Anlatabilseydik, tabii. Erkek kardeşimle ortak noktamız o kadar azdı ki, çoğu zaman konuşacak konu bulmakta zorlanırdık. O, siyahların adiliği, beş para etmezliği hakkında atıp tutar, nahoş laflar ederken, ben sesimi kısmam, çenemi kapamam gerektiğine inanırdım; kardeşimin yüzünde sık sık, şu ya da bu konudaki görüşlerimden rahatsız olsa da, tahammül ettiğini gösteren, hoşgörülü bir anlam belirirdi.

Ama sonra, ölümünden kısa bir süre önce, bana söylemek istediği bir şey olduğunu belirtti. Bir şeyi anlamamı istiyordu. O sıralar yalnızdı; karısı kalp krizinden ölmüştü. Yaşlıların hissettiği bir gereksinim onu da pençesine almıştı: İş işten geçmeden açıklamak istediği bir şey vardı. Söyleyeceği o şey bir başkasının zihnine ulaşmazsa, hiçbir gerçekliği olamazmış gibi, mutlaka birine, kim olursa, herhangi birine söyleme ihtiyacı.

Bağımsızlık Savaşı çıktığında, kardeşim asker yazılacak yaşı çoktan geçmişti, ama savaşamayacak kadar yaşlı olan çiftçiler, çoğu gece kamyonlara, zırhlı araçlara doluşup gidiyorlardı; beyaz çiftliklerle telsiz aracılığıyla bağlantı kuruyor ya da ev halkının iyi olup olmadığına bakmak için arada bir uğruyorlardı. Yollar pusu doluydu: Özgürlük savaşçıları yollara mayın döşemiş olabilirdi, bilfiil orduda olmak kadar değilse de, tehlikeliydi ve Harry, bütün diğer erkekler gibi, bütün bunlardan müthiş bir zevk almaktaydı.

Barış yanlıları ya da savaşlara son vermeye çalışanlar, bazı erkeklerin savaşmaktan gerçek bir keyif aldığını unuturlarsa, büyük bir hata yapmış olurlar.

Oğlum John, bir zamanların bu dövüşçü çocuğu, savaşa bayılırdı. Büyük tehlike altında, tepeden tırnağa silahlı, çalıların arasında sürünmek en büyük zevkiydi.

Tam üç kez, birilerinin oturup savaştıkları insanlarla, geçmiş güzel günleri yâd edişine tanık oldum. Ortak olmayan tek bir noktaları yoktu.

Bunlardan biri, babamdı; sık sık, Alman bir ince maden işçisini görmeye giderdi (ince maden işçileri, birkaç gram altın uğruna, rizikolu bir ince maden damarı için kuyuya inen kişilerdi). Alman ve îngiliz asker eskileri: Aynı zamanda, aynı bölgedeki Siperlerdeydiler. Saatlerce, şu ya da bu devriye görevindeyken başlarına gelenlerden, yaralanmalarına nasıl ramak kaldığından -gerçekten yara[1] anmadan önce- bahsederler, subaylarının yeterliliğini ya da yetersizliğini tartışırlardı.

Yollar delik deşik, çukurluydu. O gece gezmelerinin en kötü yanı, eski püskü kamyonlarda sarsılarak, hoplayıp zıplayarak yol almaktı. Bir gece, Harry'nin bindiği, arka tarafı tıklım tıkış erkeklerle dolu kamyon ya derin bir çukura düşmüş ya da bir kaya parçasına çarpmış, havaya fırlayan Harry, kafasını sertçe, olanca şiddetiyle arka bölmeye çarpmıştı.

"Gerçekten kötü bir darbeydi; kendimi çok tuhaf hissettim. Doktoru aradım -eh, benzin karneye bağlanınca, insan çok mecbur kalmadıkça arabayı kullanmıyor tabii-, durumumu anlattım, 'Yo, beyin sarsıntısı değil bu; hiç de beyin sarsıntısı geçiren birine benzemiyorsun,' dedi. Ama kendimi öyle garip... nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Sıtmayı anımsıyor musun?"

"Hayır, anımsamıyorum."

"Her neyse, bir an ürperir, zangır zangır titrersin, bir an sonraysa zihninin açıldığını, cin kesildiğini hissedersin. Ama hayır, sıtma değildi, ateşim filan da yoktu. Hasta değildim. Her şey öyle duru, öyle parlaktı ki, çıldırdığımı düşünmeye başladım; anlamak günlerimi aldı. Sonra, ansızın anladım. *Repulse*'tan önce ben aynen böyleydim. Kafama aldığım darbe beni geriye, normal halime döndürmüştü. Ansızın gerçek benliğime kavuşmuştum, anlıyor musun? Bir anda, kendim olmuştum. Kırkıma yaklaşıyordum ve ömrümün büyük bir kısmını, yıllarımı 'kendim' olmadan harcamıştım. Bunca zamandır, cam bir duvarın arkasındaydım sanki. Ah, ne yapsam tam olarak açıklayamayacağım..."

"Gayet iyi gidiyorsun, Harry. Devam et."

"Bu ne anlama geliyor, biliyor musun? Monica [karısı] beni, zihni net, dupduru olan gerçek beni hiçbir zaman tanımadı, anlamına geliyor. Ve çocuklarım - şimdi kabullenmek, uzlaşmak öyle zor ki, Tigs. *Repulse*

olayında beni savuran, merkezden uzaklaştıran bir şey olmuştu... Şey, onca yıldır nasıl biri olduğumu *sen* söyleyebilir misin bana?” “Ama birbirimizi yeterince görmedik, öyle değil mi?” “Haklısın, görmedik.”

Sorduğu sorunun yanıtıysa şuydu: Erkek kardeşimin kafasının oldukça ağır çalıştığını düşünür, ama bunu kulağının ağır işitmesine bağlardım. Şimdiyse kendisi aynı şeyi söylüyordu.

“Belki de nedeni sağırlığımdır, diyordum - doğru dürüst bir işitme cihazım olmadı. Oysa değilmiş. Tamam, kulaklarım duymuyor olabilirdi, ama her şeyi görebilmem gerekirdi. Duyularım yerli yerindeydi. Oysa her şey sönük, donuktu. Boğuk, kısık. Suyun altındaymışsın da, sesler uzaktan gelirmiş gibi. Anlıyor musun, Tigs, hayatımın çoğunu böyle geçirdim: Burada değilmişim, yokmuşum gibi.”

Çiftlikten Kurtuluş

Savaşın ortasında, annemle babam şehre taşındılar - Salisbury’ye, yani şimdiki Harare’ye. Babama çiftlikte bakmak artık olanaksızdı. Ama her fırtınanın muşamba zemine dökülen yağmur damlalarıyla damgasını vurduğu, sert rüzgârların dışarısı kadar içeriyi de kasıp kavurduğu o eski ev, ona nefret ettiği bu yeni bungalovdan çok daha iyi geliyordu.

Şeker hastalığı berbat bir şeydi. Henüz tedavisi bugünkü kadar gelişmemişti; babamın hastalığını başından sonuna kadar takip eden doktorların sürekli tekrarladığı tek nakarat, alman gıdaların sınırlanmasıydı; sonunda babamın perhizi öylesine sıkı, kıt bir hal aldı ki, bende kalan imgesi şu: masada oturan, yanındaki küçük, pirinç tartıda on gram şundan, on gram bundan tartan, yulaflı gözlemenin yansını, patateslerin en küçüğünü yiyen, zayıflamış, bir deri bir kemik kalmış bir adam. Artık her şey değişti: Şimdi doktorlar çok daha zeki ve esnek, yiyecekleri insülinle dengeliyorlar, öyle ki, evde bir şeker hastası bulunduğunu unutmak bile mümkün. Babamın doktorları bu beceri seviyelerine ulaşmış olsalardı, babamın sağlığı o derece kötülemezdi.

Kader, ya da *karma'* ya da tesadüfler beni de, tıpkı annemin yaptığı gibi, bir şeker hastasına bakmaya zorladı; dolayısıyla, şimdi yapılanları o zamankiyle kıyaslayabiliyorum. Tıbbın bugünlerini görebildiğimiz için öyle şanslıyız ki: Şeker hastalarının, biraz daha erken doğmuş olsalardı, nelere katlanmak, nelerle cebelleşmek zorunda kalacaklarından haberleri bile yok.

Hepimiz, felaketi bir darbe, beklenmedik bir saldırı olarak kabullenecek kadar ıslah edildik, donatıldık, evrildik. Adam attan düştü; bir ok gözüne saplandı; kadın doğumda öldü, apandisti patladı, zehirlendi; rasgele ateş eden bir nişancı, bir intihar bombacısı varmış, bir kaya yuvarlanmış; ya da yangın çıkmış, sel basmış, araba kazası olmuş. Ancak bir hastalığın pençesindeki o uzun, acılı süreci bırakın tanımlamayı* gözünüzün önüne getirmek bile çok güçtür. Annem, babamın hastalığının son dört yılı boyunca, gece gündüz, her an uyanık, her an tetikte kalarak ona baktı, organları birer birer iflas ettiği, sonunda, her şeyini kaybedip, öldürün beni, diye yalvardığı güne kadar başından ayrılmadı, dediğimde, anlamanın, kavramanın zor olduğunun farkındayım. Üstelik, ondan önce de tam on yıl bakmıştı babama.

Yeterince yardım alamadı. Annem dışarıya çıkabilsin diye, benim ve diğerlerinin, bir öğleden sonra ya da bir akşam babamla ilgilendiğimiz oluyordu, ama annemin asıl gereksindiği şey, birilerinin çıkıp, “Nöbeti hafta sonu ben devralıyorum, böylece sen de...” demesi ve ona muhtemelen doyasıya uyuyarak geçireceği bir hafta sonu armağan etmesiydi. O karmaşık şırıngalarla, test tüpleriyle, içlerinde, babamın girdiği korkunç bunalıma karşı tek bir tane bile hap bulunmayan ilaç şişeleriyle baş etmem mümkün değildi.

Savaş ve sonrası, herkes için kötü bir dönemdi, ama annem için özellikle çetindi. Savaşın bir sonu olduğunu (1939-45) şimdi biliyoruz, fakat savaş sürüp giderken, bunu bilmiyorduk, savaştan sonraki yılların dehşeti, korkunçluğuysa kimsenin aklına gelmezdi. Bütün bunların aralıksızlığını, o ağır, meşakkatli ölüm yolculuğunu aktarmak nasıl da güç. Babam ömrünün son yıllarını geçirirken, annemin neler hissettiğini, gerçek duygularını anlamak da zor; onu yalnızca benzer bir şey yaşayanların, aşağı yukarı aynı deneyimi paylaşanların gerçekten anlayabileceğini söylemekle yetineceğim.

Çocuklarının da babamın hayatına neşe katmadığı kesindi. Erkek kardeşimin *Repulse’ta.* boğulmasına ramak kalmış, neyse ki kurtulmuş, ama sonra sert çarpışmaların sürüp gittiği Akdeniz'de uzun, çetin bir savaş yaşamıştı. Kızına gelince; kocamı ve iki çocuğumu terk edip düşman yabancı diye sınıflandırılan bir Alman’la evlenmiştim. Ebeveynim Alman karşıtı değildi, ama klişeleşmiş iki Alman tipi vardı. Bir tanesi iriyarı, dostane, büyük bir olasılıkla pipo içen, iyi huylu bir adam; daha çok Noel Baba’yı andıran, bizimkilerin hoşlanabileceği biri. Ötekiyse, tipik Prusyalı;

mesafeli, doğrucu, soğuk, bencil. İkinci kocamdan hoşlanmaları mümkün müydü? Üstelik bir komünistti, gerçek bir komünist (ölene kadar da öyle kaldı). Bu evlilikte, neyse ki ebeveynimin tamamen habersiz olduğu bir arka plan yatmaktaydı: Gottfried benimle yalnızca, temerküz kampından kurtulabilmek için evlenmişti, becerebildikleri takdirde yerel kızlarla evlenen diğer düşman yabancılar gibi. Ancak Gottfried'le uygun bir çift olmadığımızı mutlaka anlamış olmalılar; özellikle de babam. En hafif ifadesiyle. Güney Rodezya'daki yaşamının her anından nefret eden Gottfried, iliklerine kadar kibardı, annemle babam da öyle. Şimdi düşünüyorum da, kız evladı olarak babama bundan daha büyük bir kötülük yapamazdım.

Öte yandan, birbirimizi çok iyi anlıyorduk. O uzun öğle sonralarında ve akşamlarında, baş başa oturduğumuzda, elimi tutardı; ortak bir öfkede buluşan, anlaşan iki suç ortağıydık. Bana kalırsa, babamın Siperlere duyduğu öfke, hınç, yaşım küçükken beni de ele geçirdi, bir daha da bırakmadı. Çocuklar ana babalarının duygularını, içlerinde esen fırtınaları hissedebilir mi? Evet, hissederiz; ancak benim için, eksik olsa da olurdu, diyebileceğim bir şey bu. Ne faydası vardı bana? O eski savaşı bizzat yaşamıştım da, benim belleğime, benim vicdanıma kazınmıştı sanki.

Babam rüyasında sık sık Siperleri görür, annemse bazen, babamın eski yoldaşlarının, silah arkadaşlarının hemen oracıkta, onun... bizim yanımızda olduğu duygusuna kapıldığını söylerdi.

"Hepsi de harika insanlardı," derdi babam, "halis erkekler. Ve tamamı Passchendaele'de can verdi. Birliğimdeki bütün askerler. Onlarla birlikte ölebilirdim, ama muharebeden hemen önce bacağıma bir şarapnel yedim. Sana anlatmışımdır mutlaka - anlattığıma eminim. Ah, bütün o birinci sınıf adamlar; şimdi sağ olabilirlerdi. Gözden çıkarılmışlardı; ölmek üzere savaşa sürüldüler, hepsi bu."

Yıllar sonra, Londra'da, İmparatorluk Savaş Müzesi'ni gezdim; Siperleri canlandıran, insanı rahatsız edecek kadar gerçekçi bir set kurmuşlar. Orada durmuş, karşısındaki sahneye bakan bir kadın vardı; ağlıyordu. Kızgınlıktan ağladığını fark edince, gidip yanında durdum. Bana şöyle bir baktı ve aynı hamurdan olduğumuzu anladı. "Sanki hepsi de yalnızca çerçöp," dedi. "Kürekle Siperlere doldurulacak çerçöpler. Hiçbir değerleri yoktu, anlıyor musun?" Aynen.

Babam da gözden çıkarılanlardan giderek daha çok söz ediyordu. “Onları bir tanısaydın,” dedi, elimi sertçe sıkarken. “Öyle iyi, sağlam insanlardı ki. Hiç aklımdan çıkmıyorlar.” Ve babam ağlayarak, irileşmiş, çocuksu gözlerinden bir ihtiyarın yaşlarını dökerek (daha altmışında bile değildi), bir an bile kapatılmayan radyolar bize Avrupa’daki ve Pasifik’teki muharebelerden, cephelerden haberler verirken, Passchendaele’nin çamurlarında can veren o mükemmel erkeklerin, kendi adamlarının adlarını sayardı mırıl mırıl.

“Onları düşünüyorum, evet, hep aklımdalar; onları düşünmediğim tek bir gün bile geçmiyor, ah, hepsi de ne kibar, ne olağanüstü gençlerdi...”

Annem içeriye girer, çiftlikten getirilen eski, hasır koltuğa -kendi koltuğuna- otururdu. Tamamen bitmiş, tükenmişti. Dinlenmeye, birkaç dakikalığına da olsa uyumaya ihtiyacı olduğunu görebiliyordum; kolunu kolçağa dayar, yüzünü avucuna, yüzüklerin bol geldiği parmaklarına yaslardı.

“Daha önce söylemişimdir,” derdi, orada oturduğunu fark eden babam, “evet, mutlaka söylemişimdir. Şarapnel bacağıma saplanmasaydı, ben de onlarla birlikte ölecektim; bazen, öylesi daha iyi olurdu, diye düşünmüyor da değilim.”

Sonra babam kıpırdanır, yarı doğrulurdu. “Evet, öylesi çok daha hayırlı olurdu, diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Her şey farklı gelişirdi, öyle değil mi, Emily? Emily?”

“Bırak uyusun,” diye yalvardım. “Öyle yorgun ki.”

“Emily?” diye bağırdı babam, paniklemiş bir sesle.

“Buradayım,” dedi kendine gelen annem.

Mıntıka'da, bütün savaşları sona erdiren Büyük Savaş'tan kalma başka askerler de vardı. Kocasını ve üç oğlunu Siperlere kurban vermiş bir kadını anımsıyorum; geride, yaşı savaşa katılamayacak kadar küçük olan, tek bir oğlu kalmıştı. Acısını vakur bir biçimde çekerken, küçük oğluna her bakışında, bütün ölen askerlerini gördüğünü söylerdi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sağ kurtulan bu insanlar bir araya gelince, modası çoktan geçmiş bir dille konuşurlardı. “Cephane yapımcıları,” derlerdi, “bu savaşı onlar çıkardı. Savaşımızı Krupps'a borçluyuz.” Tepenin aşağısında yaşayan, Alman ince madenci, babamın arkadaşı olan adam da Alman Siperlerinde

şarapnel yemişti ve o da cephane yapımcılarından, Krupps’tan ve savaş vurguncularından söz ederdi.

O sözcüklerin -ve fikirlerin- zihnimizden uçup gitmesi ne kadar tuhaf. Şu “askeri sanayi kompleksi” tanımı o eski tınısını yitirdi; bize bir şeyler anımsatmıyor, bizi düşünmeye sevk etmiyor. Afrika'da bir savaş, birkaç dönümlük çalı uğruna, anlamsız bir savaş patladığı zaman, ana babamın kuşağı şöyle derdi: “İşte, arkasında yine cephane yapımcıları var. Savaş vurguncularının işi.” Sonunda ne elde edilmişti, peki? Birkaç yüz ölü ve silahlara harcanan, birilerinin cebine güzelce dolan, milyonlarca pound.

Grocz’un resimlerinde, savaşın ekmeğini yiyen vurguncuları, cephane yapımcılarını görebilirsiniz.

Vurguncular, cephane yapımcıları - dilimizden ve, göründüğü kadarıyla, zihnimizden çoktan çıkmış kavramlar.

Cenaze töreninde, dinleyemeyecek, izleyemeyecek kadar kızgındım. Gözlerimi yumdum, dua ettim; tabii lanet okumayı duadan sayabilirsek.

Annem bitap durumdaydı; toparlanması da kolay olmadı.

İşte, hepsi buraya kadardı.

Hizmetkâr Sorunu

İnsanlar dünyanın dört bir yanında, bütün köylerden, her bir kulübecikten çıkıp kentlere akıyor. Bu, eski Güney Rodezya’da da böyleydi, şimdiki Zimbabve’de de böyle. Görünüşe bakılırsa, herkes Lenin’le ve onun “köy hayatının boşluğu, donukluğu” görüşüyle hemfikir. Ah, heyecanla, olasılıklarla dolup taşan, güzelim kentler. Ama kentler insanlara her zaman kucak açmaz. Salisbury’de, örneğin, ya da Güney Rodezya’nın herhangi bir kentinde, sadece işi olan siyahların yaşamasına izin verilirdi. Güney Afrika’nın şu herkesçe kınanan, çirkin “ırk ayrımcılığı” politikasının aynısı. “Beyazlara faydalı oluyorsan, kalabilirsin. Aksi halde, yallah köyüne!” Şehirlerde buldukları işler nelerdi, peki? Salisbury’de, beyazlara ait her evde, bir nöbetçi kulübesi gibi, az uzakta duran ve sıhhiye araçları tarafından haftada bir boşaltılan helaların yanı sıra, hizmetkârlar için de mutlaka ayn bir bölüm bulunurdu; “Jcias” denen (neyin kısaltması olduğunu bilmiyorum) ve sağlık koşullarından uzak, tuğladan yapılma, alçak damlı, bir ya da iki oda. O evde çalışan “oğlanlar” bu kulübede

kalırdı, ama her zaman çok daha fazlasını barındırırdı. Bu durumda, kent, diyelim ki Salisbury, onlara heyecan ya da genel olarak dünya nimetleri adına ne sunuyordu?

Hafızam beni yanıltmıyorsa, arada bir film gösteriliyordu; dans salonlarını ise çok iyi anımsıyorum. Kısacası, kentte, daha doğrusu beyaz adamın evinin arka tarafındaki tuğla müştemilatta buldukları şey, birbirleriydi.

Kalabalık, gürültücü, kahkahaların, dedikoduların gırla gittiği bir topluluk. Arkaya bakan camlardan, “oğlanların” yaşamlarındaki dramaları, dekorunu bir odun yığınının,' çalıların, ocaktaki ateşin oluşturduğu bu hiç bitmeyen piyesi saatlerce izledikten sonra, “Dağ Sığırları İçin Bir Yuva” adlı bir öykü yazmıştım. En azından İkinci Dünya Savaşanın bitimine kadar, her evde ortalama beş hizmetkâr çalışırdı. Aşçının işi başından aşkındı, ama evdeki erkek hizmetçi, odaların temizliğini öğleye kadar bitirmiş olurdu. Bazı evlerde iki hizmetçi çalışırdı, öyle aman aman yorulmayan bir bahçıvan, bir de getir götür işleri için bir “piccanin”[6]. Bunlara asgari ücret ödenir, erzak dağıtılır, ev sahiplerinin eski giysileri, imalatçılarının tasavvur bile edemeyeceği biçimlerde giyilen kıyafetler verilirdi. Hırslı, açgözlü tek bir hizmetkâr anımsamıyorum. Bir keresinde, Gottfried Lessing’le ikimiz, ortalık hizmetçimiz olan canlı, hareketli ve zeki delikanlıya, muhasebe ya da herhangi bir şey öğrenebilmesi için, parasını elbette bizim ödeyeceğimiz gece kurslarına gitmesi için yalvarmıştık; dans etmeyi daha çok sevdiğini söyleyerek kabul etmedi.

Köylerinden kalkıp gelen adamlar her gün, bütün gün, kapı kapı dolaşıp iş arıyordu. Bir iş buldukları takdirde, kentin bütün zevkleri önlerine serilecekti. Aksi halde, kapı dışarı edileceklerdi, zaten polis de sürekli enselerindeydi.

Savaş sırasında, Salisbury tıklım tıklım, haddinden fazla dolduğunda, Gottfried Lessing’le başımızı sokacak bir yer bulduk - o günlerde, her konuda olduğu gibi, geçici bir süreliğine. İki tarafında, hiçbir yere ulaşmayan, iki ara sokak bulunan, kocaman bir oda. Boşluklara bir dolap, çekmeceli bir komodin, üzerinde ocağın, çaydanlığın ve lavabonun durduğu, mermer tezgâh yerleştirildi. Banyosu vardı. Bebeğin doğumu, fazla bir güçlük çıkarmadı. Herkesin dediği gibi, akıllı uslu bir bebekti; başka tür bebeklerin de bulunduğunu gayet iyi biliyordum, çünkü ilk çocuğum, John uslulukta hayli uzaktı. Bu oğlansa bol bol uyuyordu, çok

sevimliydi. Alt bezlerini yıkamak yarım saatimi alıyor, dışarıda, güneşte kurumalarıysa iki saati bile bulmuyordu. Gottfried’le, bir hizmetkâra ihtiyacımız olmadığına karar verdik. Ne gerek vardı ki? Yarardan ziyade dert getirecekti.

Evlerin sıralandığı geniş caddeleri arşınlayan, iş için yalvaran adamlar ha bire kapıları çalıyor, onları rakip olarak gören, etrafta istemeyen aşçılarla “oğlanlar” tarafından tersleniyorlardı. Ama şu şu evde, bir “oğlana” ihtiyacı olan bir bağyanın olduğu haberi, bir anda, kulaktan kulağa yayılıverirdi. Gün içinde kapı defalarca çalınıyor, hep aynı yakarış yükseliyordu: “Çalışmak istiyorum, Bağyan”; “Lütfen bana iş verin, Bağyan”, hatta, “Bana yemek yapmayı öğretin, çok çabuk öğrenirim.” Vesaire. Sonunda, kocaman bir kâğıda şunları yazdım, sokak kapısına astım: “İş için başvurmayın. Burada iş yok.”

Annem dehşete düştü. Artık babam öldüğüne göre, benimle uğraşacak bol vakti vardı. “Komşular ne der sonra?” Mahallede, bizimki gibi tek odalı, sekiz ev vardı ve hepsinde birer “oğlan” çalışıyordu. Bu hizmetkârların, yakınlarda başlarını sokacak bir yer bulmaları gerekiyordu; her sabah işe gelir, akşam sekizde, sokağa çıkma yasağı başlamadan da kaldıkları yere dönerlerdi.

Yapacak ne buluyorlardı? Ya sokaklarda aylak aylak gezer ya da arka bahçede takılmalarına ses çıkarmayacak, hoşgörülü bir ev bulurlardı.

“Anne, söylesene, tutacağım adam ne iş yapacak? Etrafına baksana, bir bak; tek işi, bebeği gezmeye çıkarmak olur herhalde.”

“Ah, hayır hayır, bu çok yanlış olur. Başınıza dert açarsınız.”

“Nasıl bir dert?” diye sordum.

“En iyisi ben biraz temizlik yapayım.”

“Yo. Yapma. *Hayır*:”

Temizliği bıraktı.

“O zaman Gottfried’in gömleklerini toplayıp bir güzel yıkayayım.”

“Olmaz. Çamaşırhaneye gönderiyoruz. Bırak onları. *Hayır.*[1]'

Sonra, annemin hizmetçisi çıkıp geldi, erkek kardeşini, akrabasını işe almam için yalvarmaya başladı. Adamın mutlaka Salisbury’ye taşınması gerekiyormuş, iş bulamıyormuş, ama ben ona iş verirsem...

“Her şey bir yana, her sabah buraya gelmesi, akşam da geri gitmesi gerekecek. Sense en azından beş kilometre uzaktasın.”

Akrabasının onun yanında, annemin evindeki müştemilatta kalması planlanıyordu.

“Mesele olmaz. Yürüyerek gidip gelebilir. Ya da ona bir bisiklet alırsın, yarım saat bile sürmez.”

“Bir hizmetçiye ihtiyacım yok. Göremiyor musun?”

“Evet, var. Evi tertemiz eder; çok iyi çocuktur, Bağyan.”

“Olmaz.”

Hizmetlilerin işe bisikletle gidip gelmesi, yadırganan bir uygulama değildi. Çok iyi tanıdığım, eski RodezyalI olan bir adam vardı, uşağından, her sabah sekiz kilometrelik yolu kat edip çayını saat tam altıda hazır etmesini beklerdi.

Hizmetçisini, yani Abraham, Benjamin ya da Moses’ı hoşnut etmek isteyen annem, “Bari yanında çalıştığına dair bir pusula yaz; o da yeter,” dedi.

“İyi de bu, yasaları çiğnemek olur. Seni rahatsız etmiyor mu bu?”

“Bazen, her şeyi sırf bana ters düşmek, işimi zorlaştırmak için yaptığını düşünüyorum,” dedi annem.

O sıralarda, Bay Lamb diye birinin yanında, yarı zamanlı çalışıyordum. Lord Milner, genç erkeklerden oluşan, tanınmış bir ekip yaratmıştı; Milner’ın Anaokulu denen kurum, Britanya İmparatorluğu’nun elemana gereksinen bölümlerine zeki, dürüst ve çok iyi eğitimli delikanlılar sağlıyordu. Benim Bay Lamb bunlardan biriydi.

Şimdi Hansard ve parlamento kurulları için stenoculuk yapmaktaydı. Böylesine parlak bir başlangıçtan sonra, neden stenoculuğa razı olmuştu? Bunu ona hiç sormadım. Bugün, öğrenmek için çok şey veririm, ama ne yazık ki, gençken insanlara sadece yanıtlayabilecekleri sorular sormakla yetiniyorsun.

Onun yanında çalışmak zevkliydi. Zeki, sivri dilli, alaycıydı; aldığı klasik eğitimin sağladığı alıntılar, nükteler dilinden düşmezdi.

Ama annem onu görmeye gitti ve aksinin, dik kafalının teki olduğumu söyledi; eh, işe aldığı kişiyi tanımalıydı elbette.

Bay Lamb bana şöyle dedi: “Annen beni ziyarete geldi ve senin kamu düzeni için bir tehlike, bir tehdit oluşturduğunu söyledi.”

Tepem atmıştı atmasına da, bunun bana ne faydası dokunacaktı?

“Senin komünist olduğunu söylüyor - işte, küçücük bir akvaryumda yaşamanın yararlan... herkes, herkes hakkında her şeyi biliyor.”

“Şey, bunu hiçbir zaman saklamadım ki, Bay Lamb.” “Çok doğru. Öte yandan, mevcut siyasi görüşlerini çocuksu saçmalıklar saydığımızı öğrenmek, seni kızdıracaktır sanırım.”[7]

Büyük bir zafer kazanmışçasına göz kırptı, bunun üzerine gülmek zorunda kaldım.

Annemin canına okudum, elbette. İyi de, bunun ne zaman bir yaran olmuştu ki?

“Anne, senin yüzünden işimden olabilirdim, farkında mısın? Üstelik, orada birkaç saat çalışıp, bir ofiste tam gün çalışarak kazanabileceğimden çok daha fazlasını kazanıyorum.”

Bunun üzerine, omuzları çöküverdi. Bir anda bocalamış, suçluluk duymuş, hatta paniklemişti.

Bu duygu karmaşası, ancak birinin içi bir başkasına duyduğu müthiş öfkeyle, gazapla dolup taşarken, bir suçluya ya da can düşmanına -ruhsal olarak- saldırırken yaşanabilir. Oysa karşısında yalnızca kızı vardı; sinir bozucu, sırf onunla zıtlaşmak, muhalefet etmek için doğmuş olan kızı; kendi göreviyse onu korumak, kollamaktı.

“Bu yaptığın çok çirkin bir şey, anne.”

“Yo, hayır, yalnızca bilmesini istedim. Bu benim görevimdi...”

Yeni biriyle tanıştığım, dostluk kurduğum, hatta yalnızca ahbaplık ettiğimde, ne yapıp eder bu kişiyle tanışır, mümkünse onunla dost olur, bazen de ziyaret edip benim hakkımda bir sürü şey söylerdi; bunlar daha sonra aynen bana iletilirdi, elbette - ancak yapabileceğim hiçbir şey yoktu.

“Anne, bu hiç hoş olmadı, değil mi?”

“İyi ama, akılsızın, dik başlının tekisin; birinin kalkıp bunu...” Şimdi bunlar bana komik geliyor, fakat o sıralar kendimi bir örümcek ağına yakalanmış gibi hissederdim.

Bu uzun, hüzünlü öykü böyle devam edip gitti. Ben sürekli ondan kaçıyorum, o sürekli beni kovalıyor.

Ana-kız düşmanlığına ilişkin öyküler yazıyordum; oldukça zengin bir koleksiyonum olmuştu.

Tek bir cümlede özetlenebilecek bu öyküler, bir hayli dramatikti. Geliştirilip bir paragrafa yayıldıklarında, komik, absürd bir farsın bütün unsurlarını içeriyorlardı. Kâğıda olanca yalınlığıyla dökülenlerde acıklı, mantık dışı bir nitelik vardı, sanki ucubelere, hilkat garibelerine dair bir masalmış gibi.

Bu ibretlik öykülerden bir tanesini, en basitini buraya alıyorum.

Hiç “geçinemeyen” bir anneyle kız varmış. Kız neden evi terk etmiyormuş? Hayır, eve çakılıp kalmış, annesine bağırıp çağırıyormuş, ama her fırsatta da kullanıyormuş; bebek bakıcılığı yaptırmak, ayak işlerine koşturmak gibi. Sonra annesi kalp krizi geçirmiş, iş göremez olmuş. “Pekâlâ,” demiş kız ona, “işte, istediğin noktaya getirdin beni. Sana bakacağım, ama bir daha seninle asla, asla konuşmayacağım.” Dediğini de yapmış. Anne yirmi yıl daha yaşamış, ama kızı onunla tek bir sözcük bile konuşmamış.

Koleksiyonumdaki bazı öykülere kıyasla, nazik, ılımlı bir öykü bu.

Sonra, savaş sona erdi; bazen, sonsuza kadar süreceği duygusuna kapılmış olsak da, gerçekten bitti. Geçmişteki savaşlar hep bu duyguyu uyandırmamış mıdır? Savaş, Nagazaki ve Hiroşima’ya atılan iki bombayla bitmişti, ama o sıralar, çoğumuz bu iki bombanın, daha önce olanlardan, yaşananlardan çok daha kötü olduğunu kavrayamadık. Japonya’nın belli başlı şehirlerini zaten yerle bir etmemiş miydik? Bunda da gayet haklıydık elbette; Pearl Harbor’ı bombalamanın bedelini ödemişlerdi. Evet, savaşın sona erdiğine memnunduk, sonunda gerçekten bittiğine... ama sonra, savaş sonrası dönem başladı ve işler hiç de beklendiği gibi düzelmedi. Savaş sürerken bizden gizlenen, akıl almaz dehşet haberleri yağıyordu şimdi. Toplama kampları, örneğin. Hayır, ilk başta hemen “kavrayamadık”. Bunlar, öyle kolayca “kavranabilecek” dehşetler değildi, o kadar: Zamana ihtiyacımız vardı.

Rommel’le savaşmaya giden erkeklerimiz döndü; dönebilenler, yani. Sığınmacıların sayısı her gün artıyordu sanki, az sonra salt Hitler’den değil, Stalin’den kaçanlar da sökün etti. Salisbury, memlekete dönmek isteyen

İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri askerleriyle dolmuştu. Kimileri dört-beş yıldır buradaydı. Pilotlarla bombacılar çoktan memlekete uçmuştu, fakat uçakların, kışlaların bakımından sorumlu olan binlerce insan, gemileri beklemek zorundaydı. Borucular, tornacılar, perçinciler, mühendisler, levazım görevlilerinin aklında tek bir şey vardı: karanlık, soğuk, vesikalı olsa da, ülkelerine dönmek.

Aile yaşamının hayalini kuran, kendi yaşamları askıya alınmış, genç erkekler bebeği bağnna basar, hoplatıp zıplatırken, çoğu akşam, o tek odalı evde on küsur havacıya yemek pişirirdim; yumurtalı domuz pastırması, sosis, haşlanmış fasulye; iki gözlü ocağımın izin verdiği her şeyi. Eve dönünce, önlerine yumurtalı, domuz pastırmalı tabaklar sürülmeyeceğinin farkındaydılar. Ah, ne zaman? Asker gemilerinin nihayet onları almaya geldiğini duymak için yanıp tutuşuyor olsalar da, yolculuğun ciddi ciddi başlayacağı günü büyük bir hevesle bekledikleri söylenemezdi. Bu genç erkeklerin tamamı, asker gemileriyle yol almaktan, İngiltere'den Afrika'nın güneyindeki limanlara yapılan yolculuktan daha berbat bir şey görmediklerini söylüyordu (cehennemin ta kendisiydi, dediler), şimdiyse eve yine aynı gemilerle döneceklerdi: üstelik, savaş sırasında daha da hırpalanmış olan asker gemileriyle.

Ben pişirdim. Onlar yedi. Bir konuda tamamen benzeşiyorduk: Gerçek hayatlarımızın başlamasını bekliyorduk. Şimdi, hastalığın ardından iyileşme sürecindeki insanlar olduğumuzu söyleyebilirim: Sersemlemiş, uyuşmuştuk, çünkü savaş yıllarını gerçek anlamda "kavrayamamıştık." Bu bağlamda, savaşı aslında bütün dünyanın, bugün bile "kavrayabildiğim" sanmıyorum. İnkâr halinde miyiz? Evet. Ne kadar çok savaş filmi çekerlerse çeksinler, bu gerçek değişmiyor; filmler genellikle Naziler hakkında, oysa bütün dünya savaştaydı; koskoca çatışma alanları doğru dürüst irdelenmedi bile.

Bu arada annem de insanları doyurmakla meşguldü: çoğunlukla havacıları.

Erkek kardeşim savaştan dönmüştü; epeyce sağır ama sağ salim ve hâlâ bekâr. Etrafta, şehirde rastladığı havacıları topluyor, eve, şimdilik kaldığı annemin evine götürüyordu. O günlerde ne zaman annemi görmeye gitsem, evi genç erkeklerle dolup taşarken bulurdum; sundurmada, çimenlikte oturur, sonunda memlekete döndüklerinde ne yapacaklarını konuşurlardı. Annem aşçısının da yardımıyla onları doyururdu; hani şu, kardeşi için benden iş isteyen adam. Bu erkek kardeş artık buradaydı, göze

görünmemeye çalışarak, kaçak yaşıyordu, ama yine de şehirde olmaktan mutluydu ve o durgun, sıkıcı köyüne dönmeye hiç niyeti yoktu.

O uzun akşamüstleri, uzadıkça uzayan... bitmek bilmeyen ikindiler. Mükellef öğle yemeklerinin ardından uyuyup kalmamak için şarkı söylerler, annem de piyanonun başına geçerdi; çiftlikten getirilen alet, tuşların kabarmasına, tellerin gevşeyip bollaşmasına neden olan yağmurlardan epeyce zarar görmüş olsa, akortçu sonunda, “Kusura bakmayın, ancak bu kadar adam edebildim,” demiş olsa da, hâlâ çalınabilir durumdaydı.

Birinci Dünya Savaşı’ndan şarkılar söylerlerdi, sözleri anımsayamadıklarında, annem hemen imdada koşardı. “Ah, ah, ah, bu ne güzel savaş”, canlı temposu nedeniyle çok sevilen bir parçaydı, “Armentieres'li Matmazel” de öyle; eski piyano her an dağılıp parçalanacakmış gibi görünürdü. İkinci Dünya Savaşı bestelerinden “O zaman ben de çamaşırlarımı Siegfried Hattına asarım” ve “Sen kimi kandırdığını sanıyorsun, Bay Hitler?” yine canlı, şen ezgileriyle çok tutuluyordu; Alman parçası “Lili Marlene”in ardından daha yeni, daha popüler parçalara geçilirdi; bunların en tutulanı, genç erkeklerin tekrar tekrar istedikleri şarkıysa şöyleydi: “Kendime bir Kâğıt Bebek alacağım, bu benim diyeceğim. Kimse onu benden çalamayacak... Akşam eve döndüğümde, beni bekliyor olacak. Dünyanın en gerçek bebeği o olacak...”

Bu gençler İngiltere'den ayrılırken sevgilileri vardı, ama bu kızlara artık sahip değillerdi. Burada, Afrika'da da kız arkadaş edinememişlerdi. Kışlalardaki, çeşitli kamplardaki erkek sayısı çok fazlaydı; yüz binlerce. Siyah kadınlarla ilişki kurmaları yasaktı; zaten ortada hepsine yetecek kadar kadın da yoktu. Kısacası, bu delikanlılar o yıllarda bir kâğıt bebeğe bile şükredecek haldeydi. Onun için de, tekrar tekrar söyleyip duruyorlardı: “Akşam eve döndüğümde, beni bekliyor olacak. Dünyanın en gerçek bebeği olacak...”

Gün akşama devrilirken, “Yine buluşacağız, nerede bilmem, ne zaman bilmem, ama buluşacağız...” Yakında üzerine yeni bir banliyönün kondurulacağı bir bayırdaki evden dışarıya bakan biri için, dayanılmayacak kadar hüzünlü bir şarkıydı ve tekrar tekrar, defalarca söylenirdi: “Yine buluşacağız... yeniden buluşacağız...”

Biraz sonra, kardeşimle ikimiz, bu gençleri eski arabalarımıza dolduracak, kente, kışlalarına dönecekleri otobüs durağına bırakacağız, ama

bu arada, henüz akşamüstü olmasına karşın, günü “İyi geceler, sevgilim”le noktalamak için tutturuyorlar.

Hava hâlâ aydınlık, sokak lambaları henüz yanmamış, ama:

İyi geceler, sevgilim,

İyi geceler, sevgilim,

Yarın buluşuncaya kadar,

İyi geceler, sevgilim,

Uyku kederi kovacak.

Gözyaşları ve ayrılık acısı Bizi hüzünlendirse de,

Şafakla birlikte Yepyeni bir gün doğacak,

Onun için de

İyi geceler, sevgilim...

Annem bu popüler şarkıları saatlerce, gitme vakti gelene kadar çalardı - bir zamanlar müzik öğretmenlerinin, isterse bir konser piyanisti olabileceğini söylediği Emily McVeagh.

“Annen harika bir kadın,” derdi havacı delikanlılar. “Tam kafa dengi.”

Gemilerin çoğalmasıyla, hepimizin Rodezya’yı terk etmesinden önceki o yıllar, hiç de güzel zamanlar değildi. Savaşın bitmesini dört gözle beklersin, sonra biter ve... Bazen, yaşam zorlaştığında, kendi kendime şöyle derim: “Rodezya’da, o savaş sonrası yıllarını sağ salim atlattıysan, her şeyi atlatabilirsin.” Annemin de, şu an sağ olsaydı, o yıllar hakkında iyi konuşmayacağından eminim. Her şey bir yana, çocukları haykırmıştı: “Hayır, hayır efendim, hayatımı sen yönlendiremeyeceksin!”

“Duyan da beni her işinize burnunu sokan bir anne sanır,” diye bağırdı, kulaklarına inanamazmış gibi; ama sesi şakacıydı, çünkü söylediği şeyin saçmalığının farkındaydı. Bana, kardeşime, aslında haklı olduğunu, bu lafı yalnızca bir öfke anında, sırf münasebetsizliğimizden söylediğimizi kabullenmemiz için yalvaran, haylaz bir parıltı yaladı yüzünü. Bir an karşımızda Emily McVeagh belirmişti, hatta belki de John McVeagh: Haksızca suçlandığında, dedemin gözlerinde de şakacı, haylaz ışıltılar oynaşırdı, eminim.

Bazen geriye bakıyor ve kendimi o evin ön basamaklarında otururken görüyorum; neşeli parçaların tım-tım-tım’larına, hüzünlü ezgilerin

inlemelerine kulak verirken, “Geride uzun, upuzun bir anılar zinciri...” içimden üst üste yineliyorum, hayır hayır, mümkün değil bu.

Radyo her zamanki gibi açık, bize haberleri ulaştırıyor.

Bombaların delik deşik ettiği yollarda düşe kalka, sendeleyerek ilerleyen, aç, susuz, milyonlarca mülteci var; evini kaybetmiş binlerce insan; ürün yok, ekecek tohum yok; Avrupa’nın muhteşem kentlerinin yıkıntılarında çocuklar oynuyor.

Böyle bir şey mümkün olamazdı, çünkü bizler, hepimiz şöyle büyütülmüştük: “Masaya oturmadan, ellerini yıka”; “Yo, sakın yapma, elbisen yırtılır sonra”; “Lütfen - lütfen demelisin, sonra da teşekkür ederim”; “Aferin, oğluma”; “Ne yaramaz kızsın sen”; “Kibar ol, Emma, Chantal, Hans, Dick, Ivan, Ingrid - daima nazik olmalısın”; bütün bunlardan sonra, bombalar yağmış ve... hayattan kanun, düzen bekleyecek biçimde yetiştirilen bu çocukların çoğu, dört yıl, beş yıl boyunca gökten yağan bombaların sesini dinlemişti. “Bunun berbat bir rüya olmadığına inanamıyorum, o kadar.” Dolayısıyla, savaşı yaşarken, olanca çirkinliğini, ağırlığını, dehşetini, akıl almaz iğrençliğini yaşarken herkes, ama herkes, Hayır, bunlar yaşanıyor olamaz, mümkün değil, diye düşünüyordu.

Sundurmanın önünde, genç adamlardan biri, annemin küçük, beyaz köpeğiyle oynarken, bir yandan da mırıl mırıl şarkıya eşlik ediyordu, “Kendime bir kâğıt bebek alacağım..Bir topu direğe atıp tutuyor, köpek de yakalamaya çalışıyordu.

Adını unuttuğum bu genç adamın da memlekette bir köpeği vardı, ama sonra uyutulması gerekmişti: Yaşlıydı, küçük midesi savaş zamanı hayvanlara verilen yiyecekleri kaldıramıyordu. “Annem, vesikalı tayınından veriyormuş ona, ama küçük köpeğim en iyi cins köpek mamasına alışmıştı. Adı Leke’ydi, kulağında kara bir leke vardı...” Topu sertçe fırlattı, küçük köpek zıpladı. “Gitme vakti geldi, öyle değil mi?” Köpeğe dönüp şarkı söylemeye başladı: “İyi geceler, sevgilim, yarın yine görüşeceğiz...”

Havacılar sonunda yuvalarına döndüler, bize yazdılar, biz de onlara yazdık, erkek kardeşim evlenince annem evi sattı, yetmiş üç yaşındaki ölümüne kadar olan birkaç yılını, öğleden sonraları ve akşamları diğer dullarla briç oynayarak geçirdi. Hepsinin de dediği gibi, çok iyi bir briç oyuncusuydu.

TEŞEKKÜR

Bazısı mahvolmuş, çok eski resimler konusundaki yardımları için, fotoğrafçı Francesco Guidincini'ye teşekkür ederim.

1

Eski Güney Rodezya (bugünkü Zimbabve) ve Mozambik'in bazı bölgelerinde konuşulan bir Bantu dili. (Ç.N.)

2

(İng.) Duman, tütün. (Ç.N.)

3

Bir incir türü. (Ç.N.)

4

Bazı yerlerde papaya olarak bilinen meyve. (Ç.N.)

5

Bizdeki maltaeriğine benzeyen, beyaz etli, sulu bir meyve. (Ç.N.)

6

Genç, cahil köylü anlamında; kafası pek çalışmayan, safça delikanlı. (Ç.N.)

7

Lenin'in, atıp tutan, aşın, olmayacak yöntemlerden söz eden, hırslı ama kifayetsiz, genç bir yoldaşı paylarken kullandığı ünlü sözler: "sol kanadın çocuksu saçmalıkları."